

Повеља ОУН и решавање југословенске кризе у „новом светском поретку“

Мр Владан Јончић

У чланку се разматра однос југословенске кризе и „новог светског поретка“ кроз норме Повеље УН. Аутор је пошао од става да је појам „нови светски поредак“ уско повезан са промењеним међународним односима и да је то процес у међународној заједници после нестанка биполарности света и успостављање нових међународних односа.

Југословенска криза је постала полигон за тестирање „новог поретка“, а са њим и нове улоге ОУН. Одговор на основно питање да ли је (и како) могуће решити југословенску кризу на објективан и правичан начин, зависи од неколико чинилаца. *Прво*, какве су могућности УН да у складу са Повељом реше југословенску кризу, *друго*, да ли су правни оквири Повеље довољни да кризу реше на правичан и достојанствен начин и, *треће*, у каквој су вези Повеља и „нови светски поредак“ и у којој мери југословенска криза ствара услове за нову кодификацију Повеље, као и колико су привремене и принудне мере предузете од стране УН против СР Југославије у складу са правним начелима и нормама Повеље.

Решења која су до сада нуђена у решавању југословенске кризе по стандардима „новог поретка“ и у складу са Повељом УН показала су велику неприципијелност и неправичност иако су формалноправно заснована на Повељи. Одлуке Савета безбедности биле су више политички консензуси него правна решења. Досадашња неделотворност мера УН указује да се за будуће међународне кризе морају налазити нова решења и правци дипломатске активности засновани на досада утврђеним принципима и начелима међународног права, али без злоупотребе Повеље Уједињених нација.

Увод

После Другог светског рата мир у свету је угрожаван више пута. У категорију најопаснијих криза, према оцени озбиљних аналитичара међународних односа, спада и ова на тлу СФРЈ, и то као једна од сложенијих и комплекснијих криза.

После сецесије неких република и цепања државе, југословенска криза је, због сложености и обима, ставила на пробу вредности „новог светског поретка“ и, по нестанку блокова и окончању „хладног рата“, поставила свету нека нова питања. На пробу су стављени новонастали односи између великих сила, тестирају се „нови светски поредак“, и могућности Повеље ОУН да одговори на изазове новог времена и

„живавост“ система колективне безбедности, али и (зло)употреба система колективне безбедности „новог светског поретка“. За решење кризе на тлу СФРЈ нису заинтересовани само актери „новог светског поретка“ већ и СР Југославија, која је, стицајем околности, искусила методе „новог светског поретка“ и неке нове (или старе у новом тумачењу) мере за решавање сличних криза убудуће. Дакле, пример Југославије је *exactus exemplar* евентуалних будућих покушаја да се изађе из „шеме“ „новог светског поретка“.

За даљу анализу је неопходно дати неколико напомена и објашњења. Прво, данас се доста користи назив „нови светски поредак“. Шта је то „нови светски поредак“? Под називом „нови светски поредак“ се може сматрати процес у међународној заједници после нестанка биполарности света и успостављање нових међународних односа које карактерише плурализам великих сила и њихова међусобна трка за попуном упражњеног места једне суперсиле – СССР-а. Са друге стране, тај процес је обележен тежњом једине постојеће суперсиле, САД, да остане носилац светске политике на глобалном плану и гарант светског мира по њеним критеријима. Назив, истовремено, крије и прикривену војно-политичку доктрину САД да на глобалном плану, под геслом успоставе новог, „праведнијег“ светског поретка, успоставе своју доминацију, прикривену преко разних међународних организација и нових „демократских“ принципа. Тако успостављен нови поредак би омогућио САД да остане носилац светске политике на глобалном плану и гарант светског мира по њеним критеријима.

У измењеним међународним односима Организација уједињених нација постаје значајан чинилац „новог светског поретка“ с доминантном улогом САД. Међутим, вероватно ће се у ОУН наставити борба за престиж и неких других држава. За проналажење објективног решења југословенске кризе није безначајно ко ће остварити тај утицај, будући да се тим проблемом тренутно баве УН и да је већ донесено више политичких и компромисних одлука које се односе на СР Југославију.

Међународно право је право компромиса и резултат односа снага и утицаја у међународној заједници. То је видљиво и у Повељи ОУН, нарочито у делу који се односи на систем колективне безбедности. С југословенском кризом се поштрило питање о томе да ли се поштовањем система колективне безбедности поштује легалност и легитимност слова Повеље у сваком случају и да ли се циљеви Повеље могу остварити на праведан начин.

После сецесије појединих република и избијања грађанског рата у СФРЈ, а затим и неуспешног, брзоплетог и тенденциозног покушаја КЕБС-а и Европске заједнице да реше кризу, југословенски легални и легитимни државни врх се обратио УН очекујући од те међународне организације објективну и непристрасну помоћ. Међутим, и поред њиховог великог ангажовања, ситуација се све више компликује и заоштрава, без великих изгледа да се уз „помоћ“ неких њених чланица

реши на правичан и општеприхваћени начин. Отуда се намеће питање да ли је с правног и политичког аспекта могуће, и како у промењеним међународним односима, решити југословенску кризу на објективан и правичан начин, да ли то могу да учине Уједињене нације и да ли Повеља ОУН, донета пре 47 година, може да одговори новом времену, тј. да ли је још правно актуелна. С правног аспекта, „нови светски поредак“ би морао да има (нађе) правни основ у постојећем међународном праву, а за то је управо идеална Повеља.¹

Основни задатак Повеље је био (и вероватно остао) да постојеће међународне односе и успостављени мир у свету очува на тада прихваћеним принципима, од којих је принцип равноправности делимично сужен на рачун принципа веће одговорности и права великих сила савезница из рата да очувају светски мир. То је један од проблема од којих зависи и одговор на питање колико су сада УН способне и спремне да помогну у решавању југословенске кризе. Јер, промењени међународни односи светској Организацији постављају нова питања и намећу нове проблеме. Уједињене нације и њихов систем очувања светског мира стављени су пред нова искушења и, евентуално, нову ревизију и кодификацију Повеље. Посебан проблем чине садашњи, измењени друштвено-историјски услови, у којима се примењује систем колективне безбедности ОУН, у односу на друштвено-историјске услове после Другог светског рата, када је донета Повеља и утврђен систем колективне безбедности. Очигледно, све се то мора узети у обзир приликом разматрања могућности решавања југословенске кризе у тој међународној организацији и примењивости њене повеље.

Повеља Уједињених нација

Сам текст Преамбуле Повеље указује на њен основни циљ: „Ми народи Уједињених нација, решени да спасемо будућа покољења немани рата, који је два пута у току нашег живота човечанству нанео неописиве патње... У том циљу... одлучили смо да ујединимо све снаге ради одржавања међународног мира и безбедности...“. Према чл. 1, основни циљ УН јесте одржавање међународног мира и безбедности и предузимање колективних мера ради *спречавања* и *сузбијања* аката агресије. У чл. 2, 3. и 4. државе чланице се позивају на сарадњу, развијање пријатељских односа и поштовање права човека, што потврђује чл. 1. Читава Повеља је прожета идејом очувања мира и безбедности, а безбедност је њен основ. Наведени циљеви се могу остварити кроз јасно изражена начела. У чл. 2 утврђено је седам основних начела: начело суверене једнакости држава чланица, начело савесног испуњавања обавеза предузетих у сагласности с Повељом, начело мирног решавања спорова, уздржавање од претње силом и примене силе, пружање помоћи

¹ Повеља у „новом светском поретку“ може да представља правни основ за акције великих сила које се могу предузети у међународним односима, посебно с обзиром на систем колективне безбедности.

акцијама ОУН, начело забране интервенције у унутрашње ствари држава и начело обавезе држава које нису чланице ОУН да се понашају према новим начелима Повеље.

Начело равноправности и једнакости држава чланица ОУН остварује се кроз метод рада Генералне скупштине. Међутим, тај принцип је нарушен правима и обавезама Савета безбедности, у којем велики значај имају стални чланови – велике силе, а основна обавеза Савета безбедности јесте очување мира у свету. У том погледу Савет безбедности има израженију улогу од Генералне скупштине. Преко њега велике силе остварују своје интересе под изговором очувања светског мира, а преко система колективне безбедности, чиме се нарушава потврђено начело равноправности учешћа и одлучивања свих чланова ОУН у систему колективне безбедности, обезбеђују свој утицај. Једини могући изузетак јесте коришћење резолуције „Уједињени за мир“ када Генерална скупштина може, изузетно, да предузме надлежност и обавезу очувања мира од Савета безбедности у случајевима његове блокаде правом вета неког од сталних чланова Савета. Резолуција „Уједињени за мир“ представља *de facto* ревизију Повеље.² Позивање на Резолуцију „Уједињени за мир“ у пракси је могуће ако се сложи већина сталних чланова Савета безбедности. До сада је употребљена само једном, и то 1956. године, поводом тројне агресије на Египат.³ Резолуција „Уједињени за мир“ настала је као последица нејединства великих сила и парализованости рада Савета безбедности. Све је почело када је Савет безбедности први пут предузео оружану акцију да би успоставио мир и безбедност у Кореји, после напада Северне Кореје на Јужну Кореју. У тренутку доношења одлуке представник СССР-а није био присутан на седници Савета, па је оспорио њену правну ваљаност (према његовом тумачењу није било једногласне одлуке) и затражио обнову поступка. Његов захтев је одбачен, али се показало да постојеће одредбе Повеље могу, због непрецизности, да спрече Савет безбедности да обави своју основну дужност – очување међународног мира. У сукобу формалног поштовања слова Повеље и основног задатка Организације и њеног органа који обезбеђује тај задатак – Савета безбедности, жртвовано је слово уговора у прилог највишег интереса – очувања светског мира. Међутим, у случају доношења резолуције поводом оружаног сукоба између Северне и Јужне Кореје активирана је подршка тим земљама са становишта блоковске поделе света. Маневром у ОУН земље Западног блока, пред опасношћу по светски мир, заобишле су некоректну блокаду Савета безбедности од стране Источног блока, на челу са

² Скоро је јединствен став у теорији међународног права да је изгласавањем Резолуције ревидирана Повеља. Више о томе: С. Аврамов, М. Крећа, *Међународно јавно право*, Београд, 1989, стр. 172; Ј. Andrassy, *Заједничка акција за мир*, МП Београд, 1951, бр. 4; Г. Перазић, *Међународно ратно право*, ВИНЦ, Београд, 1986, стр. 46–48; В. Ђуро-Деган, *О тумачењу члана 51. Повеље и Резолуције 'Uniting for Peace'*, JRMP, 2/1969, Lauterpacht, „International Law“, Во. II, 1952. pp. 177–197.

³ Примењена је на предлог Југославије поводом агресије на Египат 1956. године.

СССР-ом. Само на том примеру може се видети непрецизност, непотпуност и компромисност, што доводи до уплитања политике и попуне правних празнина политичким одлукама. Последица свега тога јесте несигурност поретка утврђеног Повељом као међународним уговором.

У чл. 7. Повеље наведени су као главни органи ОУН: Генерална скупштина, Савет безбедности, Економски и социјални савет, Старатељски савет, Међународни суд правде и Секретаријат. Према том члану главни органи Организације су равноправни. Међутим, члановима којима се регулише делатност Генералне скупштине и Савета успостављен је хијерархијски однос, из којег је изузет Међународни суд правде, који је независан, као највиши судски орган. Старатељски савет и Економско-социјални савет раде према упутствима Генералне скупштине (за извесна питања и Савета безбедности), а однос између Скупштине и Савета безбедности заснива се на строгој подели надлежности. Надлежност Генералне скупштине утврђена је чл. 10. Повеље, који је овлашћује да расправља о свим питањима која су обухваћена Повељом. Скупштина је политички центар Уједињених нација. У надлежност јој је дато да расправља о свим питањима значајним за одржавање светског мира и безбедности која пред њом покрене било који члан Уједињених нација. Очигледно, ту се преклапају надлежности Скупштине и Савета безбедности. Чланом 24. Повеље, 7. глава (чл. од 39. до 51), одређене су надлежности Савета: (а) одржавање мира и безбедности и (б) изборне функције, од којих зависи функционисање целокупног механизма система колективне безбедности. Скупштина је у својој надлежности ограничена управо стога да би се избегао сукоб надлежности са Саветом безбедности у два правца. Прво, Скупштина не може да чини никакве препоруке по питању безбедности док Савет безбедности расправља о неком спору или ситуацији из своје надлежности, осим у случају да јој то Савет дозволи. Друго, чл. 11. Скупштина се само овлашћује да дискутује о питањима из домена безбедности, донесе препоруке и скрене пажњу Савету на свако питање које може да угрози мир, али никако да предузима мере или сама решава конкретан случај претње миру. Таквим решењима су аутори Повеље успоставили делатност Организације на равнотежи функција Савета и Скупштине. У теорији има извесних одступања од таквог закључка о надлежности између Савета безбедности и Генералне скупштине.⁴ Истина, нема значајних разлика у схватању да је Савет безбедности кључни орган за очување мира. На то недвосмислено указује 7. глава Повеље. Наиме, основ система колективне безбедности регулисан је чл. од 39. до 51. седме и неким члановима 8. главе.

За разумевање система колективне безбедности и основа ангажовања УН у југословенској кризи веома је значајна 7. глава Повеље, јер се њеним члановима регулишу поступак и мере које се предузимају у

⁴ На пример, Kelsen, *Collective Security and Collective Self-defense under the Charter of the United Nations*, AJIL, 1948, i I. Kunz, *Individual and Collective self-defense in article 51 of the Charter of the United Nations*, AJIL, 1947.

случају нарушавања светског мира. Члан 39, у складу са чл. 24. Повеље, утврђује задатке Савета безбедности, тј. поступак око утврђивања да ли постоји повреда мира или агресија, а чл. 40. и 41 (и даље) мере које може предузети Савет. Мере могу бити привремене, ради спречавања погоршања ситуације, и принудне мере – санкције, које могу бити војне, политичке и економске природе. Привремене мере нису санкције и не задиру у права и положај заинтересованих држава, тј. не могу ништа прејудуцирати. Односе се, најчешће, на обуставу ватре, повлачење трупа, стварање коридора ради раздвајања сукобљених страна итд.⁵ Принудне мере Савет безбедности предузима када привремене мере не дају жељене резултате. Најчешће се прво примењују политичке и економске, а потом војне мере, као крајње и најефикасније средство.⁶ Врста војних мера јесте и предузимање војних мировних акција снагама које чине национални војни контингенти појединих држава чланица ОУН. Војна акција УН у Корејском рату једна је од ретких акција која је превазишла очекивани ниво миrotворства. У њој су већину војних снага чиниле оружане формације САД, док су војне снаге других држава биле симболичне. Поучене негативним политичким и војним одјеком свога присуства у Корејском рату, САД избегавале су у каснијим акцијама своје физичко присуство. Принудне војне акције према чл. 41, 42, 44. до 49. Повеље до сада у пракси нису примењиване, а разлог за то је другачија улога ОУН у међународним односима од краја Другог светског рата до сада.

Утицај ОУН на светска кретања

Повеља је настала после завршетка једног великог светског рата, када је сазрела решеност да се не дозволи још један такав сукоб. Основ за њено доношење било је јавно исказано јединство великих сила савезница – победница у рату. Међутим, то се убрзо показало као погрешно. Поред решености да се не дозволи нови рат и утемеље принципи на јединству великих сила победница у Другом светском рату, трећа поставка је била равноправност држава чланица, што је на почетку било нарушено саставом и задацима Савета безбедности ОУН, где је великим силама остављено право и дужност да „брину“ о светском миру.

Од 1945. године до сада дошло је до низа промена у међународним односима, посебно у односима између две највеће силе света – САД и СССР-а. Уместо јединства, наступила је подељеност света, уместо светског мира, наступило је доба малих локалних ратова, невиђене трке

⁵ Уједињене нације су до сада више пута предузимале привремене мере: 1947. у сукобу између Индије и Холандије, 1958. у Либану, 1964. године у Јемену, итд.

⁶ Савет безбедности је први пут применио оштре економске санкције 1966. године против расистичког режима беле мањине у Јужној Родезији. Војне акције су више пута примењене као средство раздвајања снага у сукобу, али не и као директно укључивање у сукобе, осим учешћа у Корејском рату.

у наоружању и изузетно изражена политика сукоба ниског интензитета.⁷ Неразмриве противуречности савременог света кулминирале су крајем осамдесетих година, када је дошло до распада Источног блока и стварања кризних подручја у Источној Европи. Владавина политике равнотеже снага у УН, сасвим супротна декларисаном систему колективне безбедности, нашла се пред трансформацијом у неки други облик, који условно може да се назове „нови светски поредак“. Чињеница је да се не може порећи да је у периоду од краја Другог светског рата до сада било мирних периода и односа сарадње и већег степена повезаности света, као и процеса почетне интеграције света у скоро свим облицима људског деловања. Дакле, променили су се односи у свету на основу промењених друштвено-историјских услова, а све то је условило промене у тумачењу и примени Повеље Уједињених нација.

Улога ОУН била је донедавно углавном у сенци и функцији биполарности света и „хладног рата“. Равнотежа снага успостављена између две велике силе – САД и СССР-а директно је утицала на сваку њену акцију, па су се многе завршавале компромисом великих сила. У сукобу између принципа равнотеже снага и система колективне безбедности, превагу је имала равнотежа снага.⁸ Нарушавање система равнотеже снага довело је до успостављања система колективне безбедности, који је према Повељи легалан, али не потпуно и легитиман и на неки начин другачији од оног који су редактори Повеље замишљали. Јер, ако се узму у обзир тренутак када је донесена Повеља и одлука о светској организацији, поједини њени чланови и, посебно, преамбула и сам дух Повеље, неминовно се намеће закључак да очекивања нису остварена у предвиђеној мери и према декларацијама и говорима актера оснивања светске организације.

Уједињене нације, као светска организација која је требало да бди над миром у свету, једино је успела да, колико-толико, утиче на светска кретања и, у појединим кризним ситуацијама, на компромисно превазилажење тренутне ситуације без коначних решења. У периоду блоковске подељености света ОУН била је спутавана политиком великих сила. Међутим, нестанак биполарности омогућио је већи утицај једној сили – Сједињеним Америчким Државама. Дакле, уместо очекиваног успостављања праведног система светске заједнице, успостављају се, под видом изворног система колективне безбедности, нови односи у светској заједници, које већ неки називају „дуго очекивани нови светски поредак“. Најутицајнија светска сила – САД, јавно декларише као своју визију „новог света“ „нови светски поредак“, што је други назив за њихову глобалну стратегију и нову војно-политичку доктрину.

⁷ Под сукобом ниског интензитета подразумевају се локални и регионални ратови, као и примена силе у оквиру доктрине специјалног рата.

⁸ У теорији се даје предност систему колективне безбедности. Више о томе: Л. Матес, *Прошлост је на измаку*, Загреб, 1973; С. Аврамов, М. Крећа, *Међународно јавно право*, Београд, 1989, стр. 173–175; Ch. Fenwick, *Intervention, individual and Collective*, AJIL, 1945; В. Гавранов, *Принципи и пракса система колективне безбедности УН*, Институт за упоредно право, Београд, 1969.

На основу наведеног, намеће се закључак да је Повеља, иако писана после Другог светског рата с претпоставком јединства великих сила победница у рату, ради спречавања сличних ситуација, а посебно новог немачког похода на свет, остала као могућност за превазилажење кризних ситуација.⁹ Јасно је да делатност ОУН зависи од односа снага, утицаја и политичких одлука њених органа, првенствено Савета безбедности. Зато је могуће да њене одлуке буду легалне, али не и легитимне. Нестанак биполарности света донео је извесне предности, али и слабости Организацији УН. Предности су: смањена опасност од блокаде рада Савета безбедности, али је у сукобу мноштва интереса тешко предвидети и донети исправне и праведне одлуке, односно одлуке које одговарају циљу и духу Повеље. Попуштање затегнутости је омогућило да се свет ослободи претње од светског рата и успоставе односи сарадње. Међутим, излазак из идеолошког и политичког сукоба једне светске силе – САД, као победника, ствара могућност за успостављање доминације над светском организацијом. На то указују политички догађаји у последње време. С друге стране, на место бившег СССР-а, као светске силе, претендује више нових регионалних сила, тако да, уместо блоковске подељености света и њиховог утицаја у ОУН, прети опасност да УН буду још више у функцији политичке силе. Јер, у процесу одлучивања (у току прелиминарних разговора), уместо договора две силе сада се повећава број значајних чинилаца (субјеката), што доводи до спорог и компликованог усаглашавања ставова и често омета доношење коначне одлуке. Тренутно, у међународним односима се јавља супротна тенденција: да се одлуке брзо и ефикасно доносе, много експедитивније него у време биполарности света. Међутим, поступак решавања кризе на тлу СФР Југославије показује да, на дужи рок, између утицајних чланова Савета безбедности постоји више несагласности него сагласности. Тачно је да је демократија више заступљена у међународним односима када преговара више држава, него када у доношењу одлуке учествују две или три. Међутим, ефикасност и поузданост су веће када их је мање. Уосталом, то доказује структура Савета безбедности, као и чињеница да није дошло до светског рата када су свет водиле две суперсиле, за разлику од света класичне дипломатије с краја 19. и у првој половини 20. века, када су супротности између великих сила довеле до два најстрашнија светска рата у историји.

Повеља може да одговори свом задатку и у промењеним међународним односима само под условом да се поштује дух самог текста и изворних принципа, а не само формално поједини чланови, уз мање политичких одлука, а више правних решења. Међутим, на основу досадашње праксе то се неће догодити, јер текст Повеље омогућава широко тумачење и доношење политичких одлука које право треба само да уобличи и подржи. Једностран је закључак да се одлуке у УН доносе по „диктату“ САД или неке друге утицајне силе јер постоји

⁹ Члан 53. Повеље.

мноштво мотива да се државе понашају према жељама водеће светске силе. У неким случајевима се ради о поклапању интереса и избора акција, као у случају југословенске кризе. Дакле, подударност интереса, мера и акција, понекад страх од могућности да се то може и њима догодити, жеља да се убрза приступање политичким, војним и економским савезима и тиме постигне већа везаност за најразвијеније државе света, а начин за постизање тог циља је полтронско додворавање политици водећих држава света, довољни су мотиви за „чудно“ понашање неких наших дојучерашњих пријатеља.

Опасност по светски мир разлог је да се једном члану УН, у случају његовог агресивног понашања и кршења принципа Повеље, изрекну санкције. Под удар санкција потпада и држава која није члан УН, на основу чл. 32. Повеље. Међутим, у Повељи није речено које се радње и поступци сматрају опасношћу по мир у свету. Према чл. 39. Савет утврђује да ли постоји претња миру, повреда мира и да ли је изведена агресија, која је правно одређена Резолуцијом Генералне скупштине 3314, од 1974. године. Дакле, на основу процена Савета да постоји претња миру или повреда мира предузимају се мере које су регулисане Повељом. Нема правних критеријума на основу којих се утврђује повреда мира, већ се на основу политичке процене утврђује агресор, односно кршилац мира.

Непотпуне и непрецизне норме Повеље омогућавају да се нови међународни односи („нови светски поредак“) правно утемеље. Многи поступци указују на то да се врши ревизија Повеље, што не би било први пут. Резолуција „Уједињени за мир“ је *de facto* била ревизија Повеље. Кроз даљу делатност Савета безбедности такође се може вршити ревизија Повеље и намене Организације уједињених нација, а да се не приступи формалној ревизији или кодификацији Повеље ОУН. То је могуће стога што у Повељи није регулисан детаљан поступак доношења одлуке. Она се доноси на основу политичких преговора и компромиса између држава чланица, кроз које провејава стратегијски интерес сваке државе појединачно, па од преклапања њихових интереса зависи и одлука, која се касније правно уобличава према Повељи и међународном праву у формалном смислу.

Злоупотреба Повеље УН у југословенској кризи

Веровање Југославије да је довољно да се решење кризе препусти ОУН па да се она реши на праведан начин показало се као погрешно, јер се светска организација определила, у складу с „новим светским поретком“, за кажњавање своје чланице оснивача. Југословенски ход по мукама започет је у КЕБС-у. Уместо добрих услуга за решавање југословенске кризе и дипломатских преговора, Југославија је добила суспензију на чланство у КЕБС-у и јавну кампању против ње преко свих средстава јавног информисања у Европи. У тој првој етапи међународног решавања југословенске кризе грубо су повређени принципи међу-

народног права, а све је почело с Декларацијом о ситуацији у Југославији, коју је усвојио Савет министара КЕБС-а јуна 1991. године. Месец дана касније, јула 1991, Комитет високих функционера КЕБС-а констатовао је, на основу Декларације, да је „неприхватљиво ослањање на употребу силе“ и упутио апел да се обуставе непријатељства.¹⁰ Истовремено, уз активно ангажовање представника ЕЗ, на седници Председништва СФРЈ изабран је за председника Председништва СФРЈ Стипе Месић, политичар из СР Хрватске, који је остао упамћен по изјави да ће као председник радити на разбијању југословенске федерације. У историји дипломатије остаће забележено како је први пут у савременој историји избору председника једне суверене државе присуствовала делегација једне међународне организације. У том случају добре услуге су прерасле не само у посредовање већ и у директно мешање у унутрашње ствари суверене државе. Следећи потез било је стварање основе за директније мешање у југословенску кризу. Комитет високих функционера КЕБС-а закључио је споразум са СФРЈ о прекиду ватре, формирању комисије КЕБС-а за обуставу ватре, обуставу примене декларације о независности у периоду од три месеца и формирање мисије између ЕЗ и СФРЈ о Југославији. Потом су следиле бројне међународне конференције о Југославији, а у земљи је избио грађански рат. Упоредо с покушајима ЕЗ и КЕБС-а да се реши југословенска криза, на предлог Белгије, Француске и Велике Британије, Савет безбедности је почео да се бави југословенском кризом. Резолуцијом Савета безбедности 777. констатује се да је Југославија престала да постоји и да ће се СР Југославији прихватити пуноправно чланство тек након подношења формалног захтева за пријем у чланство. У међувремену, остала су формална обележја присутности Југославије у УН (натпис у згради, застава на јарболу испред светске организације и права њених дипломатских органа да могу да обављају своју активност). Била је то још једна правно неодржива одлука УН. Јер, како је могуће да се једна земља избрише потезом пера, а потом остави да у УН постоји у „траговима“. То се правно тешко може објаснити, иако је правни основ за такав закључак било схватање Бадинтерове комисије,¹¹ који је правно тешко одржив. Међутим, он може бити правно заснован ако се сукцесија схвати онако како су је тумачили чланови те комисије.

Противљење Југославије закључцима Арбитражне комисије и Мисије КЕБС-а довело је земљу до кажњавања. Санкције су отпочеле упоредо у оквиру КЕБС-а и УН. Њихова суштина је била у скоро свим облицима: политичким, економским и војним. Неке од политич-

¹⁰ Апел у виду споразума обухватио је: прихватање прекида ватре, обуставу примене декларације о независности отцепљених република, формирање Комисије КЕБС-а за обуставу ватре и формирање Мисије КЕБС-а за Југославију.

¹¹ Комисија је добила назив по свом председнику, а формирана је као арбитражна комисија. Она је утврдила да Југославија више не постоји, да су границе република признате као међународне границе и да републике југословенске федерације своје односе реше као питање државне сукцесије по правилима међународног права.

ких санкција су: суспензија чланства у Генералној скупштини УН, суспензија чланства у многим међународним организацијама, институцијама и форумима, као што су КЕБС, ЕФТА, РНАРЕ итд. Неке државе су замрзле дипломатске односе, неке су своја дипломатска представништва спустила на ниво отправника послова, а мањи број је привремено повукао своје амбасадоре. Исто тако, прекинута је сарадња у области спорта, културе и науке. Економске санкције су обухваћене мерама блокаде, ембарга, суспензијом чланства у многим међународним економским организацијама и увођењем контроле примене санкција на граничним прелазима суседних држава с Југославијом. Економске санкције су предузете на основу чл. 41. Повеље, а по претходно утврђеном закључку Савета безбедности да је угрожен мир, односно изведена агресија према чл. 39. Повеље. Све мере су обухваћене Резолуцијом 757, донетом маја 1992. на основу 7. главе Повеље. Колико су те мере обухватне може се закључити на основу области које захватају: забрана промета свих роба из СРЈ, изузев медицинских производа и хране; спречавање увоза свих роба и услуга из СРЈ; спречавање активности својих грађана да допринесу извозу и испоруци робе и производа из СРЈ; ускраћивање полетања авиона ван територије СРЈ, осим летова у хуманитарне сврхе; смањење дипломатског особља и спречавање учешћа на спортским такмичењима представницима СР Југославије.

Након доношења наведених мера, приступило се постепеном увођењу војних санкција. Наиме, према Повељи се могу, у случају да се предузете мере, које не повлаче употребу оружане силе, не покажу као ефикасне, предузети „акције ваздухопловним, поморским или сувоземним снагама ради одржања или васпостављања међународног мира...“ (чл. 42). На основу закључка да привремене мере нису дале очекиване резултате, Савет безбедности је у решавању кризе на тлу СФР Југославије приступио, према чл. 41, примени мера економске и друге блокаде, а потом, на основу закључка да ни те мере нису дале очекиване резултате, на основу чл. 42. Повеље, предузимању војних мера и акција. Очигледно, поступно се уводе мере које воде ка директној војној интервенцији, а директна демонстрација војне силе у близини граница и територијалних вода једне суверене државе, уз то и чланице оснивача ОУН, као што је СР Југославија, практично је тестирање „новог светског поретка“ и приказ новог тумачења и примене међународног правног поретка утврђеног Повељом Уједињених нација.

Таква примена у пракси Повеље и мера које слово Повеље предвиђа, невиђена до сада у историји Уједињених нација, намеће питање ко је толико угрозио међународни мир и безбедност. Према мерама које су предузете и одлукама неких међународних конференција, може се закључити да је то Југославија, али се намеће и питање које је поступке предузела СРЈ за које може бити оптужена. Југославија се у неким материјалима са конференција утврђује као подстрекач за изазивање рата у СР Босни и Херцеговини, коју су УН убрзано и по скраћеном поступку признале и примиле у чланство светске организације. Према

СР Југославији се предузимају санкције из 7. главе Повеље зато што помаже Србе у Босни и што две формално још непризнате државе – Република Српска Крајина и Република Српска – воде свој рат за национално опредељење. Пошто не могу да заведу санкције према непризнатим државама, то чине према држави која није формално призната за наследника (сукцесора) бивше СФРЈ, али је преко ње могуће (технички изводљиво) извршити притисак на остале две републике (Крајина и Република Српска).

Низом резолуција, као што су 758, 761, 764 и 770, проширен је мандат „плавим шлемовима“, који су дошли на основу Резолуције 743, јер се њима проширује војно ангажовање снага УНПРОФОР-а. Новом резолуцијом 787. проширене су мере поопштравањем ембарга, као што су: забрана транспорта сирове нафте, нафтних производа, угља, гвожђа, возила, авиона, мотора и другог преко територије СРЈ. После доношења Резолуције 795, којом су снаге УНПРОФОР-а упућене у Македонију, и запоседања границе Македоније са СР Југославијом постаје више него јасно да се ради о војном окруживању СРЈ и да се политиком „корак по корак“ стварају основе и услови за реализовање још тежих санкција према СРЈ уколико не прихвати наметнута решења. Вероватно је мало „корака“ до отворене војне интервенције под видом „хуманитарне заштите и очувања мира у региону Балканског полуострва“.

Закључак

На основу наведеног може се закључити:

Прво, поново су се показале слабости система безбедности гарантованог повељом ОУН. У случају кризе на тлу бивше СФРЈ исказала се и злоупотреба Повеље, али у већем обиму него до сада.¹²

Друго, поред декларисаног јединства великих сила, показале су се пукотине у јединственом ставу и зачетак будућих међусобних конфронтација.

Треће, повремена неусаглашеност актера југословенске кризе дала је негативне резултате самог тестирања „новог светског поретка“ да путем ОУН и Повеље реши југословенску кризу.

Четврто, СР Југославији предстоји да пробије информативну блокаду о стварним догађајима на територији СФР Југославије и да, појачаном дипломатском активношћу и јединственим информативним доказивањем, оспори наметнуту искривљену слику о себи. Југославија ће остати на позицијама да се криза може решити само мирним путем и упорно настојати да свет убеди да су донете санкције, у ствари, једностране одлуке Савета безбедности. Треба учинити све што је у границама очувања свог суверенитета и поштовања да се скине суспензија на чланство у Генералној скупштини УН и створи маневарски простор за деловање своје дипломатије. Правно гледано, Југославији

¹² О злоупотреби Повеље ОУН у нашој теорији је и раније упозоравано. Посебно: Г. Перазић, *Међународно ратно право*, стр. 48 и даље.

не стоје на располагању правни поступци јер се Повељом и не предвиђају. У њој се ништа не каже о поступку скидања санкција, што значи да смо упућени на чланове Повеље којима се регулишу компетенције Савета безбедности, јер је у његовој надлежности да одлучује о угрожавању светског мира. Одлука о скидању санкција може се засновати само на претходном закључку да је отклоњена опасност по мир у овом региону. Таква одлука се доноси на основу политичке процене Савета, а увођење санкција је управо резултат политичких одлука, а не правног поступка.

Југословенска криза ће у историји остати забележена по новом ангажовању УН у измењеним међународним односима. Највероватније ће се сличне кризе решавати на основу искустава из југословенске кризе и по установљеним правилима, али ће мноштво грешака, погрешних политичких и дипломатских процена и злоупотреба остати као опомена будућим генерацијама.

Последице уједињења Немачке по безбедност Европе

Милован Вуковић

Хронологија догађаја од „Маршаловог плана“ до октобра 1990 (када су две Немачке уједињене) потврђује израстање Немачке у нову велику силу, која је по много чему изазов сада јединој суперсили – Сједињеним Америчким Државама. Таква Немачка чини све да у улози једног од твораца најновијег „новог светског поретка“ обезбеди што повољније место у „новој европској архитектури“. Истовремено, покушава да свој економски експанзионизам и све већи војни утицај искористи за стварање повољне политичке моћи која би јој потврдила статус глобалне силе. С друге стране, понашање нове Немачке умногоме је допринело издизању Европе у раван најактуелнијих кризних жаришта. Делом и због њених политичких активности актуелизоване су сепаратистичке тенденције у делу европских држава, а велика је вероватноћа да ће у Европској унији управо Немачка имати, или боље речено задржати, доминантну улогу. Та њена настојања, по мишљењу аутора, могу учинити да будућа безбедност европског континента умногоме буде одраз испуњења њених стратешких циљева, а исто тако да постану реална опасност за нарушавање безбедности на многим деловима европског простора.

Уједињењем Немачке, 3. октобра 1990, створена је могућност за радикалне промене на економском и војно-политичком плану у Европи. Као најзначајнија земља у Европској заједници (ЕЗ), Немачка остварује доминантну улогу у тој интересној групацији, уз истовремено ширење зоне утицаја на Централну и Источну Европу. Упоредо с тим, одвија се и процес трансформације немачких оружаних снага, који треба да се заврши до 1995. године. Економски експанзионизам, потпомогнут јаком војном силом, могао би Немачкој у „новој европској архитектури“ да обезбеди најпогодније место, а друге народе да потисне на споредни колосек. Изразита економска нестабилност земаља бившег социјалистичког блока условљава појаву националних конфликта ширих размера. Све то, уз брз успон Немачке и њено настојање да националне циљеве оствари далеко од својих граница, може постати реална опасност за нарушавање безбедности на многим деловима европског простора.

Европа пре уједињења Немачке

Мада је завршетак „хладног рата“ био циљ којем је деценијама тежила већина Европљана, чињеница је да је с тим догађајем нестао и систем међународних односа који је Европи обезбедио најдужи период

мира у њеној новијој историји, који је почивао на равнотежи конвенционалних и нуклеарних снага између војно-политичких блокова (НАТО и Варшавски уговор). У време постојања два блока територије бивших немачких држава (Савезна и Демократска Република Немачка) имале су истакнуто место у стратешким замислима ратовања оба савеза.

Западна Немачка је после Другог светског рата, из којег је изашла са прилично оштећеном привредом, брзо економски јачала услед великог прилива капитала са Запада (нарочито из САД). Сједињене Државе су из „Маршаловог плана“, у периоду од 1948. до 1962. године, дале Западној Немачкој помоћ у износу од 3.157 милијарди долара, од које су финансирани послератна обнова и немачко „привредно чудо“, а касније су америчке инвестиције убрзале даље снажење СР Немачке. У стратешком погледу Западна Немачка је за НАТО непробојни зид о који је требало да се разбије офанзивна доктрина Варшавског уговора, ношена на тенковима и другим оклопним средствима. У СР Немачкој изграђене су бројне базе, у којима је било стационирано више од 500.000 војника НАТО-а. Уз њих је постојала савремено опремљена армија СР Немачке (480.000 припадника пре уједињења), а ту су базиране и бројне снаге авијације и хеликоптерских јединица спремних за дејство по фронту и у дубини противника.

С друге стране, територија бивше ДР Немачке била је полазиште за поход Источног блока на Запад и велики носач авиона за дејства по базама у СР Немачкој, Великој Британији, Холандији и просторима Атлантика, важних за поморски саобраћај. Војска ДР Немачке имала је више од 250.000 војника опремљених савременим материјално-техничким средствима.

Европа после уједињења Немачке

Уједињење Немачке изведено је неочекивано брзо, крајем 1990. године, спектакуларним рушењем Берлинског зида, својеврсног симбола подељене Европе, што је наметнуло више значајних питања. Док су, с једне стране, динамичан развој и процес интеграције западноевропских држава чиниоци који стварају могућност за успешан развој „континенталне Европе“, брз колапс и дубока криза у бившим социјалистичким земљама, с друге стране, изазови су на које није лако једнозначно одговорити. Спој дубоке кризе и тешког наслеђа национализма у Централној, Источној и Југоисточној Европи ствара потенцијална кризна жаришта у многим регионима, а тиме и озбиљне претње општој безбедности континента.¹ Неспорно, сложеност тих питања може се сагледавати и у оквиру тзв. немачког питања, као основног за питања безбедности Европе.

Уједињена немачка држава има готово осамдесет милиона становника (1988. године СР Немачка имала је 61,4, а ДР Немачка 16,7

¹ Радован Радиновић, Ђорђе Станић, *Европа и кризна жаришта*, Одбрана и заштита (удбеник), „Наука“, Београд, 1991.

милиона становника) и површину од 356.755 квадратних километара. Њен привредни потенцијал је већи од потенцијала Француске, Холандије и Белгије заједно, а чак пет пута већи од заједничких привредних ресурса Пољске, Чешко-Словачке, Мађарске, Румуније и Бугарске.² С обзиром на то, као и на изузетно значајан геостратегијски положај у средишту континента, може се сматрати да је Немачка највише добила окончањем „хладног рата“. Стога, реално је очекивање да Немачка, као велика земља (површина територије, број становника, снажна привреда лоцирана на њеној територији и велики економски потенцијали у другим земљама, који су власништво немачких фирми), има и велики утицај у Европи и свету. Међутим, превелика агресивност у остваривању својих интереса, сувише снажно форсирање личних ставова, уз примену разних метода притисака према земљама које су биле погођене немачком агресивношћу у време Другог светског рата, много подсећа на бивши Трећи рајх. Због некадашњих злочина геноцида и страшног разарања, али и немачке званичне политике последњих година све чешће се намеће питање о стварању „четвртог рајха“. Кроз призму кризних процеса у Централној и Источној Европи, те на Балкану, све очигледно се преламају немачки интереси зацртани још у време Трећег рајха, а давнашњи немачки сан о продору на Исток и Југоисток Европе сада се практично реализује.

На правцу немачког продора на Исток прво се нашла Чешко-Словачка. Дезинтеграциони процеси у тој земљи завршени су Споразумом о мирном разграничењу између Чешке и Словачке, и нестанком заједничке државе из међународне заједнице. Међутим, основ те поделе између блиских народа Чешко-Словачке потиче из времена нацистичке окупације, када је та држава била вештачки подељена на Чешко-Моравски протекторат и Словачку. У пропаганди Трећег рајха Чешко-Моравски протекторат, према културолошким, географским („Све чешке реке теку према Немачкој“ – често изношен став) и другим одликама, чинио је недељив германски културни простор. У савременим условима, Чешко-Словачка се после изласка из зоне утицаја бившег СССР-а брзо нашла под великом економском доминацијом Немачке. Тако је за релативно кратко време изгубила своју самосталност, чији је крај дефинитивни нестанак државе са међународне сцене. Развој будућих држава (Чешка, Словачка, а можда и Моравска) биће обележен бројним непознаницама. Слабија економска развијеност Словачке у односу на Чешку, проблеми око деобног биланса, проблем положаја бројне мађарске мањине (600.000 становника) у Словачкој, само су неки од могућих узрока кризних процеса у том делу централне Европе.

У продору према Истоку Немачка наступа заједно са Ватиканом, ради остварења уједињеног католичког царства Европе све до реке Буг, у централној Украјини. Религија је очигледно и сада инструмент у функцији великих интереса и дугорочних планова. Немачки интерес у

² Предраг Симић, *Дуг пут до јединства*, „Народна армија“, бр. 268, 1990.

том делу Европе састоји се у обезбеђењу излаза на Црно море преко територије Украјине и Бугарске. У оквиру тога могу се сагледавати све чешће посете немачких ратних бродова ратним лукама Бугарске, спорови Русије и Украјине око Црноморске флоте и полуострва Крим, као и слабљење веза између бивших република Совјетског Савеза.

Продор на Балкан за Немачку има нарочити значај. Преко Словеније и Хрватске, којима је пружио велику помоћ у сецесионистичким ратовима против СФРЈ, Немачка је посредно изашла на топла мора (Средоземље). Међутим, може се очекивати да ће се на простору Словеније и Хрватске преламати противуречности немачко-италијанских интереса. Простирањем и доминацијом над територијама од Балтика до Јадрана, Немачка практично дели европско копно на два дела, заузимајући тако изузетно повољан геополитички и геостратегијски положај. С друге стране, преко Босне и Херцеговине, отвара јој се традиционални геостратегијски продор на Југоисток. Значај Југоистока је велики, будући да је, према проценама немачких спољнотрговинских експерата, тај простор адекватна замена за изгубљено место на прекоморским тржиштима и нека врста спољнотрговинског „појаса за спасавање“.³ Због тога се на правцу немачког продора на Југоисток налазе територије Санџака и Космета (СР Југославија) и Македоније, као и Солун и Егејско море, преко којих пут води до нафтних поља Блиског и Средњег истока. Савезна Република Југославија се не уклапа у дугорочне стратешке интересе Немачке, па у последње време она интензивно доприноси њеној дестабилизацији, користећи и исламски чинилац у интернационализацији проблема Космета и Санџака.

Приметно је све чвршће повезивање и проширивање утицаја Немачке у исламском свету, где има упоришта у најзначајнијим арапским државама са више од 550 милиона становника (Саудијска Арабија, Турска, Иран, Египат, Пакистан, Индонезија, Мароко, Алжир, Нигерија итд.) Она упадљиво подстиче екстремна исламска струјања, обнавља стара и ствара нова савезништва с исламским државама из Организације исламске конференције (ОИК). Многим земљама из те групације (46 чланица са више од 800 милиона становника) Немачка је најважнији привредни и војни партнер, што објашњава и њено неучествовање у операцији „Пустинска олуја“. Највећи део немачког извоза наоружања и војне опреме у 1991. години, у вредности од две милијарде долара (највећи у Европи), реализован је управо у исламским земљама. Тако се, на пример, својевремено уведени ембарго на испоруку оружја Турској, због њеног непоштовања права Курда, одразио на немачки извоз. Према подацима Министарства одбране Немачке, тада је њеном извозу нанесена штета у вредности од пет милијарди марака.

Германско-исламски савез у савременим условима убрзано мења геостратешку равнотежу на три континента, а нарочито на Југоистоку Европе. Актуелни ратни сукоби у Босни и Херцеговини умногоме су

³ Иван Матовић, *Ненаучена лекција из историје*, „Војни гласник“, бр. 1, 1992.

последица деловања те спреге, која на њеним просторима испољава вековни континуитет (анексија Босне и Херцеговине, стварање муслиманске СС „Ханџар дивизије“ и муслиманске милиције у оквиру „Независне Државе Хрватске“ у време Другог светског рата). Сада се то деловање огледа кроз исхитрено признавање суверености Босне и Херцеговине и поред тога што је југословенска страна јасно предочила погубне последице таквог чина по све народе те бивше републике СФР Југославије. У актуелни босанскохерцеговачки сукоб исламски чинилац је укључен на различите начине:

- слање финансијске помоћи муслиманској страни у сукобу (Саудијска Арабија);
- слање специјално обучених бораца из разних исламских земаља („муцахедини“);
- илегалне испоруке наоружања са територија држава наклоњених Немачкој (Хрватска);
- обучавање бораца исламске вероисповести за специјална дејства на илегалним полигонима неких европских држава (Аустрија, Словенија);
- прихват избеглица искључиво исламске вероисповести у Немачкој, Аустрији и другим земљама.

На основу целокупног деловања исламског чиниоца у вези с актуелним ратом у Босни и Херцеговини произилази да је он упућен на сарадњу с Немачком, односно њеним најближим савезницима.

Наглашена арогантност немачке дипломатије после уједињења изазвана је наглим настојањем те државе да постане одлучујући политички чинилац у европским размерама, али за то има разлога и у самој немачкој држави, на унутрашњем плану, односно у неким нежељеним процесима. Почетни оптимизам и усхићење изазвани уједињењем заменило је све израженије незадовољство источних Немаца, јер се процес трансформације бивше социјалистичке у тржишну привреду изгледа не може одвијати без социјалних потреса. Осим тога, јавља се и неонацизам, за који се донедавно у Немачкој веровало да је дефинитивна прошлост. Међутим, на овогодишњим пролећним изборима, у три покрајине (Шлезвиг-Холштајн, Баден-Виртенберг и Берлин), десни екстремисти, расистички оријентисани и блиски неонацистима, привукли су 950.000 бирача и ушли у покрајинске парламенте као трећа политичка снага.⁴

Уједињена Немачка не скрива неке своје амбиције зацртане још у периоду њене најмрачније историје. Свакако, такво њено понашање омогућава економско и војно преимућство у односу на све земље ЕЗ, као и земље изван ЕЗ према којима су усмерени њени национални интереси. Стога, остаје као једно од најзначајнијих питања у оквиру успостављања „новог светског поретка“⁵ то да ли је реална званично

⁴ Божидар Дикић, *Немачки повратак у реваншизам*, „Војска“, 1/1992.

⁵ Ранко Петковић, *Непознанице „новог светског поретка“*, „Војно дело“, бр. 4-5/1991.

прокламована тежња Немачке за економским трансформисањем бивших социјалистичких држава истока и југоистока Европе, или је то само могућност за потчињавање бројних народа.

Економска превој Немачке у Европи

Последњих година често се поставља питање који разлози присиљавају земље Европске заједнице да се подређују вољи и притисцима Немачке, пошто је све јачи утисак да одговарајућа тела ЕЗ постају места за реализацију немачких планова. Чињеница је, међутим, да су сви партнери те интересне групације економски веома зависни од Немачке, што најбоље показује износ трговинског дефицита који су те земље направиле тргујући са њом у периоду од 1980. до 1990. године. Наиме, Француска је остварила трговински дефицит од 85,⁶ Велика Британија од 60, Италија од 30, Белгија и Луксембург од 40, Данска од 8, а Шпанија од 21 милијарду долара. Укупан дефицит ЕЗ према Немачкој у том периоду износио је 240 милијарди долара.

Највећи немачки дужници су Француска и Велика Британија. Француска јој дугује више него свим осталим трговинским партнерима у свету заједно, па чак и када би жртвовала све своје девизне резерве (57 милијарди долара), не би могла да подмири тај свој дуг. Великој Британији, која из Немачке увози само 17 одсто роба, а извози 12 одсто (у оквиру ЕЗ), Немачка проузрокује дефицит са уделом од 33 одсто. Италија све што заради у трговини са Француском, Великом Британијом, Шпанијом и Грчком мора да плати Немачкој да би измирила трговински мањак. Од укупних спољних дугова Данске на Немачку отпада чак 90 одсто. Уласком у ЕЗ, 1986. године, Шпанија и Португалија су за релативно кратко време вишеструко увећале трговински дефицит. Шпански дефицит, на пример, порастао је за 450 одсто. Немачка је извукла највећу корист од учлањења Шпаније у ЕЗ захваљујући и уносним профитним стопама које су јој донеле инвестиције у шпански туризам и индустрију. И од учлањења Португалије у ЕЗ Немачка је имала највећу корист. Индикативан је податак да је немачки национални доходак по становнику пет пута већи него у тој најсиромашнијој земљи Европске заједнице. Белгија и Луксембург су изразити примери привредне зависности од Немачке, која је условљена и одређеним повезивањем са немачком нуклеарном индустријом. Наиме, проблематичне везе потичу из периода 1960-1964. године, када је СР Немачка помогла Белгији да преко сецесиониста Мојза Чомбеа отцепи богату провинцију Катангу од Конга и задржи тамошње руднике урана. Из тога је проистекла немачко-белгијска повезаност у систему нуклеарних електрана. Немачка је, поред Белгије и САД, сада главни партнер у трговини ураном из богатог Заира. У изградњи осам нуклеарних електрана у Белгији значајан удео имала је и Немачка. Када је једна

⁶ Божидар Дикић, *Немачко тајно оружје – економска уцена*, „Политика“, 28.230-28.234/1992.

од најновијих нуклеарних електрана (Малхајм-Керлих) после две године рада затворена на захтев власти, Немачка је продала једној малој фирми у Луксембургу. Захваљујући огромном реекспорту прекоокеанске нафте преко луке Ротердам, Холандија једина, поред Немачке, има суфицит у трговинској размени с Европском заједницом. Но, без 26 одсто холандског извоза и увоза с Немачком животни стандард Холанђана опао би за 33 одсто.

Економска превођ Немачке у односу на земље источне и централне Европе такође је јако изражена, па све оне услед велике задужености испољавају високу лојалност немачкој влади. У вези с тим, карактеристичан је пример Аустрије, која чак 52 одсто увоза с европског континента реализује из Немачке. Аустрија је 1991. године 95 одсто трговинског дефицита са Европом остварила тргујући са Немачком, која је економски и финансијски толико потчинила да одлучује утиче и на њену спољну политику, која је последњих година била усмерена углавном на дезинтеграцију СФРЈ и отцепљење сепаратистичких гарнизатура у Словенији, Хрватској и Босни и Херцеговини.

Бивше социјалистичке земље централне и источне Европе, излазећи из зоне утицаја бившег СССР-а, брзо су доспеле у економску зависност од новог партнера – Немачке, која се јавља као њихов кредитор. За непуне две године дугови Пољске, Мађарске, Чешко-Словачке и Бугарске нагло су се повећали. После отписивања дела дуга, Пољска сада дугује Западу 30, дуг Мађарске је већ премашио 22, Бугарске је скоро 11, док дуг Чешко-Словачке износи осам милијарди долара. Од укупног дуга бившег СССР-а од 68 милијарди долара на Немачку отпада 60 милијарди долара. По брзини задуживања нарочито је илустративан случај Мађарске. Увођењем у немачку интересну сферу, та земља је нагло повећала своје спољне дугове. Док је 1983. године свету дугovala седам, 1991. године њен спољни дуг се повећао на 22 милијарде долара. Пре десет година спољни дуг је односио Мађарској 30 одсто националног дохотка, а сада издвајања за подмиривање дугова износе до 82 одсто. Тако је сада становник Мађарске 3,5 пута оптерећенији спољним дугом од Бразилца, јер сваки Мађар у просеку дугује 2.075 долара (у Мексику дуг по глави становника износи 1.000 долара, а у Бразилу 660 долара). Пример Чешко-Словачке је карактеристичан по изузетно великом приливу страног капитала у њену привреду у последње две године. Немачко учешће у укупном страном капиталу уложеном у ту земљу достиже 86 одсто. Само у првој половини 1990. године СР Немачка је у Чешко-Словачку привреду инвестирала 700 милиона марака, при чему свако треће предузеће (од укупно 3.000) већ има немачке партнере. Немачким концернима се исплати улагање капитала у привреду те земље пре свега због десетоструко нижих надница. Штавише, због заштите властите производње челика, Удружење немачких челичана добило је одрешене руке да приликом „реконструкције“ челичне индустрије у Чешко-Словачкој преполови производњу на 50 одсто, те да смањи број запослених са 160.000 на 60.000 радника. Мада се у чешко-

словачкој јавности шири негодовање због „германизације“ националне привреде и замера вођству земље што допушта претварање државе у „привредну колонију Немачке“, чињеница је да политика председника Вацлава Хавела иде на руку немачким интересима. И сам долазак Хавела на власт, својевременог дисидента и агитатора против комунизма, непријатно је изненадио чешкословачку јавност. Повод је било његово извињење Немачкој што су Чехословаци 1945. године протерали судетске Немце, за које се зна да су уочи Другог светског рата били главна Хитлерова пета колона у тој земљи. Анексом *Споразума о добром суседству* (постписан 27. фебруара 1992) омогућено је немачким грађанима да се насељавају у Чешко-Словачкој.

Немачка не захтева да јој дефицитом оптерећене државе одмах враћају дугове. Њихов дужнички однос испољава се кроз политичке противуслуге и уступке који јој омогућавају да оствари своје стратешке интересе. Један од њих у случају Чешко-Словачке јесте омогућавање привилегије да по немачким законима унапређује немачку мањину у тој земљи. Кроз институције и одговарајућа тела ЕЗ, КЕБС-а и УН Немачка изнуђује и намеће своју политичку вољу, стварајући низ зависних држава на просторима од Балтика до Јадрана.

Војна доктрина Немачке

Војна доктрина Немачке чврсто је уграђена у систем безбедности НАТО-а. Уједињењем Немачке створени су неопходни предуслови за доминацију те државе и њено проширивање до граница немачког рајха из 1937. године. Тај циљ, уграђен у Устав Немачке, сведочи о агресивном карактеру њене војне доктрине.

Новина у политичко-одбрамбеним смерницама владе Немачке и концепције немачких оружаних снага (Бундесвер), јесте постепено стварање могућности за самостално деловање ван постојећих структура НАТО-а. Аутори нове доктрине Немачке су најконзервативније снаге које у њој виде могућност за изнуђивање жељених промена у Европи применом оружане силе. У вези с тим, Бундесвер се 1992. године суочио с можда најтежим проблемом од свог оснивања. Наиме, када се у Бону почетком 1991. распламсала расправа око питања војног ангажовања у оквиру НАТО-а или ван њега, дошло је до масовног одбијања службе под оружјем. Надлежне команде биле су преплављене захтевима за цивилно служење војног рока. Број тих захтева се у пролеће 1991. повећао за 36 одсто у односу на крај 1990. године, када је такав захтев поднело 74.569 Немаца.⁷

Војно-политички циљеви Немачке, посебно улога у НАТО-у, као и геостратегијски положај, условљавају организацију њених оружаних снага и припреме за агресију, што је названо доктрином „опште одбране“. Војна доктрина Немачке је у сагласности с најновијом

⁷ Мирослав Лазански, *Куда маршира Бон*, „Политика“, 27.990/1991.

војностратегијском концепцијом НАТО-а, донетој на састанку Савета НАТО-а одржаном у Лондону 6. јула 1990. године. Наиме, у тој новој концепцији уочљиво је настојање Северноатлантског пакта да преузме важну улогу у очувању стабилности у целој Европи и ван ње, што подразумева ангажовање НАТО-а на кризним жариштима и у локалним ратовима.

Најновијом реорганизацијом НАТО-а у систему руковођења и командовања већи значај је дат Немачкој, која је до 1990. године повремено држала место команданта Команде савезничких снага за Централну Европу и редовно место команданта Групе армија „Центар“. У новоформираној команди НАТО-а за Централну Европу Немачка преузима главну улогу, са знатно проширеним надлежностима (укључене територије бивше ДР Немачке, покрајине Шлезвиг-Холштајн и Данске). Она ће имати команду и над групацијом ваздухопловних снага за подршку НАТО-а за брзе интервенције, као и над снагама три од укупно осам планираних мултинационалних корпуса. Присуство америчких оружаних снага на територији Немачке требало би до 1995. године да се смањи на ниво од 70.000 припадника. Међутим, положај врховног команданта НАТО-а за Европу и даље задржавају САД, мада су све чешћи захтеви са европске обале Атлантика да се таква пракса измени.

На територији Немачке стациониране су војне формације седам држава чланица НАТО-а. О сталној оперативној готовости снага НАТО-а брине око 300.000 војника из састава оружаних снага Немачке, као и целокупни цивилни сектор који пружа логистичку подршку. Немачка је НАТО-у на располагање ставила и целокупну транспортну инфраструктуру, медицинске установе и слично. Уз то, учествује у око 150 заједничких програма наоружања НАТО-а и испоручује постројења за производњу ратне технике у 14 држава чланица.

Специфичност војне доктрине Немачке произилази из циљева који садрже националне интересе (регионални, континентални и светски). Национални интереси (регионални и континентални) углавном су усмерени на Централну и Југоисточну Европу (Пољска, Чешко-Словачка, Аустрија, Мађарска, Словенија и Хрватска), Северно море и подручје Медитерана, посебно на Јадранско море, а нарочито према Истоку, тј. према територијама бившег СССР-а (признавање сецесије бивших република, постављање питања статуса око два милиона Немаца у Поволожју). На глобалне циљеве највише утиче увоз сировина поморским путем (две трећине увоза и 30 одсто извоза).

Немачка војна доктрина заснована је на нуклеарном рату, као главном облику рата, и изненадном отпочињању и брзом завршетку конвенционалног рата. Нуклеарном оружју, осим војног значаја, придаје се и политичка улога застрашивања и претњи. Немачка поседује савремена средства за употребу нуклеарног оружја (ракетни системи, носачи нуклеарног оружја у авионима, артиљеријски системи). Међутим, снажно је присутно настојање за сопственим располагањем, као и право на самоодлучивање о употреби нуклеарног оружја. Утицај

Немачке у тој области остварен је њеним чланством у Групи за нуклеарно планирање НАТО-а.

Снаге Бундесвера, после САД, најјаче су у НАТО-у. Немачке оружане снаге сада имају 490.000 војника. Већина припадника налази се у копненој војсци (340.000), потом у ратном ваздухопловству (110.000) и у ратној морнарици (40.000). У три корпуса копнене војске (Минстер, Улм и Кобленц) налази се 12 дивизија (36 бригада): шест оклопних, пет оклопно-гренадирских и једна брдска дивизија. Као једини национални контингент НАТО-а у Централној Европи, Немачка има и једну ваздушно-десантну дивизију. Располаже са 5.045 тенкова и 630 борбених авиона, а на флотној листи налазе се следећа средства: 24 подморнице, шест разарача, осам фрегата и много других ратних бродова.

У процесу реорганизације оружаних снага Немачке највише се пажње посвећује копненој војсци. Пре свега, завршено је обједињавање копнене војске и територијалне одбране. Дивизије које улазе у састав корпуса добиле су нову структуру: по три механизоване бригаде, по један пешадијски пук, али постоје и једнотипски састави здружених тактичких јединица и нижих тактичких јединица за борбено обезбеђење и логистику. Наглашена офанзивна компонента огледа се и кроз велики број тенкова у појединим јединицама. Тако, на пример, Шеста оклопна гренадирска и Осма брдска дивизија имају у саставу више тенкова од оклопних дивизија.⁸ Програмом развоја немачких оружаних снага до 2000. године, названим „Структура 2000“, предвиђено је велико повећање ватрене моћи и покретљивости увођењем тенкова нове генерације (тенк *леопард-2* средином деведесетих, односно тенк *леопард-3* до краја деведесетих година). Интензивно се ради и на модернизацији осталих борбених средстава у свим видовима, ради постизања што боље ватрене моћи и покретљивости. Мобилизација је достигла степен који омогућује да се бројно стање Бундесвера у трајању 3-5 дана повећа више од три пута (око 1.600.000 људи).

Последњих година у немачким војним круговима све је актуелније питање пребацивања снага за брзе интервенције у нестабилна подручја, а с обзиром на измене у концепцији НАТО-а. Чињеница је да немачке транспортне могућности нису мале, Транспортна команда (GAFTC) поседује 84 транспортна авиона C-160 *transal*, као и 54 апарата DO-28. Међутим, постојећа транспортна авијација је недовољна за пребацивање већег војног контингента. Обелодањена је и иницијатива Француске и Немачке за формирање заједничких снага за брзе интервенције у оквиру НАТО-а, које би се упућивале у кризна подручја. Идеју о формирању заједничких оружаних снага, тзв. еврокорпуса, председник Француске Митеран и канцелар Немачке Кол први пут су саопштили у Мастрихту на октобарском самиту ЕЗ 1991. године. Мало ко је очекивао да ће остварење те идеје уследити већ 1. јула 1992, када је отпочео с радом Главни штаб корпуса у Стразбуру. Окосницу новог корпуса чиниће

⁸ Бошко Антић, *Доминацијом до граница Рајха*, „Војска“, бр. 13, 1992.

постојећа немачко-француска бригада од 4.200 војника, са седиштем у Беблингену.⁹ Француска је већ одлучила да у еврокорпус упути 10.000 војника из Прве оклопне дивизије, а толико војника треба да пошаље и Немачка из своје армије из Атлантског пакта. Свака дивизија би била подређена својој националној армији, али би на челу заједничког штаба био један команданат, по свему судећи француски генерал. Основни задаци корпуса били би одбрана савезника НАТО-а, под командом НАТО-а, ангажовање у осигурању мира у Европи и у хуманитарне сврхе у елементарним непогодама, и слично. У време мира еврокорпус би био под командом Западноевропске уније (одбрамбена структура девет земаља ЕЗ, осим Ирске и Данске), а под командом НАТО-а деловао би када би била у рату нека чланица Савеза.

Француска не скрива бојазан да у новој улози НАТО-а јача утицај САД у Европи. Стога више верује у еврокорпус који би „одржавао и обнављао мир“ на кризним жариштима. Очигледно, Немачка и Француска желе да о безбедности Европе више брине Западноевропска унија него Атлантски пакт. Позиви упућени чланицама Уније да шаљу своје регруте у еврокорпус у неким земљама примају се прилично уздржано (пре свега у Великој Британији). Посебно негативан став према том француско-немачком војном пројекту имају САД, водећа земља НАТО-а.

Будући еврокорпус ће бити респективна снага. Подручја у којима би могао да интервенише поклапаће се с националним интересима водећих држава западне Европе, односно ЕЗ, при чему значај простора Балкана свакако не би био на последњем месту. У сваком случају, бројно стање корпуса биће једнако, па чак и веће него у мирнодопских армија неких новонасталих европских држава (Словенија 19.000 – 22.000, Хрватска 40.000, Македонија 30.000 припадника).

До краја 1995. године требало би да се заврши започети процес реорганизације Бундесвера, када би на војно-политичку сцену ступио нови концепт „Армија 2000. године“. Према мишљењу немачких војних кругова, био би то најзначајнији корак ка реализацији политичке концепције о прерастању Немачке из „европског стуба“ НАТО-а у „светску силу 21. века“. Та нова „светска сила“, према замислима њених планера, располагала би нуклеарним и космичким оружјем.

Закључак

Развој привредне, социјалне и политичке интеграције у оквиру Европске заједнице и настанак нове велике силе у лику уједињене Немачке створили су нови пол светског развоја, који је по много чему изазов Сједињеним Америчким Државама. Пракса притисака различитих врста (економски, политички, претње војном интервенцијом) од стране ЕЗ, чији је рад под знатним утицајем Немачке, постала је реалност у раду мултилатералних организација (КЕБС, ОУН). Нека-

⁹ Милован Вуковић, *Заштита уских националних интереса*, „Војска“, бр. 2, 1992.

дашња подела на Исток и Запад замењена је можда још тежом поделом на богату и сиромашну Европу, при чему се врата за улазак у ЕЗ сиромашнима тешко отварају. Реална опасност од будућих избегличких таласа према развијеним деловима Европе чињеница је која би требало да забрине водеће земље ЕЗ. Сецесионизам који је ЕЗ подржала на инсистирање Немачке нанео је огромне штете бившим социјалистичким земљама и њиховим народима (пре свега, народима СССР-а и СФРЈ). Националистички конфликти и сепаратистички процеси на широким просторима бившег социјалистичког света издигли су Европу у раван најактуелнијих кризних жаришта. Изневерене вредности комунизма уступиле су место искључивом национализму и разноврсним сепаратизмима у бившем европском социјалистичком свету, који се као вирус преноси и у земље ЕЗ. Поред релативно дуже изражених сепаратистичких тенденција Баскијаца, Каталонаца и Корзиканаца у Шпанији и Француској, у последње време се актуелизује питање статуса Шкотске у оквиру Велике Британије, те питање статуса северноиталијанске покрајине Алто-Адиђе, у којој живи бројна немачка мањина, а Италијани имају улогу „гастарбајтера“.

У сваком случају, глобални токови у последњој деценији овог и првим деценијама 21. века биће обликовани под утицајем три правца светског развоја: Северне Америке (утицај САД), азијско-пацифичког региона (утицај Јапана) и уједињене Европе (највећи утицај Немачке). При томе, неспорно, будућа безбедност европског континента умногоме ће бити одраз испуњења стратешких циљева Немачке.

„Ново доба“ – религија „новог светског поретка“*

Мр Зоран Милошевић

С аспекта циљева творца најновијег „новог светског поретка“ религија има значајну улогу у његовом утемељењу због веома значајног утицаја на свест људи. Покрет „ново доба“ (The New Age) по свему судећи има улогу да створи нову планетарну религију која ће бити „малтер новог светског поретка“. Чланак употпуњава лезезу приступа „новом светском поретку“ с аспекта политике одбране. У трагању за изворником те нове религије долази се до Световног верског парламента у Чикагу 1893. године и П. Ле Кура, који је о Њу Ејџ покрету писао још далеке 1926. године у књизи *Доба водолије*. Садашњи протагонисти те „религије“ већином су азијски учитељи, произишли из основе обликоване од европских претходника који су својевремено одлазили на Исток и проучавали источњачке религије и верске покрете. Широм света створене су заједнице Bhagwan, трансцендентална медитација и Мунова секта, које супротстављају свој модел друштва старој парадигми. Занимљиво је, по мишљењу аутора, да Њу Ејџ „пледира“ на просторе бивше Аустро-Угарске монархије. Такође је занимљиво да су религиозност „Новог доба“ афирмисали часописи који су у целини били носиоци идеологије разбијања СФР Југославије (то су, пре свега, „Нова ревија“ и „Часопис за критико знаности“). Постојећи процеси на тлу бивше Југославије, а посебно у Србији, сматра аутор, показују да идеологија и религија „новог светског поретка“ постижу измену духовне парадигме народа, тако да ако се процес настави у СРЈ „могли бисмо да доживимо пораз искључиво на духовном плану“.

Увод

Наша социологија религије и политикологија нису проучиле феномен који је на политичку сцену ступио 1893. године и почетком шездесетих година овог века био запажен у Европи и Америци. То је покрет „Ново доба“. Покрет се представља као нова планетарна религија, односно као религија „новог светског поретка“. Аутори „новог светског поретка“ предвиђају да – поред светског пореског система, светског суда, светске армије, светске централне банке са заједничком валутом, светске социјалне државне помоћи, принудног свесветског економског планирања, укидања права на поседовање вла-

* Покрет „Ново доба“, који саопштава да у себи садржи све претходне религије, код нас је непознаница. То су гнезда – мреже, организоване групе (најчешће у облику секти), које се енормно развијају на Западу, па и код нас. Баве се самоостварењем и духовношћу, екологијом и науком, стварањем нове планетарне религије (А. Гољшевчек). Задатак им је да постану везивни малтер „новог светског поретка“.

ститог оружја, принудне контроле светског наталитета и контроле образовања – наметну и нову религију светског поретка која ће укинути постојеће, традиционалне цркве.¹ О томе један аутор пише: „Присталице светске владе се гнушају утицаја које је јудео-хришћанска религија извршила на традицију и вредности наше цивилизације, но, важно је запазити да *кабала* није против религије *per se*. Пошто схватају да се њихов сан о Новом светском поретку *мора* базирати на религиозној основи, они настоје да замене традиционалне религије, нарочито хришћанство, религијом *хуманистичког интернационализма*“.²

Поход покрета „Ново доба“ на Европу није остао незапажен. Према свеевропском истраживању, које је потписао Ј. Керкхофс, јасно је да „Ново доба“ (*The New Age*) и у Европи има погодно тле за развој, нарочито у Средњој Европи, што аутор повезује с распадом Аустро-Угарске монархије.³ „Покрети као што су ‘New Age’ и ‘еколошка религија’ *преузимају место традиционалне хришћанске религије*“. То се види из података које је саопштио Керкхофс, јер све више Европљана верује у реинкарнацију, верске записе, Буду..., а постали су и несвесни дистинкција између религија. Такође, мешају и учења. Тако верник католик показује да његова вера више одговара вернику будизма. У Немачкој, на пример, 1988. године имали су 500.000 следбеника (званичних).

Да запажене промене у области религијске свести и припадности нису случајни след уплашених грађана показује живо присуство покрета – религије „Ново доба“, који се организовано шири. „... тзв. нови светски поредак, бучно је најављиван од стране Сједињених Држава и Европске заједнице као доба општег просперитета и среће за све људе на свету. Имајући привредну, војну и политичку премоћ, ове велесиле настоје да обликују и погодно идеолошко тле за стварање новог светског поретка, и то пре свега ширењем загађивачке масовне културе која се, путем медија, пласира у свим земљама света. Такозвани покрет Ново доба, *The New Age* (у даљем тексту Њу Ејџ) је популарна религиозност коју је нужно раширити зарад гушења самосвојних верских традиција у областима које треба придобити за укључење у процес ‘глобалног села’. Та религиозност је синкретистичка, безбојна, заснована пре свега на далекоисточним учењима (будизму и хиндуизму)...“

„Он се шири муњевитом брзином, ... *Иза себе има огромну пропагандну машинерију, а читав низ стручњака ради за циљеве покрета* – од нуклеарних физичара (Фритјоф Капра) до филмација (Спилберг, Лукас)“.⁴ Покрет је присутан и у Србији (Београд).⁵

¹ Гери Ален: *Реците НЕ новом светском поретку*, Југославијапублик, Београд, 1992, стр. 27.

² Исто, стр. 159.

³ Јан Керкхофс, *Како је Европа верна?*, „Знамење“, 3–4/92, стр. 74–81 (текст ће се у нашем преводу појавити у зборнику о секуларизацији који припрема др Драгољуб Б. Ђорђевић у издању „Градине“ из Ниша).

⁴ *Ново доба – из хришћанске перспективе*, „Глас цркве“, 4/92, стр. 49–50. (подвукао аутор)

⁵ Протојереј Љубодраг Петровић, *Навала на Београд*, „Православље“, 15. новембар 1992, стр. 9.

Настанак планетарне религије „Ново доба“ не може се једноставно објаснити, јер се неко, изгледа, добро потрудио да заматне трагове. Познати католички теолог Јаков Јукић наводи да је покрет „Ново доба“ настао пре тридесетак година у високоразвијеним, урбанизованим срединама Сједињених Држава.⁶ Као даље изворе Јукић наводи источњачке религије, таоизам, алхемичаре, гностике, езотеристе, окултне учитеље... Томе додаје и најразличитија учења мистичара Екарта, ренесансног хуманисте Пико Дела Мирандола, теолога и метафизичара Ј. Бемеа, великог видовњака Е. Сведенборга, песника В. Блејка, психолога В. Џемса и К. Г. Јунга, палеонтолога Т. Де Шардина, књижевника Хакслија, публицисте Л. Пауелса и Ј. Берглера, ауторе познате књиге *Зора Чаробњака*, филозофа Г. Дурана, социолога Д. Раисмана, савремене америчке психологе А. Маслова и Роџерса. То су, према Јакову Јукићу, *даљи рођаци* покрета „Ново доба“, док му се ближе порекло надовезује на европску езотеријску традицију прошлог века. У временској хронологији обично се на прво место ставља А. Кадрец, обновитељ модерног спиритуалистичког покрета, чије је учење делимично преузео Њу Ејд у појму *chaneling*, а ту је и представник окултизма Е. Лев. Први је писао о Њу Ејду, сматра Јаков Јукић, додуше неразговорно – П. Ле Кур у својој књизи *Доба водолије*, која је објављена давне 1926. године у Француској.

Ле Курове слутње – преобликовање друштвених установа, нужност међусобног комуницирања, укидање државних граница, успостављање планетарне свести и установљење једне светске владе видно се подударују са садашњим схватањима Њу Ејда. Чини се да је, ипак, највећи утицај на новију идеологију Њу Ејда извршила А. Бејли, из кругова европске дисидентске теозофије. Све то није утицало на Јакова Јукића да одреди старост покрета „Ново доба“ другачије од наведеног (око тридесетак година). Слично њему, и један други аутор⁷ сматра да је покрет „Ново доба“ израстао из модерне, односно постмодерне.⁸

Осим наведених редова из „Гласа цркве“ и „Православља“, само у неколико прилога објављених код нас запажене су критичке анализе о покрету „Ново доба“. Видети, на пример: Зоран Милошевић, *Нов оријентир на старом путу*, „Nissa“, 1–2/91.

⁶ Јаков Јукић, *Будућност религије*, „Матица Хрватска“, Сплит, 1991, стр. 250.

⁷ Позивајући се на П. Брукнера, *Тежак пораз за Европу* (интервју), „Нови Вјесник“, 20. рујна 1992, стр. 14.

⁸ Никола Бижаца, *О миленаризму и есхатону*, „Црква у свијету“, 3/92, стр. 152–153. Код тог аутора је занимљиво да је (пост)модерну везао за бујање секти, што је некада било инкопатибилно. Бујање и стални раст нових секти, очигледно инспирисаних и вођених Њу Ејдом, које су стручњаци називали „нове религије“, угрожавају католицизам, односно хришћанство. Свака од новопојављених секти настоји да поруши, или барем доведе под сумњу, једну од важећих (моралних) догми хришћанства. Тако је учљиво да је сексуална револуција, коју „Ново доба“ присваја као свој изум, уздрмала библијску заповест „не чини прељубе“. То посебно погађа Католичку цркву, која негира потребу женидбе

Трећи католички теолог и публициста, Руди Концилија, опет на основу револуционарног говора, сматра да је корен покрета „Ново време“ у студентској револуцији из 1968. године. Револуционарни говор, значајан за студентске покрете, избија из говора најважнијих живих утемељивача покрета (Фергусонова и Капра), чему треба додати и њихово лично учешће у студентским немирима 1968. године.⁹ Намеће се питање зашто су се, под утицајем студентског протеста 1968, њих двоје одлучили за покретање преусмеравања у духовност. Наиме, студентски отпор 1968. године био је протест против потрошачког друштва; студенти су желели да обликују ново друштво у којем би потрошачки менталитет био побеђен. Студентска политичка воља није успела. Вође, као и већина учесника студентског протеста, резигнирани, повукли су се из политичког живота.¹⁰ Међутим, тај догађај је донео (и допринео) кристализацију нове спознаје: *Ако хоћеш да промениш друштво, мораш променити себе.*¹¹ То је основни разлог преусмеравања студентског покрета у САД (и другде) на подручје духовности. У Европи се тај преокрет огледа у ходочашћу једном манастиру који се налазио у малом непознатом селу.

Различитим мишљењима о времену настанка покрета „Ново доба“ потребно је додати и став православног свештеника протојереја Љубодрага Петровића да је покрет настао из теозофије и да га је основала Алиса Бејли 1945. године. Ако се наведена мишљења упореде са самопредстављајућим радовима припадника „Новог доба“, налази се да су прва делимично – више или мање – (не)тачна. Јаков Јукић је најближи истини, али је његов основни пропуст у томе што није детаљније сагледао корене настанка покрета „Ново доба“. Поред тога, већина наведених аутора заварала се причама о студентским спознајама, одре-

свештенства. В. В. Розанов је те примедбе упућивао и Православној цркви (иако је она прихватила могућност да се жене свештеници, али не и монаси). Према Розанову, Христос је прихватао само Бога, а пол је одбацао као нешто нечисто, грешно и недостојно. Међутим, с негирањем пола за Розанова је престајао свет. (Андреј Сињавски, *Метафизика хришћанства Василија В. Розанова*, „Српски књижевни гласник“, 4/92, стр. 90).

Да је Католичка црква схватила опасност од „секти“ показује бројна литература посвећена том проблему. Код нас је, иначе, мало позната чињеница да иако секте делују, ипак више успеха имају на подручјима под јурисдикцијом Католичке цркве. О проблему секти РКЦ бавила се на бискупском синоду. Запазили су да тријумфују секуларне регије, као и све мудрости које долазе с Истока. Такође, *запањени* су повратком хороскопа, астрологије, ... (видети, *Евангелизирати „секуларизовану Европу“*, „Кршћанска садашњост“, Загреб, 1986, стр. 38–39; Wilhelm Bartz, *Секте данас*, „Кршћанска садашњост“, Загреб, 1984; др Јурај Коларић: *Кршћани на други начин*, „Веритас“, Загреб, 1976; *Лочине (секте) али нова верска гигања кот пасторални иззив*, у Еклезиолошка испрашања, Церквени документи, 35/87, стр. 41–57).

⁹ Руди Концилија, *Живети з богом данас*, Љубљана, 1990, стр. 179.

¹⁰ Руди Концилија, *Нова доба – иззив кристјаном*, у зборнику: *Нова доба*, „Прилога Третјера дне“, Љубљана, 1990, стр. 8.

¹¹ *Die neue religiöse Welle. Pastorale Hilfen zur Auseinandersetzung mit neuen religiösen Bewegung ausserhalb der Kirchen*, Hamm 1985, стр. 15–48. Наведена спознаја није (пост)модерни, а није ни студентски изум. Мисао се налази у Библији, код Јована Крститеља и самог Христоса. Биће да их је догађај око студентског протеста само нагнао да схвате ту мисао.

ђеном спонтанитету и слично. Избегава се признање да је то световна религија, вођена из једног центра. Дакле, према самопредстављајућим радовима, покрет је у даљој историји црпео идеје из времена крсташких ратова. Тада је немачки цар Фридрих Други био очаран шпанско-арапском културом, што је омогућило културни утицај Истока. Крајем 18. века источна култура је утицала, на пример, на Шопенхауера, Емерсона итд., а тада су традиционалне хришћанске цркве отвориле „врата“ утицају Истока.

Као формални почетак „Новог доба“ узима се 1893. година, када је у Чикагу (САД) сазван световни верски парламент, који је отворио пут мисији хиндуизма на Запад.¹² Пошто је Европа била затворенија према утицају источњачких религија од Сједињених Држава, Њу Ејџ се ширио у Калифорнији, нарочито после Другог светског рата. Социолози религије ту појаву (и политику) називали су америчком цивилном религијом. Као разлог за њено уважавање наглашавали су жељу политичког врха САД да се шаролика конфесионална и национална структура становништва социјализује на новим основама, односно да се прилагоди новим условима живота. Дакле, та религија има задатак у САД да интегрише и социјализује грађане према жељи власти. Анализе председничких говора од Кенедија и даље показале су да се ради на том концепту. Сви ти амерички председници су, наиме, у својим говорима одбацивали традиционалне цркве (али не и Бога, посмртни живот, награде за врлине, односно казну за грех), и верску нетолеранцију.¹³ У Калифорнији се несметано, дакле, развија религија која је касније названа „Ново доба“, недрећи из себе покрете који су уздрмали и саме основе дотадашње (и садашње) друштвене и религијозне парадигме: *хипи-покрет, сексуална револуција, мировни покрети, феминизам, хомосексуализам и посебна култура, а на религиозном плану небројене секте (прахришћанске општине)*. Култура настала у окриљу покрета „Ново доба“ самолегитимисала се као култура љубави и братства, надахнута небеским знамењем Водолије (Aquarius).

Институционализација, која се често негира, започела је и пре организовања наведеног световног верског парламента у Чикагу устављеном теозофског друштва, а нешто касније и *christian science*. Затим, прихваћена је ранохришћанска организација за масовно деловање (првобитне хришћанске општине), која се у социологији представља као гнезда – мреже, организоване групе које делују ка другима. Теолози их, због религијске организације и наступа, називају *сектама*.

¹² Harrie Salman, *Kultura New Agea*, „Часопис за критико знаности“, мај 1992, Љубљана (посебна издаја), стр. 12.

¹³ Зоран Милошевић, *Социјалистичка партија Србије, Српска православна црква и религија*, у зборнику: *Православље између неба и земље*, „Градина“, Ниш, 1991, стр. 223; Роберт Н. Белах, *Цивилна религија в Америци*, „Нова ревија“, 104/90; Марјан Смерке, *Цивилна религија в реалсоцијализму – концептуализација*, „Нова ревија“, 104/90; Ј. Кришнамурти, *Али опстаја Бог*, „Нова ревија“, 61–62/87; Jean-Luc Napci, *Смисел то смо ми*, „Нова ревија“, 80/88; Марко Погачник, *Нова парадигма – нотарниј видик*, „Нова ревија“, 75–76/88. Што се тиче земаља Варшавског пакта (реалсоцијализма) наведени текст(ови) наводе на закључак да је смисао реалсоцијалистичке цивилне религије био једнак оном на Западу – стварање услова за укоревљавање нове религијозне и друштвене парадигме.

Успостављање властите духовности и идеологије, на основу источњачких религија, није било изворно. Наиме, то је учење које су прерадили западњаци (Европљани и држављани Сједињених Америчких Држава) који су одлазили на Исток и проучавали источњачке религије, те исламске верске покрете назване Супи и Бахаи. После Другог светског рата проучена су и јапанска и тибетанска духовна учења, па су крајем шездесетих година (када неки лоцирају настанак „Новог доба“) из Азије дошли бројни учитељи који су успостављали своје заједнице, иако, већином, нису били рођени на Истоку! Тако су створене заједнице *Bhagwan*, *Трансцендентална медитација* и *Мунова секта*. *Ти азијски учитељи произишли су, дакле, из основе коју су обликовали европски претходници*. Сви ти Европљани и Американци рођени су у годинама између 1875. и 1900, а прославили су се културом „Новог доба“. Међу њих се убрајају имена која Јаков Јукић наводи као „далеке рођаке“ Њу Ејџа: *Јунг, Асађоли, Хесе...*

Та група је понудила неке нове изазове публици жељној искушења и новина. Тако је *Рајх* осмислио и понудио публици *сексуалну револуцију*; педесетих година њуејџеровци нуде Американцима *искушење дроге* у облику *LSD-25*, мескалина... (*Хаксли, Вотс, Лири*). Циљ је био *научноекспериментални*, јер се желео прелазак на изучавање других нивоа људске свести. Тако су уз помоћ средстава која делују на психу скренули пажњу на истраживање *дубине* људске свести, што су и прихватили прво хуманистички оријентисани научници, а потом и трансцендентални психолози. Дрога је имала посебну улогу у обликовању даљег правца деловања покрета. Књижевник *А. Хаксли* је отворено изјављивао да сматра невероватном претпоставку да ће човечанство у целини икада бити у стању да се одрекне вештачких рајева и имао је највећу заслугу у пропагирању дроге. Надао се да ће употребом дроге *LSD-25* успети да посети светове који су *Блејку, Сведенборгу* или *Јохану Себастијану Баху* били дом. Тај експеримент је изведен 1953. године, под супервизијом познатог научника *Хамфри Осмонда*. Дрога је интензивирала *Хакслијева* религиозна осећања, а потом је написао књигу о својим доживљајима под дејством дроге и задобио невероватну популарност међу младима. Године 1960. већ је формиран наркомански покрет. Камен који је покренуо дуго припреману лавину бацио је др *Тимоти Лири*, који је појео неколико халуциногених гљива и тај доживљај описао као своје најдубље религиозно искуство.¹⁴ Властито искуство било је пресудно за његова даља научна истраживања, али и опредељења, па чак и животни пут. *Хакслијеву* књигу *Врата перцепције*, као и неке радове *Хермана Хесеа*, користио је као приручник за психоделични пут у несвесно. Са истим циљем провео је и прерадио *Тибетанску књигу мртвих*, јер је нашао фрапантну сличност између свог дела и својих

¹⁴ У историји су познати случајеви употребе разних дрога. Тако има аутора који сматрају да је прво човеково религиозно осећање зачето под утицајем дрога, халуциногених гљива и сличних наркотичких средстава. Тајна је, за сада, да та мистичка стања и искуства нису истоветна.

психоделичних искустава. Лири је својим списима, обраћањима младима, те другим облицима комуникације с публиком „неосетно заробио имажинације више милиона младих људи широм света и одвојио их од уобичајеног начина мишљења и расуђивања“.¹⁵ За своје пројекте заинтересовао је и Ричарда Алперта, с којим је изводио експерименте над групама од по 25 добровољаца, а под властитом супервизијом. Ти људи су почињали и сами да експериментишу користећи дроге LSD-25, маскалин и нарочито марихуану. Циљ им је био мењање стања свести. Најважнија достигнућа тих експеримената јесу сазнања да се дејством разних дрога може постићи озбиљна *измена свести*, мењају се ставови према вредностима и бришу неке границе, свет се доживљава као једно итд.¹⁶ Закључак аутора студије *Дрога и људско понашање* указује да дрога није за свакога. Прво, човек који је примењује мора бити интелигентан, емоционално зрео, добро прилагођен, с богатим животним искуством и задовољавајућим општим образовањем. Међутим, млади нису добро разумели Хакслија и Лирија када су их позивали на масовну и неконтролисану употребу дроге, па су неискусни „загризли“ у опасно подручје. Тако нису сви доживели једнако искуство. Неки су имали сасвим негативна искуства. Петровић наводи да LSD-25 може да буде од одређеног професионалног интереса и користи за теологе, филозофе и антропологе, ради стицања нових или продубљивања старих знања, и то под условом да их узимају под стручном супервизијом и у строго контролисаним условима. Међутим, Жан Пол Сартр је узимао дрогу да повећа своје искуство и доживео је веома непријатно искуство: нападе предмета, који су оживели, као и друге непријатности, тако да их више није узимао. Дакле, према тврђењима тих истраживача, употреба дроге омогућује, мање или више, снажна религиозна и мистична стања. У оквиру продора филозофије „Новог доба“ на подручје бивше Југославије ваља разумети и појачане захтеве за употребом и легализацијом дроге. Те акције су нешто израженије у Словенији, а мање у Србији. Петровић наводи да се дрогом може читав народ (народи) држати под контролом, као што су то учинили Енглези са Кинезима (за време опијумског рата и касније). Пошто је постојао извесни јаз између културе „Новог доба“ и модерне науке, сматра се да је мост успостављен делом *Тао физике*, аутора Фритјофа Капре.¹⁷

Истраживања с дрогом њуејдговци убрајају у културу свог покрета. Није, дакле, случајно што су хипи-групе користиле дрогу, што су се организовале у мале заједнице (али не само оне) и слично. То је био експеримент за организацијски модел који је требало проверити пре него што се крене ка оним који нису заинтересовани за „нови светски поредак“, као ни за његову религију. Модел је пронађен (прахришћанске општине/заједнице) и наметање културе, односно инсистирање да се други мењају према њиховом моделу могло је кренути ка масовним

¹⁵ Др Стеван П. Петровић, *Дрога и људско понашање*, II издање, „Дечје новине“, Горњи Милановац, 1989, стр. 24 (подвукао аутор).

¹⁶ Исто, стр. 103.

¹⁷ Дело је преведено и код нас, у тиражу од 2.000 примерака. Видети: Фритјоф Капра, *Тао физике*, „Опус“, Београд. 1969.

акцијама. У акцију се креће, обично, од тзв. *маргиналних* друштвених група, које, потом, „пробијају лед“ у рушењу старе парадигме. Тако је и крај ЈНА у СР Словенији, односно СФРЈ, почео акцијама „хомосексуалаца“, „секти“ Јеховиних сведока, назарена, и слично.

Да се прихвати наведена култура помажу и одређене технике. Најприсутнија је тзв. техника опуштања, пробоја блокада у човеку, што омогућава иступање из себе у стање екстазе. Поред те технике, за постизање екстазе А. Маслов је предлагао употребу дрога (попут Хакслија, Лирија и др.) LSD-25, психоцибина, као и медитацију.¹⁸ Најједноставнији пут до екстазе су музика и плес – сматрао је Маслов. Дакле, јасно је да „Ново доба“ супротставља свој модел друштва старој парадигми. То теолошки објашњавају жељом да се од уравнотежења срца – чему тежи хришћанство (рад у фусноти 18) – крене ка уравнотежењу ума.¹⁹ Тиме наглашавају да свету желе да подаре нову парадигму, а у оквиру ње назначавачу се одређене потребне реорганизације, одбацивања итд., на пример, војске и рата. Зато је Њу Ејд *подстакао* мировне покрете – које назива *најбољим чедом*.²⁰ Отуда „секте“ које пропагирају одбијање оружја и имају за циљ да укажу на другачије моделе понашања грађана и антиратни центри који позивају и делују ка капитулацији (пред „новим светским поретком“), нудећи грађанима неотпор и прихватање стања у времену када би отпором очували свој идентитет и интегритет, али и угрозили властиту безбедност. Све то тренутно и може бити повољније по самог грађанина, али је изузетно неповољно за идентитет заједнице и њене интересе, као и за самог појединца.²¹

Мировни покрети организовани су одмах после Првог светског рата и у Европи (Енглеска). Организацију *Peace Pledge Union*, њуејдцови

¹⁸ Преглед о том проблему, поред бројних књига о срдачној/срчаној молитви у православљу, даје Б.П.Вишеславцев, *Срце у хришћанској и индијској мистици*, „Градина“, 3-4-5/92, стр. 39-66.

¹⁹ Марко Хрен, *Il Faut*, „Часопис за критико знаности“, мај 1992, стр. 36.

²⁰ Исто, стр. 38.

²¹ Мировни покрети користе верске, религијске разлоге у почетку свог деловања да би касније усвојили и друге аргументе. У хришћанској Библији има део који иде на руку пацифистима: „И судиће међу народима, и караће многе народе, те ће расковати мачеве своје на раонике и копча своја на српове, неће дизати мача на народ, нити ће се више учити боју“ (Књ. прор. Ис.2-4). У садашњем тумачењу хришћанске цркве да се то односило на паганску власт, према којој хришћанин није требао да буде покоран, дакле ни да служи војску у таквој држави. Сада су мировни покрети покренули питање одбијања службе војног рока и тзв. цивилног службења. То одговара „новом светском поретку“, и зато се и захтева. Није случајно што је својевремено покренута иницијатива у ОУН да се легализује и одбијање регрутације. „Нови светски поредак“ који жели ненаоружаног и војно необученог грађанина вероватно је жалио што то није усвојено. Што се тиче мировних покрета у САД, први такав покрет појавио се 1815. у Њујорку, а први међународни конгрес пацифиста заседао је 1843. у Лондону. У свему томе активни су били амерички научници. Мировни покрет, у суштини, заговарао је разоружање и био је против блоковске политике. Видети: Зоран Милошевић, *Мировни или дефетистички покрет*, у: *Одбрана између сна и јаве*, АИЗ „Пословни биро“, Београд, 1992, стр. 20; Michael Randi, *Милитаризам и репресија*, „Гледишта“, 11-12/81, стр. 79; Јанез Јанша, *Уговор вести ин цивилна служба в Југославији*, „Часопис за критико знаности, 97-98/87; В.Г. Козлов, *Мир без оружја*, „Знание“, Москва, 1965, стр. 9; Др Антон Беблер, *Разоруживање*, „Комунист“, Љубљана, 1981; Бојан Грбовшек, *Мировни покрети*, ИИЦ ССО Србије, Београд, 1987, Немшки ин францоски шкофје о миру, ЦД, 19/84.

сматрају својом организацијом.²² Прави размах мировни покрети доживљавају у време борбе против размештања нуклеарних ракета у пет европских држава на прелазу у седамдесете године. Тада су се, коначно, обликовале институције, комуникацијске везе и слично. Од једноставног одбацивања рата, на почетку деловања, мировни покрети крећу у афирмацију активног приступа и позитивних мировњачких вредности.²³ То су: ненасиље, неутралност, мирне промене граница, мирна раздвајања држава на нове државе, кооперативност, поштовање различитости, поштовање људских права, поштовање права жене итд. Као пример успешног покрета њуејровци наводе покрет ГСоА: Покрет за Швајцарску без војске, који је осамдесетих година захтевао референдум о укидању војске у Швајцарској. После петогодишњег деловања мировног покрета 36,5 одсто Швајцарца се изјашњава за државу без војске.²⁴

Своју активност покрет „Ново доба“ спроводи кроз све области људске делатности, односно кроз све људске интересе: науку, културу, уметност (филм, позориште, књижевност, стрипови – део стрип-продукције штампан је и код нас; то су стрипови о *Бетмену*, касније и филмови, *Дилану Догу*, *Модести Блејз* итд., чиме се промовише мисаоност тог покрета на свим нивоима људског узраста, а нарочито се посвећује пажња деци и омладини), религију, окултизам, магију, медицину, здраву исхрану, источњачки приступ сексу... *Све наведено именују водолијином завером!* Мерилин Фергусон, која заједно с Капром представља живе (именоване) вође покрета у садашњем тренутку, објашњава водолијину заверу на следећи начин: то је завера без политичке доктрине, без манифеста.²⁵ *Завереници желе политичку моћ само зато да би је распршили.* Завереничке стратегије су прагматичне, чак научне, мада су перспективе које отварају, у крајњем – мистичне. „Ова пријатна мрежа за ново људско деловање, која је шира од реформе и дубља од револуције доноси историјски нову културну усмереност.“²⁶ Завереници се удружују у мале заједнице у свим местима и институцијама. Обликовали су „националне не-организације“. „Неки завереници осећају снажан национални, чак интернационални значај покрета и активни су код уједињавања других“.²⁷ Своју базу и основу, али и организацијски модел, покрет „Ново доба“ има у тзв. маргиналним друштвеним групама (војска) и у свим осталим друштвеним слојевима, по могућству.

Зашто се аутори планетарне религије „Ново доба“ користе водолијом? Мит о водолијином периоду разгорео се шездесетих година, мада је постојао у езотеричким круговима и крајем 19. века. Ослања се на

²² Срби трпе стални утицај „секти“. Према једној статистици из 1898, од око 10.000 назарена у Угарској половина – 4.460, отпада на Србе. Такође, познато је да је Енглеска влада штитила назарене у Србији. То је чинио и Макензи (Др Лазар Милин, *Црква и секте*, Епархија жичка, Београд, 1982, стр. 61).

²³ Случајно или не, та залагања се савршено поклапају са званичним америчким и западноевропским, Радомир М. Милашиновић, *СИА, моћ и политика*, „Биротехника“, Загреб, 1984.

²⁴ М. Хрен, *исто*, стр. 39.

²⁵ Мерилин Фергусон: *Воднарјева зарота*, „Часопис за критико знаности“, мај 1992, стр. 6.

²⁶ *Исто*.

²⁷ *Исто*, стр. 22

ритам промене цивилизацијских периода у оквиру астролошког циклуса тзв. Платонове године. Платон је први заговарао мишљење да поред земаљске, постоји и сунчана година – време које је Сунцу потребно за један круг кроз зодијачка сазвежђа. Тај круг траје нешто дуже од 24.000 земаљских година, а могуће га је пратити и опажати. Искуства говоре да Сунце борави приближно 2.000 година у истом сазвежђу, а тада посебне снаге тог сазвежђа одлучујуће утичу на догађаје на Земљи, те напредак и сутон различитих култура.

У последње 2.000 година – од почетка нашег бројања напред – Сунце је боравило у знаку Рибе. К. Г. Јунг, у својој књизи *Aion*, истражује архетип рибе и сликовито описује природу периода који истиче. Звездано знамење Рибе састављено је од две рибе окренуте на супротне стране, које тако означавају непомирљиве супротности, које веже само нит коју изнуђује искуство њихове двојности. Тако се догодило да је протекло време (доба) било подељено на супротстављене половине. Прва је имала врхунац у средњем веку, а обележје јој је успамтела верност (религиозност). Тада су градили готске катедрале као израз тежње да се човек отргне од материјалности света и подигне у подручје божијега. Потом се са ренесансом ритам времена (доба) нагло заокренуо. Пажња је све више усмерена у супротну страну, ка материји. С настанком науке крајем 18. века побеђују мисли разума, а већ на прагу 20. века човек је у цивилизацији која своје снаге усмерава ка овладавању материјалним светом. После искуства прве крајности, човечанство се на крају 20. века налази у болести психичких и еколошких проблема друге крајности. У том критичком периоду почиње да се указује утицај новог времена (доба) Водолије. Астрономски је изузетно тешко, скоро немогуће, одредити тренутак када Сунце долази међу звезде новог зодијачког знака. Тешкоћа настаје стога што се не ради о неком објективном мерилу, већ, пре свега, о променама на духовном нивоу. Тако се тренутак преласка из сазвежђа и утицаја Риба у подручје Водолије изједначава са 1968. годином.

Звездана знамења Водолије, по природи духовних сила које ослобађа у човеку, супротност су знамењу Риба. Аквариус је водоносац, који излива воду из врча – ради се о симболу синтезе. Ако се, наиме, вода разлије и неизоставно залије све што дохвати, својом прозирном материјом неминовно све интегрише. Ради се, дакле, о процесу синтезе. Неки су убеђени да је вода коју просипа Водолија она сила која се назива љубав.

Пад „железне завесе“, која је свет делила на половине, значајан је симбол Водолијиног времена (доба). Иако се донедавно чинило да је време Рибе непобедиво, а тиме и подељеност, показало се да промене делују изнутра. Људска цивилизација се, према том учењу, не може одупрети космичком циклусу, који у овом примеру симболизује Платонова година.²⁸

²⁸ Марко Погачник, *Духовне силнице човека нове добе*, у зборнику „Нова доба“ (Прилога Третјег дне), Љубљана, 1990, стр. 45–47.

Реч парадигма је грчког порекла (при-мер – кажем, доказујем), а у савременој социолошкој литератури означава синоним за узорак, модел, правило или упутство које садржи тај модел.²⁹ Израз је увео Томас Кун, историчар науке и филозоф, 1962. године, књигом *Структура научних револуција*. Неизвесно је да ли и тај аутор припада култури Њу Ејџа. Али, у једном накнадном раду, у полемици с критичарима књиге, објаснио је да када говори о *парадигми* мисли да је она (парадигма) оно што је заједничко члановима – и само члановима – научне заједнице.³⁰ Но, у случају „Новог доба“, према тумачењу Антона Трстењака, *парадигма* има другачије, више социолошко значење. Израз се, потом, пренео и у друге сфере и друштвене науке. Тако се говори о образованим парадигмама, парадигмама градског плана, променама парадигме у медицини итд., што, изгледа, нема везе с покретом „Ново доба“.

У нововременској употреби појам парадигма говори о моделу свеукупног живота који треба *мењати* јер нам прети катастрофа. Планета се суочава с различитим проблемима на све четири стране света, мада различитог обима и интензитета, наравно и природе. Зато се у свету поставља питање да ли је дошло до краја света или смо у времену преокрета. Пошто одређене снаге шире апокалиптичка виђења, „Ново доба“ их одбацује нудећи оптимизам – јер за њих је ово време преокрета: *није крај света већ време преокрета*. Али тај преокрет захтева да се досадашња *картезијанска парадигма* уређења друштва (која је зачета у античкој Грчкој) одбаци; за њу је значајна супротстављајућа двојност: *res cognitas* (дух) и *res extensa* (материја). Дакле, из те парадигме развила се, према учењу „Новог доба“, садашња једностраност, смртоносност, рационалност, природно-научна конструкција света која тежи и диктатури историјом! Та парадигма тежи да се свет организује на науци и техници и *апсолутизацији самоодлучивања човека*, при чему се проглашава смрт Бога, намеће псеудорелигија напретка која тежи к једном циљу: неограниченој продукцији, апсолутној слободи и неограниченој срећи (уживању). Односно, тежи власти, власништву и сласти!

Одбацујући прву, картезијанску парадигму, аутори покрета „Ново доба“ нуде *нову парадигму: ако желимо да преживимо морамо начинити скок у ново, ризиковати радикалну „трансформацију“ свести*. С променама појединачне свести моћи ће одоздо ка горе да се промени друштво (пример одбијања служења војске), превладала би се постојећа противуречност и конфликти, почели бисмо да живимо у мирном, љубављу прожетом животу. Тако се долази до пароле коју су, наводно, спознали студенти револуционари: *Ако хоћеш да промениш друштво, мораш променити себе!* Задатак религије „Новог доба“ у том контексту

²⁹ Антон Трстенјак, *Нова парадигма*, „Церкев в седанјем свету“, 9–10/90, стр. 155.

³⁰ Томас Кун, *Додатне мисли о парадигмах*, „Часопис за критико знаности“, 64–65/84, стр. 53–68.

представља стару формулу примењену на нову реалност. Деловањем на људску свест (да се измени) у корист нове парадигме („новог светског поретка“) нова *планетарна* религија, у суштини, представља *везивни малтер* у учвршћивању хијерархије створене новим „светским поретком“, који треба да делује овековечавајуће, цементирајуће, јер аутори предвиђају да *ера Водолије треба да траје 2.155 година*.

Поставља се питање какво је верско учење покрета „Ново доба“ и како може да делује на учвршћивање (ливење) нове парадигме. Наиме, покрет „Ново доба“ не схвата Бога и свет попут хришћанства. Док је у хришћанству присутно тројство (плурализам у једном): Бог, Син и Свети Дух, дотле је нововременски бог „космичан“.³¹ Све што јесте јесте космос. Сваки саставни део космоса садржао би податке о целокупној васиони и повезан је са свим другим деловима. То је присутно у човековом мозгу, а космос у учењу „Новог доба“ само је једна велика духовно-материјална јединица која се простире кроз неограничен простор. Свет је у тој бесконачности разумно уређен, а дели се на надређене и подређене сфере или области. Сам Бог, као „космички дух“, према Фритјофу Капри био би „самоорганизујућа динамика свег космоса“, према другима – Бог као „космички дух“ представља „магично поље снаге“, према трећима – „космички плес енергије“, а према четвртим – „васионску љубав“. Дакле, Бог се, посматрано теолошки, схвата по узору Индије. Тамо је Брахма безличан – узрок, извор и основа бивања. Тако покрет „Ново доба“ казује о Богу као о божанској тачки света, која је једна тачка у васиони и која нам је заједничка. Дефиниција нововременског бога, дакле, може навести и на неке практичне импликације (попут протестантизма, који је развио „дух“ капитализма). Бог није личност, остаје само недељив делић целине, систем укључен у шире системе.³² Слобода је – по уопштеној системској теорији – *релативна аутономност система*, који расте и зависи од околине. То значи – пише А. Гомшевчек – *да се људска слобода спонтано прилагођава на једно и динамику целине која је у њој присутна и са њом идентична*. У том смислу, сматра се да идеологија нове „планетарне“ религије одбацује терет људског зрења и личне одговорности, а нуди нерацистички и регресивни модел искуства Бога у смислу некакве универзалне симбиозе. Таква (теолошка) догматика одговара жељама твораца „новог светског поретка“, који теже да та религија оправдава настојање да човек постане део система којем ће прилагодити

³¹ Одакле потиче недоумица и негирање бога који се очовечио? У позадини таквог мишљења је *паганско* гледиште на свет и бога који је потпуно другачији од хришћанског. То што називамо *пагански* поглед на свет и бога Ханс Фон Урс Балтазар и Антон Стрле именују „космичком силом света“. Она произилази из учења у старој Грчкој. Космос означава васионско. Разумско уређење света назвали су *logosom*. *Physis* означава природу. Све троје: *kosmos*, *logos* i *fizis* у најгешњој су вези. Према томе, космолошка сила света значи разумски уређену природу у васиони, која се пење у подређене и надређене сфере или области. Опширније: Др Антон Стрле, *О скривености Бога*, Љубљана, 1972, стр. 24.

³² Аленка Гомевшчек, *Кршћанство ин церкев тер Нењ Аге*, „Церкев в седанјем свет“ 9–10/90.

и своју слободу – како би настала глобална симбиоза човечанства. На врху створеног поретка остају исте државе као и у старој парадигми, при чему се одржавање поретка не препушта оружју и војсци (сили) – мада се она не искључује ако је јединствена, „заједничка“, планетарна сила – већ идеологији „Новог доба“.

Закључак

Наведени модел је сличан већ виђеном протестантском моделу. Одвајањем од Католичке цркве протестантска етика је створила капиталистичку парадигму, о чему је убедљиво писао Макс Вебер у књизи *Протестантска етика и дух капитализма*. Даље, јасно је да ће због одбацивања хришћанства и хришћанске парадигме следити и одбацивање „Новог доба“ од стране хришћанских цркава, бар у теолошко-догматском делу, ако то не учине и у политичком. Тај процес се добро може пратити у литератури. Тиме се ствара нови конфликт, који може попримити и класичне облике верског сукоба, посебно због тога што Њу Ејџ пледира на просторе (бивше?) Аустро-Угарске монархије. Отуда религиозност „Новог доба“ афирмишу часописи који су у целини и били носиоци идеологије растурања СФР Југославије. Пре свега, „Нова ревија“ и „Časopis za kritiko znanosti“, у којем је покрет и представљен словеначкој јавности.³³ Иако је сарадња на политичком подручју при успостављању „новог светског поретка“ између САД, ЕЗ и Ватикана очигледна, тешко да је могућа сарадња на теолошко-догматском плану, што би водило одрицању Католичке цркве од Библије. У перспективи, отпор „Новом добу“, када се стигне до догматике, може довести и до сарадње Католичке и Православне цркве. Поред осталог, поставља се и питање аутентичности религије „Новог доба“ уколико подржава репресију, јер су групе (мреже) изазивале и учествовале у сецесији, на пример Словеније (на разне начине), и применом репресије. Ако је то заиста нова парадигма, зашто се ослања на репресију?

На нашем простору тек ће следити интердисциплинарно истраживање Њу Ејџа, при чему би требало посебно проучити маргиналне друштвене групе, као и залагања неких познатих интелектуалаца. Поред тога, ваља одати признање ауторима „новог светског поретка“ за програм који су осмислили и који перманентно остварују. Али, успех у наметању нове парадигме не зависи само од њих... То нама поставља задатак за проналажење решења за енигму „нови светски поредак“. Јер, постојећи процеси на тлу бивше СФРЈ, а посебно у Србији, показују да идеологија и религија „новог светског поретка“ постижу измену духовне парадигме нашег народа. Тако да, ако се процес настави, оружјем не би имао ко да рукује. Били бисмо поражени искључиво на духовном плану.

³³ У попису словеначких извора 26 чланака је из „Нове ревије“, потом следи мањи број чланака из „Часописа за критико зnanosti“ (не рачунајући посебно издање, где је покрет представљен кроз 64 рада), док остали доноси по један – два прилога. Од критичких радова постоји један католички зборник и десетак чланака у властитим публикацијама.

Осврт на концепцијско-доктринарне чиниоце рата на простору бивше Југославије

Капетан бојног брода мр *Младен Вучељић*

У чланку се разматрају основни чиниоци који опредељују однос концепције и доктрине, као својеврсне теорије одбране једног друштва, према стварним политичким и војним збивањима (пракси) на простору СФР Југославије.

Као хипотетички оквир коришћени су закључци НГШ ВЈ, објављени у листу „Војска“ 30/92.

Аутор анализира постулате на којима је била заснована бивша концепција општенародне одбране, процену очекиваног непријатеља, процењене облике и концепцијски одговор на највероватнији облик угрожавања безбедности СФР Југославије. Осим тога, у чланку су наведени резултати компаративне анализе садржаја концепцијско-доктринарних докумената из периода 1970–1987. године.

Отклоњена је дилема исказана у алтернативном закључку НГШ ВЈ: „или је концепција изведена из потпуно погрешне анализе главних чинилаца друштвеног живота, или је она изведена уз потпуно игнорисање тих чињеница и сазнања“.

Концепција, као политичко-филозофска замисао о циљевима и начину одбране друштва, и војна доктрина, као систем усвојених ставова о припремању оружаних снага и вођењу оружане борбе, настају усвајањем концепцијско-доктринарних докумената од стране највиших државних органа земље, а престају да важе с престанком постојања државе коју ти органи репрезентују.¹ Из тога недвосмислено произилази да је концепција и доктрина бивше СФР Југославије такође бивша и формално-правно неважећа. Однос концепције и доктрине с праксом вођења рата и оружане борбе је вишестран са становишта праксе, јер обухвата различите субјекте у антагонистичком или савезничком односу (ЈНА, ТО, САО, Република Српска Крајина, Република Српска, паравојне формације Словеније, Хрватске и бивше БиХ).

¹ Основна концепцијско-доктринарна документа СФР Југославије потписали су, у име Председништва, председници Петар Стамболић и Лазар Мојсов.

За анализу концепцијско-доктринарних чинилаца који, осим теорије, имају и сопствену ратну праксу примене, значајна су следећа основна питања:

- на којим су основним поставкама засновани и колико су се оне показале као реалне;
- какав је непријатељ очекиван, а какав дочекан;
- који је облик угрожавања безбедности предвиђан, а који је у пракси наметнут;
- какав је одговор припремљен на највероватнији облик угрожавања и да ли је он могао да важи и за стварну варијанту угрожавања.

Основне поставке и њихова реалност

Као вишенационална заједница у којој постоје наслеђене и новонастале разлике у друштвеном и економском развоју,² СФР Југославија је у концепцијско-доктринарним документима признавала тежње за националном еманципацијом и очувањем националног идентитета³ искључиво потлаченим народима у државним структурама супротне политичке поларизације. У властитој држави прокламовала је начело поштовања националне суверености и равноправности,⁴ а национално питање сматрала је дефинитивно решеним.

„Социјалистичко југословенство“ и „демократска национална свест“ сматрани су темељима „братства и јединства“.⁵ За особине човека као одлучујућег чиниоца рата проглашаване су имагинарне и пракси противуречне вредности („социјалистичка самоуправна свест“, „опредељење за Југославију као братску заједницу добровољно уједињених и равноправних народа и народности“, „југословенски социјалистички патриотизам“, „висок морал појединца и колектива“, „мотивисаност и спремност за одбрану“). Нације су биле „народи“, а националне мањине „народности“. У стратегијским проценама, капитализам се „борио за репродукцију“, а социјализам је „прерастао у светски процес“. Све те и сличне фикције маскиране су генералном заблудом о „политичком и акционом јединству“. Разни „изми“ (национализам, либерализам, догматизам, бирократизам, технократизам) додатно су замагљивали ситуацију, отежавали идентификацију „класног непријатеља“ и скретали пажњу с егзистенцијалних проблема. Признање конфузне ситуације у политичком систему ушло је дословно као став у концепцијско-доктринарна документа: „Чинилац непредвидивости у политичком процесу, а и чињеница да се многе појаве у њему јављају у посредним облицима, објективно отежавају разликовање нормалних токова политичког живота од деструктивног деловања усмереног на изазивање криза.“⁶

² Стратегија ОНО и ДСЗ, ССНО, 1987, стр. 32.

³ Исто, стр. 15.

⁴ Исто, стр. 33.

⁵ Исто, стр. 32.

Као основни постулати опстанка и развоја, трајне вредности, проглашени су: социјалистичко самоуправљање, братство и јединство, национална равноправност, федеративно уређење, политика несврставања и ОНО и ДСЗ.⁷ Они су чинили недељиво јединство, тако да је нарушавање једног постулата угрожавало све остале. Идеална шема изгубила је основ на првом постулату када је социјалистичко самоуправљање само себе оборило у пракси. Међу „браћом“ у лошем социјалном систему нестало је и братства и јединства (или га никад није ни било). Несврставање је напуштено као спољна политика оног тренутка када је прекршен њен основни принцип – решавање спорова мирним путем, и када су „братске републике“ почеле да се сврставају на основу уских (а можда и „прешироких“) националних интереса. Сецесионизам је нарушио федерализам. На попришту су остали елементи система ОНО и ДСЗ да сачекају крај једне агоније и одиграју завршну, али различиту улогу.

Оптимистичка визија унутрашње стабилности, идејно-политичког јединства, кохезије међунационалних и међурепубличких односа и сагласности политичке воље свих политичких снага у земљи показала се као нереална. Таквом се показала и претпоставка о снази и животности самоуправног социјалистичког система, око којег су, као око најпрогресивнијег друштвеног система, требало да се окупе све прогресивне снаге друштва, чиме су се деструкција и дестабилизација друштвеног система изнутра сводиле на занемарљиво малу и лако савладиву могућност.⁸

Очекивани непријатељ

Процена вероватног непријатеља у основи је била идеологизована и политизована. У глобалним разматрањима, очекивани непријатељ на светској политичкој сцени биле су „снаге чији је циљ очување односа и институција потчињавања људи и народа“ (капитализам, империјализам), док су савезничке и прогресивне биле „снаге чији је циљ остварење потпуне политичке, економске и културне еманципације потлачених класа, слојева и народа“ (социјализам и несврстани).⁹

У проценама угрожености, очекивани непријатељ и непријатељ с највећим могућностима и најширим циљевима био је спољни непријатељ. У односу на њега, унутрашњи је био учесник у специјалном рату и сарадник у остварењу циљева агресије спољњег непријатеља. У пракси се показало супротно, односно да је спољни непријатељ био сарадник у остваривању циљева унутрашњег непријатеља.

Унутрашњи непријатељ је, у проценама могућности, био подељен на групације (националистичке, иредентистичке, бирократско-статистичке).

⁶ Исто, стр. 137.

⁷ Исто, стр. 9.

⁸ Основе за изразу новог општевојног доктринарног документа, ГШ ВЈ – Сектор за оперативне послове, 1993.

⁹ Стратегија ОНО и ДСЗ, стр. 13.

стичке, либералистичке, клерикалистичке, сепаратистичке, унитаристичке, догматско-бирокарске и друге) с посебним интересима, али с јединственим циљем у односу на будућност земље. Интересантно је да су, осим сепаратиста, који су успели да наруше интегритет СФР Југославије, непријатељем сматрани и унитаристи, чији је интерес био јачање унутрашње кохезије савезне државе.

Процењени облик угрожавања безбедности

Концепцијско-доктринарна документа, као облике угрожавања безбедности земље, предвиђала су специјални рат и оружану агресију, при чему је специјални рат сматран обликом агресије и агресивних притисака у миру.¹⁰ Најтежим обликом сматрана је агресија коалиционих снага агресора, с познатом физиономијом борбених дејстава у почетном периоду рата (масовни удари авијације, почетни удар комбинованих снага састављених од јаких групација КоВ, посебно оклопних, механизованих, артиљеријско-ракетних и ваздухопловних, ваздушнодесантних, поморских и поморско-десантних снага).¹¹ Стварност је, међутим, наметнула грађански рат с карактеристикама националних и етничких побуна у сецесионистичким републикама. Грађански рат је доктринарно третиран само у најновијем концепцијско-доктринарном документу, и то као један од облика употребе силе у свету, али не и као један од могућих облика угрожавања безбедности земље. Иако парадоксално, та врста рата обрађена је непосредно иза, а судећи по устаљеном систему техничке обраде и као подврста народноослободилачких ратова, с револуционарном или контрареволуционарном конотацијом.¹² При томе, контрареволуционарни карактер унутрашњег (грађанског) рата уопште се није могао уклопити у дефиницију народноослободилачких ратова који су *a priori* означени као ослободилачки, па према томе и као прогресивни ратови.

Одговор на највероватнији облик угрожавања

На варијанте угрожавања безбедности припремљен је и развијен универзалан одговор, примерен, пре свега, најтежој и највероватнијој опцији – угрожавању безбедности оружаном агресијом. Систем ОНО и ДСЗ развијен је „као конкретан историјски облик непосредног подрештљавања одбрамбене и безбедносне функције“.¹³ Одбрамбену функцију покривали су систем ОНО и ОНОР као политички и војноодбрамбени одговор на све претње и изазове угрожавања интегралне безбедности оружаном агресијом.¹⁴ Безбедносну функцију, која се само условно може одвојити од одбрамбене, покривали су тежишно елементи система

¹⁰ Исто, стр. 34.

¹¹ Исто, стр. 162.

¹² Исто, стр. 23.

¹³ Исто, стр. 33.

¹⁴ Исто, стр. 158.

ДСЗ и постулати о понашању субјеката јединственог одбрамбено-заштитног (безбедносног) система у ванредним приликама.

Опште карактеристике система у целини јесу универзалност и свеобухватност. Универзалност се односи на јединство система независно од варијанте угрожавања, истоветност субјеката и њихове различите улоге у варијантама угрожавања интегралне безбедности земље. Свеобухватност се огледа у тоталитету захватања свих људских, материјалних и духовних потенцијала друштва, бројности и разноврсности субјеката одбране и заштите, укључујући правна и физичка лица. Својеврсна и одлучујућа заблуда о функционалности система састојала се у занемаривању и потцењивању националних, политичких, историјских, професионалних, социјалних и других разлика између субјеката система, степена њихове политичко-правне самосталности и способности да на деструктиван начин манифестују своју посебну политичку вољу и оријентацију у односу на опште захтеве система.

Институцијом ОНОР-а, као одбрамбеног одговора искључиво на изазове угрожавања безбедности оружаном агресијом (дакле, споља), и прописивањем понашања субјеката ОНО и ДСЗ у ванредним приликама као посебној ситуацији искључена је могућност да се и ОНОР-ом (НОР-ом), као једним од крајњих средстава, на целој територији брани интегритет СФР Југославије и од унутрашњег непријатеља, на основу слободно конституисане политичке воље југословенски оријентисаних грађана без обзира на националну и верску припадност.

Полазна теза дела аутора у оцени концепције и доктрине СФР Југославије јесте да „концепција, као и систем ОНО и ДСЗ, у свом оперативном функционисању, нису издржали критику праксе, нити су испунили стратегијске циљеве и очекивања на плану ефикасности оружане борбе и заштите суверенитета и територијалног интегритета земље“,¹⁵ али се и поред тога слажу да целокупну материју треба критички преиспитати. Као основне разлоге за објективан однос у анализи бивше концепције ОНО део аутора наводи чињеницу да бројна начела која је она садржала нису наша оригинална решења, већ стандарди добро познати у свету, те да су иста начела веома успешно примењивана у Словенији и Хрватској у току сецесионистичких оружанних активности против ЈНА.¹⁶ Осим тога, критикује се одустајање од свих начела концепције ОНО и избор крајње радикалних решења којима се апсолутизује улога државе у одбрани земље, верификује улога професионалне војске, редукује одбрана на оружану борбу, занемарује укупни отпор народа и маргинализује значај народног карактера рата за успех одбране малих земаља у борби против надмоћнијег непријатеља. Критика се односи и на некритичко извођење закључака само из чињенице да се СФРЈ распала, што значи да њен систем одбране није

¹⁵ Миле Стојковић, *Проблем избора новог стратегијског концепта одбране СРЈ* (материјал за научну расправу „Нови светски поредак и политика одбране СРЈ“), МО СРЈ, 1993, стр. 318.

¹⁶ Милан Вучинић, *Како до новог концепта одбране земље*, исто, стр. 311.

успео да је одбрани, при чему се занемарује чињеница да проблем није био само у концепту (систему) већ и у политици и основним претпоставкама на којима се систем одбране заснивао. Тај аутор¹⁷ истином сматра мноштво грешака и заблуда које се састоје у фетишизовању ранијег система одбране као у сваком погледу најсавршенијег решења, глорификовању и идеологизацији тог система као савршенства оригиналног типа, некритичности према његовом квалитету, неодрживом очекивању у погледу степена мотивисаности грађана за одбрану, као и у основној заблуди о стању међунационалних и међурепубличких односа.

У погледу концепта „наоружаног народа“, аргументовано се заговара идеја о његовој реafirмацији. При томе, аутори се ограђују од бившег идеологизованог одбрамбеног концепта и упућују на класичну замисао о општеној снази какву памти историја ратне вештине (Карно, Лер, Голц) и наше историјско наслеђе. Према тим схватањима, „за случај агресије са ограниченим или радикалним циљем, предност вишемилionске армије наоружаних бораца-грађана, чврсто патриотски опредељених, војностручно оспособљених и војностратегички и тактички рационално вођених, представља још увек непревазиђену форму најефикаснијег стратегијског концепта одбране. Таква народна одбрана мора бити јединствен систем организовања, припремања и учешћа свих облика инетитуционалног (државног) и неинституционалног (грађанског) организовања друштва у одвраћању и спречавању агресије и других опасности по земљу и у оружаном борби и другим облицима борбе и отпора ради одбране и заштите“.¹⁸

За објективну оцену концепцијског одговора на могуће варијанте угрожавања безбедности СФР Југославије веома је индикативна подударност ставова више аутора о истом питању. „Када се ради о концепцији ОНО, њу треба посматрати са идеолошког и материјалног становишта. Идеолошке поставке ОНО, односно њено подруштвљење према Марксовом поимању наоружаног народа и њено ослањање на интегрални самоуправни систем, припадају прошлости и саставни су део заблуда на којима су грађени укупни односи политичког и економског система СФР Југославије. Покушаји њихове практичне реализације захтевали су знатна улагања у непродуктивни део одбране и нису дали ни приближно адекватне ефекте.“¹⁹ „Идеолошка осуда ОНО као марксистичке заблуде оправдана је само у мери у којој је она незнатички, догматски примењена, што је често доминирало. Међутим, у крајњој линији, она је неоправдана, јер генетски ОНО, народни рад и милицијска војска постоје од најстаријих ратова и трају све до наших дана. Највећи пропусти учињени су у некритичком, неселективном, нееластичном и нереалном примењивању и организовању ОНО. Занемарени су реални услови, околности и индикатори стварности, што значи да је и модел

¹⁷ Исто, стр. 307 и 308.

¹⁸ Миле Стојковић, исто, стр. 326 и 327.

¹⁹ Никола Чубра, Приступ избору система одбране, исто, стр. 282 и 283.

²⁰ Душан Дозет, Државна политика и одбрана, исто, стр. 252.

постао волонтаристички концепт и нестварна творевина, а то је последњи рат и показао.²⁰ „Посебне недоумице изазивају оне аргументације које нужност професионализације правдају наводним крахом система ОНО и ТО, при распаду друге Југославије. У том распаду пропала је само идеолошка, псеудокомунистичка и југословенска димензија система о којима је овде реч. Управо размере међунационалних сукоба у рушевинама друге Југославије, које мобилишу широке слојеве становништва, у различитим облицима дејстава, осведочују ваљаност битних, војних аспеката система ОНО и ТО. Осим тога, ми не видимо никакво противуречје између професионализације Војске и система ОНО и ТО, јер су у питању комплементарни системи одбране.“²¹

Преовлађујуће је мишљење да „Војни део система ОНО, односно његове ОС, објективно није било могуће ослободити идеолошког утицаја комунистичке партије и њене државе. Поред тога, кадровска структура ЈНА прилагођавана је националној (‘кључеви’ у кадровској политици). Ратна доктрина је базирала на одбрани суверенитета и самоуправног социјалистичког друштва од спољњег агресора, не рачунајући на могућност сецесионизма, међунационалних сукоба и избијања грађанског рата“.²²

У суштини, ради се о основаности политичке и војне дискредитације како бившег система одбране у целини, тако и његовог војног дела с компонентама оружаних снага – ЈНА и ТО.

Аргументи за политичку дискредитацију заснивају се на критици идеолошког приступа конципирању одбрамбене сфере друштва. „Идеологија је диктирала циљеве одбране, а тако издиктирани циљеви сматрани су скоро природно, једино могућим. Разуме се да је то веома отежавало анализу индикатора стварности, а занемаривање индикатора стварности, отварао је широку могућност преовлађивања атрибутивних ставова, што је са своје стране повећавало идеолошки карактер одбране фаворизујући лажну свест о циљевима одбране и о самој одбрани. Последице су морале бити кобне, а једна од најтежих била је запостављање збиље, игнорисање стварности. Наравно, у томе сама одбрана није била основни кривац (нити носиоци послова одбране). Главни кривац био је у сфери идеологизованог друштва и политике чији је саставни део била одбрана.“²³

Војна дискредитација система и њихових компонената започета је политичком дисквалификацијом ТО као „велике преваре“ (В. Кадијевић и Б. Аџић), што никада до краја темељито и аргументовано није проведено. Наиме, аргументи војне дискредитације поново покрећу питање политичког система и уставно-правног поретка који је одредио концепцијско-доктринарне ставове о руковођењу и командовању у сфери народне одбране.

²¹ Драгош Калајић, *На бранику Европе, против новог светског поретка*, исто, стр. 173 и 174.

²² Никола Чубра, *исто*, стр. 283.

²³ Душан Дозет, *исто*, стр. 238 и 239.

Одредбама Устава из 1974. године федеративно уређење, заложено у основне постулате и полазишта концепције ОНО, практично је претворено у конфедеративно. Надлежности република у свим областима друштвене делатности, па и у одбрамбеној, осамостаљене су до нивоа државности, и то под изговором подруштљавања одбране. У сфери одбрамбене функције друштва то је условило двостарешинство у командовању до стратегијско-оперативног нивоа. Јединство система ОНО у целини је остваривано једино на нивоу врховног командовања. Републички штабови ТО нашли су се у ривалском односу према командама армијских области. Територијална одбрана се претворила у републичке армије и била у готовости да на свом простору одигра улогу супротстављене стране ЈНА у сецесионистичким захватима националистичких вођа бивших југословенских република. Јединство система руковођења оружаним снагама до највишег нивоа било је значајно нарушено. У надлежности федерације остала је само ЈНА. Све остале елементе система развијала су, припремала, а касније и употребљавала републичка руководства. Југословенска народна армија унапред је ограничена зависношћу од мобилизацијског и регрутног система, чија је функционалност доведена у питање променом политичке ситуације у појединим републикама. „Велика превара“, дакле, била је изведена знатно пре него што су то установили они који су били одговорни за њено откривање. Битка за Југославију већ тада је изгубљена.

Концепцијски ставови о руковођењу системом ОНО и ДСЗ следили су уставне норме и нису могли бити другачији. Према њима, осим ТО као основног чиниоца у подели одбрамбене моћи друштва, у надлежности република били су и остали подсистеми и колективни субјекти система одбране, изузев ЈНА (ДСЗ без службе државне безбедности, која је имала врх на нивоу Федерације, цивилна заштита, служба осматрања и обавештавања, друштвене делатности, радне организације и становништво организовано у разне колективитете, а касније и странке). Друштвено-политичке заједнице (укључујући и републике), према концепцијским ставовима о руковођењу и командовању, имале су широка овлашћења. Руководиле су ОНО и ДСЗ на својој територији, припремама за одбрану и активностима у рату и ванредним приликама, организовале, припремале и материјално обезбеђивале јединице ТО и ЦЗ и центре службе осматрања и обавештавања.

Целина ратних дејстава у ОНОР-у подељена је по носиоцима. Носиоци и организатори оружане борбе у њему биле су команде ЈНА, али и штабови и јединице ТО на свом простору, док су носиоци и организатори неоружаних облика борбе и општенародног отпора биле искључиво ДПЗ и ОУР.²⁴ Општине, покрајине и републике, свака на својој територији, биле су носиоци и координатори свих активности усмерених на отклањање узрока и последица ванредних прилика.²⁵ У свим условима ванредних прилика који би налагали да се уставни

²⁴ *Стратегија ОНО и ДСЗ*, ССНО, 1987, стр. 166.

²⁵ *Исто*, стр. 150.

поредак брани и оружаном силом првенствено је предвиђено ангажовање јединица ТО, чију употребу наређују штабови република и покрајина.²⁶

Друштвена самозаштита, као комплементарна функција ОНО, усмерена на отклањање узрока и онемогућавање делатности којима се угрожавају независност, територијални интегритет и одбрамбена способност земље и у чијој је надлежности борба против свих облика деловања снага унутрашњег непријатеља, посебно с позиција национализма, била је у рукама република као носилаца. Оне су процењивале угроженост и саме себи дефинисале задатке у области самозаштите. У њиховој надлежности нашле су се стручне службе система ДСЗ: јавна безбедност, органи правосуђа, инспекцијски и контролни органи, царина, служба друштвеног књиговодства, органи физичко-техничке заштите, унутрашња контрола и остале, осим државне безбедности, која је на нивоу република и покрајина имала своје управне органе.

На основу концепцијских ставова о руковођењу и командовању системом ОНО и ДСЗ, али и уставних одредаба из којих произилазе, на почетку ратних дејстава сецесионистичке републике су имале потпуно организован, опремљен и оспособљен систем цивилне заштите, с јединицама опште и специјализоване намене и штабовима највишег ранга на републичком нивоу. У функцији специјализованих јединица нашла се грађевинска механизација, која је омогућила масовну појаву барикада на саобраћајницама и блокаду касарни и других објеката ЈНА. Слично се десило и са системом осматрања и обавештавања, у који су биле укључене: хидрометеоролошке, сеизмолошке, ватрогасне и здравствене службе, службе радиолошке заштите, службе у области пољопривреде, водопривреде, електропривреде, веза, јавног информисања, саобраћаја, транспорта итд.

Концепцијски и доктринарно ЈНА у таквом систему намењена је и оспособљавана за вођење оружане борбе против главних групација оружаних снага агресора, првенствено против оклопних и механизованих, ваздухопловних, поморских и десантних снага,²⁷ у садејству са ТО и сарадњи с другим структурама ОНО и ДСЗ. Пошто концепцијски није предвиђен рат на туђој територији, њена самостална дејства, без ослонаца на ТО и остале субјекте одбрамбеног система, нису доктринарно разрађивана. Отуда је, у односу на ТО, која је намењена и оспособљавана и за самостална дејства, ЈНА објективно имала мањи степен самосталности. У односу на целину система, ТО била је ближе његовој бази – осталим субјектима ОНО и ДСЗ, и израстала је из истог регионалног система, док се ЈНА на њега само ослањала.

Ако се занемаре одредбе према којима ЈНА у изузетним ситуацијама има и задатке у систему друштвене самозаштите, и то поново у

²⁶ Исто, стр. 151.

²⁷ Исто, стр. 58.

садејству са ТО и у сарадњи с осталим субјектима система, на територијама под контролом сецесионистичких република, посебно Словеније, ЈНА обављала је, у суштини, антиконцепцијске задатке, односно задатке за које није намењена, нити оспособљавана. То се аргументује и чињеницом да је против себе имала све остале елементе система којем је припадала и на које је концепцијски требало да се ослања. Из таквог односа произилази да су јој наметнути улога и задаци које она није могла да прихвати и обави без радикалних промена у њеној оперативној употреби, организацији, логистичкој и другој подршци. У крајинама, где је ситуација омогућила ослонац на остале компонентне система одбране, ЈНА успешно је садејствовала с јединицама ТО и другим структурама система одбране.

На територији Републике Српске Крајине, Републике Српске и територијама сецесионистичких република, ТО представљала је окосницу за формирање оружаних снага. Коришћена је за дејства како на главним, тако и на помоћним правцима одбране. У САО крајинама садејствовала је ЈНА, посебно оклопно-механизованим јединицама, између осталог и у својству пешадије, чији је недостатак узрокован нарушеним мобилизацијским и регрутним системом. Учествовала је у одбрани градова и других насељених места, као и у борби у њима. Изводила је активна дејства у бокове и позадину непријатеља, запречавала комуникацијске правце, дејствовала и у заштити комуникација, изводила заседна дејства, контролисала територију и штитила објекте на њој, обезбеђивала органе власти, привредне и јавне објекте, објекте друмског, железничког, поморског и речног саобраћаја и саобраћаја у ваздушном простору и водила борбу против убачених диверзантских и терористичких група. Из наведеног, очигледна је подударност задатака које је обављала с концепцијским одредбама о намени и доктринарним ставовима о употреби те компоненте система општенародне одбране и друштвене самозаштите.²⁸

Усклађеност концепцијских ставова с праксом и резултатима употребе ТО на обема странама оправдава мишљење неких аутора да се ТО не може дискредитовати из војних разлога, иако је политички одавно дисквалификована. Основни аргумент политичке дисквалификације ТО као решења садржан је у чињеници да је била почетни и основни ослонац за разбијање СФР Југославије. При томе се испушта из вида чињеница да је у САО крајинама била ослонац за организовање општенародног отпора и једна од основних брана подјармљивању српског живља на тим просторима.

С обзиром на то да је подела ОС бивше Југославије на ЈНА и ТО била уставна категорија, знатно је коректнија констатација да се заиста не ради о „великој превари“ (како тврде некадашњи заговорници ове идеје), већ о великој политичкој грешци која је учињена институисањем ТО у уставно-правни поредак, а затим и у концепцију одбране, једног политички, национално и професионално нехомогеног друштва, и то

²⁸ Исто, стр. 58.

као техничке компоненте регуларне армије, односно као њене територијалне копије.²⁹

На основу наведеног, а с обзиром на основне политичке грешке, које се састоје пре свега у: 1) нереалној процени и игнорисању стања међунационалних односа као основне чињенице која је утицала на угрожавање безбедности земље; 2) запостављању јединства система руковођења и командовања укупним одбрамбеним снагама друштва у таквој ситуацији, и 3) подели тих снага на две опонентске техничке компоненте, што је непримерено хетерогеној друштвеној структури, може се закључити да ОНОР-ом, као универзалним одговором на могуће варијанте угрожавања безбедности земље агресијом споља, системом друштвене самозаштите и одредбама о ванредним приликама, као одговором на угрожавање безбедности земље од стране унутрашњег непријатеља, није могао бити спречен распад СФР Југославије захваћене грађанским ратом, националним и етничким побунама. Отуда није неоснована процена неких аутора, који се позивају на исте грешке у политичком и одбрамбеном систему, да систем одбране заступљен концепцијом ОНО и ДСЗ не би био успешан ни у варијанти спољње агресије на СФР Југославију, јер би сваки агресор рачунао на међунационалне спорове, а ниједан не би наишао на исти отпор у свим њеним деловима.³⁰

Закључак

Постулати на којима је заснована концепција одбране СФР Југославије нису реално одражавали релевантне чињенице друштвене стварности. Према закључцима процене ангажованости очекиван је спољни, у сарадњи с унутрашњим непријатељем, а дочекан унутрашњи, у сарадњи са спољним непријатељем. Уместо агресије коалиционих снага, безбедност земље угрожена је сецесионистичким грађанским ратом. Одбрамбеним одговором на угрожавање безбедности вероватно ни у једној варијанти није могао да се спречи распад Југославије, па се као крајњи може прихватити алтернативни закључак: „или је концепција изведена из потпуно погрешне анализе главних чињеница друштвеног живота, или је она изведена уз потпуно игнорисање тих чињеница и сазнања“.³¹

Ако је концепција ОНО изведена из погрешне анализе главних чињеница друштвеног живота, између садржаја концепцијско-доктринарних докумената издаваних на временској дистанци³² не сме бити великих разлика у процени могућности угрожавања безбедности СФРЈ.

²⁹ Душан Дозет, *исто*, стр. 251.

³⁰ Милан Вучинић, *исто*, стр. 309.

³¹ Живота Панић, *Одбрана земље општа патриотска и професионална обавеза*, „Војска“, бр. 30/92, стр. 5.

³² У компаративној анализи коришћени су *Основи војне доктрине ОС СФРЈ*, 1970; *Стратегија оружане борбе*, 1983, и *Стратегија ОНО и ДСЗ*, 1987. Документа су издавана у размаку од 17 година. Од издавања последњег документа до рата на простору СФР Југославије протекле су три године.

Међутим, ако је изведена уз игнорисање тих чињеница, између садржаја концепцијско-доктринарних докумената мора бити разлике у процени могућности угрожавања безбедности СФР Југославије.

У периоду између издавања концепцијско-доктринарних докумената сазревали су услови да се исправно процене чиниоци угрожавања безбедности земље. „...Сценарио растурања бивше СФРЈ био је написан одавно, а прецизније допуњаван 1962, 1966, 1971, 1974, 1979, 1981. и 1989. године, сагласно развоју међународне ситуације и променама у односу моћи снага и кризама у земљи. Дезинтеграциони процеси у бившој СФРЈ започели су одмах после антифашистичког рата 1941–1945. године, а изразито од 1962, односно 1974. године доношењем новог (кон)федеративног Устава“.³³

Резултати компаративне анализе садржаја концепцијско-доктринарних докумената из периода 1970–1987. године, с тежиштем на делу који се односи на угрожавање безбедности земље, указују:

– да ни у једном документу грађански ратови нису сврстани у облике угрожавања безбедности СФР Југославије;

– да су само у последњем документу у класификацији облика употребе силе у савременом свету заступљени унутрашњи (грађански) ратови;

– да је институција ванредних прилика (и поглавље о њима) уведена само у последњи концепцијско-доктринарни документ;³⁴

– да само последњи документ и у наслову има синтагму „друштвена самозаштита“;

– да су одредбе о друштвеној самозаштити значајно дограђене у периоду између издавања два последња документа;

– да се број невојних органа и организација с компетенцијама у одбрани земље радикално повећавао;

– да је децентрализација руковођења и командовања пословима одбране земље бивала све шира;

– да је професионални део војске (ЈНА) све мање био самосталан и све чешће упућиван на садејство са ТО и сарадњу с осталим структурама општенародне одбране и друштвене самозаштите.

У целини, резултати анализе указују на два противуречна процеса: с једне стране, значајне промене у одредбама потврђују да су постојала сазнања о све већој опасности од угрожавања безбедности активношћу унутрашњег непријатеља и, с друге стране, да су постојале и јачале мере које су контрапродуктивно деловале у односу на та сазнања, тј. да се процес разградње система настављао независно од тих сазнања. На основу наведеног, неопозив је закључак да је концепција ОНО и ДСЗ изведена уз потпуно игнорисање чињеница друштвеног живота и сазнања која су указивала на чиниоце угрожавања безбедности земље.

³³ Миланко Зорић, *Међународни војнополитички односи*, „Нови светски поредак“ и положај СР Југославије, исто, стр. 46.

³⁴ Та проблематика се у документу излаже на 21. страни.

Развој морално-вољних особина питомаца у процесу васпитно-образовних активности у Војној академији

Потпуковник др *Ђорђе Радојевић*

Област моралног васпитања припадника наше војске у војној андрагогији још није довољно истражена. Такво стање у области педагошке и андрагошке теорије одразило се, на одређени начин, и на практичну васпитну делатност и праксу моралног васпитања у друштву, па и Војсци. Уочено је да код дела младих старешина нису довољно изграђене, пре свега, морално-вољне особине, као што

су: спремност на највеће напоре, иницијатива и самосталност у раду, пожртвованост и истрајност у обављању задатака, свесна дисциплина, осећање дужности и одговорности, и слично. Због тога је на Катедри војне андрагогије и психологије у Војној академији КоВ спроведено истраживање проблема развоја

и формирања одређених морално-вољних особина личности питомаца у току њиховог школовања у Војној академији КоВ, као што су: одлучност, упорност, иницијатива, самосталност, тачност, савесност, дисциплинованост, храброст и снага воље. Поред тога, истраживањем је обухваћен развој друштвено-моралних ставова питомаца према одбрани земље и друштвеним вредностима на којима се претходна концепција одбране заснивала, као и неких мотива који високо корелирају с успехом у учењу, као што су: мотив постигнућа, ниво аспирација и радозналост.

Емпиријском истраживању претходила је обимна анализа значајнијих теоријских извора у којима се разматрају карактерна својства личности, воља, борбена воља, морално-вољне особине. Из обиља прикупљеног материјала, у овом чланку, пре изношења резултата емпиријског истраживања, даје се само краћи синтетички приказ ставова страних аутора из извора који су теже доступни читаоцима.

Увод

Особинама личности војних старешина бавили су се многи психолози и други војни стручњаци у свету. У Другом светском рату обављена су бројна испитивања пожељних својстава војних руководилаца, а најпознатије је истраживање Одељења за стратегијску службу америчке

армије. Резултати тих истраживања показују да успешне вође готово без изузетка поседују „барем просечну интелигенцију, просечне физичке способности, те тактичност и добронамерност.“¹ Војни психолог Ј. Отис, резимирајући студије квалитета командира пешадијских водова и одељења у америчкој армији у Другом светском рату, издваја три групе особина старешина: храброст, лични интегритет и способност адаптације.²

Амерички истраживачи, али и многи други аутори западне оријентације, вољне и карактерне особине наводе као најважнија својства војних старешина. Тако се у одредбама о оцењивању особина Бундесвера из 1972. године наводе као најзначајније следеће особине официра западнемачке армије: воља (снага одлучивања), осећај одговорности, друштво, наступ, дар схватања, усмено и писано изражавање, иницијатива, поузданост, способност провођења задатака у дело, сарадња, стручност, познавање прописа, разумевање у технику, практична знања, способност планирања, дар за организацију, способност подучавања, способност дискутовања, способност за руковођење људима, способност за оцењивање и брига за потчињене.³

Систем службеног оцењивања официра француске армије (Модел 73) садржи укупно 22 особине које код официра треба пратити и посебно вредновати. Оне су разврстане у четири подгрупе: карактер (седам особина), интелектуалне способности (осам особина), социјалне диспозиције (четири својства) и војничке особине (три особине). Од карактерних особина (које су посебно интересантне за наше истраживање) наводе се следећа својства: упорност, способност самоконтроле, способност утицаја на људе, прихватање одговорности, иницијатива, одлучност и емоционална стабилност. У тесној вези с тим својствима су и војничке особине: осећај за дисциплину, снага личног примера и приврженост позиву (*Sh. Bart, Forces armees francaises, No 10/73*).

Студију психолога В. Хелма о особинама личности официра америчке армије војни психолог Д. Арнаутовић наводи као једну од најцелисходнијих о особинама војних старешина. Резултати тог истраживања указали су на то да у војсци постоје два типа руковођења – мирнодопско и ратно руковођење. Свако од њих има две компоненте: персонално-мотивациону, која обухвата „оријентацију на добре односе у групи“, и техничку компоненту која подразумева „оријентацију на извршење задатка групе“. Такође, истраживање је показало да је успешан онај ратни старешина који издаје јасна и прецизна наређења, показује бригу за своје људе и представља добар пример, док је мирнодопски старешина успешан уколико показује истрајност у раду, успоставља јасну комуникацију и оставља добар утисак код својих потчињених о добром стручном знању.⁴

¹ D. Calhoun, *Persons in groups*, Harper and Row, New York, 1976, стр. 132.

² Према Д. Арнаутовић, Љ. Касагић и Д. Пајевић, *Војна психологија*, ВИНЦ, Београд, 1988, стр. 189.

³ Према Д. Арнаутовић..., *исто*, стр. 189.

⁴ *Исто*, стр. 190.

Енглески војни психолог Норман Коупленд, у делу *Психологија и руковођење*, карактерним својствима придаје много већи значај него интелектуалним способностима, што исказује на следећи начин: „Човек који има сто процената карактера, а само десет процената интелигенције богатије је обдарен од онога који има сто процената интелигенције, а само десет процената карактера“.⁵ Према Коупленду, ауторитет руководиоца, а посебно војног старешине, пресудно зависи од његових позитивних карактерних својстава. То најбоље илуструје следећи његов став: „Бескорисно је за старешину да поседује високу интелигенцију и сјајну особеност ако је његов карактер такав да га његов најдостојнији потчињени инстинктивно презире.“⁶

Изучавањем пожељних својстава војних старешина бавили су се и руски војни психолози и социолози. На пример, А. Бјељајев и А. Плехов издвојили су групе пожељних својстава совјетских војних старешина: идејно-политичка својства, професионално-организаторске и морално-карактерне црте, у које убрајају: самосталност, иницијативу, упорност, високе захтеве према себи и према потчињенима и способност самосавлађивања.⁷ У књизи *Савремени бој и проблеми психологије* М. Коробљенков наглашава да су, поред марксистичког погледа на свет, оданости према земљи и народу и физичке кондиције, за старешину важна и следећа својства личности: мушкост, храброст, спремност на жртве, постојаност и самоконтрола у тешким ситуацијама. Значај вољних квалитета личности совјетских војника и старешина за испољавање храбрости и одважности у борби посебно наглашава Г. Д. Луков. У делу *Васпитање воље совјетских војника*, студиозно обрађује суштину и значај следећих вољних особина војника: целисходност, владање собом, самосталност, одлучност, упорност, енергичност, самоиницијатива, експедитивност и дисциплина, којима су условљене све претходно наведене вољне особине. У уџбенику *Војна психологија*, који је написао заједно са Платоновим, Луков наглашава значај тзв. комплексних вољних особина, у које убраја храброст, смелост, одважност и мужевност.⁸

Савремени војни теоретичари и искусни војни команданти страних армија много се баве проблемом особина личности успешних војних старешина и веома често наглашавају значај снаге воље, моралне храбрости и одлучности. Тако британски фелдмаршал Вилијам Слим, на основу свог богатог командантског искуства, наводи као најважнији квалитет личности војних команданата на свим нивоима, а пре свега на вишим, снагу воље: „Први од тих квалитета јесте снага воље, односно одлучност, ако вам се свиђа да то тако називате. Командант, не само да мора да одлучи шта треба да се уради – то је можда једна од лакших ствари – он мора то да види учињеним“.⁹ Интересантно је и како тај

⁵ Н. Коупленд, *Психологија и руковођење*, у *Збирка чланака из војне психологије*, ВИЗ, Београд, 1965, стр. 109.

⁶ Исто, стр. 110.

⁷ Према Д. Арнаутовић..., исто, стр. 190.

⁸ Г. Луков, К. Платонов, исто, стр. 264.

⁹ V. Slim, *Higher command in War*, „Military Review“, 1990, №5, стр. 11.

високи војни старешина види однос између одлучности, односно снаге воље и храбрости: „Поштено говорећи, поменута одлучност, односно снага воље као први од неопходних командантских квалитета, утемељена је заиста на храбрости“.¹⁰ Храброст о којој Слим говори није физичка, већ морална храброст коју војни команданти поседују онда када чине оно што сматрају да је исправно, не базирајући се много на то какав је утицај на њих лично. Поред наведених квалитета, према том аутору, добар командант мора још да поседује способност просуђивања, флексибилност ума и знање.

Џон Фос, у чланку *Командовање*, залаже се „за филозофију чврстог (одлучног) командовања у копненој војсци САД“ и сматра да команданти морају да почну да ту филозофију усађују у све делове оружаних снага. „Филозофија чврстог командовања даје командантима максимум овлашћења да извршавају своје задатке, да развију чврсту субординацију и да практикују командовање у складу са дневним приликама у току мирнодопске обуке, управо онако како ће то чинити у рату.“¹¹ Такав приступ проблему командовања одговара превасходно захтеву обуке професионалне армије. За своју „филозофију чврстог командовања“ Фос је користио искуства бивших америчких генерала, који су истицали: „Никад не реците људима како да ураде. Реците им шта да ураде и они ће вас изненадити својом довитљивошћу“ (генерал George S. Patton), или: „Када си одговоран, преузми одговорност“ (генерал Maxwell R. Thurman). Поучен њима, Фос је своју филозофију чврстог командовања засновао на три елемента: предвиђању, слободној акцији и одговорности, сматрајући да само одлучан командант може да испољи иницијативу да, када уочи повољну прилику, брзо обави задатак.

У студији *Експерти за вођење рата*, Ц. А. Пикарт наводи да су есенцијалне способности за руковођење интуиција и способност предвиђања на бојном пољу, и поставља питање како треба да се формирају (васпитавају) старешине с таквим способностима. Он истовремено подсећа да су научници утврдили да „основу за развијање интуиције и способности предвиђања догађања на бојном пољу чини висока стручност, односно стицање богатих (врхунских) знања о ратовању.“¹² Посебно је интересантно Пикартово схватање односа интуиције, одлучности, иницијативе и смелости у борби. Наиме, он сматра да само интуитивне старешине могу да антиципирају ток догађаја и испољавају одлучност која им помаже да делују брзо и утичу на исход борбе: „Ово је пресудно у смањивању (отклањању) збуњености и испољавању иницијативе и смелости“.¹³

Студије које су обухваћене у овој анализи, као и досадашња искуства везана за обављање ратних и мирнодопских задатака војске, убедљиво указују на значај развоја и формирања морално-вољних особина личности војних старешина, посебно одлучности и храбрости.

¹⁰ Исто, стр. 13.

¹¹ J. Foss, *Command*, „Military Review“, 1990, №. 5, стр. 2.

¹² A. J. Picart, *Expert Warfighters with Battlefield Vision*, „Military Review“, 1991, №. 5, стр. 51.

¹³ Исто, стр. 51.

Нашим истраживањем обухваћено је утврђивање степена доприноса васпитно-образовних активности у Војној академији Копнене војске формирању пожељних својстава код питомца, будућих официра наше војске. Васпитно-образовне активности односе се на васпитно-образовни рад наставника у настави с питомцима и на васпитне поступке старешина наставних група непосредних васпитача питомца.

Генерално постављени циљ истраживања било је утврђивање релације између васпитно-образовних активности наставника и старешина у Војној академији КоВ и формирања *морално-вољних особина, конативних црта личности, унутрашњих мотива и друштвено-моралних ставова питомца* према одбрани земље. Односно, рад је покушај да се у оквиру савремених концепција развоја личности, теорије васпитања, социјалних теорија учења, теорија унутрашње мотивације и трансфера учења карактерних и мотивационих особина утврде релације између васпитно-образовних активности и формирања пожељних својстава код питомца. Истраживањем је обухваћено формирање следећих пожељних својстава код питомца:

а) морално-вољне особине – одлучност, самосталност, упорност, иницијатива и тачност;

б) конативне црте личности (Кател) – слабост ега – снага ега (С), слабост суперега – снага суперега (G), страшљивост (трекција) – неустрашивост (пармија) (Н) и недисциплинованост – контролисаност (Q₃);

ц) унутрашњи мотиви – мотив постигнућа, ниво аспирација и радозналост;

д) друштвено-морални ставови – ставови питомца према одбрани земље (колико су постали вредности особина личности питомца или њихови карактерни квалитети).

Добијени резултати саопштени су коментарисањем хипотеза које су постављене у методолошком делу студије. За такав приступ у анализи и интерпретацији резултата истраживања одредили смо се стога што целокупни методолошки план, па и формулисање хипотеза, онемогућава тестирање било које хипотезе само на основу једног статистичког налаза, односно захтева уважавање и анализу више резултата. Наиме, на основу анализе више добијених података може се процењивати вероватноћа тачности тврдњи садржаних у хипотезама које се разматрају. Процене постављених хипотеза су, истовремено, и закључци овог истраживања.

Резултати формирања пожељних конативних својстава

код питомца ВА КоВ

Генерална хипотеза садржи тврдњу, у афирмативном облику, да образовно-васпитне активности у Војној академији КоВ значајно доприносе формирању морално-вољних особина, конативних црта личности,

унутрашњих мотива и друштвено-моралних ставова питомаца према одбрани земље. Ради процене те хипотезе тестирали смо значај разлике аритметичких средина или процената (т-тест) добијених резултата на почетку и на завршетку школовања питомаца у Војној академији КоВ. Тако смо утврдили промене у развоју морално-вољних особина, конативних црта личности, унутрашњих мотива и друштвено-моралних ставова питомаца према одбрани земље, како степен, тако и смер развијености, у току њиховог школовања.

Табела 1.

Ред. бр.	Морално-вољне особине и унутрашњи мотиви	И исп.	II исп.	t	п
		M1	M2		
1.	Одлучност	76,9	78,1	+ 1,95	0,05
2.	Упорност	75,1	76,1	+ 1,36	0,00
3.	Самосталност	79,1	76,4	- 4,64	0,01
4.	Иницијатива	71,9	68,5	- 2,66	0,01
5.	Тачност	81,9	71,5	- 8,45	0,01
6.	Слабост ега – снага ега (С)	15,1	15,2	+ 0,21	0,00
7.	Слабост суперега – снага суперега (G)	13,7	13,0	- 2,97	0,01
8.	Страшљивост – неустрашивост (H)	17,2	18,8	+ 4,17	0,01
9.	Недисциплинованост – контролисаност (Q ₃)	13,0	13,3	+ 1,42	0,00

Значај разлика аритметичких средина морално-вољних особина и конативних црта питомаца у првом и другом испитивању

Добијени резултати показују да је промењено шест од укупно девет испитаних морално-вољних особина и конативних црта личности питомаца, и то како степен, тако и смер развијености. За две особине (неуस्ताивост и одлучност) утврђене су статистички значајне позитивне разлике које подразумевају њихов развој, код три особине није било промена (упорност, снага ега и дисциплинованост), док је код четири испитиване особине (самосталност, иницијатива, тачност и снага суперега) дошло до статистички значајне регресије. С обзиром на то да је неустрашивост (пармија) превасходно димензија темперамента, намеће се закључак да, сем прогресивне промене особине одлучност, код осталих морално-вољних, конативних особина ефекти васпитно-образовних утицаја нису били усклађени с дефинисаним циљем васпитања и образовања питомаца. Тиме општа хипотеза није потврђена, или је потврђен само њен мањи део. Сматрамо да узроке за утврђене промене испитиваних особина личности питомаца на завршетку школовања у Војној академији превасходно треба тражити у карактеристикама војне васпитно-образовне средине, а мање у индивидуалним особинама питомаца.

У методолошком делу студије претпоставили смо да су организација живота и рада, затим настава, као најорганизованији облик васпитно-образовног процеса, и ваннаставни васпитно-образовни рад непосредно

претпостављених старешина питомаца (командири наставних група) најважнији чиниоци у развоју личности питомаца. Систематским посматрањем наставног и ваннаставног васпитно-образовног рада установили смо да су утврђени васпитни ефекти у формирању пожељних својстава код питомаца условљени, пре свега, квалитетом васпитно-образовних активности у Војној академији и положајем питомаца у васпитно-образовном процесу.

На основу резултата емпиријског истраживања, дошли смо до сазнања да настава и значајне компоненте васпитно-образовног процеса у Војној академији нису усклађени с прокламованим циљевима школовања питомаца који захтевају формирање и развој креативне, самосталне, одлучне, пуне иницијативе и зреле личности будућег официра. Учење и социјализација претежно се одвијају уз примену рецептивности, репродуктивности и регресивности, док су активна позиција и стваралачко учење углавном потиснути. Односно, услови у којима се стичу војностручна знања и формирају војне вештине нису довољно разноврсни и не обезбеђују потребну динамику и активност питомаца.

Живот и рад у Војној академији захтева висок степен организације и реда. Све активности се прецизно регулишу, што оставља утисак да су могућности за самосталност и иницијативу веома мале. Васпитачи се професионално брину да питомцу задовоље све потребе, од елементарних егзистенцијалних до стварања потпуних услова за наставу, бављење спортом и задовољавање различитих културних потреба. У таквим васпитно-образовним условима питамац се доводи у пасиван, лагодан и безбрижан положај, што има веома негативне импликације на развој његових пожељних конативних, морално-вољних особина. Неоспорно је да регулативом не треба све одредити, већ треба омогућити да питомци, у улози активног субјекта васпитно-образовног процеса, део самостално организују и остварују.

Табела 2.

Ред. бр.	Унутрашњи мотиви	I исп.	II исп.	t	p
		M1	M2		
1.	Мотив постигнућа	147,1	140,6	-4,47	0,01
2.	Ниво аспирација	112,0	106,4	-5,04	0,01
3.	Радозналост	142,6	137,6	-2,99	0,01

Значај разлика аритметичких средина унутрашњих мотива питомаца у првом и другом испитивању

На основу добијених резултата, који се односе на развој унутрашње мотивације код питомаца, може се закључити да је дошло до регресије код сва три унутрашња мотива на завршетку школовања у Војној академији у односу на средње вредности тих мотива добијених на иницијалном тестирању питомаца (непосредно по њиховом доласку на

школовање). Основни узроци за статистички значајан пад вредности унутрашњих мотива (мотив постигнућа, ниво аспирација и радозналост) код питомаца за време школовања у Војној академији садржани су у карактеристикама војне васпитно-образовне средине и у социјалном поткрепљењу („спољашња“ мотивација или инструментална мотивација) које у свом раду са питомцима користе васпитачи (претпостављене старешине) и наставници. Тај проблем се може решити тако што би се листа васпитно-образовних утицаја или поступака на питомце проширила (да се не своди претежно на поступке награђивања или кажњавања) и, у оквиру процене интензитета и смера њиховог утицаја на унутрашњу мотивацију, нагласио квалитет међусобних односа васпитача (старешине и наставници) и васпитаника (питомци). Основни квалитет тих односа чине васпитни контакт и комуницирање, који у човековом животу и раду, за разлику од других облика контаката и комуникација, треба да постану „својеврсни облици повезивања и односа одраслих који се налазе у процесу васпитања и образовања“.¹⁴

**Однос између васпитних поступака старешина
и морално-вољних особина и унутрашњих
мотива питомаца за учење**

У првој посебној хипотези наглашена је тврдња да васпитни поступци старешина, непосредних васпитача питомаца, значајно детерминишу развој и формирање морално-вољних особина, конативних црта личности и унутрашњих мотива питомаца. Та хипотеза има упориште у социјалној теорији учења, према којој изградња пожељних морално-вољних, конативних особина, унутрашњих мотива и друштвено-моралних ставова код питомаца може да се схвати првенствено као социјално-интеракцијска активност васпитаника и војних старешина као васпитача. За ово истраживање посебно су била инспиративна основна социјално-психолошка обележја тока социјализације у појединим социјалним контекстима учења, као што су: репресивност, рецептивност, репродуктивизам и проактивност, при чему степен изражености тих својстава може значајно да варира од једног до другог социјалног контекста.¹⁵

Васпитну делатност у Војној академији КоВ покушали смо да испитамо и утврдимо помоћу упитника од 120 манифестација васпитних поступака старешина, груписаних у једанаест категорија и пет издвојених чинилаца. Ти поступци старешина односили су се на значајне области и методе васпитног деловања у Војној академији: саветовање,

¹⁴ Д. Савићевић, *Концепција образовних потреба у андрагогији*, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд, 1980, стр. 296.

¹⁵ Н. Хавелка, Љ. Лазаревић, *Спорт и личност*, НИП „Спортска књига“, Београд, 1981.

васпитање примером, развијање идеала и вредности, контрола, наређивање, похвале и награде, кажњавање, опомене, супротстављање, примедбе, каналисање и супституција. Упитник је требало да „покрије“ читав распон васпитне праксе старешина, а васпитаници су тачност наведених тврдњи оцењивали према петостепеној скали. Поступком факторске анализе редуковали смо скупину од 120 манифестационих варијабли васпитних поступака на укупно пет базичних (латентних) варијабли – фактора који репрезентују оне манифестационе варијабле с којима се налазе у корелативној вези. Тако су сви чиниоци који објашњавају методiku васпитног рада старешина у Војној академији, помоћу факторске анализе, разврстани у основне и мање групе, којима смо дали називе: ауторитарни (АВП), индивидуализовани (ИВП), пермисивни (ПВП), демократски (ДВП) и репресивни (РВП) васпитни поступци. Добијене резултате показали смо у облику интеркорелација латентних варијабли – фактора васпитних поступака старешина и формираних морално-вољних, конативних особина и унутрашњих мотива питомаца.

Табела 3.

Ред. бр.	ВРСТЕ (КАТЕГОРИЈЕ) ВАСПИТНИХ ПОСТУПАКА	Број вас. пост.	ФАКТОРИ ВАСПИТНИХ ПОСТУПАКА
1.	Саветовање	16	Поступком факторске анализе редукована је скупина од 120 манифестних варијабли васпитних поступака на укупно пет базичних (латентних) варијабли – фактора. – ауторитарни, – индивидуализовани, – пермисивни, – демократски, – репресивни.
2.	Васпитање примером	10	
3.	Развијање идеала и вредности	10	
4.	Контрола	10	
5.	Наређивање	12	
6.	Похвале и награде	10	
7.	Кажњавање	10	
8.	Опомене	8	
9.	Супротстављање	16	
10.	Примедбе	10	
11.	Каналисање и супституција	8	
УКУПНО:		120	УКУПНО: 5

Васпитни поступци старешина

И поред тога што утврђивање корелативних веза не значи откривање узрочно-последичних односа, оно доприноси, уз логичку анализу, дубљем разумевању андрагошких појава које смо обухватили нашим истраживањем и омогућава њихово предвиђање на основу мерних појава.

Анализа корелацијске повезаности појединих врста васпитних поступака, груписаних у пет издвојених фактора (латентних варијабли), показује да постоји релативно висока негативна корелација (логична и

очекивана) између васпитних поступака ауторитарне оријентације, с једне, и индивидуализоване, односно демократске оријентације, с друге стране. Обе корелације су на нивоу значаја 0.01. Такође, разумљива је и лако објашњива позитивна корелација између фактора које чине индивидуализовани и пермисивни васпитни поступци, чија је суштина у томе да се у васпитно-образовном раду полази од конкретног човека и да се створе услови за потпуно ангажовање и успешан рад сваког појединца. Највиши коефицијент позитивне корелације добијен је између издвојених фактора ауторитарне и репресивне оријентације, јер се у оба случаја субјективни доживљај питомаца веома често састоји од непријатних осећања којима се активира свест о одговорности. Међутим, између та два приступа у васпитању припадника армије никако се не може повући знак једнакости. Суштина ауторитарног приступа је у томе да старешина као васпитач мора да буде строг у захтевима, али праведан и доследан, док репресивни поступци васпитања подразумевају углавном оријентацију на негативно, тј. на спречавање и отклањање негативног понашања. Негативан коефицијент корелације добијен је и између издвојених фактора репресивног и демократског приступа у васпитању, док са индивидуализованим и пермисивним поступцима васпитања репресивна оријентација нема никакве корелације.

Табела 4.

Ред. број	ФАКТОРИ ВП I	ФАКТОРИ ВП II	r+	r-	p
1.	Индивидуализовани	Пермисивни	0.186		0.05
2.	Ауторитарни	Пересивни	0.424		0.01
3.	Ауторитарни	Индивидуализовани		0.251	0.01
4.	Ауторитарни	Демократски		0.353	0.01
5.	Репресивни	Демократски		0.167	0.05
6.	Репресивни	Индивидуализовани пермисивни	Нема корелације -		

Интеркорелација издвојених фактора васпитних поступака

Један од основних задатака који смо поставили у овом истраживању јесте утврђивање односа између појединих латентних варијабли васпитних поступака старешина и формираних морално-вољних својстава питомаца по завршетку школовања у Војној академији Копрнене војске.

Сматрамо да је најважнији резултат нашег истраживања добијена позитивна корелација индивидуализованих васпитних поступака са свим испитиваним морално-вољним особинама личности питомаца: упорношћу, одлучношћу, самосталношћу, иницијативом и тачношћу. Индивидуални приступ сваком питомцу, познавање његове личности и, у зависности од тога, прилагођавање поступака васпитног деловања једно је од основних начела васпитног рада са младим људима тог узраста.

Индикативно је, такође, да ауторитарни поступци васпитања имају статистички значајну негативну корелацију с особином самосталност,

као и с особином иницијатива. Са становишта предмета нашег истраживања логичан је и податак који показује постојање негативне корелације између репресивне оријентације старешина у васпитном раду и иницијативи, односно непостојања корелације између те категорије васпитних поступака и самосталности. Наше истраживање потврдило је и могућност формирања морално-вољних особина (одлучност, упорност и тачност) на које се може ефикасно утицати, поред осталог, и васпитним поступцима ауторитарне, па чак и репресивне оријентације.

Неспорно је, међутим, да се бољи резултати у васпитном раду с питомцима постижу уколико се ауторитарни односи старешина према питомцима, који су често нужни, не заснивају искључиво или претежно на репресивним васпитним поступцима и уколико се између те две категорије васпитних поступака успостави јасна дистинкција. Утицај васпитних поступака ауторитарне оријентације, чија је суштина у томе да старешине делују примером и, истовремено, постављају строге захтеве, на формирање пожељних морално-вољних особина питомаца (одлучност, упорност и тачност) може се са великом поузданошћу објаснити учењем, идентификацијом, имитацијом и играњем улога.

Табела 5.

Ред. број	ОСОБИНЕ ЛИЧНОСТИ	ФАКТОРИ ВАСПИТНИХ ПОСТУПАКА				
		АВП	ИВП	ПВП	ДВП	РВП
1.	Одлучност	0.163*	0.347**	0.182*	-0.169*	0.254**
2.	Самосталност	-0.216**	0.295**	0.285**	0.154**	0.096
3.	Упорност	0.083	0.358**	0.174*	-0.114	0.244**
4.	Иницијатива	-0.219**	0.196**	0.136*	0.147*	0.047
5.	Тачност	0.138*	0.138*	0.070	-0.118	0.139*
1.	Снага ега (С)	0.239**	0.049	0.161*	-0.008	-0.135
2.	Снага суперега (G)	0.101	0.141*	-0.016	0.208**	0.073
3.	Неустрашивост (H)	-0.075	0,209**	0.039	0.224**	-0.108
4.	Дисциплинованост (Q ₃)	0.059	0.111	0.142**	0.013	0.084
1.	Мотив постигнућа	0.119	0.260**	0.212**	-0.049	0.006
2.	Ниво аспирација	0.050	0.273**	0.204**	-0.043	0.008
3.	Радозналост	0.114	0.181**	0.178*	0.024	0.065

Коефицијенти корелације између фактора-ВПС и морално-вољних особина, фактора личности С, G, H и Q₃ и унутрашњих мотива питомаца ВА

* Повезаност значајна на нивоу 0.05 (0.138).

** Повезаност значајна на нивоу 0.01 (0.181).

Пермисивни поступци васпитања имају висок степен корелације с морално-вољним особинама (самосталност и одлучност), док је демократска оријентација у васпитању будућих официра најслабије повезана с испитиваним особинама и утврђена је на нивоу значајности 0.05 с

особинама самосталност и иницијатива. Сматрамо да се добијени резултат може објаснити специфичношћу животне и радне средине у војсци и циљевима и организацијом живота и рада њених припадника. Најважнија обележја војне организације и делатности јесу субординација и дисциплина, што је условљено ефикасношћу оружане борбе за коју се припадници војске у миру припремају.

Утврђивање оптималног односа између ауторитарног и демократског стила у војном васпитању, уз неопходну примену индивидуализације васпитних поступака, један је од основних проблема савремене војне андрагогије и, посебно, методике војног васпитно-образовног рада, што потврђује и наше истраживање. Решење тог проблема видимо, пре свега, у стварању таквих едукативних услова у Војној академији у којима ће доћи до потпуног изражаја васпитне вредности интернатског образовања, које ће омогућити да „за већину индивидуа такав облик образовања значи ново искуство, али и погодну прилику да развију своје склоности и способности“.¹⁶

Предметом нашег истраживања обухватили смо и неке изворне црте личности, мерене Кателовим тестом 16 П.Ф., за које сматрамо да имају конативно-мотивациону компоненту и посебан значај за личност војних старешина. Претежно објективистички оријентисани психолози проширују појам конативна и карактерна својства карактеристичним моделима емоционалног реаговања. У нашем истраживању желели смо да утврдимо корелативне везе између издвојених фактора васпитних поступака старешина и формираних конативно-мотивационих и емоционалних особина (црта личности С, G, Н и Q₃). Добијени подаци показују да постоји позитивна корелација између ауторитарне оријентације старешина у васпитном раду и снаге ега (С-фактор) на нивоу значаја 0.01 и повезаност те конативно-мотивационе и емоционалне особине и пермисивних васпитних поступака старешина на нивоу значаја 0.05. Наведени подаци показују да млади људи, са slabим егом у понашању на почетку свог школовања у Војној академији, могу у току школовања да стекну задовољавајући ниво контроле, емоционалне стабилности и одлучности. Особине структуре личности питомаца непосредно по доласку на школовање, значајне за васпитно-образовни рад и прилагођавање, такве су да их карактерише још увек непотпуна интелектуална, емоционална и социјална зрелост. Према ранијим истраживањима, „они напросто траже 'чврсту руку' која ће им снагом воље, присилом и ограничењем осмислити и уредити њихов бесмислени, хаотични и неорганизовани свет.“¹⁷

Емоционално понашање питомаца често карактеришу повећани интензитет, специфични узроци и посебан начин емоционалног испољавања (нервна напетост), чији су узроци, делимично, и тешкоће у прилагођавању војнообразовној средини. Тада старешина треба да има

¹⁶ Д. Савићевић, *исто*, стр. 178.

¹⁷ П. Костић, *Психологија за војног старешину*, ЦВВШ ОС, ВА КоВ, Београд, 1992.

толерантан и принципијелан однос, да схвати проблеме и мотивацију потчињеног, те да му помогне да их реши (пермисивни поступци васпитања). У таквој истинској жељи старешине да разуме питомца и проблем пред којим се нашао видимо и могућност деловања старешина на развијање самопоуздања, емоционалне стабилности и одлучности питомаца.

Снага суперега (изворна црта G) код питомаца Војне академије показује статистички значајну корелацију једино с демократским поступцима васпитања старешина (на нивоу значаја 0.01). Тиме је потврђена претпоставка да се одговарајућим васпитним активностима може значајно утицати на формирање моралних, конативних и карактерних особина садржаних у изворној црти G, која се мери Кателовим тестом личности 16 П.Ф. Значај високе суперега снаге за личност војних старешина најбоље се види из његовог описа: „јак (поуздан) карактер, осећање дужности, истрајност, одлучност, упорност, савесност, осећајна стабилност и морал“.

Демократски приступ старешина у васпитном раду с питомцима подразумева, пре свега, заједничко анализирање проблема, толерантно прихватање њихових ставова, убеђења и мишљења (кад год је то могуће), као и подстицање питомаца на размишљање и самостално решавање проблема, уз оспособљавање њиховог колектива да контролише своје чланове.

Особина неустрашивост – страшљивост (пармија – трекција), изворна црта H, има значајну позитивну корелацију с индивидуализованим васпитним поступцима и поступцима демократске оријентације. Према Кателовом мишљењу, то је особина темперамента, па је одређена преваходно наследним чиниоцима (функционисање симпатичког и парасимпатичког нервног система). Међутим, околности које су створене индивидуализованим васпитним поступцима у односу на особеност структуре личности питомаца или васпитним поступцима старешина којима се стварају могућности за потпуну афирмацију личности питомаца у демократској васпитној атмосфери могу допринети смањењу трекције (осећај угрожености), што показују и резултати нашег истраживања. Сам Кател препоручује да, због мноштва наследних чинилаца у тој особини, васпитни процес не треба усмерити на „искорењивање“ страшљивости, већ на стицање „таквих механизма и знања који доводе до њеног прихватања као нормално присутне особине“.

Чиниоцима карактерног понашања припада и изворна црта коју је Кател назвао „интегрисаност селф – сентимента“ (Q_3 – фактор). Код нас се најчешће дефинише појмом самоконтрола или дисциплинованост. Према резултатима нашег истраживања, та особина нема статистички значајну корелацију ни са једним издвојеним фактором васпитних поступака старешина. Према томе, васпитно-образовне активности, интенционалне и плански реализоване, у овом случају код питомаца нису значајно утицале на прогресивне промене у изградњи дисциплине (самоконтроле). То се може објаснити чињеницом да дисциплина, као

особина личности питомца, није суштински оформљена у првој години школовања, већ се ради о формалним, према захтевима средине изграђеним обрасцима понашања који брзо нестају у ситуацији када, као старији питомци, могу отвореније и самосталније да се опредељују у свом понашању. Поред тога, основна слабост васпитно-образовне праксе у Војној академији, по нашем мишљењу, јесу недовољно разрађени механизми за реализацију постављених циљева школовања питомца, а нису створени ни потребни услови који омогућавају питомцу да буде активан субјекат у васпитно-образовном процесу.

Неспорно је да у укупној изградњи и формирању морално-вољних, конативних особина, велики значај има унутрашња мотивација за коју је немачки психолог Хербер писао да се истински мотивисане радње реализују властитом вољом и да се њихово извођење доживљава као задовољство. У нашем истраживању добили смо значајне корелативне односе између васпитних поступака индивидуализоване оријентације и мотива постигнућа, нивоа аспирација и радозналости, као и између пермисивно-подстицајних васпитних поступака и мотива постигнућа, нивоа аспирација и радозналости.

Наше истраживање указује на то да се може утицати на формирање и обезбеђивање унутрашње мотивације код питомца Војне академије који се налазе у добу позне адолесценције („млади одрасли“). Евидентно је да су васпитни поступци који значајно корелирају с мотивом постигнућа, нивоом аспирација и радозналости код питомца пермисивно-подстицајног карактера, јер допуштају (омогућују) потпуну афирмацију личности питомца, њихових способности и интересовања, при чему се одражава искрена жеља старешина да им помогну. Резултати показују да се та категорија васпитних поступака старешина допуњује с индивидуализованим васпитним поступцима са којима има исти смер деловања.

Хипотеза о утицају више независних (предикторских) варијабли на једну зависну (критеријумску) варијаблу тестирана је вишеструком регресијском анализом. Улогу критеријумске варијабле имала је свака морално-вољна, конативна особина или унутрашњи мотив чије формирање код питомца Војне академије изучавамо, док су скуп предикторских варијабли чинили издвојени фактори васпитних поступака старешина. Овом анализом, на основу вредности стандардизованих коефицијената регресије (бета) и коефицијената мултипле корелације (Р), утврђена је могућност предвиђања резултата у датој критеријумској варијабли на основу резултата у предикторским варијаблама – факторима (поступцима) васпитног рада старешина. На тај начин, идентификоване су методе и стилови васпитног рада војних старешина који могу значајно да утичу на формирање одређених особина код питомца и утврђен је смер тог утицаја. Ради се, дакле, о уопштавању налаза о релацијама између васпитно-образовних активности старешина у Војној академији и критеријума изградње дефинисаних пожељних својстава код питомца, будућих официра наше армије, путем ретроградног предвиђања успешности са „узорка актуелне популације на узорак будуће популације“.

Ред. број	КРИТЕРИЈУМСКЕ ВАРИЈАБЛЕ (морално-вољне и конативне особине)	ПРЕДИКТОРСКЕ ВАРИЈАБЛЕ (фактори васпитних поступака)
1.	– Одлучност – Упорност	Индивидуализовани и репресивни васпитни поступци
2.	– Иницијатива	Индивидуализовани васпитни поступци
3.	– Снага ега	Ауторитарни васпитни поступци
4.	– Снага суперега – Неустрашивост	Демократски поступци васпитања
5.	– Мотив постигнућа – Ниво аспирација	Индивидуализовани и пермисивни поступци васпитања
6.	– Самосталност – Тачност – Самоконтрола (дисциплинованост) – Радозналост	Нису утврђене могућности предвиђања релација између варијабли предиктора (васпитних поступака) и критеријума на ред. бр. 6.

Регресијска анализа – предвиђање В-О успешности

На основу величине добијене ваљане заједничке варијанте критеријума (V) коју објашњавају издвојени фактори васпитних поступака старешина, затим валидности издвојених предиктора (p) и коефицијената мултипле корелације (R) може се поуздано закључити да се предвиђање васпитно-образовне успешности старешина у Војној академији у формирању пожељних својстава код питомаца може остварити на основу следећих критеријума: одлучност и упорност (индивидуализовани и репресивни поступци васпитања), иницијатива (индивидуализовани васпитни поступци), снага – слабост ега (ауторитарни поступци васпитања), снага – слабост суперега и неустрашивост – страшливост (демократски поступци васпитања), мотив постигнућа и ниво аспирација (индивидуализовани и пермисивни васпитни поступци старешина). Регресијском анализом нисмо утврдили могућност научног предвиђања релација између варијабли предиктора (фактор васпитних поступака старешина) и критеријума: самосталност, тачност, самоконтрола (дисциплина) и радозналост.

Однос између успеха питомаца постигнутог у ВА КоВ и развијености пожељних конативних својстава личности

Друга и трећа посебна хипотеза, у афирмативном облику, дефинисане су као тврдње да општи успех питомаца постигнут у току њиховог школовања у Војној академији КоВ, затим успех из основних војноструктурних и друштвених предмета, као и физичког васпитања, статистички значајно корелира с развојем морално-вољних особина, конативних црта личности и унутрашњих мотива код питомаца.¹⁸ Према томе,

¹⁸ Војноструктурни предмети: општа тактика, концепција ОНО и стратегија оружане борбе, руковођење и командовање и наоружање са наставом гађања. Друштвени предмети: филозофија, социологија, политичка економија, војна андрагогија и друштвени систем.

основни проблем који смо желели да истражимо у оквиру тих хипотеза јесте утврђивање међусобне условљености и повезаности постигнутог успеха питомаца у Војној академији (стечено образовање, условно као предиктор варијабле) и изграђености одређених морално-вољних особина, конативних црта и унутрашњих мотива (условно као критеријум варијабле). Варијабле су условно подељене на независне (предикторске) и зависне (критеријумске), јер је могућ и њихов повратни утицај.

Табела 7.

Ред. број	ОСОБИНЕ ЛИЧНОСТИ	УСПЕХ У УЧЕЊУ			
		Општи успех	ВСП	ДП	ФВ
1.	Одлучност	-0.115	-0.040	-0.109	0.164*
2.	Самосталност	0.052	0.011	0.059	-0.007
3.	Упорност	0.144*	0.101	0.096	0.183**
4.	Иницијатива	0.058	0.070	0.055	0.080
5.	Тачност	0.161*	0.046	0.068	0.056
1.	Снага ега (С)	0.043	0.142*	-0.023	0.139*
2.	Снага суперега (G)	0.159*	0.106	-0.033	0.140*
3.	Неустрашивост (H)	-0.049	0.010	-0.054	0.012
4.	Дисциплинованост (Q ₃)	-0.069	-0.054	-0.082	0.030
1.	Мотив постигнућа	0.324**	0.213**	0.227**	0.162*
2.	Ниво аспирација	0.343**	0.245**	0.262**	0.147*
3.	Радозналост	0.294**	0.217**	0.254**	0.282**

Коефицијенти корелације између успеха питомаца у учењу и морално-вољних особина, фактора личности (С, G, H и Q₃) и унутрашњих мотива

* Повезаност значајна на нивоу 0.05 (0.138).

** Повезаност значајна на нивоу (0.181).

Као значајан резултат нашег истраживања издвајамо претходно утврђену високу корелацију између успеха питомаца постигнутог у друштвеним и војнострукним предметима (0.771) и успеха у војнострукним предметима и физичком васпитању (0.276). Нешто нижи коефицијент корелације на нивоу значаја 0.05, добијен је између успеха питомаца из друштвених предмета и успеха у физичком васпитању (0.171).

Што се тиче основног проблема који смо желели да истражимо у оквиру наведене хипотезе, није утврђена готово никаква повезаност између успеха питомаца у појединим наставно-научним подручјима и конативних морално-вољних особина. Веома слаба повезаност (на нивоу значаја 0.05) утврђена је између општег успеха питомаца и морално-вољних особина упорност и тачност. Између успеха питомаца из друштвених предмета, војнострукних предмета и физичког васпитања, с једне, и морално-вољних особина одлучност, самосталност и иницијатива, с друге стране, није утврђена никаква повезаност. Сма-

трамо да је разлог за то превасходно у методици наставног рада у Војној академији КоВ и положају питомаца у наставном васпитно-образовном раду. На основу добијених резултата није, у ствари, потврђена претпоставка да образовање питомаца у Војној академији постаје стварна основа њиховог васпитања и да руковођење од стране наставника, њихово свесно усмеравање процеса образовања у одређеном правцу, доприноси да стечена знања, навике и умећа постану основа за поступање личности будућих официра.

Појам субјекта у наставном васпитно-образовном процесу у Војној академији подразумева стварање услова којима се омогућује питомцу да се према својим способностима, интересима и потребама, уз одговарајући степен активности, укључи у све фазе процеса васпитања и образовања, и усклађује своје потребе, интересе, мотиве и могућности са колективним, уз одговарајуће садржаје, облике и односе у које ступа у васпитно-образовном процесу.

Једна од хипотеза, коју смо желели да проверимо у току нашег истраживања, односи се на претпоставку о постојању позитивне корелације између успеха (резултати које питомци постижу) у оквиру физичког васпитања, с једне, и формирања морално-вољних особина питомаца, с друге стране. Добијени коефицијенти корелације показују да је утврђена позитивна повезаност између успеха питомаца из наставног предмета физичког васпитања и конативних, морално-вољних особина одлучност и упорност, а није утврђена повезаност с особинама самосталност, иницијатива и тачност. На основу добијених резултата, може се закључити да се један од битних задатака физичког васпитања питомаца Војне академије – „развијање морално-вољних особина личности“ – само делимично остварује.

У оквиру предмета нашег истраживања желели смо да утврдимо да ли постоји корелација између успеха питомаца из војностручних предмета, друштвених предмета, физичког васпитања и општег успеха у Војној академији, с једне, и конативних црта личности, снага ега – слабост ега (G), снага суперега – слабост суперега (G), страшљивост – неустрашивост (H) и контролисаност – недисциплинованост (Q₃), с друге стране.

Значајна позитивна корелативна повезаност на нивоу значајности 0.05 утврђена је између црте личности снага ега (C) и успеха питомаца из физичког васпитања и војностручних предмета. Сличан степен корелативне повезаности са претходним утврђен је између црте личности снага суперега (G), с једне, и успеха питомаца из физичког васпитања и општег успеха питомаца, с друге стране. За остале две црте личности обухваћене предметом нашег истраживања (H и Q₃) није утврђена значајнија корелативна повезаност с успехом питомаца из појединих наставних области, односно с општим успехом постигнутим у Војној академији.

Добијени резултати су веома значајни са становишта циља васпитања и образовања питомаца Војне академије јер указују на чињеницу да питомце са бољим општим успехом, а затим успехом из војностручних

предмета и физичког васпитања, карактеришу снажан еґо (одлучност, висок праг фрустрационе толеранције и реалистично схватање проблема) и снажан суперего (истрајност у постизању друштвених циљева и идеала уз наглашену самоконтролу).

Коефицијенти корелације између унутрашњих мотива и успеха питомаца у учењу статистички су значајни на нивоу значајности 0.01, и показују да је унутрашња мотивација један од основних услова за добре резултате у учењу. Као показатељ претежно су коришћене школске оцене или резултати на тестовима школског постигнућа.

Добијени коефицијенти корелације између општег успеха питомаца и унутрашњих мотива износе: мотив постигнућа (0.324), ниво аспирација (0.343) и радозналост (0.294). Вредности коефицијената корелације између успеха из друштвених предмета и унутрашњих мотива питомаца су: мотив постигнућа (0.227), ниво аспирација (0.262) и радозналост (0.254). Корелација успеха из војностручних предмета и унутрашњих мотива је следећа: мотив постигнућа (0.213), ниво аспирације (0.254) и радозналост (0.217). Сличан резултат добијен је и између успеха питомаца из физичког васпитања и радозналости (0.282), док је корелација резултата постигнутих у физичком васпитању и мотива постигнућа (0.162), односно нивоа аспирација (0.147), нешто нижа – на нивоу значајности 0.05.

Анализа добијених резултата упућује на закључак да постоје позитивне везе између унутрашњих мотива обухваћених предметом нашег истраживања и успеха питомаца Војне академије у учењу. Међутим, у вези с наведеним резултатима треба узимати у обзир и следеће: да добијени коефицијенти корелације још увек не показују како су те варијабле повезане и да се исходи школског учења не могу објаснити само мотивационим термином, јер је очигледно да мотивација није једина детерминанта школског успеха.

Однос између врсте завршене средње школе, успеха у средњој школи, успеха у ВА КоВ и ставова питомаца према одбрани земље

У четвртој посебној хипотези истакнута је тврдња да је фомирање ставова питомаца према одбрани земље и основним друштвеним вредностима значајно условљено врстом претходно завршене средње школе (у војсци или у грађанству), успехом у тој школи и успехом питомаца у Војној академији Коппене војске. У структури испитиваних ставова тежиште је било на конативно-мотивационој и емоционалној компоненти, утврђивању развоја патриотских осећања и уверења у могућност одбране земље и поред свих тешкоћа у којима се друштво и Војска Југославије налазе, жеље и намере да се отаџбина брани, мотивације за борбу с обзиром на циљ евентуалног рата и слично.

На основу добијених резултата може се закључити да ставови питомаца према одбрани земље као основној вредносној оријентацији

будућих официра не зависе од тога да ли су средњу школу завршили у грађанству или у армији. Израчунати Ни-квадрат знатно је испод вредности која је статистички значајна. Обе категорије испитаника показале су високу позитивну дирекцију (валенцију) ставова према различитим социјално-психолошким аспектима постојећег система концепције одбране земље. Позитивну екстремност или веома висок степен сагласности с испитиваним ставовима показали су приближно једнако: око 70 одсто испитаника из грађанства, односно из Војне гимназије.

Табела 8.

ВАРИЈАБЛЕ		Ни-квадрат С-коэффициент	Граничне вредности Ни-квадрата
Средња школа	Војна гимназија	$\chi^2 = 0,22$ Ст.Сл. = 2 C = 0.026	0,05 – 5.991 0,01 – 9.210
	Средња школа у грађанству		
Успех у сред- њој школи	добар (2,51 – 3,50)	$\chi^2 = 4,11$ Ст. Сл = 4 C = 0.113	0,05 – 9,48 0,01 – 13,27
	врло добар (2,51 – 4,50)		
	одличан (4,51 – 5,00)		
Успех у Војној академији	довољан (5,51 – 6,50)	$\chi^2 = 7,59$ Ст.Сл. = 6 C = 0.210	0.05 – 12.592 0.01 – 16.812
	добар (6,51 – 7,50)		
	врло добар (7,51 – 8,50)		
	одличан (8,51 – 9,99)		

Однос између врсте завршене средње школе, успеха у средњој школи и успеха у Војној академији и ставова питомаца према одбрани земље

Добијени резултати одговарају резултатима истраживања већине психолога и андрагога (Булатовић 1983, Allport 1969, Peck и Navighurst 1964, Петровић 1973. и др.), који показују да се општи ставови, као и њима сродни појмови, системи вредности и вредносне оријентације, релативно рано не само формирају и развијају већ и стабилизују упоредо с општим развојем личности. За нас је посебно значајно истраживање Пека и Хавигхерста (1960), у којем су доказали да је карактер код омладине у основи одређен као композиција јаким емоционално обојених ставова и мотива који утичу на формирање зрелог и постојаног моралног понашања. Резултати нашег истраживања у складу су с научним сазнањима познатих аутора према којима стабилност (доследност) моралног понашања зависи, пре свега, од мотивацијских структура и од васпитања моралних ставова који се постепено генерализују и претварају у унутрашње компоненте личности или особине моралног карактера.

Разлика у ставовима испитаника различитог успеха у претходно завршеној средњој школи према одбрани земље такође није статистички сигнификантна. Добијени Ни-квадрат је испод вредности која је статистички значајна на било којем нивоу, а распоред фреквенција јасно потврђује наведени закључак.

Према добијеним резултатима Ни-квадрат теста ни успех питомаца у Војној академији КоВ не показује се као фактор који у било којем

правцу статистички значајно утиче на ставове питомаца према постојећој концепцији одбране земље. Истина, вредност HI -квадрата, као грубог статистичког средства испитивања значаја разлике емпиријске од очекиване дистрибуције, приближава се граници значајности, што је захтевало утврђивање финијих показатеља корелације. Израчунати коефицијент контингенције ($C = 0.210$) ипак означава степен повезаности који није случајан, што упућује на закључак да је и успех питомаца у Војној академији једна од детерминаната формирања њихових ставова према различитим социо-психолошким аспектима одбране земље, друштвеним вредностима и вредносним оријентацијама.

Ајтем-анализа развоја ставова питомаца према одбрани земље

Анализа формирања ставова питомаца према одбрани земље употребљена је одговарајућом ајтем-анализом формирања и мерења превасходно оних ставова који непосредно одређују морално-вољна (карактерна) својства наших испитаника. Добијени подаци показују да у већини ајтема (25–40) није дошло до статистички значајне промене, што указује на снагу и отпорност ставова на промене.¹⁹ На основу анализе садржаја тих ајтема јасно се може закључити да се ради, пре свега, о трајним друштвеним вредностима, а мањим делом о индоктринираном моделовању мишљења, уверења и ставова питомаца.

У групу екстремно позитивних ставова сврстани су углавном ставови који одражавају патриотска осећања, моралну свест и савест питомаца, што чини основне претпоставке моралне снаге њихове личности. Сматрамо да се ради о отаџбинском идеалу, који је окосница друштвеног вредносног система. Интериоризација тих вредности до нивоа става основна је претпоставка борбене спремности појединца. У ту групу спадају следећи карактеристични патриотски обојени ставови: у случају агресије на нашу земљу сваки грађанин је дужан да безусловно пружи отпор агресору; без патриотизма се не може успешно бранити земља; тешкоће, опасности и жртве нису оправдање за одустајање од пружања отпора; свако стављање на страну агресора је издаја домовине – највећи злочин, и слично.

Ајтем-анализа дела непромењених ставова питомаца према основним аспектима одбране земље показује да су они условљени, пре свега, пренаглашеним ауторитарним војним васпитањем у Војној академији, које је знатно подстицало комформистичке облике понашања, а ограничавало слободно испољавање личности питомаца. Моделовање мишљења индоктринацијом и фетишизирање неких прокламованих друштвених вредности, као што су „братство и јединство“, „општенародна одбрана“ и „социјалистичко самоуправљање“, у потпуној су супротности

¹⁹ Финално испитивање обављено је у време отпочињања великих друштвених промена у СФРЈ (јун 1990. године).

с развојем критичког и стваралачког мишљења, а тиме и конативних особина будућих официра.

Код мањег броја ајтема (9) промењен је интензитет ставова – од више екстремних у мање екстремне, док је код најмањег броја ајтема (6) дошло до статистички значајне разлике у дирекцији (валенција) ставова у финалном у односу на иницијално испитивање. До промене у тим ставовима питомаца сматрамо да је дошло више због измене услова (друштвено-политичке промене) у земљи, а мање због директног утицаја старешина и наставника на интелектуалне и емоционалне процесе питомаца.

У сложеној ситуацији у земљи, када је и обављено финално испитивање, морал у Војсци је у већој мери зависио од конкретних политичких решења и војничких потеза, а мање од васпитних мера војних старешина и наставника. Сматрамо да ставови код којих је дошло до значајних промена дирекције у негативном смеру управо илуструју ограничену моћ васпитно-образовних активности у армији у време деловања деструктивних политичких снага на разбијању земље. У основи тог проблема је проблем пропаганде у земљи која је успела да наметне различита и вишеслојна национална схватања патриотизма, чиме југословенски патриотизам престаје да има мотивационо дејство и за питомце Војне академије, сем питомаца српске и црногорске националности. Према томе, изградња чврстих морално-вољних (карактерних) квалитета личности будућих старешина, њихове одлучности и решености да бране земљу значајно је условљена уским национал-патриотским осећањима, што последњи догађаји у СР Југославији убедљиво потврђују.

На крају анализе и тумачења резултата формирања и мењања ставова питомаца према одбрани земље нужно се јавља питање односа става и понашања питомаца (младих старешина) у стварној ратној ситуацији. Пошто је тај проблем недовољно изучен, његово даље научно истраживање велики је изазов војним психолозима и андрагозима.

Могућности примене резултата истраживања у васпитно-образовном раду са питомцима Војне академије

Резултати нашег истраживања несумњиво показују да узроке недовољних (малих) ефеката у развоју пожељних морално-вољних особина, унутрашњих мотива и друштвено-моралних ставова код питомаца Војне академије првенствено треба тражити у карактеристикама армијске животне средине и организације живота и рада у Војној академији, а мање у индивидуалним особинама питомаца. Због тога један од основних практичних задатака, који сугеришу резултати истраживања, јесте неопходност промена у организацији живота и рада, војној васпитно-образовној пракси, методици образовно-васпитног рада у Војној академији и положају питомаца у васпитно-образовном процесу, а нарочито у циљевима и садржајима програма школовања.

Промене су потребне, и то како постојеће регулативе којом се питомцу обезбеђују све потребе – од егзистенцијалних, преко потпуних услова за наставу, бављење спортом, организовање културних и хоби активности, тако и у односу старешина у улози васпитача према питомцу, који се професионално брину да му задовоље многе потребе, чиме се доводи у пасиван, лагодан и безбрижан положај. Оправдано се може претпоставити да би могућности питомаца за самостално поступање и креативно испољавање биле много веће када све активности у Војној академији не би биле прецизно регулисане. У динамичном васпитно-образовном процесу све активности није могуће (а није ни оправдано) регулисати, већ треба оставити могућност да део обавеза и задатака питомци самостално организују.

На основу резултата емпиријског истраживања дошли смо до сазнања да значајне компоненте наставе и васпитно-образовног процеса у Војној академији нису усклађене са захтевима формирања и развоја самосталне, одлучне, иницијативне, креативне и зреле личности будућих старешина наше војске. Услови у којима се стичу војностручна знања и формирају војне вештине нису довољно разноврсни и не обезбеђују потребну динамику и активност питомаца. Реформом војног школства, која је у току, требало би да се обезбеде промене не само система, циљева и садржаја него и начина реализације, технологије и методике наставног васпитно-образовног рада с питомцима Војне академије. Знатно више пажње него до сада мора да се посвети избору и примени метода образовно-васпитног рада, богатству наставних средстава и објеката, разноврсности примене наученог у измењеним условима (нарочито у настави тактике), реалистичним, приближно ратним условима извођења борбене обуке на логоровању, прилагођавању на веће напоре и непредвиђене ситуације, и слично. Јер, правилно одмерена, реалистична обука у миру основни је предуслов успешне припреме за ратне напоре, за пораст самопоуздања, сигурности у своје способности и спремности за борбу.

Да би се избегле или макар смањиле утврђене слабости „спољашње мотивације“, коју старешине и наставници путем васпитних поступака примењују у васпитном раду с питомцима Војне академије, потребно је обезбедити адекватнију припрему (образовање) командира наставних група (непосредни васпитачи питомаца) и наставника за васпитни рад с питомцима. У вези с тим, приоритет треба да имају изучавање индивидуалних разлика међу питомцима и стварање услова за њихово лично ангажовање у васпитно-образовном процесу, стављање питомаца у ситуације које им омогућују да манифестују своје способности, доживе успех и покажу знање, спољашњи утицаји старешина и наставника, који морају да имају већу информативну (подстицајну) а мање контролну (нормативну) функцију, веће јединство васпитних утицаја старешина и наставника, већа усклађеност наставних садржаја с постојећим стандардима питомаца и уважавање индивидуалних разлика међу њима, наглашавање важности „иновационог нивоа“ појединих активности у Војној

академији и потреба за развијањем тзв. когнитивних обавеза код питомца.

Веома корисним резултатом нашег истраживања за васпитно-образовне активности васпитача у Војној академији сматрамо и налаз о утврђеној, статистички значајној, корелацији индивидуализованих васпитних поступака са свим испитиваним морално-вољним особинама питомца. При томе се не сме занемарити да прилагођеност и одмереност васпитних поступака према особености структуре личности сваког питомца захтева одређене претпоставке, пре свега одговарајући степен психолошко-андрагошких знања и васпитачког такта старешина и наставника у непосредном васпитно-образовном раду с питомцима.

Значај демократског приступа у васпитању питомца Војне академије огледа се у развијању свесне војне дисциплине, коју питомци треба да усвоје као саставни део свог начина рада и понашања, али и у смањењу угрожености (страха), јер тај приступ у васпитању подразумева равноправне сарадничке односе и индивидуални приступ старешине сваком питомцу кад год је то могуће. То не значи да ауторитарни приступ у васпитању припадника војске, посебно будућих официра, није понекад оправдан и у складу с природом функционисања војне организације и специфичним односима у њој. Његову суштину видимо у томе да старешина као васпитач мора да буде строг у захтевима, али праведан и доследан, при чему је постављање захтева истовремено и израз поверења у васпитаника. Ипак, у наставном васпитно-образовном раду, према резултатима нашег истраживања, такав приступ резултира углавном slabим васпитним ефектима у формирању пожељних конативних особина питомца.

Непостојање корелације између општег успеха питомца, те успеха из војностручних и друштвених предмета, с једне, и формирања морално-вољних особина личности, с друге стране, указује на неминовност промене претежно традиционалног разредно-часовног облика наставе, преференције образовне компоненте у односу на остале компоненте васпитно-образовног рада и још увек доминантног ауторитарног утицаја наставника на учење и понашање питомца. Зато, знатно више него до сада, до изражаја морају да дођу самосталност, одговорност и критички однос питомца према садржају и изворима сазнања. Пренаглашена зависност од наставника, вера у ауторитет и идентификација с личностима чије се понашање и особине сматрају прихватљивим утицали су на појаву претераног конформизма у ставовима и понашању питомца (ипак сматрамо да се изванредан степен конформизма у војсци не може избећи).

Уколико у процесу образовања и васпитања код питомца желе да се развијају пожељна својства личности, пре свега патриотизам и уверење у могућност успешног супротстављања свакој оружаном агресији на нашу земљу, потребно је да се и васпитање у Војној академији више индивидуализује, демократизује и хуманизује, да омогући слободан

развој личности будућих официра и њихов стваралачки однос према изградњи Војске Југославије.

Вреднијим практичним резултатом нашег истраживања сматрамо и утврђивање васпитних поступака за ефикасно развијање идеала и вредности код питомаца, при чему су најзначајнији: идентификација са старешинама и наставницима који се цене, интернализација и самоконтрола понашања, подстицање и позитивно поткрепљење испољеног понашања, стављање питомаца у разне ситуације и улоге у којима долази до изражаја њихова активност и индивидуализација васпитних поступака. Неоспорно је да се питомцима морају стварати ситуације и услови у којима могу да се уче самоконтроли и да преузимају што више бриге и одговорности за себе, своје учење и понашање, као и за рад својих наставних група.

Глобалном завером до антиутопије

Јован О. Деспотовић

(Критички приказ књиге Гери Алена *Реците НЕ новом светском поретку*)*

Синтагма „нови светски поредак“ не престаје да изазива бројне недоумице међу политичарима, војницима, дипломатама, новинарима и стручњацима за међународне односе, али и у најширем јавном мњењу савременог света. Почетни оптимизам у периоду после „хладног рата“, изражен кроз тезе Френсиса Фукујаме о „крају идеологије“ и апсолутној победи тзв. либералног капитализма и демократије, све више замењује песимизам Кена Џоувита, с тезом о „новом светском неред“ и фрагментизацији света.¹ У земљама као што је Југославија, које су се нашле у „вртлозима савремене историје“, поред тога, различита виђења „новог светског поретка“ и уопште онога што се сада догађа у свету испољила су се у посебно оштром и супротстављеном виду, чак и с квазиидеолошком димензијом, која је, у крајњем, била искључиво у функцији конкретних политичких ставова супротстављених страна.

* Књига Герија Алена *Реците НЕ новом светском поретку* (Gary Allan: „Say 'No' to the New World Order“) објављена је крајем 1992. године у издању београдске издавачке куће „Југославија-публик“. Написана је 1986. године, а појавила се непосредно пред смрт аутора 29. новембра исте године. Гери Алан је сматрао најважнијом од свих књига које је написао и у Америци је продата у милионском тиражу.

Књига је код нас објављена у веома добром и духовитом преводу В. Београдског из Лос Анђелеса, који је свој рад „посветио својим родитељима, српском народу и будућности наше деце“.

¹ У „технолозији“ стварања чланка бившег дипломате и сада „истраживача“ Ранд корпорације Френсиса Фукујаме о крају идеологије, који се крајем 1989. године појавио у елитистичком часопису „Национални интерес“, коришћени су методи који су већ примењивани седамдесетих година с различитим „левичарским“ тзв. капиталним публикацијама. Наиме, после појављивања овог текста у том часопису, чији је тираж 1.000 примерака, моћна информативно-пропагандна „машинерија“ на Западу проширила је „фукујамизам“ широм света, чиме је створен нови „образац“ мишљења.

Постоје и тумачења према којима су све „нове теорије“, као што су Фукујамина, Џоувитова, Карпентерова и других, у ствари, само у функцији америчке дневне политике и тенденциозног манипулисања америчким и светским јавним мњењем.

Док су једни тврдили да „нови светски поредак“ заправо не постоји и да је реч о „страшилилу које је остало из арсенала хладног рата“, о једној несмотреној флоскули бившег америчког председника Џорџа Буша или да је, на пример, алгоритам југословенског распада установљен у једном „природном процесу“ (са којим велике силе ништа немају), за друге је „нови светски поредак“ био једна од инкарнација империјализма (кроз даљу концентрацију и централизацију светског капитала), неототалитаризам и почетак нове фашизације света, или нови облик подјармљивања малих народа од стране Запада и успостављање система међународних односа који ће дугорочно гарантовати доминантну улогу најразвијенијим (западним) земљама у свету.²

Та супротстављена мишљења не откривају само различито сагледавање савремених промена у свету већ показују и да, заправо, не постоји дефиниција (или оквир за посматрање) „новог светског поретка“. Најтачније је, вероватно, да нема ни елементарног слагања о томе да ли тако нешто („нови светски поредак“) уопште и постоји. А чак и када постоји „осећање“ да се сада у међународним односима заиста догађа нешто историјски значајно, у одређивањима савременог света се полази од екстремно различитих „елемената“, па се и „мозаик“ склапа на потпуно различите начине.

Импликације тог проблема за нас нису само сазнајне природе, јер се Југославија и српски народ налазе на судбинској прекретници. Утврђивање чињенице да ли „нови светски поредак“ постоји или не постоји за нас је суштински значајно како на унутрашњоополитичком, тако и на спољнополитичком плану, иако то неће утицати на краткорочно мењање ситуације у нашој земљи. У том контексту, дакле, свако разматрање „новог светског поретка“ и свака информација везана за његово стварање има за нас одређени теоријски и практични значај.³ У вези с тим треба сагледати и проценити књигу америчког публицисте Герија Алена *Реците НЕ новом светском поретку*,⁴ која је, нема сумње,

² Идеје првих се најбоље могу видети у интервјуу Милована Ђиласа средином прошле године београдског „Политици“ или у иступањима неких учесника на скупу „Свет и југословенска криза“, који је „Међународна политика“ организовала новембра 1992. године. Идеје других се могу, на пример, видети у књизи Зорана Обреновића или у серији текстова Драгоша Калајића у београдском недељнику „Дуга“.

³ Код нас је већ више година уочљив тренд недовољног праћења шире светске литературе и периодике о спољнополитичким питањима, што постаје веома велики проблем сада када су, због ембарга, прекинути и такви научни „токови“. Колико ми заостајемо на том плану може се видети и по томе да је, на пример, последњи број угледног француског часописа „Strategie“ посвећен реafirмацији класичне геополитике, или по чињеници да је код нас скоро потпуно непознат часопис „The Journal of peace research“, у којем се разматра и међународна војна проблематика.

⁴ Гери Ален је један од најпознатијих америчких новинара и публициста од почетка седамдесетих година до своје смрти (1986). Претежно је писао о злоупотреби политичке власти и богатства у политичке сврхе. Дуже од две деценије био је дописник конзервативног часописа „American opinion“, у којем је објавио више од 200 чланака. Такође, био је и један од најпознатијих конзервативних „активиста“ у Америци седамдесетих и осамдесетих година. Аутор је осам књига, које су продаване у милионским тиражима и које су превођене на неколико светских језика. Његова најпознатија дела су *Нико се не усуђује да то назове завером*, *Рокфелеров досије* и *Теди Кенеди – у сосу до гуше*.

и пробој својеврсне интелектуалне „блокаде“ (ембарга) у којој се налазила наша читалачка публика када је реч о разматрањима „новог светског поретка“ и можда, чак, и садашњих међународних односа уопште. Тај „само-ембарго“ је био успостављен у разбукталој политичкој борби у нашој земљи у протекле две године, при чему је израженији (интелектуални) тренд чинило негирање било каквог постојања „новог светског поретка“ или, ако је он чак условно и прихватан, био је потпуно некритички презентирао. То је вероватно био један од разлога што је књига Герија Алена била релативно мало запажена у нашој публицистичкој и интелектуалној јавности, мада је међу најширом читалачком публиком била један од бестселера. С друге стране, не може се оспорити да је она донекле изненадила или чак разочарала све читаоце који су очекивали да ће у њој пронаћи шира објашњења за нека конкретна збивања у садашњем свету или неку потврду за своје виђење југословенске кризе. Јер, дело Герија Алена је тешко схватити без ширег познавања савремених америчких „оквира“ и интелектуалних трендова који су постојали у време када је написана.

Књига *Реците НЕ новом светском поретку*, наиме, била је објављена крајем 1986. године. Дакле, у време када су се тек назирале тектонске промене у савременом свету, које су уследиле нешто касније, крајем осамдесетих и почетком деведесетих година. Као таква, она је, због потоњих догађаја, у много чему превазиђена, што такође може збунити читаоце који су наслов дела Герија Алена „примили здраво за готово“. Осим тога, приликом читања те књиге требало би узимати у обзир чињеницу да је критика савремене Америке и тумачење места и улоге највеће земље савременог света у међународним односима од стране Гери Алена, у ствари, надахнуто дело једног америчког традиционалисте, припадника конзервативних (десних) америчких „кругова“, који још чврсто верује у „амерички сан“ о приватној својини и „једнакој шанси за све“ у судару с незадрживим налетима корпоративног мултинационалног капитализма, тако страног младалачким идеалима Герија Алена са колеца. Наравно, и та чињеница може збунити наше читаоце који, вероватно, још нису „навикли“ на такве критичке захвате, нити имају основу за шире и самостално критичко процењивање и прихватање те врсте америчке политичке публицистике. Можда је управо то и навело Слободана Мишковића да у предговору књиге нагласи да је за Герија Алена „буђење из његовог 'америчког сна' било прилично непријатно и сигурно много непријатније од ослобађања од погрешних представа које су читаоци књиге у својем претходном искуству стекли“.

Ипак, наведене „ограде“ не умањују значајније вредност књиге Герија Алена, исказане кроз обиље података о америчкој спољној политици, демистификацију стварања и спровођења те политике, истачане анализе политичког процеса, кроз ново сагледавање улоге појединаца и мањих или већих група људи којима је амерички „естаблишмент“ (систем, режим) „створио илузију о великој важности те улоге“ или кроз једно (за нас) скоро потпуно ново приказивање Америке –

што може послужити и за проверавање и кориговање сопствених закључака о друштвено-политичким и економским процесима у којима се налази садашња једина суперсила, као и о импликацијама тих процеса на глобална кретања.

Књига Герија Алена *Реците НЕ новом светском поретку* састоји се, заправо, од 14 публицистичко-политичких есеја, у којима аутор, по сопственим речима, говори о „најутицајнијим и најбогатијим људима Америке, који, сасвим дословно, имају намеру да укину суверенитет своје земље“. Гери Ален наглашава да се „сва данашња светска збивања врте око једне те исте доктрине, или стратегије, коју су претенденти на престо Великог брата⁵ нежно крстили 'нови светски поредак'“. А, тај пројекат, по њему, подразумева „стапање Сједињених Америчких Држава са Совјетским Савезом у једну надсветску владу“, при чему је основни циљ његове књиге да америчкој (и светској) јавности презентира доказе да „најбогатији светски капиталисти већ годинама шурују са комунизмом и финансирају те своје наводно смртне непријатеље – комунисте“.

Шта заправо Гери Ален подразумева под појмом „нови светски поредак“? Он указује да „нови светски поредак“ није нови идејни продор, већ му се једино променило име „у циљу заштите конспиратора“. Наиме, први покушај да се завлада светом био је забележен још након Потопа – а, по њему и сада, нимало обесхрабрани, ентузијастички Једног света не одустају од своје замисли. Само „оно што се некада звало Вавилонска кула, данас се зове Уједињене нације (и треба се надати да ће једног дана и та кула нестати)“.

Указујући да се „нови светски поредак представља као знак прогреса, еволуциона неминовност и да му се стога не треба супротстављати, већ покоравати, па чак у свему потражити и уживање“, Гери Ален поставља питање „зашто најбогатији и најутицајнији људи на свету троше милионе долара за промоцију овог концепта“? Одговор проналази у борби за власт и непрекидној жељи за успостављањем што је могуће веће контроле. „У питању је контрола над свим светским сировинама, целокупним светским новчаним системом, трговинском разменом, енергијом и транспортом – другим речима, води се битка за успостављањем светског монопола над свим монополима“. А, то треба да се оствари кроз неколико основних елемената те „монструозне грађевине“, међу којима Гери Ален набраја светски порески систем, светски суд, светску армију („плави шлемови“), светску централну банку са заједничком валутом, светску државу социјалне помоћи, принудно свесветско планирање, укидање права на поседовање сопственог наоружања, принудну контролу наталитета, контролу образовања итд.

Гери Ален наглашава да се „под маском укидања рата и сиромаштва шверцује, између осталог, најгигантскији (бело)светски монополистич-

⁵ Аутор често користи синтагме и појмове из дела О. Хакслија и Ц. Орвела, као, на пример, ту о „Великом брату“, односно „вођи који све посматра“ и сл.

ки труст“.⁶ „Нови светски поредак“ се тако појављује као практична реализација антиутопија О. Хакслија и Џ. Орвела *Врли нови свет* и, 1984, јер „гомила Новог светског поретка жели да нас убеди у то да ће нам светска влада осигурати вечни мир и просперитет“. А, за то, „једино је потребно да се одрекнемо својег националног и индивидуалног суверенитета...“ Управо због тога је, закључује Гери Ален, тим „инсајдерима“⁷ и било неопходно да створе моћног непријатеља, због чега се и приступило финансирању и стварању Совјетског Савеза“.

У књизи се наводи да је основна институција у стварању „новог светског поретка“ и основа садашњег америчког естаблишмента организација Савета за иностране односе из Њујорка, коју је 1921. године створио Џеј Пи Морган с намером да убеди Американце да прихвате глобалну алтернативу „као пожељну солуцију која ће решити све светске проблеме“. Та организација, чији је председник дуго био Дејвид Рокфелер, власник Чејс-Менхетн банке, окупља више од 2.500 најугледнијих америчких личности из бизниса, банкарства, државне администрације, штампе, адвокатуре, науке, уметности и других области. Циљ те организације је можда најбоље објаснио њен члан и чувени банкар немачког порекла Џејмс Варбург, 1950. године, у говору у америчком сенату, када је рекао: „Ми ћемо створити светску владу, свиђало вам се то или не – милом или силом“.

Као главне актере савремене етапе стварања „новог светског поретка“ амерички публициста наводи Збигњева Бжежинског (бивши саветник за националну безбедност америчког председника Џимија Картера), Ричарда Гарднера (угледни дипломата), Џорџа Буша и Џимија Картера (али не и Роналда Регана, који је по конзервативним ставовима близак Герију Алenu), Вилијема Кејсија и Роберта Гејтса (директори СИА), Џорџа Шульца (бивши државни секретар), Пола Вокера (директор америчке централне банке, односно тзв. Федералних резерви), свештеника Тиодора Хезбора (председник „Нотрдама“), Дона Кенета Галбрајта (економиста), Доналда Кендала (председник „Пепски-коле“) и Џорџа Кинана (бивши амерички амбасадор у СССР-у). То су само нека од имена „архитеката“ „врлог новог света“ из књиге Герија Алена, у којој постоје читаве листе тих „инсајдера“. На свим тим листама се налази, на пример, име Џејмса Бејкера, који је донедавно био амерички државни секретар, име садашњег америчког државног секретара Ворена Кристофера (који је у то време био подсекретар у Стејт департменту) и Сајруса Венса, кључног преговарача у садашњем решавању југословенске кризе, који се на свакој „топ-листи“ Герија Алена налази у самом врху.

⁶ Гери Ален је посебно критичан према интелектуалцима и наводи да „мегадоларски макијавелисти високих финансија све чешће отварају новчанике и засипају пробране интелектуалце милионима долара да би пропагирали светске владе... Они то не чине тек тако. Очито је да они целу ствар сматрају једном врстом инвестиције која је уродила плодом“.

⁷ Тај појам је изведен из речи „inside“, која значи унутра, а под њим Гери Ален подразумева људе који припадају (налазе се унутар) америчком естаблишменту (систем, режим, поредак).

Деловање Савета за иностране односе, наводи даље Гери Ален, не може се разумети без његовог повезивања с тајанственом Трилатералном комисијом, коју је 1972. године створио моћни банкар Дејвид Рокфелер. Њен циљ је био да „уједини Америку, Западну Европу и Јапан у што безболнијој и мирољубивијој еволуцији глобалног система“. Та група се повезала са западноевропском „Билдерберском групом“, која окупља моћнике са „старог континента“, чији је творац холандски принц Бернард. Гери Ален наглашава да је идејна основа за стварање Трилатералне комисије била разрађена у књизи Збигњева Бжежинског *Између два доба*.

Стратегија Савета за иностране односе наведена је у програмском чланку америчког дипломате Ричарда Гарднера *Трновит пут у светски поредак*, објављеном у часопису „Спољна политика“ издавачке куће „Pret“, седишта Савета за иностране односе. У чланку се дословце истиче да „ако одмах не оформимо светску владу, ако не извршимо ревизију Повеље ОУН и не опуномоћимо светски суд да има највећу власт – неће бити ни прогреса“. Ричард Гарднер тврди да „кућу светског поретка треба дизати из темеља, а не од крова – или још директније, око појма националне суверености треба створити обруч делимичне, али перманентне ерозије, чиме ће се постићи много више него застарелом техником фронталног напада“. У истом контексту, Гери Ален помиње и текст *Декларација међузависности*, академика Савета за иностране односе Хенрија Комацера.⁸

На основу програмских докумената Савета за иностране односе, Гери Ален закључује да постоје „три пута која воде у беспућа Новог светског поретка“. Први подразумева директно оснаживање Уједињених нација, други индиректну употребу њених помоћних институција, а трећи тзв. Трилатерални регионализам. Отуда се намеће питање да ли садашњи догађаји и тзв. Програм за мир генералног секретара ОУН Бутроса Галија из јуна 1992. године оповргавају закључак Гери Алена да Уједињене нације „немају правих шанси да постану бастион светске државе“. Можда је садашњи свет у процесу фрагментизације заиста ближи „регионализму“ и „исцепканом функционализму“, што је, сматра он, „мушки напад на свачију државну сувереност и независност путем брисања појединих државних граница и стапања до тада суверених држава у глобалне регионе“. Као важну подваријанту завере зване „расцепкани функционализам“ Гери Ален помиње и „економско самитирање“.

Три најважнија „инструмента“ у креирању глобалног „регионализма“ и „опкољавању и укидању“ државног суверенитета јесу мегабан-

⁸ Тај аутор сматра да су тзв. мислионице (think-tank institutions) логистичка подршка водећим америчким политичарима и естаблишменту у креирању политике. Реч је, наиме, о институцијама које до детаља разрађују импликације одређене политике, одређених потеза, праве „моделе“ за спровођење политике и слично. Речју, ради се о потпуној компјутеризацији политике одевене у „рухо“ науке и публицистике. Најпознатије такве институције су Ранд-корпорација, Херитиџ фондација, филаделфијски Институт за међународна истраживања и друге.

кари, фабијански социјалисти и Совјети. Аутор наводи да је 1976. године, у предизборном говору на заседању Савета за иностране односе у Чикагу, тадашњи демократски кандидат Џими Картер нагласио да је најважнији циљ Америке следећих година „успостављање једног новог, правичног и мирољубивог светског поретка“. Тај амерички председник, чију владавину карактерише потпуно постављање темеља савременог света, рекао је тада да се „неповратно мора одбацити политика баланса међу светским силама и заменити политиком новог светског поретка, што подразумева америчко преузимање вођства у свим напорима за уједињење светских нација у циљу изградње тог правичнијег и стабилнијег међународног поретка“.⁹

Гери Ален поставља и питање да ли ће историја савременог света бити одређена на основу *Пројекта осамдесетих* Савета за иностране односе. У књизи се наводе речи Ричарда Улмана, директора *Пројекта осамдесетих*, да се ради „о серији засебних покушаја санације бројних горућих и потенцијално горућих међународних проблема, са једне стране, и о колективном напору за усаглашавање опречних ставова у циљу изналажења најбољих светских решења, са друге стране“. На Пројекту је радило више од триста стручњака за међународна питања, на челу са неком координационом групом за идеолошко усмеравање, а више од сто аутора из дванаестак земаља концентрисало се на стварање различитих студијских приступа. „Пројекат светског стапања“, како га назива Гери Ален, представља „највеће истраживање и проучавање које је Савет за иностране послове предузео у својој вишедеценијској историји“.

Сви путеви у „нови светски поредак“ који су наведени у *Пројекту осамдесетих* полазе кроз Рокфелерову Чејс-Менхетн банку и њене филијале удружене у различите мегабанке. Гери Ален наглашава да је „реч о игри са огромним улозима, у којој се обрћу на стотине милијарди долара, па чак и трилиони долара“. Он сматра да више не постоји слободна конкуренција, већ једна привилегована трговина, резервисана за конспиративну елиту која користи политички интервенционизам за гушење потенцијалне конкуренције и за добијање привилегија и остваривање монопола. Бивши директор Енглеске банке Норман Монтегју, наводи се у тој књизи, својевремено је полазио од претпоставке да „хегемонија светских финансија треба да влада целим светом као један јединствени над-национални контролни механизам“. При томе се мора знати да „интернационални финансијски моћници не заступају ниједну политичку идеологију, већ су њихови мотиви искључиво власт и богатство“. Да све буде парадоксалније, Гери Ален наводи да су „наши момци

⁹ Картерова администрација је до детаља поставила и развила коришћење „полула“ за стварање „новог светског поретка“, као што су људска права, неповредивост граница, међународни тероризам, санкције и слично. Иако влада мишљење да је Џими Картер био један од најнеуспешнијих америчких председника у историји, озбиљнији теоретичари сматрају да су у време његове администрације створене све претпоставке за успостављање америчке владавине у свету и претварање Америке у једину садашњу војну силу.

развили таква средства да ће људи тражити тиранију склопљених руку“. Већина тих модерних „хуманиста са бичем“ верује да човек нема слободну вољу и да је зато много боље по њега да допусти да му „паметнији“ кроје живот. Таква „ментална контрола“ за средњу класу значи опуштени повратак филмовима на телевизији и лагодном животу, док „нови светски поредак“ наступа маршевским кораком. Слично Гери Алenu, и ми се сада питамо како то да све америчке „конкурентске“ ТВ-мреже увек имају исто мишљење. Можда би се силовања, Бански двори, људодержство, бомбардовање Дубровника, Улица Васе Мискина и многи други догађаји на простору некадашње Југославије могли објаснити и чињеницом коју наводи Гери Ален да „највећа моћ телевизијског новинарства није у преносу информација, већ у преносу искуства – радости, туге, шока, страха“. Исто тако, громогласна унисоност америчких (и западних) политичких ставова у односу на југословенску кризу могла би се објаснити и тзв. умножавајућим ефектима, што Гери Ален објашњава на примеру коментара листа „New York Times“, које преузимају све новине и средства информисања. Књига *Реците НЕ новом светском поретку* и на тим примерима открива шта је моћ политике.

С обзиром на наведено, није чудно што Гери Ален наводи да „нови светски поредак треба сматрати заједничким именитељем свих наших материјалних животних проблема“. Тај аутор даје и прецизан „сценарио“ према којем ће његови „манијаци интеграције“ освојити, након серије криза, и Сједињене Америчке Државе, и „успоставити извршну диктатуру бирократије која није изабрана путем слободних избора“. Полазећи од начела Винстона Черчила да се „народ мора прво истином пробудити, а тек онда на акцију побудити“, Гери Ален разрађује читав „пакет“ акционих потеза у супротстављању „новом светском поретку“ и узвикује: „зато битка сада – предаја никада“. Он Американце подсећа да је Џорџ Вашингтон 1777. године изгубио сваку појединачну битку са силама тадашњег новог светског поретка – британске империјалне армије. А сада, каже Гери Ален, „ми на нашој страни имамо једино предосећај милиона људи да нешто није у реду, иако многи од нас нису сигурни шта то не ваља и зашто ствари не стоје добро, а упркос томе осећају да у свему има нечег трулог“. Свестан моћи која стоји иза идеје о „новом светском поретку“, Гери Ален цитира речи Винстона Черчила да ћемо „можда морати да се боримо онда када будемо изгубили сваку веру у победу, јер је боље и погинути него бити роб“. Због тога се књига *Реците НЕ новом светском поретку* и завршава речима да „слобода није бесплатна, већ кошта времена, новца и доста труда“. „Ропство је, међутим, 'фрај' – а, ако не будемо имали храбрости, ускоро нећемо бити слободни“.

Гери Ален с правом тврди да су „глобални монопол и светска власт одувек били специјални снови неколицине специјално уврнутих појединаца“. Он помиње Џингис-кана, Александра Великог, царева старог Рима, Наполеона, Хитлера и многе друге. Међу њима су и „елитисти

америчког естаблишмента“, који воде битку за „нови светски поредак“, називајући га демократијом иако „нови светски поредак са демократијом нема апсолутно никакве везе“. Ако се тако ствари појме, закључује Гери Ален, онда није тешко закључити да прави мотив треба тражити у грабљењу власти и контроли њеног сијамског близанца – богатства.

У књизи се наводи и интересантан дијалог из познатог филма Педија Чајевског „ТВ-мрежа“, у којем један учесник каже: „Остарили сте размишљајући у оквирима термина као што су нација и националност. Руси не постоје господине Бил. Не постоје нације. Нема више националности. Нема више Запада. Постоји само један свети систем над свим системима. Један једини гигантски, компликовани, ретроградни, мултиваријантни и мултинационални систем доларског доминиона. Петродолари, електродолари, мултидолари, рајхмарке, јени, рубље, фунте и шекели. Интернационални систем и капитал су ти који одређују свеукупност живота на овој планети. У данашње време, то је природан поредак ствари“. Речју, Герију Алenu је све јасно – „нови светски поредак је завера над заверама“.

Може се схватити, дакле, због чега је књига Герија Алена „кост у грлу“ свим противницима постојања „новог светског поретка“ и свим противницима тзв. теорије завере, који су на нашим просторима, на пример, месецима сводили на апсурд и исмејавали сваки покушај доказивања учешћа страних чинилаца у југословенској кризи (чак када су то они и сами признавали). Уосталом, ако се политика схвати као свесно и циљно усмеравање друштвеног или економског развоја у правцу за који се верује да може оптимално задовољити интересе појединаца, одређених група, државе и слично, свака би се политичка акција, и све оне заједно, могла свести на тзв. теорију завере.¹⁰ У супротном, било би тешко објаснити, на пример, зашто САД годишње троше око 50 милијарди долара за рад своје обавештајне службе, или разлоге за постојање дипломатије, активности политичких партија итд.

Као врстан представник конзервативног крила америчког „истраживачког новинарства“, Гери Ален је инстинктивно „предосетио“ да се нешто догађа у Америци и савременом свету, иако можда није најадекватније протумачио узроке свог „предосећања“. Иако су догађаји оповргли многе његове закључке, нема сумње да се, с друге стране, многи од њих управо сада потврђују. Моћ његове антиципације произилази из његовог изврсног познавања суштине америчке политике и њеног значаја за савремени свет. У тим процесима је он и видео опасност за свој народ и његову будућност. А нама, док читамо књигу Герија Алена, стално се „враћа филм уназад“ у вези са свим збивањима на територији наше бивше земље у последње две године.

Герију Алenu би озбиљнији стратеги и геополитичари могли замерити, на пример, да није предвидео слом Совјета, док би му теоретичари међународних односа могли приговорити да симплификује садашња

¹⁰ Наравно, то је само једна страна „медаље“, пошто је сваки политички процес резултанта и артикулација различитих интереса и ставова.

збивања у свету. Нема сумње да су те замерке тачне, исто као што нема сумње да књига има још много недостатака. Али, то не мења чињеницу да је Гери Ален био међу првим публицистима који је поставио у средиште свог интересовања феномен о којем сада говори читав свет. У вези с тим, он је можда један од бољих следбеника светлих традиција другог познатог америчког публицисте и књижевника – Марка Твена, који је почетком овог века био међу првима који су проговорили о америчком империјализму.

Намеће се питање да ли је Гери Ален погрешио у својим предвиђањима о Русима, као и у изједначавању капиталиста и комуниста. Можда би, у вези с тим, требало подсетити на речи Џорџа Буша и Михаила Горбачова после састанка на Малти, децембра 1989, да су две суперсиле одлучиле да еру конфронтације замене ером кооперације. Нема сумње да би неки детаљи књиге Герија Алена могли да помогну и у објашњавању садашњих драматичних збивања у Русији, управо у контексту стварања „новог светског поретка“. С друге стране, после читања књиге *Реците НЕ новом светском поретку* мора се поставити и питање продубљивања јаза између тзв. Севера и Југа (при чему се и земље источне Европе све више и више убрајају у „трећи свет“), односно како ће то утицати на „одговорност“ Запада у изградњи „новог светског поретка“ и на евентуално урушавање темеља те модерне фараонске пирамиде. Коначно, мора се поставити и питање „четвртог света“, о којем Гери Ален ништа не говори, односно о порасту сиромаштва у самој Америци, што се најбоље видело у догађајима 1992. године у Лос Анђелесу.

Гери Ален долази до закључка, до којег је дошао и Џорџ Орвел у својој антиутопији 1984, да „историја заправо и не постоји – она се свакодневно брише (у неким институтима) и поново ствара и презентира човечанству у циљу остваривања непосредних дневних интереса господара света“. Исто тако, на пример, многи теоретичари међународних односа у нас и у свету говоре да је појам суверености промењен и да га не треба апсолутизовати и дословно тумачити. Тешко је, међутим, прихватити те ставове, јер је сигурно да је појам суверености остао исти какав је био током читаве историје. Није, дакле, реч о промени, већ о ограничавању суверености по истом „моделу“ какав је постојао, на пример, крајем феудализма, па није чудно што се сада у теорији о међународним односима јављају школе са сличним тезама које су постојале у 17. и 18. веку.¹¹

Коначно, с аспекта супротстављених гледишта Френсиса Фукујаме и Кена Џоувита, књига *Реците НЕ новом светском поретку* открива и сталну дихотомију која постоји у америчкој политици и схватањима „конструктора“ савремених светских збивања. Идеал „ширења“ демо-

¹¹ На пример, чињеница да сада у међународном праву поново оживљава тзв. конститутивна школа, по којој је признање једне државе један од значајних услова за њено постојање. Та теорија је преовлађивала у 16. и 17. веку, када је била замењена тзв. декларативном школом, која одбацује међународно признање као битни елемент државности, што се показало као једно од најважнијих достигнућа људске цивилизације.

кратије по читавом глобусу, којег се Америка држи од шпанско-америчког рата 1898–1901. године, у вечитом је судару са Сцилама и Харибдама двадесетог века (на пример, Вијетнам), које могу угрозити и виталне америчке интересе. Та дихотомија се огледа и кроз супротстављене ставове заговорника америчког „интервенционизма“ и америчког „изолационизма“, и објашњава, у крајњем, многе промене у америчкој политици последњих месеци, укључујући и очекивану победу председника Била Клинтона на последњим изборима, око које је био постигнут консенсус свих релевантних политичких чинилаца у Америци. И Гери Ален се питао да ли је Америци боље да изгуби себе у замену за несигурну доминацију у свету, или је боље да сачува себе и одрекне се нереалних и различитих претензија. Можда се са тог аспекта могу схватити речи бившег америчког председника Џорџа Буша да „Србија и Црна Гора угрожавају националну безбедност САД“.

У сваком случају, књига Гери Алена – веома занимљиво штиво, посебно за најширу читалачку публику, на самој граници политичке публицистике и политичке „фантастике“ – плени обиљем података и силином ангажовања њеног аутора, које често може бити и „чудно“ у поређењу с различитим „надстраничким“ и „нестраничким“ ауторима. Заговорници „теорије завере“ могу у њој да нађу „крунске“ доказе за своје тезе, а њени противници могу тврдити да су пронашли оправдање за своје ставове. Међутим, вредност књиге се може процењивати тек када се, као што смо поменули, прихвати као популарна политичка публицистика. Није реч, дакле, о научном делу, нити о класичној политичкој публицистици, мада ће бити корисно свима који се баве међународним односима, већ о делу из области тзв. „истраживачког новинарства“ које може да употпуни „мозаик“ информација о „новом светском поретку“.

Оливер Потежица

(Критички приказ књиге Зорана Обреновића *Србија и нови поредак*)*

Књига Зорана Обреновића, познатог историчара из београдског института за филозофију и друштвену теорију, први је ауторски рад на нашем језику о распаду Југославије у оквиру стварања тзв. новог светског поретка. То не значи да та тема није и раније обрађивана у ауторским чланцима и студијама с научно-публицистичких скупова. *Србија и нови поредак* Зорана Обреновића, у ствари, представља збирку политичких есеја, насталих у периоду 1989–1992. године, који су већ објављивани у нашим часописима и штампи.¹ Одлуку да те чланке објави у посебној књизи Зоран Обреновић објашњава и „одговорношћу аутора за писану реч“, што подразумева дужност сваког учесника у стварању савремене политичке збиље да се запита да ли је и колико допринео (својим текстовима) овој трагичној ситуацији. С аспекта читалаца, то, ипак, подразумева један специфичан приступ и прилагођену „оптику“, без обзира на то што су неки од тих текстова већ раније са пажњом читани.

Појављивање књиге *Србија и нови поредак* у нас, у време када се „архитекте“ новог света сударају с другачијим „реалностима у свету“ (којима су, иначе, сами „кумовали“) и када се убрзано заборавља оптимизам „обнове“ и изградње „врлог новог света“ (да парафразирамо Олдоуса Хакслија), показује, заправо, колико су била статична наша промишљања глобалних збивања и процеса у нашој земљи, као и њихове повезаности, и колико смо робовали једној конзервативној односно „уљуљаној свести“, која би и сада (без обзира на сва „буђења“) поново хтела да се „љуља“. У том смислу, занимљива и корисна књига Зорана Обреновића може бити, на одређени начин, и опомена и подстицај.

Књига је подељена, условно, на два тематска „блока“: *Србија и распад Југославије* и *Нови поредак и Југославија*, што открива аналитичке и методолошке претпоставке ауторовог приступа, као и хронологију писања чланака. Та двострука оптика посматрања процеса распада Југославије, на „равни“ унутрашњег урушавања система створеног Уставом из 1974. године и на „равни“ промена у односима моћи у свету, неминовно нас доводи до закључка да су та два процеса била неодојива.

* У чланку је критички разматрана књига др Зорана Обреновића *Србија и нови поредак*, која се почетком ове године појавила у едицији „Релације“, нишког издавачког предузећа „Градина“, и Института за филозофију и друштвену теорију Универзитета у Београду. Наслов чланка је парафраза антиутопијског романа (*Врли нови свет*) познатог британског књижевника Олдоуса Хакслија, у којем је дата крајње морбидна визија будућности човечанства.

¹ У неким од ових текстова, како је наглашено у предговору књиге, били су коришћени и резултати истраживања у оквиру пројекта *Језик и рационалност*, под руководством професора Љубомира Тадића.

Анализирајући у првом тематском „блоку“² тадашње политичке услове у Словенији, Хрватској и Србији, као и три различите државотворне стратегије, Зоран Обреновић с правом тврди да је идеја о грађанском друштву била идеолошки инструментализована да би се очувале наслеђене структуре моћи међу републикама, као и да би се на тој основи створиле националне државе. Помодна либерална реторика у ангажовању за остваривање наводних идеала грађанског друштва служила је, сматра аутор, само за прикривање националне хомогенизације и за „раздруживање“ Југославије.

У књизи се истиче да је наша ранија критичка демистификација реалног социјализма била „плаћена“ потискивањем критичког односа према стварности грађанског друштва, што се, даље, кроз пад источноевропских режима, претворило у његову некритичку глорификацију. Реалност Запада је ишчезавала у фикцији званој „грађанско друштво“, која се у југословенским условима претворила у „грађански рат“. Стога се мора прихватити као тачна ауторова тврдња да је систематска елиминација сваке могућности за очување Југославије значила и одбацивање сваке идеје о грађанском друштву.³ Ипак, теоријски и практично, као што су последњи догађаји показали, били су неодрживи покушаји да се грађанско друштво учини ексклузивним поседом једне нације или да се Србима наметне страх од себе самих. Зоран Обреновић наводи да су такви покушаји представљали стварање оних претпоставки тоталитарног друштва против којег се вербално иступа („целати постају жртве, а жртве целати“). Предмет оптужбе, значи, постаје фиктивни или реални српски национализам, чиме се заправо легитимисао не захтев за променом статуса кво, већ захтев за његовим очувањем.

Аутор цинично указује на то да је ширење страха од српске опасности постало основни оријентир тзв. демократских снага, при чему је српски народ одређиван као фашизоидан, насилнички, милитантни, хегемонистички, примитиван, унитаристички итд.⁴ Тако разлика између Срба, с једне, и Хрвата и Словенаца, с друге стране, више није била само разлика између Оријента и Запада, варварства и цивилизације,

² У првом тематском „блоку“, под насловом *Србија и распад Југославије*, објављени су чланци *Националне партије, националне опозиције, народ; Два текста поводом избора у Хрватској; Источна Европа, Југославија и избори у Србији; Оглед о српском бољшевизму; и Додатак: раздруживање и сецесија.*

³ Фикције о демократији и грађанском друштву нестајале су пред жестином противљења сваком опстанку Југославије. У том контексту, Зоран Обреновић наводи да реакције западног дела југословенске јавности нису, на пример, биле изазване проблемима српског народа на Косову, већ због његове побуне и реакције на ситуацију у којој се налази. „Естетска нелагода са којом су примењени ови протести није важила за протесте албанских радника, за које је показивано дубоко разумевање“. Нелагода је, дакле, била резервисана искључиво за српски народ.

⁴ Зоран Обреновић детаљно образлаже начин на који су коментатори „Младине“ (Славој Жижек) открили прото-фашистичке у народном покрету Србије, при чему су Албанци у словеначким гласилима били третирани као Јевреји. Аутор, међутим, указује да нико није одговорио на питање зашто су и Словенци и Албанци од 1981. године, а можда и раније и теоријски и практично, видели Србе као своје непријатеље.

византизма и католичанства, мистицизма и рационалности, метафизике и просвећености, него је, посредством большевизма (и сада фашизма – примедба О.П.), постајала још дубља. То је разлика између „поданичког“ и „слободног, демократског“ света, чиме се изграђује својеврсна позиција моћи, јер „партиципирати у заједници слободних нација овде значи партиципирати у моћи“.

У предговору Зоран Обреновић наглашава да његов циљ није било приказивање глобалне слике југословенског друштва⁵ колико утврђивање и детектовање оних „енергија“ које су омогућиле његов распад. Он сматра да се те „енергије“ артикулишу и практично сублимишу преко одређених општих места, стереотипа, клишеа, преко идола фори, чија снага не почива на њиховој сазнајној него на политичкој релевантности. Продор новог језика (борбени антикомунизам) и територијског дискурса на политичку сцену (интелектуалци као нова политичка елита су феномен посткомунизма) доводи и до инструментализације науке и научног изражавања у политичке сврхе.⁶

Супротно мишљењу које је доскора преовладало у делу наше домаће и у иностраној интелектуалној јавности, Зоран Обреновић сматра да покушаји да се распад Југославије сведе на успелу манипулацију масама од стране елите не одговарају у потпуности стварности. Према његовом мишљењу, моћ национализма на овом тлу требало би сагледавати и из много шире перспективе „троне историје“ (статичка историја, историја дугог трајања). „Елита није илузиониста“, каже он, „који из шешира, према потреби, вади сада комунизам, сада национализам“, нити се преображај дојучерашње комунистичке елите у националну елиту може извести из суштине большевичке идеологије, како су тврдили неки наши садашњи политичари и публицисти. У вези с тим, аутор с правом указује на то да „артикулација српског националног интереса и снага политичког отпора са којом се она суочила (услед антиципиране промене односа моћи), имала је за последицу везивање националних интереса српског народа за Социјалистичку партију Србије“.⁷ На изборима, „гласачи се зато нису везивали за социјалистички, него за национални програм СПС“, уз чињеницу да та партија није довела у питање смисао Југославије као државне заједнице. С друге стране, остајали су без већег успеха покушаји опозиције да се пронађе језик који би истовремено артикулисао специфични угао гледања на национално питање и јасно подвлачио разлику у односу на власт. Коначно, када се у све наведене „премисе“ угради и чињеница да је

⁵ Анализу раскида с идеологијом самоуправљања, која се по овом аутору одбијала у две „равни“ – као борба за грађанско друштво и као борба за афирмацију националне државе – Зоран Обреновић прати кроз семантику политичког дискурса, дакле у феноменолошкој сфери.

⁶ У књизи се посебно разматра тзв. пракса мимикрије, односно инструментализација теоријских поставки у сврху дневне политике, као и матрице борбе за симболичку доминацију, уз констатацију да је наивна интелектуалистичка претенциозност заправо децја болест посткомунизма.

⁷ Аутор сматра 8. седницу тачком дисконтинуитета са старом праксом, као делимично ослобађање од хипотеке комунизма и большевизма.

Запад показивао „разумевање“ за захтеве Хрватске и Словеније, али не и за легитимне и правичне захтеве Срба, добија се „орвеловска стварност у којој је залагање за мир у функцији реализације ратних циљева“. При томе, користила су се сва средства, па се као изванредан пример може навести симулација улоге жртве коју је Словенија вешто одиграла отпочињући рат у Југославији крајем јуна 1991. године. Јасно је, међутим, да рата у Словенији и Хрватској (и сада у бившој БиХ – примедба О.П.) и распада Југославије не би било без директне подршке Запада. Јасно је то разумним и на Западу и на Истоку, али „претећа снага моћи оставља без речи“, закључује Зоран Обреновић. Није чудно, дакле, зашто „Хрватска и Словенија отворено прокламују да су оне од сада интересна сфера Немачке“.

Да би збрка била потпуна, Запад непрекидно критикује примену силе, али се ниједног тренутка не устеже да је примени уколико поверује да су му интереси угрожени. Србија је, стога, поново суочена са Западом који диктира, а не преговара, са Западом који прети и поставља ултиматуме, са Западом који своју равнодушност потврђује игноранцијом. Зоран Обреновић каже да нам се „Европа обзнањује не само у својем идеалном, само-рекламерском, него и стварном лику, као Европа тежње за доминацијом, као Европа реваншизма, моћи и предрасуда, као склоп интереса у којем прича о људским и другим правима важи дотле док, као и све остало, не дође у колизију са принципом профита“.⁸ А, с друге стране, осорност и надменост европске дипломатије разара идеализовану слику Запада, „коју су наши елитисти, ти аквизитери опсена, годинама продавали дезоријентисаној јавности“.

Веома занимљива тврдња Зорана Обреновића да интереси Америке и Западне Европе нису идентични, као, уосталом, ни интереси у оквиру земаља западне Европе и, још мање, на пример, интереси Немачке и земаља источне Европе („барем у мери у којој интереси господара и сателита нису исти“). Али, ипак, сви они конвергирају у једној тачки – разбијањем Југославије процес није завршен и на реду је Србија, чија политичка воља мора бити уништена.

Догађаји већ потврђују „предвиђања“ овог аутора да распад Југославије и отварање српског питања могу да постану кризна тачка целокупног европског поретка, мада он остаје „дужан“ продубљењу објашњење разлога за до сада истоветно испољавање интереса међународних чинилаца у односу на југословенску кризу. У књизи се наводи да српско незадовољство квари планове „архитеката“ „новог светског поретка“, због чега „казнене мере према Србији и стални притисак на њу имају

⁸ У то време, Европа је постајала и симбол наде и симбол фрустрације. Њено емфатично помињање је и израз јаког осећања провинцијалности, које постаје утолико веће уколико идеја Европе више добија на снази. Сада се Запад показује у свој својој величини, не више као фантазма сиромашних о свету богатства, нити као идеолошка прича литерата о Европи као о свету просперитета, демократије и слободе. То је и због тога што „профит није само економска категорија“, већ се врхунац цинизма Запада показује у захтеву за суспензијом права (неке – наше) земље да учествује у одлукама о свој судбини.

улогу егземпларне политичке педагогије“. Теза да „дисциплиновање Србије мора да буде пример другима“ више се и не крије на Западу, па је потпуно тачан ауторов закључак да се „данас на просторима бивше Југославије пишу најсрамније странице европске и светске историје у овом веку“.

У другом делу књиге⁹ „најснажније“ поставке Зорана Обреновића односе се на империјални карактер „новог светског поретка“. Он наводи да „претећа стварност империјализма (прогнани појам дисидентског политичког дискурса, појам који је изгубио важење јер је био идеологем официјелне идеологије марксизма-лењинизма) одједном постаје изнова видљива тамо где према идеологији људских права не може да постоји – на Западу“. У потпуности се може прихватити тврдња Зорана Обреновића да тако „идеолошки тријумф Запада на својем врхунцу показује своје наличје“. Аутор наводи да тзв. нови светски поредак једноставно значи покорити се вољи Запада, као и да сваком пружању отпора следи казна. Тиме је, сматра он, до краја апсолутизована моћ као суштина политике, уз развијање оне политичке свести која се састоји у томе да треба пузати пред оним ко је сада јачи, чиме идеја „новог светског поретка“ и „споља и изнутра“ дефинитивно добија империјални карактер. (Зоран Обреновић је био међу првим нашим публицистима који су јавно рекли да се тзв. нови светски поредак може описати као вук из приче о Црвенкапици који се преобукао у добру баку.)

Србија, уочава Зоран Обреновић, није имала алтернативу у својој политици пред наступање „гвоздене пете“ тзв. новог светског поретка. Он јасно указује на то да „нема тог уступака који би могао да задовољи Европу и Америку, осим коначне капитулације“, као и на то да је Запад „у Словенији утврдио алгоритам распада, а српска политика није нашла одговор ни до дана данашњег“. Тешко је, ипак, прихватити тврдњу да српска политика није нашла одговор на политику Запада. Пре би се могло рећи да је српска дипломатија успела да неутралише све претње са Запада. У дипломатском (и војном) парирању „пластелинске стратегије“ Запада српски народ је успео себи да створи (нову) историјску прилику.¹⁰ Да је Србија пристала на диктате, наводи Зоран Обреновић, постала би хронични болесник којег би безобзирно понижавале дипломатије великих сила. С друге стране, сви они који из политичке чињенице да је „цео свет против нас“ покушавају да изведу вредносни суд да је тиме свет у праву, наводи Зоран Обреновић, само демонстрирају да су и сами жртве тзв. новог светског поретка. Коначна „инкарна-

⁹ Други тематски „блок“, под насловом *Нови поредак и Србија*, састоји се од чланака *Нови поредак и Србија; Европски и српски интереси; Европско унгравање новог поретка; Распад Југославије и ограничења српске политичке сцене, и Сила и обичајност*.

¹⁰ Стратегија Запада се видела на „женевским“, „њујоршким“ и другим преговорима, који су се претворили у међународне скупове о српском питању. Док Запад „мађаризује“ Србе (термин грчког теоретичара Евагелоса Кофоса), за Србе је императив интегрално решавање њиховог питања. Иначе, нема решења, или, барем, не легитимног решења.

ција“ тога јесте жеља неких наших интелектуалаца да се југословенска криза разреши путем „врло енергичне и мудре интервенције са стране“ (на пример, Срђа Поповић, Богдан Богдановић, Цвијето Јоб и други – примедба О.П.).

Политичка моћ притиска и застрашивања почива на антиципираном одустајању жртве од аутономије сопствене воље. Зоран Обреновић тврди да је „демонизација Србије, на жалост, спроведена и уз помоћ дела српске интелигенције“, а још увек се свакодневно суочавамо са неком врстом институционализације колективног мазохизма (ритуални облици самопонижавања изазвани страхом), као што су клечање, звоњава звонцима, масовно паљење свећа, развлачење километарске црне траке и добровољно ношење логорашких бројева. Према мишљењу аутора, ти симболички гестови су израз ропског страха и духовног капитуланства (и духовне конфузије), као и покушај да се моћни умилостиве. Он наглашава да су протагонисти те политичке мизерије људи који би у оваквим временима морали да буду најразборитији и најрационалнији – интелектуалци. Његова оптужба против интелектуалаца гласи да су неки од њих били спремни да клече и носе логорашке бројеве у свом протесту против „социјал-фашиста“ и „бољшевика своје земље“, али многи од њих никада нису показали ни најмању спремност да помогну својој земљи у, на пример, медијском рату који се против ње води. Што је најгоре, у тој духовној издаји сопственог интегритета и историје нема лукавства (које би било неко оправдање у овако тешкој ситуацији) које мизерност тренутка правда из перспективе логике нужде, са становишта социјалполитичког дарвинизма борбе за опстанак и одржање.

У књизи се наводи да је нежељено стање у Југославији и отпор Србије творцима тзв. новог светског поретка, као неугодни експрес с којим се суочава тријумфујућа воља Запада, довео у питање нарцисоидну веру Запада у своју сопствену моралну супериорност. „Југославија је оно место где тријумф и самоувереност Запада као универзалне метафоре за 'крај историје' (Франсиса Фукујаме) показује своје наличје – дух 'слободног света' није, дакле, ништа мање циничан од духа реалсоцијализма, већ би се чак могло рећи да је овог момента још опаснији јер је добио размере планетарног цинизма, који је на безобзирност сопствене лажи присилио читав свет“. Зоран Обреновић сматра да се та присила спроводи, пре свега, кроз империјалну индустрију свести,¹¹ а тек затим помоћу отворених притисака и претњи, указујући да је индустрија свести онај посредник који отклања сумњу у то да интереси великих сила нису и интереси човечанства у целини.

¹¹ Западна јавност, посредством индустрије свести, успоставља равнотежу (сагласност) између сопствене моралне свести и државних политика својих земаља. Медијско правило „бити свугде“, при томе, значи много више од просторне присутности. Оно значи бити и споља и изнутра, „бити у самој подвезсти“. Управо на томе се заснива индустрија свести, као главни канал савремених идеологија, закључује Зоран Обреновић.

Наглашавајући у закључку да „судбина целокупног српског народа мора бити стални оријентир целокупне српске политике и културе, као и да је поновна државна, духовна и економска интеграција српског народа дугорочни политички циљ“, Зоран Обреновић, можда чак и слично онима које критикује, наводи да су „Срби са становишта нације изгубили овај век“. О тим његовим закључцима сигурно се може дискутовати, као и о његовим тезама о паду ауторитарних режима или о томе да је Југославија била највеће ограничење за Србе. На пример, аутор у предговору тврди да је пад ауторитарних режима довео до промене глобалних односа моћи у свету, мада та констатација пре представља антиномију која је слична питању ко је старији „кокошка или јаје“. Јер, управо се на примеру Југославије може видети колико су унутрашња збивања на бившем југословенском простору и међународна кретања била (апсолутно) неодољива. Ради се о истом процесу, који се не може вештачки „цепати“ и у којем се не може, ниједном озбиљнијом анализом, сходно сопственој вољи, давати предност унутрашњим или спољашњим чиниоцима.

С друге стране, на основу историјске збиље српског народа у овом веку, тешко се може прихватити ауторова категоричка теза да је „Југославија била ограничење за Србе“. Пре би се могло рећи да је Југославија била један од великих домета српског народа, један од модела помоћу којег је српски народ (за сада) једино и најдуже у својој историји успео да реши своје национално питање и да остане значајан чинилац на европској и међународној сцени као суверен и независан од великих сила. Идеолошка оштећења и разочарења због садашње ситуације сигурно не могу оспорити ту чињеницу, јер се у озбиљнијим разматрањима не може примењивати логика „шта би било када би било“, већ рационална и прагматична логика да, ако је срушен један модел решавања српског националног питања, треба одмах пронаћи алтернативни, помоћу којег ће српски народ изаћи из садашње ситуације са најмање штете. При томе, сигурно не би требало превидети ни чињеницу да су „прва“ и „друга“ Југославија настале и опстајале како због свог аутохтоног унутрашњег „развоја“, тако и због међународног окружења.

Можда је, ипак, најприхватљивије да се књига Зорана Обреновића квалификује као студија о интериоризацији „новог светског поретка“ у Југославији. То дело је и својерсно „искавање“ из доминантног и једнозвучног интелектуалног тренда последњих месеци на београдској „јавној сцени“, који је свој „veltansaug“ (поглед на свет) почињао и завршавао критиком српског режима и председника Србије.¹² Можда

¹² На „округлом столу“ који је поводом књиге Зорана Обреновића одржан у Институту за филозофију и друштвену теорију могло се чути мишљење да Зоран Обреновић критички говори о критичарима српског режима, али не и о његовим апологетима. Аутору је, такође, замерено на идеологизовању и пежоративном коришћењу синтагме „нови светски поредак“. Наравно, у „смутним временима“, када су и наука, и уметност, и култура, и религија у функцији политике (што се, такође, може објаснити), такве крајности су „нормалне“ и „очекиване“.

би се као тачно могло прихватити мишљење да је књига Зорана Обреновића, у ствари, реплика на онај тип интелектуалне пристрасности која свет представља по класичној антагонистичкој шеми „ми – они“ (тако добро развијеном у англо-саксонској литератури). По истој „линији“, с друге стране, може се повући и разлика између оних који сукобе у Југославији посматрају, пре свега, кроз унутрашњополитичку „оптику“, оних који примат дају спољнополитичким чиниоцима и оних који „дозвољавају“ могућност успостављања корелације између спољних и унутрашњих чинилаца. На тој основи се, на пример, сведе на апсурд и исмејавају различите теорије „завера“, лансирају тезе да „Запад није наш непријатељ“,¹³ да су сукоби у Југославији резултат „природних процеса“, и слично. Управо стога је тешко прихватити неке критике које су већ изречене на рачун књиге Зорана Обреновића, према којима се он „сврстава“ у нашој унутрашњополитичкој „борби“, јер би се, ипак, пре могло рећи да он само коригује нека „искривљена“ (или, по америчкој терминологији, искошена) гледишта и једностране ставове.

Пошто књига садржи раније објављене политичке есеје, који су писани за одређено време и поводом одређених догађаја, могу се уочити све њене слабости и квалитети. Управо због структуре, књига није претенциозна, нити покушава да понуди одговоре на сва питања. На пример, када је реч о Србији, „најснажније“ су анализе топоса говора и симболичких значења. Јер, заправо, и не ради се о студији политичких процеса у Србији и продубљеним посматрањима збивања с пројекцијама евентуалног развоја, што Зоран Обреновић и каже у предговору. Што се тиче, на пример, тзв. новог светског поретка, када се говори са „стручне“ тачке гледишта, књига је вероватно слабија у том делу. А, када је, коначно, реч о Србији и „новом поретку“, не би се могло рећи да је ова књига студија односа између спољних и унутрашњих чинилаца југословенске кризе, већ би се пре морала посматрати као продубљена студија симболичких значења и јављања тих чинилаца у нашој кризи и као критика једностраног приказивања и тумачења тих значења.

На пример, када је реч о тзв. новом светском поретку, тачно је да Зоран Обреновић јасно уочава (што је и највећа вредност ове књиге) његов империјални карактер, мада остаје утисак да му недостаје шири међународни „оквир“ разматрања и сагледавања глобалних проблема, пре свега у геополитичком смислу, иако у књизи има неких изванредних назнака у том правцу, као што је она да ће се „на крају показати да нови европски поредак није ништа друго до присиљавање Источне Европе (пре свега Словена) да раде за интересе Немачке“. Али, та примедба је проблем за многе наше интелектуалце, који су стицајем околности присиљени да размишљају и о међународним проблемима,

¹³ Када се говори о „заверама“, пренебрегава се чињеница да је свака политика свесно и сврсисходно усмеравање тока друштвених збивања у једном одређеном правцу, који одговара интересима одређених појединаца, група, држава, странака, и слично. Дакле, сва политика се, у ширем смислу, може подвести под „теорију завера“. Чему, у крајњем, служе обавештајне службе, дипломатија, пропаганда и слично?

мада се никада раније нису дубље бавили тим питањима. Зоран Обреновић, због тога, остаје на неким местима на површини и симболици, чак и намерно не залази дубље у њихову суштину, што је, у крајњем, условљено како природом његових истраживања, тако и начином исказивања.

Ипак, када је реч о односу тзв. новог светског поретка и југословенских збивања, аутор недовољно јасно издваја три значајне карактеристике тог процеса. Прво, ради се о дробљењу српског националног простора (могло би се рећи да је то „посредна стратегија“ Лидела Харта ексклузивно за Србе), какво је до сада у његовој историји забележено само у време Хитлера. Затим, о стварању држава сателита, које ће у дужем периоду бити апсолутно верне „господарима рата“. И, коначно, о успостављању нове (вештачке) политичке равнотеже на просторима Балкана и Европе, која би се, уз помоћ „господара рата“, одржавала у дужем временском периоду, у којем би српски народ био „херметички затворен“ и под „генетском контролом“, уз потпуно онемогућавање његовог „нормалног“ национално-политичког развоја. Међутим, сваки „нови светски поредак“ се и гради управо на нерешеним националним питањима, а најзначајније такво питање на Балкану сада је сигурно српско национално питање. Није случајно што изградња садашњег „врлог новог света“ започиње баш на просторима бивше Југославије и Ирака. Ради се, наиме, о поновном отварању тзв. источног питања (односно наслеђа турске империје), при чему је „балкански крак“ северни геополитички простор решавања тог „наслеђа“ (са српским, албанским, хрватским, бугарским, грчким и другим националним питањима), док је Средњи исток јужни геополитички простор решавања истог „наслеђа“ (с курдским, јерменским, шиитским и другим питањима). Није, с друге стране, случајност ни то што се у садашњим условима тзв. нови светски поредак гради по „матрици“: људска права – право на самоопредељење – стварање нових држава, односно питање (освајања и контроле) територије. Да ли је потребан бољи пример од југословенског да се виде све импликације тог „сценарија“ (на пример, само на питању унутрашњих граница види се да се, у ствари, ради о освајању простора, а не о промени друштвеног система или поразу бошљевизма).¹⁴

Потпуно је тачна тврдња Зорана Обреновића да су Срби неспремно дочекали наведена збивања с политичког, дипломатског, економског, војног, културног и свих других аспеката.¹⁵ Али, ни Зоран Обреновић

¹⁴ Тај модел се може јасно пратити, и чак по самим насловима, у текстовима о југословенској кризи који су се у последње време појавили у западној публицистици.

¹⁵ У ствари, каква је замка била спремна, могло би се тврдити да су Срби, бар до сада, на политичком, војном и дипломатском плану положили „испит“. Мировни преговори о Босни и Херцеговини, на пример, огољују западну стратегију и суштину кризе у Југославији. У њима се открива ко су заправо „господари рата“. Али, у њима се открива и да је „посејано семе распада“ тзв.

не даје алтернативу, осим што лапидарно констатује да се „ултиматум Запада мора одбити“. Да ли је, на пример, таква алтернатива садашње „тврђење пазара“ са (наводно пројугословенском) идејом о некој балканској федерацији или економској унији, коју заговарају бивши савезни премијер Милан Панић, Борис Вукобрат и неки либералнији посланици немачког парламента? При томе, мање је важно што је са сличном идејом излазила и Коминтерна у односу на закључак да нас је Запад у последње две године рушио да би нас касније градио „по својем моделу“. Коначно, када је реч о алтернативи, без обзира на то шта мислимо о политици несврставања, то је био политички (алтернативни) концепт у тадашњој констелацији снага који је сигурно допринео олакшавању терета који су мале земље подносиле у биполарном свету.

На крају, аутор књиге *Србија и нови поредак*, није уочио да је у 1992. години, коју у свету називају и *annus horribilis* (година ужаса), односно већ на самом њеном почетку, оптимизам Френсиса Фукујаме с његовим „новим светским поретком“ био замењен песимизмом Кена Џоувита с његовим „новим светским нередом“. Сада се чак ни у Белој кући у Вашингтону не говори о „новом светском поретку“, нити се било ко усуђује да понови чувену дилему бившег америчког државног секретара Џејмса Бејкера: „Или ћемо ми победити историју, или ће историја победити нас“. Сви су већ „заборавили“ тврдњу холандског генерала Вилима ван Екелена, генералног секретара Западноевропске уније, која датира из 1990. године, дакле годину дана пре избијања југословенске кризе, да „Сарајево 1990. године није исто оно Сарајево из 1914. године“. Да ли су догађаји заиста потврдили тај цинизам холандског генерала? А, управо због тога и сматрамо да нам Зоран Обреновић остаје дужан одговор на питање да ли је Џоувитов „глобални неред“ прилика за Србију на светској сцени,¹⁶ поготову ако се има у виду да геополитика има своје константе и варијабле, као и да историјски процеси надилазе век једне генерације.

новог светског поретка и да ће се садашњи систем ОУН, пре или касније, урушити по истим пукотинама као и Друштво народа.

У тој борби Срби још једном себе потврђују као историјски народ и не могу ту борбу изгубити – они немају где да оду са своје земље.

¹⁶ Немци постају „голубови“ у односу на америчке „јастребове“ када се ради о југословенској кризи. Али, реч је само о „подели улога“ у широј стратегији, која би требало да доведе до стварања „велике Хрватске“, „велике Албаније“, „велике Бугарске“ и „велике Мађарске“, које би саме успеле да „пацификују“ и „казне“ непокорне Србе. Шта су друго Венс-Овенове мапе него покушај проширивања Хрватске. Јер, велике силе неће сваких петнаест дана умиривати Србе, већ ће тај посао за један дужи период препустити својим експонентима.

На скупу у Институту за филозофију и друштвену теорију констатовано је, између осталог, да су Срби „антисистемски елемент“ у тзв. новом светском поретку управо због тога што не желе да прихвате такво „природно“ наметање решења за своје национално питање.

Ипак, и поред свих примедба књига *Србија и нови поредак* Зорана Обреновића, као једна од првих студија код нас која се бави том проблематиком, сигурно може да послужи као подстицај за „реконструкцију“ и „конструкцију“ садашњих југословенских трагичних збивања. У сваком случају, читаоцима се препоручује да би се подсетили, да би проверили своје раније закључке и да би се „освежили“ за (неизвесну) будућност.

Поморска стратегија Сједињених Америчких Држава

Капетан бојног брода *Бошко Антић*

У ситуацији када је остала једина глобална светска сила САД стварају нову војну стратегију у којој снаге ратне морнарице, односно војнопоморске снаге, добијају посебну улогу. За реализацију таквих задатака, који проистичу из њене улоге, ратна морнарица стално усавшава своју поморску стратегију, како би била у стању да буде инструмент за остваривање политичких циљева, кроз извршавање војних притисака, демонстрацију силе, мешање у унутрашње ствари суверених земаља и извршавање аката оружане агресије и војних интервенција.

Прошавши кроз више концепција развоја (стратегијске оправданости, рата и по, стратегијске мобилности, доминације на мору, контроле над морем, поморске моћи и мобилности и еластичности) ратна морнарица САД достигла је такав развој да својом високом мобилношћу, покретљивошћу и ватреном моћи, користећи способност да брзим покретом кроз ваздушни простор, морем и копном, уз употребу надмоћнијих снага у првом удару може остварити муњевити напад и директно присуство пре него што противник организује своју одбрану.

У суштини, иако често мењана, америчка поморска стратегија и није доживела значајне промене и нема одступања од основног циља – бити и остати глобална поморска сила.

Због чињенице да се ситуација на светским морима изменила, техничко-технолошког напретка, повећања ударне моћи и рационалног приступа развоју одустало се од „опције 600 бродова“, али то не значи да се снага ратне морнарице САД смањује. Напротив, уласком савремених, универзалних и убојнијих ратних бродова, њена снага непрекидно расте.

Развојем међународних односа у последњих неколико година, захваљујући дугорочној политици, САД успеле су да остану једина глобална сила на светској сцени. Тако је остварена дугогодишња тежња те велесиле да буде на челу снага које стварају „нови светски поредак“ и односе у међународној заједници.

Прокламована идеја председника Буша, маја 1990, о успостављању „новог светског поретка“ резултат је схватања америчке администрације да САД, као победник у „хладном рату“, имају „право“ да „кроје“

светску политику и односе у међународној заједници. Сједињене Америчке Државе су успеле не само да, бар привремено, уклоне свог највећег противника и коалицију на чијем се челу налазио – СССР и Варшавски уговор, већ и да своју вољу наметну Савету безбедности Уједињених нација и очувају водећу улогу у НАТО-у, и поред сталног настојања европских чланица, на челу с Немачком, да се осамостале и преузму водећу улогу у Европи и њеном окружењу, као и да буду главни „контролор“ свих кризних подручја.

Очекујући повратак Русије на место у светској политици и на војној сцени, које јој према расположивим људским и техничким ресурсима припада, САД чине све да на свим пољима заузму што повољнији положај у односу на Заједницу Независних Држава, будно мотрећи на Немачку, која све више показује своје настојање да има много важнију улогу од оне која јој је додељена после уједињења.

Кад год је на чело САД долазио нови председник са својом администрацијом, дешавале су се мање или веће промене у њиховој политици и стратегији, пре свега на нивоу националне стратегије, која је до сада углавном означавана именом онога који је уводио – Ајзенхауерова, Кенедијева, Никсонова, Картерова, Реганова и Бушова администрација. Иако је свет у очекивању да види какву ће стратегију увести новоизабрани председник Бил Клинтон, сматра се да неће бити великог заокрета, као што га није било ни до сада, упркос тврђењу свих председника и жељама многих који су подржавали политику САД, или очекивали од ње негативне последице.

Америчка политика и стратегија

Још 1985. године САД прогласиле су војну политику тзв. новог глобализма, присвајајући право да у надметању са СССР-ом, ради обезбеђења сопствених и придобијања совјетских интересних сфера, примене сва средства, па и војну силу на територијама тзв. трећег света. Идеолошка основа такве политике био је антикомунизам а средство – јака оружана сила. Пошто јачање оружаних снага САД у целини, посебно стратегијске компоненте, није зауставило СССР у ширењу утицаја, требало је усвојити нову стратегију, засновану на офанзивном приступу решавању међународне ситуације пре него што се она у појединим подручјима развије у кризу која се мора решавати оружаном силом. Процењено је да је совјетска политика премашила границе својих могућности, да се у „трећем свету“ јављају нова струјања и да је тренутак да се изврши преокрет и поврати америчка доминација у свету. Циљ Реганове стратегије био је поновно преузимање иницијативе у глобалним размерама, и то офанзивним наступом, уз помоћ подршке „демократских“ група, с тежиштем на материјалном и војном јачању.

Ради реализације глобалне политике САД и њеног агресивног наступања према земљама „трећег света“ јачане су обе компоненте оружаних снага – стратегијска и конвенционална. Стратегијска компо-

нента омогућавала је баланс снага са СССР-ом, а конвенционална реализацију заштите „виталних интереса“ широм света малих и неразвијених земаља.

Почетком осамдесетих година америчка стратегија је пренела тежиште на европско ратиште и са „рата средњег и високог интензитета“ прешло се на „сукобе ниског интензитета“,¹ односно на „ограничени војно-политички сукоб на ужем географском простору против терористичких и побуњеничких снага које желе да остваре политичке, социјалне, економске или психолошке циљеве супротне интересима САД и њихових савезника и пријатеља“.

У разради стратегије „сукоба ниског интензитета“ разматране су две врсте вишенационалних снага: „локалне снаге“ и „покретне снаге“, састављене од проамеричких снага у одређеном региону, уз материјалну подршку САД или садејство њихових снага. У реализацији постављених циљева САД определиле су се за „дејства са дистанце“, као облик борбених дејстава савременим наоружањем великог домета по циљевима на противничкој територији, при чему оружане снаге САД не прелазе на противничку територију. За то се ангажују снаге које имају велику стратегијску покретљивост, флексибилност и могућност дејства с великих даљина. То су, пре свега, снаге ратне морнарице, груписане у јаке ударне групе носача авиона. Ратна морнарица може успешно да изведе поморску блокаду и ангажује своје палубне авионе као непосредне извршиоце удара по стратегијским и оперативним циљевима. Тако су САД, правдајући се самоодбраном, увеле у праксу „државни тероризам“, заснован на стратегији „сукоба ниског интензитета“ и политици „неоглобализма“, и присвојиле себи право „превентивног удара“ тамо где оцене да су угрожени „витални интереси“.

Рат у Заливу и инвазија ирачких снага на Кувајт пружили су прилику да се анализирају одлука о националној безбедности и даљи развој војне стратегије САД. На основу искустава из ранијих ратова, тадашњи министар одбране Каспар В. Вајнбергер разрадио је шест принципа које треба применити приликом одлучивања о употреби америчких оружаних снага у иностранству:

– САД не треба да упућује снаге у борбу у другим земљама ако се такво ангажовање или прилика не сматрају виталним за националне интересе или интересе савезника;

– уколико се закључи да је неопходно ангажовање борбених јединица у одређеној ситуацији, то треба учинити свесрдно и с јасном намером да се победи;

– ако се донесе одлука о војном ангажовању снага у другим земљама треба имати јасно дефинисане политичке и војне циљеве;

– однос између циљева и снага које се ангажују – њихов обим, састав и распоред, мора се непрестано преиспитивати и по потреби кориговати;

¹ „Сукоб ниског интензитета“ ограничени је војно-политички сукоб на ужем географском простору против терористичких и побуњеничких снага које желе да остваре политичке, социјалне, економске или психолошке циљеве супротне интересима САД и њихових савезника и пријатеља (америчка дефиниција).

– пре него што САД ангажују снаге у другим земљама мора постојати неко разумно уверење да ће то бити уз подршку америчког народа и његових представника у Конгресу;

– ангажовање америчких снага у борби треба да буде последње средство.

Национална стратегија је одредила као основни циљ заштиту националних интереса, али ти интереси никада нису децидирано одређени и никада се не зна када су САД спремне да предузму одређену војну акцију ради заштите „виталних интереса“. Често је објављивано да претњу интересима те глобалне силе чине опасности које то нису ни по времену, ни по простору, па чак ни по концепцији. Према САД, претња њиховим националним интересима може да се јави у било којем региону света. Настала ситуација је условила промене и у војној стратегији, па је оријентација према СССР-у замењена „глобалном оријентацијом“, еластични одговор – „одговором на регионалне кризе“, а истурено базирање – „пројектовањем војне силе“, док је истурена одбрана замењена „брзим реаговањем“. Интереси САД више се не завршавају на границама Источног блока, већ иду далеко иза те границе.

Промене у начелима употребе снага САД објављене су у документу *Стратегија националне безбедности* (1991), који је основа за нову националну и војну стратегију. После концепта „ваздушно-копнене битке“ усвојен је концепт „ваздушно-копнене операције“, ослоњен на јачање техничког чиниоца. Ангажоване снаге више нису мерило значаја ангажовања. Учињено је то на основу искустава из рата у Заливу. Тиме се напушта концепт према којем се ниво ангажовања снага одређује према величини ангажованих јединица, а усваја нови, према којем је једино мерило остваривање одређеног стратегијског циља, који сада могу, у одређеним ситуацијама, да остваре и јединице као што су дивизије, па чак и бригаде.

Поморска стратегија

Поморски, односно поморско-ваздухопловни састави под америчком заставом један су од најважнијих компонената војне моћи САД и инструмент за остварење политичких циљева.² Све чешће се ударне групе носача авиона упућују ради извођења војних притисака на суверене земље, мешања у унутрашње послове и извођења аката оружане агресије и интервенција. У свим досадашњим војним стратегијама поморска стратегија³ је имала одговарајуће место, а све више пажње

² К. Вајнбергер, државни секретар одбране САД, рекао је да „америчка ратна морнарица мора владати морима и она ће то плановима свог развоја и остварити“.

³ У глобалној војној стратегији САД постоје две основне оријентације: тзв. континентална стратегија, усмерена првенствено на Европу и решавање будућег сукоба копненим и ваздухопловним снагама, и тзв. поморска стратегија, која се заснива на глобалној улози снажне ратне морнарице ради окружења копненог масива СССР-а (сада ЗНД) и контроле поморских комуникација. Обе су срачунате на обезбеђење преимућства САД на морима и океанима у наведеном

посвећује се ратној морнарици, нарочито после 1971. године када је прокламована стратегија „реалистичког застрашивања“. Тада је нарочита предност у изградњи флоте дата стратегијским подморницама на нуклеарни погон. У развоју ратне морнарице било је више концепција:

– концепцијом „стратегијске оправданости“ одређени су састав и развој стратегијских ракетно-нуклеарних снага неопходних за „задржавање“ потенцијалног непријатеља помоћу претње снагама предвиђеним за вођење нуклеарног рата;

– концепцијом „рат и по“, као заједничком за целокупне оружане снаге, одређени су састав и варијанте коришћења конвенционалних снага у ограниченим ратовима и активно учешће ратне морнарице у њима, што претпоставља масовно коришћење ратних бродова на поморским комуникацијама ради подршке америчким јединицама које дејствују ван територије САД. При обављању таквих задатака ратна морнарица може дејствовати самостално или заједно с ратним ваздухопловством и копненом војском;

– концепцијом „стратегијска мобилност“ предвиђена је могућност брзог пребацивања ваздушним и поморским путем копнених јединица и авијације с њиховом борбеном техником. Задатак ратне морнарице је био да обезбеди одговарајућа транспортна средства и снаге потребне за њихово обезбеђење, укључујући обезбеђење комуникација и одбрану најосетљивијих центара и сектора;

– концепцијом „доминација на мору“⁴ предвиђана је снажна ратна флота још у време када је Махан стварао поморску стратегију. Према тој концепцији, у савременим условима, с обзиром на ваљано ефикасна средства ратовања на мору, нико не може постићи превласт на мору ратном морнарицом, већ је могућа само краткотрајна и делимична доминација у одређеном подручју, што би одговарало одређеној ратној морнарици при обављању задатака с ограниченим циљем (десант, напад флоте у одређеном подручју океана или на поморске базе, уништење подморница у мору, разбијање непријатељских конвоја, заштита властитих комуникација итд.);

– концепција „контрола над морем“ последица је схватања руководства САД и војних команданата да је теорија „доминације на мору“ као систем стратегијских погледа изгубила смисао. Ту концепцију је први

веку. У појединим раздобљима историје САД долазило је до преваге једне или друге оријентације.

⁴ Начелник Адмиралштаба САД, адмирал Frank V. Kelso II, рекао је у једном свом резимеу: „Превласт на мору и развијање по фронту дали су нам још једну предност у операцији Пустинска олуја. Једино земља која има неоспорну превласт на морима, а и значајно искуство у истуреним рејонима, тесно сарађујући са поморским снагама наших коалиционих партнера, могла је да обезбеди руковођење јединицама 23 нације чије су поморске снаге учествовале“.

Нешто пре тога, рекао је Келсо: „Можда никада нећемо сазнати у којој мери су поморске снаге које су биле на војишту утицале на Садама Хусеина да нагло заустави инвазију на Саудијску Арабију. Ми знамо да су постојане борбене могућности и превласт на мору, коју су обезбеђивале ове поморске снаге, пружиле заштиту за увођење копнених и ваздухопловних снага које су пристизале на војиште реагујући на наређење за развијање у борбени распоред“.

пут формулисао председник Кенеди у говору на палуби носача авиона *Kitty Hawk*, а значила је способност ратне морнарице да без препрека обезбеди пребацивање потребних контингената оружаних снага и неопходних материјално-техничких средстава за потребе својих и ратних јединица савезника. Таква контрола предвиђа одржавање сталне борбене спремности и мобилности специјално одређених војних ефектива;

– концепција „поморска моћ“ захтевала је јачање поморских снага САД ради одржавања квантитативног и квалитативног престижа америчких поморских снага над ратним морнарицама противника. Та концепција, као и раније, значајан је инструмент и најефикасније средство за постизање политичких циљева. У њеној савременој интерпретацији наглашена је важност јачања трговачке флоте, бродоградње и система стационарног и покретног базирања бродова, чему се посвећује велика пажња, па се одржава на стотине база. Развијени систем сталног, оперативног и маневарског базирања војнопоморских снага сматра се нужним с обзиром на повећани значај ратне морнарице;

– концепције „мобилност“ и „еластичност“, повезане с концепцијом „стратегијска мобилност“, предвиђале су одржавање сталне борбене способности и спремности одговарајућих војнопоморских транспортних средстава за пребацивање преко мора крупнијих и мањих јединица с потребном борбеном техником.

Да би успешно спроводиле своју агресивну политику према државама „трећег света“ САД формирале су снаге за брзе интервенције,⁵ које могу, због високе мобилности, покретљивости и ватрене моћи, користећи способност да брзим покретом кроз ваздушни простор, морем и копном, уз употребу надмоћнијих снага, у првом удару остварити муњевити напад и директно присуство пре него што противник организује своју одбрану и догађаји узму нежељени обрт. У саставу таквих снага поморска компонента треба да обезбеди маневар морем (превожење људства, борбене технике и других материјалних средстава), заштиту снага за време превожења и извођења десанта, изолацију (блокада) зоне операције с мора и артиљеријско-ракетну припрему пре и подршку за време и након искрцавања десантних снага, а затим и снабдевање снага. Те снаге остварују трећу функцију ратних морнарица.⁶ Имају општу намену, а лоциране су у одређеним регионима, одакле се веома лако доводе до кризног жаришта. Намењене су за вођење конвенционалних ратова, војних интервенција и вршење војних притисака путем демонстрације силе или извођења поморских блокада.

⁵ Морнаричка компонента снага за брзе интервенције састоји се од три ударне групе носача авиона, састава: носач авиона, 3-5 великих површинских бродова, групе ратних бродова за површинска дејства, патролних авиона за противподморничку борбу и три групе десантних бродова и носача хеликоптера.

⁶ Ратне морнарице великих сила, предвиђене за дејства на великим и малим морима, припремају се за троструку функцију: глобалну стратегијску функцију на океанским просторствима и великим морима; учешће у ограниченом нуклеарном рату и борби за превласт на мору и за вођење конвенционалних ограничених ратова.

Састављене су од површинских и подводних пловних објеката, морнаричке пешадије, поморско-диверзантских и других снага, а чине јак први борбени ешелон, с тенденцијом сталног јачања. Тако се скраћује време мобилисања и обезбеђује брзина ангажовања потребна да се предухитри противник, што је најважније приликом вођења борбе у савременим условима за остварење свих других принципа – активности, маневра и изненађења.

Према америчкој поморској стратегији планира се извођење следећих врста поморских операција:

Ваздушна нападна операција. Изводи се по „предњим линијама обалске одбране“. У њој учествују палубна авијација, авијација морнаричке пешадије, тактичка и стратегијска авијација ратног ваздухопловства. Остварује се масовним ударима крстарећих ракета *Tomahawk*, смештеним на ракетним крстарицама и нуклеарним подморницама, по бродовима и обалским објектима. Њен главни садржај је уништење бродова и флотне авијације на мору, база и аеродрома, складишта, рушење хидротехничких објеката и енергетских центара, нарушавање система руковођења и командовања, везе и снабдевања. За успех операције неопходно је добро планирање, масовна примена снага на главном правцу и доношење удара по објектима противваздушне одбране.

Операција за уништење подморница. Остварује се ангажовањем нуклеарних и нападних подморница, базне патролне авијације, ваздухопловних и бродских ударних група. Главне снаге се ангажују на уништењу подморница које се налазе у важним регионима светских океана, уништавање инфраструктуре система базирања, ремонта и руковођења и командовања подморницама.

Операција за уништење површинских бродова. У њој учествују ударне борбене групе, стратегијска авијација и нуклеарне подморнице, наоружане противбродским ракетама типа *Harpoon* и *Tomahawk*. Њихов основни циљ је разбијање организованих бродских група и појединачних бродова.

Операција по деловима копнених јединица на поморским правцима. Остварују је снаге авијације на носачима авиона, оперативне ракетне групе површинских бродова и нуклеарне подморнице наоружане крстарећим ракетама *Tomahawk* за дејство по циљевима на копну. Сматра се да је подршка флоте копненим јединицама ефикаснија ако снаге за подршку дејствују из рејона у којима имају превласт на мору и, нарочито, у ваздушном простору.

Операција минирања мора. За полагање одбрамбених и нападних мина користе се патролна и стратегијска авијација, минополагачи, површински ратни бродови и подморнице, као и прилагођени бродови трговачке морнарице. Активне минске препреке могу се поставити неколико дана пре почетка рата на правцима кретања бродова противника, на улазе у базе и рејоне маневрисања.

*Поморскодесантна операција.*⁷ То је једна од најсложенијих поморских операција, којом се остварују стратегијски, оперативни и тактички циљеви у општем и ограниченом рату. Стратегијски циљ десантне операције је овладавање територијом коју држи непријатељ у ширем региону, оперативни – овладавање приобалним подручјем, војно-поморским базама и острвима, а тактички – демонстрациони и диверзиони десант.

Операције за одбрану од напада из ваздушног простора. Изводе је ударне групе авијације, које тесно садејствују с територијалном противваздушном одбраном и авионима са системом AWACS.

Операција за заштиту поморских превозења. Циљ операције је обезбеђење достављања потребних средстава у рејоне извођења борбених дејстава, пре свега оних који имају стратегијски значај. Она је предуслов за успешно снабдевање снага ратне морнарице, а сасређује се на обезбеђење најважнијих конвоја, одбрану чворишта комуникација и заштиту дуж обалних комуникација. Изводи се на веома великим морским просторствима.

Свака промена војно-политичке ситуације у свету и ступање на чело САД новоизабране администрације намеће питање какву ће улогу имати ратна морнарица у новим условима. Нова администрација креира нову поморску стратегију по основу следећих елемената:

– ширење економских зона интереса захтева постојање поморских снага способних да обезбеде слободан приступ свим тачкама у свету;

– смањено је америчко присуство на копну, јер су смањене и прекоморске базе, што захтева повећану улогу ратне морнарице у почетној фази кризе;

– нестала је претња САД од стране СССР-а, барем привремено, а појавиле су се нове претње, према америчким нормама, у виду терористичких активности, покушаја неких држава да остваре доминацију у одређеним регионима, настојања све већег броја држава да се домогну средстава за масовно уништавање;

– изненадно избијање криза и недостатак података о правим узроцима, времену и месту сукоба.

⁷ Peter J. Woolley, u časopisu „Conflikt Quarterly“ број 11/91, сматра да је способност за војне интервенције САД широм света ограничена географијом. Он сматра да је географски приступ циљу главни предуслов војне интервенције САД, а то доказује анализом случајева интервенција САД после Другог светског рата. Уз само један изузетак, у случајевима када је дошло до војне интервенције рејони циља били су лако приступачни ОС САД, првенствено поморским путем, или авионима базираним на мору. Од наведених случајева шест су острва, једно полуострво, једна превлака, четири приморске државе и једна поморска акција у међународним водама. У тринаест од четрнаест случајева америчке поморске снаге су могле неометано да заузму положаје у близини циља. У два случаја (Панама и Филипини) снаге за интервенције су биле стациониране у земљи. У седам од једанаест случајева снаге РМ САД могле су се, уз минималан отпор и ризик, распоредити близу или на саму границу рејона циља. У осмом случају (Филипини) војнопоморске снаге су биле на циљу, али нису биле потребне. У осталим случајевима ризик за снаге РМ био је већи, али њихов положај ипак није био много неповољан.

Поморска стратегија је интегрални део усвојене војне стратегије, која се заснива на чињеници да је ситуација на глобалном плану тренутно стабилна, па се тежиште преноси на регионалне кризе, које угрожавају светски мир и поредак који САД желе да успоставе. На основу тога, повећавају се улога и значај поморских снага, посебно у регионима у којима је због насталих промена смањено учешће снага САД. Тако су снаге које могу брзо да се убаце у сваки регион добиле стратегијски значај, а стабилност је заснована на правилном избору места базирања преосталих снага, држању потребних снага и средстава на пловним објектима у близини очекујућих жаришта и располагању потребним капацитетима за пребацивање потребних снага за почетно ангажовање, способних за подршку борбених дејстава у дужем периоду.

У сваком од наведених могућих операција снаге РМ имају велики значај. Тако је било и у досадашњој стратегији, с тим што се у новој стратегији наглашава да су поморске снаге најспособније и најефикасније за остваривање истуреног базирања, јер:

– дуго могу остати у кризном подручју у потпуној борбеној готовости,

– мало зависе од база на копну,

– нису потребне дозволе за њихов прелазак преко територије других земаља;

– обезбеђују класично конципирање снага.

Велика покретљивост, разнолико наоружање и, условно, неограничено време боравка у неком региону чине снаге ратне морнарице ефикасним средством за реаговање на кризе. Ратна морнарица има могућности да изводи разноврсна дејства по циљевима на мору, у подморју, на копну и у ваздушном простору, а због своје ваздушне компоненте и дубоко у копну.

Због значаја снага ратне морнарице за извођење операција у оквиру спречавања појаве криза и реаговања на догађаје у кључним кризним жариштима, контроле мора и осигурања поморских комуникација посебна пажња мора да се посвети смањењу оружаних снага, јер поморске снаге не смеју да се смање испод одређеног нивоа. У супротном, не би успеле да обаве постављене стратегијске задатке. Представници ратне морнарице сматрају да је њихов вид најзначајнији за остварење интереса који не смеју бити доведени у питање и да су поморске снаге основни елемент за реализацију одбрамбене стратегије.

У саставу стратегијских снага које делују као чинилац одвраћања налази се део поморских снага – стратегијске подморнице на нуклеарни погон с балистичким ракетама. Делови снага ратне морнарице су стално распоређени у удаљеним регионима као елемент истуреног базирања, а служе као основни елемент за реаговање у почетној фази криза, али и у решавању ванредних ситуација. Због тога америчка стратегија затхева градиран приступ смањивању оружаних снага, односно појединих њихових делова. Наиме, неопходно је задржати способност брзе реконструкције снага и оспособити целокупни систем за брзи повратак

на ниво пре смањивања, па ће највећи део бродова бити конзервисан и стављен у резерву.

Услови у којима треба да се смање поморске снаге и захтеви за одржавањем високог степена борбене готовости приморавају америчке планере на преоријентацију приоритета. Стога ће носачи авиона и подморнице задржати улогу коју су имали у обезбеђивању поморских комуникација, али ће, уместо снажних ударних група носача авиона, приоритет добити мањи пловни састави (крстарице, разарачи, подморнице и противподморнички елементи груписани у „оперативне поморске групе“).

Снаге и средства

Ратна морнарица САД имала је 1988. године 591.104 војника, с резервом од 359.200 људи. Иако морнаричка пешадија у саставу оружаних снага САД чини посебна вид, увек се разматра уз ратну морнарицу (исте године је имала 197.224 војника⁸). Након донесене одлуке о смањивању бројног стања у оружаним снагама САД, у ратној морнарици 1993. године требало је да буде 536.000 људи. И у јединицама морнаричке пешадије смањено је бројно стање током 1992. године, а смањивање настављено и у 1993. години, када је бројно стање требало да износи 181.900 људи. Пошто су најављена и даља смањивања, дошло је до отпора, јер командант морнаричке пешадије сматра да би свако смањење испод броја од 176.000 људи онеспособило морнаричку пешадију за обављање стратегијских задатака у заштити „виталних интереса“. Као основни разлог за смањење оружаних снага наводи се нова стратегијска ситуација, која захтева брзо ангажовање у регионима где нема довољно осталих делова оружаних снага, специфичност задатака, који захтевају степен посебне обучености, и захтев за присуством тих јединица у све више региона.

Снаге ратне морнарице, као и укупне оружане снаге, према намени и природи задатака које обављају, подељена су на стратегијске снаге, снаге опште намене, снаге за стратегијска превозења и резерву. Стратегијске снаге чине стратегијске подморнице на нуклеарни погон с балистичким ракетама, којих тренутно има 45:

– шеснаест подморница типа *Ohio* наоружаних са по 24 балистичких ракета *Trident I*, домета 7.400 км (укупно 384), од којих свака има осам бојевих глава *MIRV*,⁹ са по 100 кТ (укупно 307.200 кТ), или шест

⁸ Сједињене Америчке Државе имају обалну линију дугу 19.924 км, укључујући Аљаску и Хаваје. Територијално море је удаљено 5,5 км од обалне линије, а економска зона 370 км.

⁹ Носач може да има три типа вишеструке бојне главе: *MRV* – којом се упућује више зрна на један циљ у кругу пречника неколико километара, *MIRV* – којом се упућује више зрна на одвојене циљеве, удаљене више десетина километара један од другог, при чему су могуће разне комбинације, на пример, свако зрно на свој циљ или два зрна на један циљ итд. *MARV* – истоветна као *MIRV*, с тим што поједина зрна после уласка у атмосферу следе кривудава путања, чиме се избегава одбрана и постиже ефикасније гађање.

бојних глава *MARV*, са по 100 кТ (укупно 230.400 кТ). Те подморнице ће бити наоружане ракетама *Trident II* (на свакој по 24 ракете, што укупно износи 384 ракете), домета 12.000 км. Свака од њих има 14 бојних глава типа *MIRV*, са по 150 кТ, или седам типа *MARV*, са по 300-475 кТ. Укупна снага ракета с главама *MIRV* је 806.400 кТ, а са главама типа *MARV* – 1.296.800 кТ. Свакако, те ракете ће бити комбиноване;

– двадесет девет подморница типа *Benjamin Franklin*, *Lafayette* и *James Madison*, које могу носити по 16 ракета типа *Trident I*, са по осам бојних глава, од 100 кТ, или шест типа *MARV*, са по 100 кТ. И те подморнице се опремају са по 16 ракета типа *Trident II*, са по 14 *MIRV* бојних глава или седам *MARV*. Укупна снага тих подморница износи од 278.400 кТ (са *Trident I* са *MARV*) до 1.542.800 кТ (са *Trident II* са *MARV*).

Тврди се да ће након смањивања оружаних снага САД у саставу ратне морнарице остати свега 18 таквих подморница, а то значи само оне типа *Ohio*, па је нејасно зашто се у оквиру модернизације на старије подморнице уграђују ракете типа *Trident II*. Без обзира на то колико ће тих објеката остати, то је респективна снага када се зна да је једна подморница тог типа јача од десет подморница ранијег типа, с ракетама *Polaris*.

У снаге опште намене спадају све остале снаге ратне морнарице: подморнице, површински бродови и морнаричка авијација. Једна од основних компонената снага опште намене јесу нуклеарне подморнице вишеструке намене. Њихова употреба је предвиђена за вођење „против-подморничког рата“, а пре свега за борбу против ракетних подморница противника, као и за извођење удара по транспортним и ратним бродовима. После наоружања крстарећим ракетама типа *Tomahawk*, домета 2.500 км, с нуклеарном бојевом главом, те подморнице су постале допуна стратегијских снага поморског базирања, јер тим ракетама могу да дејствују по циљевима на копну.¹⁰

Ратна морнарица има 66 нуклеарних подморница типа *Los Angeles*, наоружаних са по 12 крстарећих ракета типа *Tomahawk* (могу имати нуклеарну бојну главу од 200 кТ) и 37 типа *Sturgeon* (свака са по 12 ракета *Tomahawk*). Међутим, има и оних старије производње: једна типа *Glenard P. Liscomb*, једна типа *Narwal*, два типа *Ethen Allen*, 13 типа *Permit*, једна типа *Tulible*, три типа *Skipjeck*, три типа *Barbel* и једна типа *Darter*. Укупно има 118 подморница, а у градњи се налази још 10 типа *Los Angeles*. Може се претпоставити да ће у саставу остати 66 подморница типа *Los Angeles* и 37 типа *Sturgeon* – укупно 103 пловне јединице, наоружане крстарећим, противбродским и противваздушним ракетама.

¹⁰ Крајем ове деценије очекује се увођење нових крстарећих ракета *Escalibur*, за које се наводи да ће надмашити ракете типа *Tomahawk* и по домету (3.000 км) и по прецизности.

У 1989. години планирана је градња прве подморнице нове генерације типа *Sea Wolf*,¹¹ која би имала крстареће ракете, противбродске и противподморничке ракете и мине, а то значи да ће комплет бити већи него код оних типа *Los Angeles*. Подморница би требало да има неколико пута мањи шум, повећану дубину роњења и већу маневарску способност.¹²

Нападне подморнице су, захваљујући *stealt* конструкцији, покретљивости, ватреној моћи и издржљивости ангажоване на разноврсним задацима: осматрању и прикупљању података, наношењу удара по објектима на мору и копну и вођењу противподморничког рата, као и учешћу у специјалним задацима. План ратне морнарице да се озбиљније приступи остварењу програма изградње подморнице *Sea Wolf* доведен је у питање, јер образложење да је тај програм предуслов за одржавање супериорности испод морске површине због удвостручавања ватрене моћи садашњих подморница и да обезбеде технолошку предност до краја прве декаде 21. века није отклонило отпор у Конгресу, па је нађен компромис и у буџет је унета сума за изградњу само једне подморнице тога типа у 1993. години.

Борбено језгро површинске флоте чине носачи авиона, који су ударна снага у различитим по размерама војним конфликтима, али и погодна средство за извођење притиска на суверене земље. Прво је прокламовано да је потребно 16 тих бродова за успешно обављање задатака који им се постављају, касније је тај број смањен на 14, а сада се говори о 12 бродова.

У саставу ратне морнарице сада има 17 носача авиона: шест типа *Nimitz*, с нуклеарним погоном, један типа *Enterprise*, четири типа *Kitty Hawk*, четири типа *Forestal* и два типа *Midway*. Међутим, на основу процене квалитета бродова и планова за завршетак серије бродова типа *Nimitz* од осам пловних јединица, очито је да се ради о одлуци да у саставу остану бродови типа *Nimitz* и *Kitty Hawk*. Тако ће на свих 12 носача авиона укупно да се укрца 936 авиона и 88 хеликоптера.

Почетком осамдесетих година ударне снаге флоте попуњене су са четири деконзервисана и реконструисана бојна брода типа *Iowa*, који су за светску јавност представљали симбол војних интервенција с мора. У току реконструкције на њих су уграђени лансери крстарећих ракета типа *Tomahawk*.

¹¹ Првобитно је планирано да се гради 30 подморница тог типа. Цена једне износи око 2,5 милиона долара. Градња прве је отпочета 1991, а треба да се заврши 1. маја 1995. године. Имаће осам торпедних цеви, а носиће, поред торпеда и противбродских и противподморничких ракета типа *Harpoon*, и крстареће ракете типа *Tomahawk*.

¹² Ратна морнарица САД већ је започела разраду пројекта нове генерације нападних нуклеарних подморница. Пројекат треба да се заврши до краја ове деценије, а градња прве подморнице по том пројекту, по имену *Centurion*, почела би након 2.000 године, после завршетка серије *Sea Wolf*. Градња једног објекта требало би да кошта 1,8 милиона долара.

У борбеном саставу ратне морнарице САД најбројнији су бродови за обезбеђење: крстарице, разарачи и фрегате, чији је основни задатак обезбеђење носача авиона и борбених група бојних бродова, десантних састава, и слично. Сада су у употреби 31 ракетна крстарица на нуклеарни погон: 22 типа *Ticonderoga*, четири типа *Virginia*, две типа *California*, једна типа *Truxtun*, једна типа *Bainbridge* и једна типа *Long Beach*. У градњи је још пет бродова типа *Ticonderoga*. Тренутно је у саставу и 18 ракетних крстарица на класичан погон: девет типа *Belknap* и девет типа *Leahy*. Према квалитету, у саставу ће после смањења флоте остати 27 ракетних крстарица типа *Ticonderoga*, од којих свака има по два четвороцевна лансера крстарећих ракета типа *Tomahawk* (укупно 216 цеви). Почев од шестог, у плану је да се на сваки брод уграде универзални вертикални лансери за лансирање противподморничких, противавионских и крстарећих ракета (два модула по 64 контејнера). Било је података да Пентагон намерава да изгради 50 тих јединица, али пошто је њихов број постепено смањен на наведених 27, вероватно ће бити надомештени изграђеним разарачима типа *Arleigh Burke*, који имају сличну ватрену моћ.

Сада се у саставу налазе два ракетана разарача типа *Arleigh Burke*, четири типа *Kids*, 10 типа *Coontz*, 23 типа *Charles Adams*, 31 типа *Spruance* и два типа *Hull*, као и 11 разарача типа *Forest Sherman*. Наставља се градња серије најновијих ракетних разарача типа *Arleigh Burke* од 28 половних јединица. Сигурно је да ће се међу планираних 175 бродова, типа крстарица, разарача и фрегата, наћи и ти разарачи, као и они типа *Spruance*, тако да би укупан број ракетних разарача за наредни период могао износити 59 пловних јединица.

Флота сада има укупно 57 ракетних фрегата и 53 фрегате. Најбројније су оне најсавременије, типа *Oliver Hazard Perry*, које ће сигурно остати у саставу и у наредном периоду, уз евентуално задржавање извесног броја фрегата типа *Knox* (сада их има 40).

У десантним снагама се налази 67 десантних бродова: два штапска брода амфибијских снага типа *Blue Ridge*, два универзална десантна брода типа *WASP*, два универзална десантна брода типа *Tarawa*, седам десантних носача хеликоптера типа *Iwo Jima*, 11 десантних носача хеликоптера докова типа *Austin* и два типа *Raleigh*, осам десантних транспортних бродова докова и пет типа *Anchorage*, 20 десантних тенконосача типа *Newport* и пет десантних бродова типа *Charleston*. У току је градња још три брода типа *WASP*. С обзиром на одлуку да десантни бродови морају бити у стању да једновремено превезу две и по експедиционе бригаде морнаричке пешадије, може се очекивати да ће сви ти бродови и даље остати у саставу ратне морнарице САД. Свакако, велико је појачање за амфибијске снаге завршетак серије универзалних десантних бродова носача авиона и хеликоптера типа *WASP*, који могу да превезу обе компоненте поморско-ваздушног

десанта – поморску и ваздушну. За сада треба да буде пет, а око 2.000. године из састава треба да изађу бродови типа *Iwo Jima*.¹³

Ратна морнарица САД има око 322 разна десантно-искрцна средства, од којих је највреднија серија десантно-искрцних лебдилица *LCAC* (сада се у саставу налази 12, гради се још 21, а у плану је коначан број од 57 пловних јединица). Захваљујући брзини, у комбинацији с бродовима типа *WASP* и авионима хеликоптерима типа *Osprey*, та пловила омогућују десантним снагама тзв. десант преко хоризонта, тј. прекрцавање на десантно-искрцна средства ван домета снага обалске одбране.

Снаге за минирање и разминирање знатно се реорганизују последњих година, и у току је градња 14 бродова типа *Avenger* и 16 типа *MHC*. Ту је и помоћна флота од око 1.500 бродова, од којих је само мањи део у саставу ратне морнарице, док се већина ангажује од трговачке морнарице.

У току 1993. године број авио-пукова на носачима авиона требало је да се сведе на 12, а број у авијацији морнаричке пешадије је три авио-пука. У току 1992. године отпочет је развој нове верзије авиона *F/A-18 Hornet*, с побољшаним радијусом дејства и корисном носивошћу. Планирано је да се тај авион уведе у употребу 1996. године. Истовремено, пошто се одустало од развоја авиона *A-12*, инициран је почетак усаглашавања тражених карактеристика за нови авион који би требало да замени *A-6*.

Повећава се и ватрена моћ морнаричке пешадије – једног од основних оруђа агресије и војних интервенција САД према сувереним државама. Тенкови типа *M-60*, којима је била наоружана, замењени су тенковима *M-1 Abrams*. Повећан је и број оруђа земаљске артиљерије, при чему се оруђа калибра 105 мм замењују новим хаубицама 155 мм. Захваљујући томе, практично је целокупна артиљерија постала нуклеарна.

У наоружање авијације морнаричке пешадије уведен је нови тешки транспортно-десантни хеликоптер типа *CH-53E Super Stallion*, способан да превози 90 одсто врста формацијске борбене технике експедиционе бригаде морнаричке пешадије, која се ангажује у саставу снага за брзе интервенције. Ради повећања ефикасности дејстава морнаричке пешадије у искрцавању десанта на противничку обалу побољшавају се десантно-искрцна средства РМ, граде се нови десантни бродови и чамци на ваздушном јастуку, како би се обезбедило искрцавање америчких оружаних снага у било којем крају света.

Покретљивост и маневарске могућности морнаричке пешадије у саставу снага за брзе интервенције повећани су увођењем 13 бродова складишта, у које је смештено тешко наоружање и резерве материјално-

¹³ Предвиђена је изградња новог типа десантног брода, означеног са *LX*, као замена за 37 застарелих бродова. Изградња првог би почела 1995, а другог 1997. године. Није прецизиран број бродова.

-техничких средстава за извођење борбених дејстава три бригаде морнаричке пешадије. Прва и друга група тих бродова складишта налазе се у Индијском океану, а трећа у западном делу Пацифика. Осим тога, с истим циљем изграђени су и специјални бродови способни да искрцавају борбену технику и разне терете на неуређену обалу.

Закључак

И поред честе промене војне стратегије, а са њом и поморске, у САД нема великих одступања од основног циља постављеног оружаним снагама: остати глобална сила која ће, пројекцијом војне силе, обезбедити САД да постану светски лидер.

Поморска стратегија је, и поред континенталне оријентације у неком периоду, увек била значајна, а с њом и ратна морнарица, које је постала симбол моћи те велесиле, посебно њене групе носача авиона, чије је упловљавање у кризна подручја увек изазивало реакцију светске јавности и питање о намерама.

Постепеном модернизацијом, захваљујући високој технологији, стално је повећаван домет бродског наоружања, а масовним крцањем авиона на покретне аеродроме, какви су носачи авиона, постепено су створене поморско-ваздушне снаге. У последњем периоду, изградњом универзалних десантних бродова типа *WASP* и заједничким укрцавањем на једном броду морнаричке пешадије са средствима за поморски и ваздушни десант, као и авиона за подршку, дошло је до интеграције поморско-ваздушно-копнених снага, па су дејства са мора добила интервидовски карактер.

После нестанка са сцене, барем привременог, ратне морнарице СССР-а, ратна морнарица САД постала је господар светских мора, па су уочене њене флоте у свим регионима у којима им је било ограничено присуство, посебно маневар, због совјетских флота. Због свега тога, рационалног приступа у развоју оружаних снага, условљеног економским разлозима, и техничког напретка планирано је осетно смањење, јер се одустало од „опције 600 бродова“, што не значи да ће ударна снага ратне морнарице САД бити умањена. Напротив, увођењем у састав серије нуклеарних подморница типа *Ohio*, завршетком серије носача авиона типа *Nimitz*, ракетних крстарица *AEGIS* типа *Teconderoga*, и ракетних разарача *Arleigh Burke*, уз изградњу серије десантних бродова типа *WASP* и десантно-искрчних лебдилица *LCAC*, те сталним усавршавањем бродског наоружања и средстава за руковођење – командовање и везу, повећаће се ватрена моћ, могућност пројекције десантне и ваздушне компоненте и могућност комплетног праћења ситуације на широким морским просторима. То је још један од доказа да се вредност ратне морнарице не мери бројем бродова, већ њиховим укупним могућностима и адекватним задацима.

Литература:

- Naval Forces – The naval balance, 1987.
- World Defence Almanac 1988-89, Military Technology
- Sea Power, januar 1991.
- Thomas R. Dubois, *Vajnbergerova doktrina i oslobođenje Kuvajta*, Parameters, 4/1991-92.
- Јуриј Иванов, *Јачање ратне морнарице САД*, „Морској сборник“, 2/1987.
- Др Тодор Мирковић, *Остаје ли иста војна стратегија*, „Војска“ од 12. новембра 1992.
- *Ратна морнарица САД: стари постулати „нове поморске стратегије“*, „Морској сборник“, 2/1987.
- Jane's fighting ships, 1990/91.

Проблеми ратног извештавања и могућност њиховог решавања уз помоћ нове технологије

Др Златко Исаковић

Од рата у Вијетнаму убрзаван је пренос порука сателитима, али нису отклоњена ограничења и ометања с којима се новинари суочавају при прикупљању информација у условима ратних сукоба, као што су: различити облици селекције новинара којима се (не)дозвољава приступ на бојиште, селекција извора из којих могу црпети информације и негативна и позитивна цензура новинарских извештаја.

У комерцијалне сврхе користе се од 1972. године и сателити за даљинско осматрање (remote sensing), чиме се остварује још већи (потенцијални) утицај на владин монопол над информацијама о ратним сукобима. Основне разлоге за досадашње релативно ретко коришћење те врсте сателита треба тражити у сразмерно малој резолуцији слика које се тим путем добијају (на том пољу данас се одвијају „драматична“ унапређења), као и у законским овлашћењима администрације да кажњава њихову употребу у случајевима које оцени као штетне по националну безбедност или међународне обавезе Сједињених Америчких Држава.

Савремена технологија омогућава медијским информативним организацијама да озбиљно угрозе владину контролу над информацијама о војним операцијама. Поједини аутори предвиђају вођење оштрих правних и етичких „битки“ између војске и медија у САД. Савремени информативни медији створили су озбиљну дилему за политичке одлучиоце који, због захтева националне безбедности или међународних обавеза државе, теже довођењу у питање права на слободно извештавање и упознавање јавности са владиним активностима. И не само то, вођење рата у условима у којима обе стране имају могућност да сразмерно брзо сазнају шта предузима супротна страна, умногоме излази из неких елементарних правила, узуса и „шаблона“ ратовања који су примењивани током доброг дела људске историје. Најзад, може се очекивати да се ти проблеми неће ограничити само на САД због реалног предвиђања о настајању нових крупних глобалних (а чини се у првом реду европских) дилема, како у области масмедија и информисања уопште, тако и у домену вештине вођења ратова.

Након лансирања првог сателита 1957. године, током више од две и по деценије њиховог кружења око Земље, те летелице су стекле бројне намене на које њихови први творци вероватно нису помишљали. Први свемирски програми – укључујући сателитске – били су реализовани првенствено у оквиру оружаних снага двеју највећих хладноратов-

ских сила (СССР и САД), а потом су, постепено, почели да излазе из тих оквира. Наиме, и друге државе (прво поједине велике силе), самостално и(ли) у сарадњи са две суперсиле, стекле су способност да граде и лансирају сателите, а потом су их почеле користити и у комерцијалне сврхе, па су их почеле поседовати и поједине комерцијалне фирме.

У сателитима се од самог њиховог настанка обављају различити научни експерименти с биљкама, животињама и људима, испитују хемијске реакције, поједини материјали итд., а чини се да се временом све више користе за обављање различитих облика комуникација. У почетку су у домену комуникација предњачиле државе, односно њихове војне, обавештајне и друге специјализоване агенције и организације, да би у протеклих пар деценија и у ту област почеле да продиру привредне фирме различитих профила. Од лансирања првог америчког телекомуникационог сателита *Telstar I*, 1962. године, чијим посредством је коначно омогућено успостављање редовних радио-веза између САД и Европе, комуникације уз помоћ тих летелица толико су се умножиле да би у свету настао хаос ако би из било којег разлога биле прекинуте. Након радио-програма, телефонских и сродних комуникација, у сфери комерцијалне употребе остварен је и пренос телевизијских програма (уз додатну опрему за пријем сателитског сигнала на Земљи).

Преношење програма и других комуникационих порука преко сателита

Сателити за преношење програма (*broadcast satellites*) коришћени су већ током рата у Вијетнаму, али је у то време преношење фотографија из зона ратних операција до САД и осталих удаљених делова света било скупо и за то је било потребно релативно дуго време. Филмови снимљени у Вијетнаму прво су преношени на развијање у Токио, Хонг-Конг или Банкок, а затим су снимци емитовани преко сателита до САД. Због високе цене преноса (око 400 долара за минут преноса) преко сателита су тада слати само најзначајнији снимци,¹ док сада цена износи свега око 16,7 долара за минут.² Инсталације за емитовање сигнала са Земље до сателита (*uplinks*) постале су мобилне, што омогућује гледаоцима телевизијских вести да прате преносе догађаја из било којег дела света. Сателити за преношење програма су практично омогућили елиминисање временске разлике између појаве једног догађаја и извештавања о њему, што се чини посебно значајним за извештавање о ратним збивањима, која традиционално привлаче пажњу публике. Захваљујући томе, Американци су могли да гледају из својих домова како пројектили „скад“ (*Scud*) падају на Ријад и Тел-Авив.

¹ Шире: L. W. Lichty, *The War We Watched on Television*, American Film Institute Report, Winter 1973, стр. 31–37.

² Израчунато на основу података садржаних у раду: P.J. Brown, *The DoD and the Flyaway Dish*, Naval Institute Proceedings, August 1991, стр. 62–63.

Проширивање техничких могућности за пренос вести ипак није могло да задовољи тежње америчких (а и других) репортера да примаоцима информација пренесу што квалитетније информације. Сателити имају мање или више пасивне улоге трансмисија сигнала за пренос телевизијског програма, фотографија, телефонских, телеграфских и неких других комуникацијских порука које су упућене с једне тачке на Земљи да би, потом, у сателитима бивале преусмераване и слате према некој другој тачки. Том технологијом је, по правилу, убрзаван пренос порука, али нису отклоњена ограничења и ометања с којима су се репортери суочавали при прикупљању информација у условима ратних сукоба. Постоји неколико основних врста ограничења и ометања с којима су суочавани извештачи који раде за америчке масмедије, и то у ратовима у којима су биле непосредно ангажоване америчке оружане снаге, почев од рата у Вијетнаму.

Прво, постојали су различити облици селекција новинара којима се (не)дозвољава приступ на бојиште. У току прва два дана инвазије на Гренаду 1983. године новинарима је био забрањен приступ на то острво, а након тога издате су дозволе малом броју извештача (до петог дана операција дозволе су издате четвртини новинара који су их затражили).³ То је изазвало снажну критику новинара, који су наглашавали да се ради о поступцима војних власти којима се повређује слобода штампе и који су опасан симптом тенденције у Регановој администрацији да се контролишу токови информација, да грађани имају право да се увере у то како се користи војна сила у њихово име итд.⁴ Новинари који су постали „слободни стрелци“ (унилатералци) онемогућавани су да по свом нахођењу „покривају“ фронт без дозволе за извештавање. За време операције у Гренади поједини предузимљиви репортери су изнајмили моторне чамце и тако дошли на места догађаја, али су их америчке трупе релативно брзо откриле и потом два дана задржале у притвору. Ти „слободњаци“ су били бројни и за време инвазије на Панаму, децембра 1989, пошто се неколицина новинара пре инвазије већ налазила у Панама Ситију, а због урбане средине у којој се конфликт дешавао била је онемогућена потпуна војна контрола борбене зоне. Велике размере и операција и бојишта у рату у Персијском заливу стимулисале су појаву „независних“ репортера и поред казни којима су им претиле војне власти. Неколицину од њих су вероватно ухватили ирачки војници и затворили. Неки извештачи су се придружили снагама савезника САД, првенствено египатским и саудијским јединицама. Најпознатији „слободни стрелац“ био је Боб Симон, дописник *CBS News*, који је са својим камерманима остао у Багдаду и био у затвору неколико недеља након краја рата. Дописник *CBS News* био је једини

³ Опширније: J. Metcalf, III, *Decision Making and the Grenada Rescue Operation*, у J. G. March и R. Weissinger-Babylon (ur.), *Ambiguity and Command: Organizational Perspectives on Military Decision Making*, Marshfield, Pitman Publishing, Mass., 1986, стр. 290.

⁴ *Censoring the Invasion*, „The Washington Post“, 28. октобар 1983, стр. A22.

репортер који је пратио пилота за време мисије бомбардовања јер се придружио саудијским војницима.⁵

Друга варијанта селекције дописника састојала се у формирању прес-пулова. Након критике штампе због онемогућавања приступа операцијама на Гренади, именовано је тело које је требало да проучи поступке Министарства одбране и оптужбе информативних организација. Оно је, потом, предложило да Пентагон за будуће акције успостави један или више пулова националних медија који би требало да информативно „покривају“ ране фазе војних операција.⁶ Требало је да пулови буду састављени од малог броја извештача из различитих медијских организација који би пратили почетне фазе војних операција, у току којих је присуство новинара често најделикатније. То је, заправо, значило да је у тим, често најатрактивнијим ситуацијама онемогућен приступ великој већини новинара, односно свима осим онима из пула. Основни разлог којим су се руководили креатори тог решења било је то што се ограничавањем броја новинара војсци не би стварали логистички и сродни проблеми, а приступ медија не би био у потпуности онемогућен.

Пошто је тестиран рад пробних услова за праћење војних вежби непосредно након њиховог отпочињања, војска и штампа су се сложиле да би тај концепт могао да функционише и у реалним сукобима.⁷ Међутим, резултати примене тог модела рада у стварним ратним операцијама оцењивани су различито. Први случај његовог коришћења забележен је у току инвазије на Панаму. Новинарима из пула ипак није било дозвољено да прате јединице из тзв. првог ешелона, нити да се приближе местима на којим су се одвијале борбе. Уместо тога, организоване су серије брифинга које су водили званичници нижих рангова.⁸

Искуства из рата у Персијском заливу била су нешто позитивнија. Двадесет репортера из пула пратило је прве јединице које су транспортоване у Саудијску Арабију у августу 1990. године.⁹ Пул је, међутим, опустео већ након неколико недеља јер није било борбених акција, а у току октобра се неколико стотина извештача слило у то подручје. Пред почетак операције „Пустињска олуја“, 15. јануара 1991, Пентагон је поново установио извештачке пулове. Због интензивног притиска новинара при крају рата у Заливу пулови су проширени, али су се подаци о томе разликовали. Према новинарским изворима, било је омогућено да уз трупе буде највише пет пулова са по седам репортера (дакле, 24.

⁵ C. Hedges, *The Unilaterals*, „Columbia Journalism Review“, мај-јун 1991, стр. 28; и J. DeParle, *Keeping the News in Step: Are the Pentagon's Gulf War Rules Here to Stay?*, „The New York Times“, 6. мај, 1991, стр. A9.

⁶ *Report by Chairman Joint Chiefs of Staff Media-Military Relations Panel*, news release, Department of Defense, 23. august 1984.

⁷ *Army Airlifts Media into Mock Invasion*, „News, Media & the Law“, Fall/Winter 1985, стр. 34–35.

⁸ F.S. Hoffman, *Review of Panama Pool Deployment December 1989*, Internal report prepared for the Assistant Secretary for Public Affairs, march 1990.

⁹ K. Kendrick, „Chenwy Says Press Acces Up to Saudis“, *Washington Post*, 23. august 1990, стр. A22.

фeбруара укупно их је било 35),¹⁰ а према подацима из других извора, тамо је било више од 190 репортера који су пратили борбене јединице на почетку копненог напада.¹¹ С друге стране, Пентагон је недвосмислено покушао да максимализује повољност публициете ширењем новинарског кора за време операције „Пустињски штит“, које је остварено укључивањем (и) репортера мањих медија. Тако је око 1.000 репортера из редакција новина из мањих градова и локалних телевизијских и радио-станица пребачено војним авионима у Саудијску Арабију да би извештавали, пре свега, о војницима из сопствених средина. Репортери тих локалних медија су били мање критични, пошто су били више заинтересовани за извештавање с локалног становишта (презентирање вести о земљацима), него за сагледавање ситуације из шире политичке перспективе. Администратор програма објаснио је разлог извођења те акције на следећи начин: „Ако (дописници наведених медија) знају да ће добити бесплатан превоз, а немају пара за карту од 2.000 \$, јавиће се вероватно склоност да се каже: 'Ми ћемо учинити добру ствар овде'.“¹²

Новинари природно теже да непосредно посматрају акције да би осигурали кредибилитет својих ратних извештаја. Међутим, нарастање новинарског кора у ратним условима ствара логистичке проблеме министарству одбране, пошто новинаре треба обезбеђивати, сместити, снабдевати, транспортовати итд. Повећање новинарског кора је условљено не само ширењем организација за професионално прикупљање информација (вести) по целом свету већ и тежњама масмедија да достигну што већу аутономију у односу на друге изворе информација. Стога све велике организације за масовно информисање, а и многе које нису велике, теже да пошаљу сопствене репортере, сниматеље и техничаре на ратна попришта. За време рата у Персијском заливу, војна служба за односе с јавношћу омогућила је приступ не само дописницима *ABC, NBC, CBS*, већ и *WABC, WNBC i WCBS*, и примила је новинаре из многих америчких регионалних и локалних новина, телевизијских и радио-станица, као и информативних агенција. Осим њих било је и дописника средстава за масовно информисање из других земаља, што је учинило да проблем обезбеђења логистике за потребе представника „седме силе“ постане (пре)велик.

Проблеми те врсте објашњавају неке од разлога Реганове администрације да репортерима не дозволи прилаз на острво Гренада с првим таласом трупа. Око 400 новинара желело је да „покрива“ први дан инвазије,¹³ што је било отприлике једнако четвртини броја припадника иницијалних америчких трупа. Неколико дана после почетка инвазије на том острву се нашло 750 новинара (што је превазилазило број

¹⁰ J. DeParle, *Long Series of Military Decisions on Military Decisions Led to Gulf War News Censorship*, „New York Times“, 5. мај 1991.

¹¹ R.R. Keene, *Dealing With the Media*, Naval Institute Proceedings, август 1991, стр. 69.

¹² J. DeParle, исто.

¹³ *Conference Report on US Military Operations and the Press*, Political Communication and Persuasion, no. 3, 1985, стр. 75.

чланова новинарског кора који је извештавао из Вијетнамског рата и чинило је 0,7 одсто целе популације Гренаде).¹⁴ Трупни официри су се жалили да не могу управљати војним операцијама с толиким бројем цивилних новинара на ратишту. Штавише, пошто су већину цивила чинили Американци, војници су осећали дужност да их штите, што је за њих било додатно оптерећење. Такође, наводили су да би за покретање тако великог експедиционог корпуса новинара било потребно ангажовање војсци драгоцених транспортних средстава (камиони, авиони, хеликоптери) у изузетно значајном периоду развоја операција.¹⁵ Новинари су одговарали да они обављају једну од круцијалних функција америчке демократије, односно да имају улогу надзорника владиних активности. Њихов посао је да служе као очи и уши јавности, која није у могућности да буде лично тамо. Када влада забрани приступ новинарима, они то виде као покушај да се спречи америчка јавност да види оно што влада ради. У критици понашања војске према новинарима у Гренади један коментатор је чак рекао да „америчка влада чини што год хоће, без увида америчке јавности.“¹⁶

Друго, рад дописника ограничаван је селекцијом личности које могу бити интервјуисане. У Вијетнаму је новинарима било дозвољено да интервјуишу било код припадника америчких оружаних снага, у Панами су били забрањени интервјуи с рањеним војницима и панамским заробљеницима,¹⁷ док је у рату у Заливу интервјуисање било дозвољено само уз сагласност официра за односе с јавношћу, и то често само у присуству тих официра.¹⁸

Трећи облик ограничавања рада репортера била је селекција објеката за фотографисање и видео-снимање. За време инвазије на Панаму било је забрањено сликање оштећених хеликоптера или мртвих чланова њихових посада,¹⁹ а Пентагон је обезбеђивао видео-траке с припремљеним снимцима сцена из борбе. У рату у Заливу није било дозвољено снимање мртвачких ковчега који су стизали у ваздухопловну базу у Доверу,²⁰ а официри за односе с јавношћу радије су одуговлачили с издвајањем дозвола за снимање ефеката дејства бомби које су промашиле циљеве (све док ти снимци не би изгубили актуелност) него што су одмах одбијали захтеве за таква снимања.²¹

Четврто, постојала је цензура извештаја. Јавно информисање у САД није подвргавано претходној контроли од Корејског рата до рата

¹⁴ Видети информацију о величини новинарског кора у Вијетнаму: P. Breastrop, Big Story, Boulder, Westview Press, Colo., 1977, стр. 11–12. Популација Гренаде је отприлике 100.000 људи.

¹⁵ Опширније о тим аргументима: R.L. Upchurch, USMC, *Wanted: A Fair Press*, Naval Institute Proceedings, јули 1984, стр. 68.73.

¹⁶ Наведено у чланку: W. Henry, *Journalism Under Fire*, „Time“, 12. децембар 1983, стр. 76.

¹⁷ F.S. Hoffman, *исто*.

¹⁸ W.Boot, *The Pool*, „Columbia Journalism Review“, мај–јуни 1991, стр. 24.

¹⁹ F.S. Hoffman, *исто*.

²⁰ J. DeParle, *Keeping the News in Step: Are the Pentagon's Gulf War Rules Here to Stay?*

²¹ *Исто*.

у Заливу, када је Министарство одбране 9. јануара 1991. саопштило да ће сви извештаји репортера из пула бити подвргавани „безбедносном прегледу“.²² Америчке информативне организације биле су незадовољне таквим третманом, па је група публициста устврдила да је неуставан.²³ Представници петнаест главних информативних организација упутили су министру одбране приговор да је „ток информација за јавност блокиран, прекинут или обустављен политиком и праксом Министарства одбране“ и изразили бојазан да ће политика из рата у Заливу постати „модел за будућност“.²⁴

Као упозорење читаоцима, а и као индиректна критика политике Пентагона, у новинама „*New York Times*“ вестима из рата у Заливу придодат је један уочљив квадрат, у којем је писало да је америчка војна команда у Саудијској Арабији почела да примењује рестрикције јавног информисања, према којима су новинари сакупљени у групе и прибављају информације док су под војном пратњом, а њихове извештаје пре слања контролишу војни цензори. Текст је закључен напоменом да су „неке од информација о америчким војним операцијама које се данас објављују прибављене у таквим околностима“. Критикама таквог поступања према новинарима придружио се чак и један бивши портпарол Пентагона.²⁵ Министарство одбране је одговорило да је цензура информација била потребна да би се спречило откривање покрета или локација америчких и савезних трупа, а да наведене информације не би биле од већег значаја за америчку јавност. Међутим, није било емпијских доказа да су у току било којег од посматраних ратова настале крупније повреде националне безбедности услед рада масмедија. У једној студији о односу између медија и војске за време рата у Вијетнаму закључено је да не може бити потврђена ниједна повреда која би непријатељу омогућила да стекне предност или да на други начин искористи такво сазнање.²⁶

Новинари су одвратили тврдњом да су војни цензори за време рата у Заливу умногоме превазилазили оквире овлашћења која се тичу безбедности. Када би репортери учинили неку опаску за коју би војни цензори помислили да је индискретна, они би је изостављали из извештаја. Ишло се и даље од тога: војни цензори су у репортажи једног новинара опис америчких пилота по повратку с бомбардовања променили тако што су заменили реч *giddy* (људи који пате од вртоглавице или, у слободнијем преводу, лакоумни људи) речју *proud* (поносни људи). Изгледа да је требало да цензори контролишу и ток информација

²² Опширније: N. A. Lewis, *Pentagon Adopts Gulf News Rules*, „The New York Times“, 10. јануар 1991, стр. A16.

²³ H. Kurtz, *Keeping It All Pretty Quiet on the Mideastern Front*, „The Washington Post National Weekly Edition“, 4–10. фебруар 1991, стр. 33.

²⁴ *15 Top Journalists See Cheney and Object to Gulf War Curbs*, „The New York Times“, 2. мај 1991.

²⁵ Опширније: M. R. Gordon, *Rules for Journalists: Necessity or Prior Restraint?*, „The New York Times“, 7. јануар 1991, стр. A11.

²⁶ Видети: W. M. Hammond, *Public Affairs: The Military and the Media 1962–1968*, United States Army Center of Military History, Washington, 1988.

како би се у односима с јавношћу постигла што већа корист за војску. Објављивање једног извештаја о бомбардовању фабрика ирачког нуклеарног оружја било је забрањено, а два дана касније генерал Н. Шварцкоф (Norman Schwarzkopf) лично је објавио ту вест. Такође, биле су изостављене из текстова информације које су сматране потенцијално неповољним за америчке савезнике. На пример, у току рата у Заливу амерички маринци су учествовали у копненој бици у једном малом граду на граници Саудијске Арабије с Кувајтом. Међутим, вест о томе није била широко дистрибуирана, а закључено је да су САД – због велике осетљивости Арапа на ту тему – тежили да минимизирају улогу својих војника у тим операцијама.²⁷

Наведена ограничења рада ратних извештача указују на то да разматрања проблема који су настајали услед присуства новинара у борбеним зонама не могу да обухвате само проблеме логистичке подршке за новинарски кор. Такође, може се уочити и бојазан од могућих (за војску неповољних) дејстава вести које ће новинари послати у САД и, посредно или непосредно, у друге делове света (укључујући и непријатеље у актуелном ратном сукобу). Ти ефекти се могу сврстати у две широке категорије: у оне који су значајни за националну безбедност и оне који су релевантни за односе с јавношћу.

Званичници америчке администрације су тврдили да извештаји новинара могу лако нанети штете ратним напорима, односно да непријатељ може имати користи од слободне дистрибуције информација о активностима америчких трупа. Ричард Чезни (Richard Cheney), на почетку рата у Персијском заливу, изјавио је да би „чак најневиније звучећа информација могла бити директно искоришћена против мушкараца и жена чији су животи у опасности у току извођења одређене операције.“²⁸ Технолошки развој који је унапредио способност информативних медија да брзо преносе вести такође је повећао вероватноћу да би таква информација могла стићи непријатељу у руке. Ирачани нису уопште крили чињеницу да је Садам Хусеин (Saddam Hussein) пратио програм *CNN*, који је преношен преко сателита.²⁹ Постоји и страх од утицаја новинарских извештаја на односе с јавношћу, односно на то како ће америчка војска у рату изгледати у очима Американаца. У ратним операцијама релативно су честе суровости и бруталности чије (верне) слике и описи могу да шокирају људе који живе изван ратног миљеа и да, под одређеним условима, имају релативно снажне негативне упливе на њихове ставове према војсци и оружаном сукобу који је у току. Амерички војни званичници су чак утврдили да публика неће да подржи рат ако се он приказује уз помоћ телевизијске слике, посебно у време кад Американци вечерају, а пензионисани адмирал се пожалио

²⁷ M. Massing, *Another Front*, „Columbia Journalism Review“, мај–јуни 1991, стр. 23.

²⁸ Наведено у: R. L. Berke, *News from Gulf is Good, and Cheney's Press Curbs Are Loosened*, „New York Times“, 25. фебруар 1991, стр. 18.

²⁹ T. Shales, *Baghdad Breakthrough*, „Washington Post“, 16. август 1990, стр. D1.

на једном симпозијуму да је забринут због тога што кад новине „пишу о нама, чине нас да лоше изгледамо“.³⁰

Телевизију су у САД оптуживали официри и војни предавачи да је утицала на смањивање јавне подршке Вијетнамском рату. Оптуживана је за намерно фокусирање мртвачких ковчега, крви и конфузије да би се уназадиле америчке војне акције.³¹ Сматра се да је тај „страх“ од медија умногоме инспирисао прилазе администрација председника Регана и Буша информативним „покривањима“ војних акција. Међутим, чини се да тај проблем не потиче толико из домена технологије извештавања, колико од става информативних медија, при чему су недостајали докази који би подржали закључак да је америчко новинарство имало антиратну оријентацију. Напротив.

У двама студијама о извештавању из Вијетнамског рата закључено је да је јавно информисање значајно подржавало рат све док се јавно мњење није јасно окренуло против постизања војне победе.³² У једној студији, која је обухватила 1.200 телевизијских извештаја из тог рата, закључено је да су две трећине биле неутралне, док је међу преосталом трећином пристрасних две трећине подржавало политику администрације. У истој студији истраживани су и контакт-програми, па је утврђено да су гости у тим емисијама све до 1972. године углавном подржавали рат, а након тога – кад се став јавног мњења већ променио – почели су да му сеprotиве.³³ У другој студији о телевизијским вестима закључено је да у њима нису истицани снимци убијених или рањених, па чак ни снимци борби.³⁴

То није био случај само с ратом у Вијетнаму већ и с каснијим америчким војним акцијама. Сматра се да су извештачи у току пет месеци трајања операције „Пустињски штит“ снажно подржавали улогу САД, а у једној студији је утврђено да су у скоро две трећине извештаја навођени извори који су изражавали подршку америчкој политици у Персијском заливу.³⁵ Многе од репортажа задовољавале су интересовање гледалаца, укључујући и приче о војницима који пакују своје ствари и укрцавају се у огромне војне ваздушне транспортере (сцена која је постала „класика“ још у време кад је филм *Коса* постао хит), „бајке“ о војничком животу у пустињи, укључујући монотонију и фрустрацију, као и о напорима бројних Американаца да подрже војнике слањем разгледница, писама и новина.³⁶

³⁰ Видети примере таквог аргумента: R. L. Upchurch, *исто*, и P. C. Rollings, *TV's Battle of the Sanh: Selective Images of Defeat*, у W. C. Adams (ur.). *Television Coverage of International Affairs*, Norwood, Ablex, N. J., 1982.

³¹ Видети: R. Halloran, *Soldiers and Scribblers: A Common Mission*, Parameters, Spring 1987, стр. 22.

³² D. C. Hallin, *The Uncensored War*, Oxford University Press, New York, 1986, и R. M. Entman & D. L. Paletz, *The War in Southeast Asia: Tunnel Vision on Vietnam*, у W. C. Adams (ur.), *исто*.

³³ L. W. Lichty, *исто*, стр. 31-37.

³⁴ O. Peterson III, *An Analysis of Television Coverage of the Vietnam War*, „Journal of Broadcasting“, no. 28, Fall 1984, стр. 397-404.

³⁵ *Center for Media and Public Affairs*, Media Monitor, January 1991.

³⁶ Опширније: S. Pendleton, *From the Quays of Morehead City to the Shores of Araby*, The Cristian Science Monitor, 21. август 1990, стр. 4.

Протести медија због цензуре и наведених облика онемогућавања приступа информацијама за време рата у Заливу нису наишли на подршку америчке јавности. Штавише, крајем јануара 1991. изражена је широка подршка јавног мњења рестрикцијама рада медија у извештавању о ратним акцијама. Конкретније, у току једног истраживања ставова јавног мњења велика већина анкетираних изразила је подршку ставу да је војна цензура значајнија него способност медија да пренесу вести и испољено је убеђење да војска није задржавала лоше вести, већ да је говорила онолико колико је могла.³⁷ Међутим, пошто је рат окончан, почеле су да се јављају неке промене у ставу јавног мњења. У марту 1991. године 72 одсто испитаника је сматрало да су бар неке информације о рату биле скривене од јавности, а више од половине испитаника подржавало је америчке информативне организације које су преносиле вести ирачке владе (у јануару је такву подршку изразило мање од половине испитаника). Уочена је и релативно широка подршка непристрасној улози медија: у марту 1991. 70 одсто испитаника је сматрало да је у рату неутрално боље од проамеричког информисања.³⁸

Поједини аутори закључују да у досадашњој пракси, у посматраном раздобљу, новинари нису испољавали антиратне пристрасности у извештавањима с ратишта. Страх да масмедији могу у том правцу (зло)употребити увећане технолошке могућности био је незаснован, пошто би се пре могло рећи да су медији – као комерцијална предузећа која зависе од корисника (купаца) својих услуга – играли „на сигурно“, рефлектујући ставове јавног мњења.³⁹

Прикупљање информација преко сателита за даљинско осматрање

Поред сателита за пренос програма и других комуникационих порука, у новије време у ратном извештавању америчких дописника користе се и сателити за даљинско осматрање (*remote sensing*), чиме се остварује још већи (потенцијални) утицај на владин монопол над информацијама које се односе на ратне сукобе. Сателити за даљинско осматрање су развијени као технолошки наследници различитих средстава за извиђање терена која су у употреби од Другог светског рата за војне и сродне сврхе (посебно за снимање у току летова шпијунских авиона и других сличних летелица). Та технологија је 1972. године – када је *Landat* приватизован – постала доступна за комерцијалну употребу и сада се користи за више различитих комерцијалних и јавних

³⁷ *The People, The Press, and the War in the Gulf*, A Special Times Mirror News Interest Index, 31. јануар 1991; и Н. Kurtz, исто.

³⁸ *The People, The Press, and the War in the Gulf*, Part II, A Special Times Mirror News Interest Index, 25. март 1991.

³⁹ R. Davis, *Conducting War in the Public Eye: The Military, Media, and Commercial Remote Sensing*, Paper Presented at the interim meeting of the IPSA Research Committee on Armed Forces and Society in Moscow, Russia, 19–22 јули 1993, стр. 18.

намена (укључујући прогнозирање времена, испитивање природе и земљишта итд.).⁴⁰

Масмедији су такође брзо увидели да могућности које поседују ти сателити могу бити употребљене за сакупљање информација: сателитима за даљинско осматрање могли би се пратити покрети војних трупа на земљи без потребе да репортери буду непосредно присутни у ратним зонама. На тај начин, масмедији и друге информативне организације би могле да самостално, или барем самосталније него раније, проверавају и оцењују владине поступке и изјаве, као и информације о одређеним збивањима из других извора. Такође, могли би, на исти начин, да прибављају сазнања о припремама за војне нападе пре него што то буде официјелно обелодањено, и слично.

До сада су за сакупљање вести релативно ретко коришћени снимци начињени помоћу сателита за даљинско осматрање. Један од разлога за то вероватно је чињеница да је технологија таквих комерцијалних сателита тек недавно достигла резолуцију визуелних детаља која задовољава стандарде телевизијских програма. Друго, америчке масмедијске и друге организације морају обезбедити дозволу америчке владе за поседовање сателита за даљинско осматрање. Таква дозвола вероватно не би била издата због одредаба закона познатог као Лансат акт, (*Landsat Act*) из 1984. године, којим су прописани услови за коришћење сателита за даљинско осматрање. Њиме се влади даје овлашћење да забрани ширење информација прибављених преко сателита за даљинско осматрање које сматра штетним за националну безбедност или за међународне обавезе САД. Министар за привреду је овлашћен да повуче издату дозволу или да примени друге казнене мере због непридржавања одредаба тог закона. Пошто би информативне организације које поседују такву опрему вероватно могле да прате, мање или више независно, покрете војних трупа и извештавају о њима, влада би то релативно лако могла да оквалификује као угрожавање или повреду националне безбедности или међународних обавеза.⁴¹

Неке америчке информативне организације су куповале вести снимљене камерама постављеним на сателите за даљинско осматрање које су у власништву немедијских организација, а резултат је било драматично прецизирање појединих чињеница које су претходно саопштавале владе или су, пак, оне негиране. Тако су америчке телевизијске мреже 1986. године дошле до снимака потпуног обима штета насталих

⁴⁰ Видети, на пример: F. J. Heimes, „Preliminary Applications of Landsat Images and Aerial Photography for Determining Land-use, Geologic, and Hydrologic Characteristic: Yuampa River Basin, Colorado, and Wyoming, Reston“, Department of the Interior, Va. 1978, i D. L. Williams, „Monitoring Forest Canopy Alternation Around the World with Digital Analysis of Landsat Imagery“, Greenbelt, NASA, Md, 1979.

⁴¹ Видети: R. J. Aamoth, *From Landsat to Mediasat: The Development of Remote-Sensing Technology and the First Amendment Right of Press to Use that Technology for News Reporting*, у R. J. Aamoth и др., *American Enterprise, the Law and Commercial Use of Space*, vol. II, National Legal Center for Public Interest, Washington, 1986.

на нуклеарном реактору у Чернобиљу, начињених посредством сателита шведске фирме „Свемирска медијска мрежа“ (*Space Media Network*). Две године касније, уз помоћ истог сателита, учињена су још два открића – утврђене су тајне локације пројектила средњег домета у Саудијској Арабији, који су купљени у Кини, као и локација нуклеарне катастрофе из 1957. године у Совјетском Савезу, коју влада те земље није никад признала.⁴²

Први прави тест способности сателита за праћење војних сукоба изведен је у току рата у Персијском заливу. Октобра 1990. године *ABC News* је купио информативни материјал од „Сојузкарте“ (совјетске агенције за комерцијално даљинско осматрање), али се уздржавао од његове употребе због онога што су ти снимци показивали, односно, прецизније, због онога што нису приказивали. Снимци су јасно показивали велику концентрацију савезничких трупа у северним деловима Саудијске Арабије, али управа *ABC News* и стручњаци које је ангажовала да испитају снимке нису на њима нашли доказе о наводној већој концентрацији ирачких снага у Кувајту (што је било у директној супротности с тврдњама америчке владе). Те фотографије нису приказане на телевизијској мрежи (тако су избегнути сукоби с америчком администрацијом, као и угрожавање кредибилитета сопствене мреже ако би се, ипак, показало да је администрација била у праву), већ је продуцент *ABC News* радије саопштио њихову дилему у кратком напису објављеном у часопису „*Newsweek*“.⁴³ Проблем са снимцима које је купио *ABC News* састојао се у недостатку фотографије једног сегмента територије јужног Кувајта на којем су ирачке трупе ипак могле бити лоциране. После написа у листу „*Newsweek*“, лист „Сент Петербург тајмс“ (*St. Petersburg Times*), са Флориде, купио је фотографију која је недостајала, као и још једну која је показивала поједине делове територије Саудијске Арабије. Међутим, исти експерти, које је претходно ангажовао *ABC News*, поново на снимцима нису нашли доказе о концентрацији ирачких војника.⁴⁴

Према мишљењу појединих аутора, то непоклапање могло је проузроковати евентуално скривање ирачких снага у бункерима или замену појединих фотографија другима, које су Совјети начинили у друго време (што указује на неке озбиљне слабости које могу да карактеришу даљинско осматрање посредством сателита). Према мишљењима експерата који су видели фотографије, друга могућност је мало вероватна зато што су се на фотографијама јасно виделе америчке трупе, као и зато што би у случају објављивања вести о таквом трику кредибилитет комерцијалне агенције „Сојузкарта“ био уништен.

⁴² *Saudis Secretly Deploying Missiles*, „Washington Times“, September 20, 1988, str. 8, i *Photos Prove '57 Nuclear Disaster*, „Chicago Tribune“, 1 децембар 1988, стр. 18.

⁴³ *Where Are the Troops?*, „Newsweek“, 3. децембар 1990, стр. 6.

⁴⁴ P. Blumberg, *Satellite Picture Puzzle: No Iraqis*, „Washington Journalism Review“, мај 1991.

Други, значајнији проблем састојао се у релативно малој резолуцији тих снимака. Совјетски комерцијални сателит није могао да сними објекте чије су димензије мање од пет метара, а амерички војни сателити за даљинско осматрање имали су много бољу резолуцију. Ипак, експерти *ABC News* сматрали су да би и на сликама с тако малом резолуцијом требало да се виде неки знакови постојања и активности наводних 250.000 ирачких војника.⁴⁵ Ситуација је постала толико сумњива да је портпарол Пентагона решио да лично прегледа одговарајуће америчке војне снимке, након чега је поново изјавио да постоје докази који потврђују процене америчке војске.⁴⁶ Међутим, пошто је рат већ био окончан, Пентагон је ревидирао своје процене непријатељских снага на око половину. Штавише, војна команда је признала да је знала за та неслагања, и то пре но што је почео рат, али је избегла да их објави.⁴⁷

Како се комерцијална технологија за даљинско осматрање стално развија, чини се да ће проблем односа информативних организација и америчке владе (посебно војске) постајати све акутнији. Према писању недељника „*Newsweek*“, сателит *Keyhole*, који припада ЦИА, већ може да прави снимке с висине од 800 километара с прецизношћу десетомилонског дела метра. Упоредо се може користити и стереокомпаратор, машина која ласерским зрацима мери снимане објекте на Земљи, а тако добијене слике измерених предмета могу се чувати на магнетним тракама. На основу тих снимака и мера могу се верно реконструисати слике градова и других места и објеката.⁴⁸ Неки аутори предвиђају да би разлике између способности војних и комерцијалних сателита за даљинско осматрање могле да нестану, па информативне организације не би више морале да нагађају на основу слика мале, односно мање резолуције.⁴⁹ Осим тога, смањене су и правне баријере које су ограничавале резолуцију за комерцијално даљинско осматрање. Тајном извршном наредбом која се односила на комерцијалне сателите регистроване у САД (потписана крајем седамдесетих година) била је установљена највећа дозвољена резолуција од 10 метара.⁵⁰ Међутим, 1987. године Реганова администрација је поништила ту рестрикцију и прописала максимум резолуције од један до два метра из разлога националне безбедности. Вероватно ће за десетак година – због коришћења таквих сателита од стране других влада, као и невладиних организација у другим земљама – бити укинута контрола америчке владе над том технологијом.

⁴⁵ J. Trux, *Desert Storm: A Space-Age War*, „*New Scientist*“, 27. јули 1991, стр. 34.

⁴⁶ P. Blumberg, *исто*.

⁴⁷ C. Mackenzie, *Desertions, Understaffed Units Eroded the Treat of Iraqi Army*, *Toronto Globe and Mail*, 19. мај 1991.

⁴⁸ Више о садржају написа из часописа „*Newsweek*“: Читање са висине од 800 km, „*Политика*“, 17. август 1993, стр. 14.

⁴⁹ R. Davis, *исто*, стр. 9.

⁵⁰ Aamoth, *исто*, стр. 8.

Пошто људи из масмедија могу посматрати развој војних операција иако им је забрањен приступ на терен на којем се то догађа, ограничења приступа извештача на ратишта и визуелних снимања постају великим делом беспредметна. Иако још употреба те технологије за праћење збивања може изгледати футуристичка (нереална), сматра се да та могућност није далека за цивилне комерцијалне сателитске системе. Предвиђа се да ће већ средином деведесетих година Ландсат-камерама требати свега неколико часова за обраду начињених снимака, што ће омогућити праћење које ће се приближити непосредном преносу догађаја (америчка армија већ поседује камере за такве преносе). Штавише, биће могуће преусмеравање сателита у току краћих временских раздобља, и тако ће се повећавати способност посматрача из медија да се „крећу“ изнад бојног поља. Према неким изворима, те могућности је већ разматрала америчка влада. *Landsat Act* је овластио министра за трговину да повуче дозволе за рад или новчано казни америчке фирме које продају такве снимке медијима за масовно информисање. Таква претња би вероватно одвратила *EOSAT* (власник сателита *Landsat*) од продавања те врсте слика из ратова који су у току, али би амерички месмедији тада могли да се окрену неамеричким сателитским компанијама, као што је то *ABC News* урадио у наведеном случају. Очекује се да ће у току неколико следећих година – захваљујући раду фирми за производњу и коришћење сателитске опреме из Јапана, Индије, Канаде и Бразила – приступ таквим сликама из иностранства постајати лакши и јефтинији.⁵¹

Министарство одбране би на то могло одговорити увођењем законске забране објављивања или преношења таквих снимака, али би је могао укинути Врховни суд као неуставну, односно као повреду слободе штампе. Сматра се да федерална администрација – чак и кад би таква њена забрана правно опстала – не би могла да спречи ширење таквих снимака из извора изнад САД. Шведска „Свемирска медијска мрежа“ формирана је управо зато да би се бавила трговином и анализом снимака начињених посредством комерцијалних сателита. Она је лансирала, поред наведених, и вести засноване на документарним снимцима склоништа совјетских ласерских оружја,⁵² а могла би обезбедити да ипак у свету буду објављене информације о америчким војним активностима у било којем војном сукобу које би биле забрањене у САД и тако постале недоступне за америчку публику. Дакле, појавом сателита за преношење телевизијских програма и других комуникацијских порука знатно је умањена могућност да се америчка публика ограничи у праћењу програма из других средина. Осим тога, у таквим ситуацијама треба рачунати и на последице тзв. преливања (*over-spill*) програма који се емитује са територија неке од држава с којима се граниче САД (пре

⁵¹ Исто: D. T. Lindgren, *Commercial Satellites Open Skies*, Bulletin of Atomic Scientists, април 1988, стр. 34–37.

⁵² Видети: *Space Photos Show Soviet Laser Weapons*, „The Washington Times“, 23. октобар 1987, стр. 2.

свега због тога што домети таласа за пренос програма често прелазе границе земље из које се емитују). На пример, ако би нека канадска телевизијска компанија емитовала „осетљиве“ фотографије америчких војних активности, велики део крајњег севера САД могао би да их види на програмима који се емитују из Канаде. Такво преливање је могуће и у случајевима када се програм преноси преко сателита.⁵³ Штавише, са смањењем димензија сателитских система за пренос програма и снижењем цена, програми које емитују стране телевизије све теже ће се контролисати.

Једно од предложених решења за реформисање односа између америчких медија и војске, које би могло бити коришћено у будућим војним акцијама, састојало би се у забрани употребе телевизијских камера,⁵⁴ а друго у забрани симултаног извештавања за време борби.⁵⁵ Међутим, таква релативно једноставна решења била би вероватно неефикасна (чак иако би се показала као етички и уставно одржива), пошто савремена технологија омогућава медијским информативним организацијама да озбиљно угрозе владину контролу над информацијама о војним операцијама. Предвиђа се да ће технологија која ће бити у оперативној употреби већ у току ове деценије потпуно елиминисати легислативне предности владе САД, односно да она неће бити у стању да предузме било какав значајнији потез у оквиру правне регулативе да би те проблеме решила. Технолошке могућности јавног информисања ће у не тако далекој будућности захтевати од Министарства одбране да тражи нова средства и поступке за очување националне безбедности, пошто ће се постављање мање-више у свету познатих рестрикција информативној улози медија и сродних информативних организација показати као неделотворно. Поједини аутори, стога, предвиђају оштре правне и етичке „битке“ између војске и медија у Сједињеним Америчким Државама.⁵⁶

Рат у Персијском заливу је показао не само способност САД да порази ирачку војску, већ и могућности владе САД да управља покривањем сукоба информативним медијима. Међутим, тај рат је демонстрирао и меру до које је јавно информисање, захваљујући технолошким иновацијама, постало главна претња владиној контроли тока информација које се односе на ратне информације. Штавише, тај сукоб је предсказао размере будуће способности јавног информисања да утиче

⁵³ У Правном поткомитету Комитета за мирољубиво коришћење космоса Генералне скупштине Уједињених нација у току израде припремне верзије текста Конвенције о директном емитовању међународних телевизијских програма преко вештачких сателита појавило се као спорно не само питање директног емитовања телевизијских програма преко сателита за гледаоце у страним земљама него и питање могућности „преливања“ таквог програма на пограничне територије суседних држава. О тој проблематици видети, на пример, текст начела сагласности и споразумевања који је формулисала радна група Поткомитета 27. јуна 1977: УН (А) 32/20, стр. 28, т. 3.

⁵⁴ Видети: J. F. Pontuso, *Combat and the Media: The Right to Know Versus the Right to Win*, „Strategic Review“, no. 28, Winter 1990, стр. 49–60.

⁵⁵ Keene, исто, стр. 70.

⁵⁶ R. Davis, исто, стр. 28.

на вођење ратова кроз ривалство с владама у односу на токове информација. Савремени информативни медији су створили озбиљну дилему за политичаре који због захтева националне безбедности или међународних обавеза одређене државе теже да доведу у питање права на слободно извештавање и упознавање јавности с владиним активностима.

Слободан приступ информацијама које би биле корисне за непријатељску страну у сукобу проблем је који тек треба да се реши, а може се претпоставити да ће га технолошки развој медија за масовно информисање већ у релативно блиској будућности озбиљно отежати.⁵⁷ Вођење рата у условима у којима обе стране имају могућности да сразмерно брзо сазнају шта предузима супротна страна умногоме излази из неких елементарних правила, узуса и „шаблона“ ратовања који су примењивани током великог дела људске историје. Најзад, може се очекивати да се ти проблеми неће ограничити на САД, што потврђује закључак о настајању нових глобалних (а чини се првенствено европских) дилема, како у области масмедија и информисања уопште, тако и у домену вештине вођења ратова.

⁵⁷ Исто, стр. 18.

The course of our Army

Slobodan Jauković

In this treatise the following questions are reviewed: what is the course that our Army followed to date suggesting, in what ways is that course connected with its present position and which are the further horizons that are open to our Army? First of all a question is to be answered regarding the name of our armed forces.

Starting from a common foundation, our people and its Army are constituting their common destiny, and in this historic epochal movement decisively determine the formulation of tasks of the Army with regard to its people. After having reached its present position our Army is preparing itself to continue its course. This further course should be clarified as much as possible, always keeping in mind the fundamental relationship between the people and its Army. It is considered that in this sense should be assessed also the present position of the Army, which is characterized by the choice of ways of continuation of its course.

Information technology in the command and control system

M Sc Milan Zaklan, Major General

The author analyses the dependence of the modernization of the command and control system on the application of means and methods of the information technology. The information support to the command and control system he correlates with the development of control-information systems and proposes their classification on the basis of an analytical approach to the contents of information processes that are to be automatized.

The information technology as the foundation for the development and application of the control-information systems is reviewed from the standpoint of its specific application in the Army. Its abilities and possible influence determine the place and role of control-information systems in the general system of command and control.

The author considers the need for a systemic approach to the development of control-information systems, and the most significant aspects of such development.

In the conclusion are pointed out the increasingly greater dependence of command and control systems on the information technology, the necessity of unification of development of control-information systems, and the exceptional significance of inclusion of direct users into the process of

designing. It is very important to ensure their direct inclusion into the process of work with the computer and thus to change their attitude of aloofness concerning the information technology. Thereat the training is playing an exceptionally important role. The author also comments on a possible approach to the development of control-information systems in such small armies as it is the Yugoslav Army.

A treatise on the defence policy and the military doctrine

Prof. D Sc Milanko Zorić, Colonel

The defence policy is established and applied by the Government and the Parliament. This is a purposeful and pragmatic activity of state, directed towards the increase of the defence ability and military power of the country. In the centre of the defence policy are the basic state and national interests and values. Goals of the defence policy are calculated in such ways that their attainment will ensure the necessary deterrence and prevention of aggression from abroad, and of internal armed conflicts, the necessary crushing an aggression or supressing an armed rebellion, the preservation of peace and security, and a free development of the country.

Factors that determine the defence policy are numerous and diverse, the major ones being: economic, military, political, scientific-technological factors, international position, geopolitical and strategic position, the degree of threat to the security of the country, and the like. The security of the country can be threatened from abroad and from within itself, on the part of external adversaries and of separatist movements that apply the so called massive strategy.

There exist different kinds of military doctrines: offensive doctrine, defensive doctrine, deterrence, and a combination of these doctrines. The defensive and combined doctrines are convenient for small contries that are confonted with threats and risks from several directions. The military doctrine should be modern, innovative and realistic, harmonized with the policy and real capabilities of the country and the army, and adapted to the modern war technology and actions of the possible adversary.

Ways or forms of waging a war are being changed and developed, and are mutually interwoven and combined. The author refers to the following forms of waging a defensive war: conventional counter-strikes, i.e. counter-offensive operations, frontal, combined and territorial war. In suppressing an armed rebellion would be applied the so called unconventional operations, i.e. counter-insurgent and counter-guerrilla operations, sudden strikes, and other different forms of operations and actions. The main goal in a war against a coalition would be crushing and neutralization, or destruction and exhaustion of the armed forces of the most powerful member of the coalition, or of the main forces of the coalition. The main conditions to be fulfilled in order to attain the victory in a defensive war are: economy of forces, active and efficient diplomacy, capable Army, application of the new art of war and of modern war technology.

In conditions of increasingly quicker development of the theory and practice of the art of war also determinations of military theorists change. Thus we have different interpretations even of the long ago adopted attitudes which make a lasting fundation for further development of modern military doctrine in the field of operational art and in other branches of the art of war.

The increasingly present negations of the theory and practice of the operational art and meagre attempts to oust this art from the scientifically shaped system of disciplines of military science bring us back to the beginning. Literature on the operational art and its object is not only rich but, with further research and critical approach, applicable also in modern conditions. Attainments in this domain reject any form of arbitrariness and prevent the abandonment of its evident results.

The author points out that this discipline of the art of war occupies a very significant place in the theory and practice of military experts all over the world, thus also in our country.

In the author's opinion, the operational art, with its rich contents and clearly defined object, undoubtedly exists. It is therefore essential to establish ways in which the operational art should be developed on the basis of the existing attainments and in harmony with modern conditions, and to make the existing operational formations more efficient in modern combat operations. The latter should make the point of gravity of our further engagement in this domain – not the revision and annulment of something that de facto exists.

Combat aviation actions against operational reserves of adversary

Angel Ončevski, Major General, *retd*

Destruction (neutralization) of the adversary's operational reserves and thwarting their timely joining the battle make one of basic factors on which depends the success of operations in modern conditions. Among the numerous combat systems aviation is still considered the most efficient one to be used against the operational reserves. High flight performances, the improved sighting and navigational equipment and highly precise and lethal armament have made possible to the tactical and strategic aviations aircraft to efficiently detect and destroy targets in the entire depth of the adversary's operational formations, and in almost all weather conditions.

The most efficient method of combat action of aviation against the operational reserves is the massive strike, for which is formed the operational-tactical formation of several echelons, with different composition (strength), purpose and depth of operation.

Strikes against operational reserves are carried out when they are most vulnerable – when coming to their concentration areas, when on march, when negotiating obstacles, when embarking and disembarking their transportation means, and when spreading out.

Combat action of aviation against operational reserves are coordinated with operations and actions carried out by other forces and means that are engaged with the respective aviation forces.

Research as a condition for upbuilding the personnel planning function

M Sc Boško Nadoveza, Lt. Colonel

The author considers the problem of research in the field of personnel activities and is seeking an answer to the question of how to conceptualize and methodologically define this problem so that the results of research could make possible a corresponding development of the personnel planning in the Yugoslav Army. The matter is laid out as deliberations on three basic questions: (1) necessity of research with the application of scientific knowledge and corresponding theoretical-methodological foundation, (2) research carried out to date, with the emphasis on the theoretical generalization of practice and neglecting the prognostic function, and (3) polydisciplinarian approach to such research in this field, whose results should ensure the adequate development of the personnel planning system in the Yugoslav Army.

Tolerating terrorism – dangerous form of jeopardizing the security of the Federal Republic Yugoslavia

M Sc Milan Mijalkovski, Colonel

The secessionist forces in the SFR Yugoslavia, encouraged and supported by the foreign factor, have smashed its integrity by the application of massive terrorism (armed rebellion). Making use of numerous inadequate systemic solutions in the defence and protection system of the country, particularly of subjective weaknesses of federal organs and institutions, the secessionists attained their goal by a chain of armed rebellions.

The author points out, with arguments, that the secessionist forces existing in FR Yugoslavia intend, in close coordination with the foreign factor, to smash FR Yugoslavia by application of the method proven effective in smashing the former SFR Yugoslavia. Here he particularly underlines that such phenomena are unjustifiably tolerated in practice, although in the Constitution of FR Yugoslavia are clearly described actions and activities that are acts of violence – terrorism. The author points out the tolerance of the so called non-violent forms of terrorism, by whose application the physical integrity of people is not threatened or jeopardized, and which by rule decisively influence mobilization of potential terrorist legions and their formation. This imposes the need for consistent application of normative regulations – above all of those that sanction all forms of terrorism.

Culture as the apple of discord

Vojislav Vukićević, Lt. Colonel, ret'd

Culture is usually taken with the exclusively humanistic mark. However, if culture is an innate quality of people and of their communities, a conclusion imposes itself that culture can be, beside its constructive progressiveness, also characterized by a destructive retrogression. Where there is a conflict between men or peoples also in conflict are their cultures and civilization attainments. In the field of culture battles are fought not only in the time of war but also in the times that precede the outbreak of a war. If the adversary is beaten in the domain of culture, if he loses his spirit, his physical destruction is but a mere play.

The cruel war reality in the Yugoslav territories has come into being as a result of support on the part of the highly developed countries of the West to the national secession movements, which were most violent in those states of the SFR Yugoslavia that were in the domains of economy and culture the most developed ones. Illusions on the violent tearing the former Yugoslavia to pieces would have been scattered if the support on the part of the „lords“ of culture to the secessionist forces was lacking. A cultural-propaganda war of unprecedented dimensions and intensity was launched. The humanistic culture lost its pace and vigour. Powerful propagandists, applying an unheard of pressure of media, have instrumentalized even the United Nations. „Culprits“ who started the war should be punished. But in the end only the primary human vitality, the humane spirit and culture have been punished.

The punitive resolutions of the UN, adopted under the guise of humanitarian and peace-loving goals and purposes, were actually potent instigators of war. Namely, when someone becomes unworthy of the world culture he should not exist in this world any more. Thus has been actually proclaimed a jihad against a nation. Could a more powerful motivation exist for the belligerent secessionists in their continuation of the war? Is it not a proof that culture contains also a sinister trait that must be increasingly more discussed or spoken of?

Impacts of activities of the European Community on the Yugoslav crisis

D Sc Miodrag Starčević, Colonel

There exist several mutually controversial assessments of the attitude of the European Community concerning the Yugoslav crisis – from those that the European Community largely caused the disintegration of Yugoslavia to those that the EC has been in this matter totally innocent.

The author tries, starting with an assessment of the legal nature of engagement of the European Community and of some of its steps and actions, to shed an objective light on the place and role of the Community in relation to the individual protagonists of the Yugoslav crisis, and regarding the Yugoslav problem in general.

In so doing he does not question the justifiable concern and interest of the European Community to take part in the solution of the Yugoslav problem. The author, however, points out many inconsistencies and such stands of the Community that do not conform to the international law norms and rules (inchangeability of internal boundaries instead of guaranteeing the international ones, inadmissible interpretation of the right of a people to self-determination, recognition of several federal states that seceded unilaterally, and the like).

The author appraises that the attitudes and methods of solving the Yugoslav crisis applied by the European Community contributed to its further stirring up rather than to its appeasement. One of the negative consequences of activities of the European Community is in that by these activities has been created a pattern of solution of the Yugoslav crisis that was taken over by the United Nations when they included themselves into the process of solving the Yugoslav problems. Without an adaptation of this pattern to the real situation, without a balanced approach and without respecting the interests of all participating sides a valid and viable solution of the Yugoslav problem cannot be reached.

Geopolitical impacts of the peace process in Bosnia-Herzegovina

M Sc Zoran Čičak

The Agreement on peace in Bosnia-Herzegovina, by which the Geneva peace process has been terminated, is a synthesis of three major political agreements: the agreement on territorial boundaries between ethnical communities, created in the course of the civil war in this former Yugoslav state; the constitutional agreement on the basis of functioning of the projected Union of Republics of Bosnia and Herzegovina; and the military agreements on the cease-fire, on the separation of forces, and on the controlling the process of demilitarization.

There are several geopolitical aspects of the Agreement. First, it makes possible the establishment of a new balance of power in the Balkans, both between global international factors (the UN and the European Community) and between the most significant European powers and the USA, also between the Balkan nations and their states. Further on, it implies the continuation of the process of territorial and military-political fragmentation of the Balkan Peninsula, its division to small and mutually hostile states, which will directly lead to the strengthening of regional coalitions and to renewals of the old alliances or to creating of new ones. And finally, from the Agreement ensue numerous consequences or impacts – geostrategical, military, security, political, economic, and diplomatic – on the position and situation of the Federal Republic Yugoslavia.

Particularly interesting are also tendencies towards the so called *global solution* of the Yugoslav crisis by means of convening a new international conference that would deal with all the issues of crises, disputes and conflicts in the territory of the SFR Yugoslavia. They are based on interests of international factors to establish a lasting control over parts of the Yugoslav territory by means of bringing them into the position of mutual dependence and control, with the support by the foreign capital and military-political power from abroad.

International aspects of the ban to flying over territory of Bosnia-Herzegovina

D Sc Predrag Pejčić, Colonel

The international legal aspects of the ban to flying over the territory of Bosnia-Herzegovina show that the establishment of the zone wherein the flying is banned is not a case without a precedent but, as in Iraq, makes a part of contents of the „new world order“.

From such standpoint the ban on flying becomes one of the basic instruments for creating of new international relations in the world and, above all, a solid foundation for control over states and nations. Banned flying zones are becoming a direct and in practice shown new interpretation of the principle of sovereignty over the land and sea and in the air space, and confirm the theory of the so called limited sovereignty. Such zones are used by the world power lords also for the establishment of an undisturbed and safe base for launching the military actions against a country, limiting thus its right to sovereignty over the air space above its own territory – the right that ensues from international conventions and regulations.

The „operation deny flight“, although crowned with halfway success only, caused many implications in regions of the former Yugoslavia. To our country are already imposed certain similar „models“ that ensue from the unilateral and illegal intervening in the internal affairs of states.

The United Nations' Charter and the solution of the Yugoslav crisis in the „new world order“

M Sc Vladan Jončić

In the article is reviewed the relationship between the Yugoslav crisis and the „new world order“ in the light of norms contained in the UN Charter. The author starts from the attitude that the notion of the „new world order“ is closely connected with the changed international relations and that it is a process that started in the international community after the disappearance of bipolarity in the world, and the establishment of new international relations.

The Yugoslav crisis has become a proving ground for testing the „new world order“, and with it also a new role of the OUN. The answer to the basic question of whether it is possible (and how) to solve the Yugoslav crisis in an objective and equitable manner, depends on several factors. *First*, on the ability of the OUN to solve the crisis in harmony with the Charter; *second*, on the sufficiency of legal framework of the Charter for the solution of the crisis in an equitable and dignified way; and *third*, on the nature of the link between the Charter and the „new world order“, and on the measure in which the Yugoslav crisis creates conditions for a new codification of the Charter. The question arises – in which measure are the temporary and compulsory measures undertaken on the part of the UN against FR Yugoslavia in harmony with the legal principles and norms contained in the Charter.

Solutions offered to date for the Yugoslav crisis by standards of the „new order“ and in harmony with the UN Charter have shown a great lack of principles and also the injustice, although they are formally and legally founded on the Charter. The decisions of the Security Council concerning the Yugoslav crisis were more political consensuses than legal solutions. The inefficiency of the UN measures to date shows that for the future international crises must be sought new solutions and directions of the diplomatic activity, founded on the heretofore established principles and norms of the international law, but without misuse of the United Nations' Charter.

Impacts of unification of Germany on the security of Europe

Milovan Vuković

The chronology of events from the „Marshall's Plan“ till October 1990 (when two Germanies became united) confirms the fact that Germany is becoming a new great power, in many aspects a challenge to the present sole super-power – the United States of America. Such Germany is making everything possible to secure to itself as favourable as possible place in the „new European architecture“. At the same time Germany is trying to use its economic expansionism and its increasing military influence for creating such political power that will confirm its status of global power. On the other hand, the behaviour of new Germany has greatly contributed to the elevation of Europe to the level of most acute crisis hotbeds. Partly also because of its political activities separatistic tendencies in a number of the European states have been actualized, and it is highly probable that it is Germany that will have, or better to say to retain, the dominant role in the European Community. Such German efforts can make, in the author's opinion, the future security of the European continent much a reflection of fulfillment of Germany's strategic goals, also becoming a real menace to security in many parts of Europe.

„The New Age“ – religion of the „new world order“

M Sc Zoran Milošević

When looked at from the standpoint of creators of the newest „new world order“, religion plays a significant role in the establishment of this order, because of its very significant influence on the minds of people. Judging by all indices, the role of „The New Age“ movement is to create a new world-wide religion which will be the „mortar of the new world order“. This article completes the array of approaches concerning the „new world order“ from the defence aspect. When the source of this new religion is sought, one can go back to the Secular Religion Parliament of Chicago in 1893 and to P. Le Cour, who wrote about the New Age movement in his book „The Age of Aquarius“ in 1926. The present protagonists of this „religion“ are mostly Asians, emerged from the basis formed by their European predecessors who went in their times to the East and studied the

Eastern religions and religious movements. All over the world have been formed Bhagwan communities, transcendental meditation circles, and the Moon's sect groups, whose members confront their model of society to the old paradigm. In the author's opinion, it is interesting that the New Age is anxious to establish itself in those regions of which the former Austro-Hungarian state consisted. Equally interesting is that the religious validity of „The New Age“ has been affirmed by those periodicals that were protagonists of the idea of crushing the SFR Yugoslavia to pieces (first of all „Nova revija“ – the New Review, and „Časopis za kritiko znanosti“ – Journal for the Critical Observations on Science). The author considers that the present processes in different regions of the former Yugoslavia, in Serbia in particular, show that the ideology and religion of the „new world order“ effect the change of the spiritual paradigm of people so that, if these processes continue in FR Yugoslavia, „we could suffer general defeat in the spiritual field only“.

A review of conceptual-doctrinal factors of war in territories of the SFR Yugoslavia

M Sc Mladen Vučeljić, Captain, YN

In the article are reviewed basic factors that determine the relationship between the concept and the doctrine, as a sui generis theory of defence of a society, in the light of concrete political and military developments and events (practice) in territories of the SFR Yugoslavia. For a hypothetical framework are used conclusions made by the Chief of the General Staff of the Yugoslav Army, published in the magazin „Vojska“ 30/92.

The author analyses postulates on which were based the former concept of the general national defence and the estimates concerning the possible aggressor and the forms and conceptual response to the most probable manner of endangering the security of the SFR Yugoslavia. In the article are also noted the results of a comparative analysis of contents of conceptual-doctrinal documents from 1970–1987 period, and is explained the dilemma contained in the following alternative conclusion made by the Chief of the General Staff: „Either the concept has been derived from a completely wrong analysis of major factors of life of our society or is derived with a complete ignoring of these facts and knowledge“.

Development of moral-volitive qualities of cadets in the process of their training and education in military academy

D Sc Đorđe Radojević, Lt. Colonel

The field of moral education of members of our Army has not been sufficiently researched in the military andragogy. Such a state of affairs in the fields of pedagogic and andragogic theory reflected itself, in certain manner, also on the practical educational activity and on the practice of

moral education in our society, and thus also in our Army. It has been observed that with a number of younger military leaders have not been sufficiently developed, first of all, moral-volitive qualities, such as: readiness for the greatest efforts, initiativeness and independence in work, devotion and persistence in carrying out of tasks, conscious discipline, feeling of duty and responsibility, and the like. This is the reason why the chair for military andragogy and psychology in the Army Military Academy has conducted a research of the problem of development and formation of certain moral-volitive traits of character of cadets in the course of their education in the Academy, such as: resoluteness, persistence, initiativeness, independence, punctualness, conscientiousness, discipline, courage, and willpower. Topics of research also included the development of social-moral attitudes of cadets concerning the defence of the country and the social values on which the previous concept of defence was based, also some motivations that are in high correlation with the success in studying, such as: attainment, aspiration level, and curiosity.

The empirical research was preceded by an extensive analysis of significant theoretical sources in which are treated different traits of character of a person: will, will for fighting, moral-volitive qualities. Presentation of results of this research are preceded by brief reviews of views and attitudes of foreign authors, from sources not easily accessible to readers.

Naval strategy of the USA

Boško Antić, Captain, YN

In the situation where they became the sole global power the USA are conceiving a new military strategy, wherein its naval forces are assigned a specific role. For the realization of tasks ensuing from its role the US Navy is incessantly improving its strategy, so that it could be an instrument for the attainment of political goals by means of exerting military pressures, demonstration of power, interfering with the internal matters and issues of sovereign countries, and even by armed aggression and military intervention.

Having passed through several concepts of development (strategic justification of the one and a half war, strategic mobility, domination at sea, control over seas, naval power, mobility and flexibility) the US Navy has reached such a high level of development that it is able, owing to its high mobility and fire power, also using its ability to move quickly at sea, in the air and on land, with overpowering forces to carry out lightning attack and effect the direct presence before the adversary can organize his defence.

In substance, however, the US naval strategy, although undergoing frequent changes, has not changed radically, and it does not swerve from its basic goal – to be and remain the global naval power.

Because of changes of situation on the world seas, of technological progress, of the increase of the strike power, and of a more rational approach in the policy of its development, the USA have abandoned the „600 ships option“. This, however, does not mean a decrease of forces of the US Navy. On the contrary, with the inclusion of modern, universal and more capable warships the power of the US Navy is increasing.

Problems of reporting in war and possibilities for their solution with utilization of new technology

D Sc Zlatko Isaković

Transmission of messages via satellites has been accelerated since the war in Vietnam but limitations and interferences with which reporters are confronted when gathering information in war conflict situations have not been eliminated. They are subjected to many hindrances, such as: different forms of selection of reporters who are or are not allowed access to the battlefield areas, selection of sources of information and negative or positive censorship of reports.

Remote sensing satellites are also utilized from 1972. Thus a greater influence of the state monopoly on information about war conflicts can be effected. Basic reasons for a rare utilization of this kind of satellite should be sought in relatively small resolution of images obtained by them (in this field are some dramatic improvements being evolved), and in legal authorization of the American state administration to ban their utilization in cases where it deems them harmful to national security or international obligations of the USA.

Modern technology makes possible for the media information organizations to seriously jeopardize the government control over the information on war operations. There are authors who foresee severe legal and ethical „battles“ between the armed forces leadership and media in the USA. Modern information media have created a serious dilemma for political decision-makers who tend, because of demands ensuing from the national security or international obligations of the state, to question the right to free reporting and informing the public on activities of the government. To this should be added also a new development – in conditions where two belligerent sides can relatively quickly become aware of moves undertaken by the adversary, waging a war considerably leaves out some of the elementary rules and patterns of warfare that were applied in history and to date. And finally, we can expect that these problems will not be confined only to the USA, because of a realistic assessment that new major global dilemmas (seemingly first of all the European ones) will emerge both in the domain of mass media and information activities in general, and in the field of the art of warfare.

Le chemin de notre armée

Slobodan Jauković

Dans cet article on étudie une question: l'objectif du chemin passé par notre armée, ses liens avec sa position actuelle et les horizons de la voie future qui s'ouvrent. Mais, avant tout, il faut répondre à la question préalable concernant le droit de penser sur notre armée.

Partant de la base commune, notre peuple et son armée avec – constituent un sors commun dans ce mouvement historique de l'époque qui font influence sur la formation des devoirs de l'armée par rapport au peuple. Arrivant à la position actuelle, notre armée se prépare pour continuer la route vers l'avant. La suite de ce chemin doit être éclairée d'une façon déterminée tenant compte les rapports établis entre le peuple et son armée. On a estimé que dans ce sens il faut étudier la position actuelle de notre armée qui est caractérisée par les façons de choix de la suite de ce chemin.

Technologie informatique dans le système de commandement et de gestion

Général de brigade mr Milan Zaklan

Dans cet article on fait analyse de l'interdépendence de la modernisation du système de commandement et de gestion dans la lumière de l'application des moyens et des méthodes de la technologie informatique. L'informatique dans le système de commandement et de gestion est mise en corrélation avec le développement des systèmes informatiques de commandement par une proposition de la classification fondée sur l'approche analytique des contenus des processus informatiques automatiques.

Technologie informatique comme la base de développement et d'application des systèmes de commandement informatiques est étudiée de point de vue son application spécifique dans l'armée. Ses possibilités et son influence possible déterminent la place et le rôle des systèmes informatiques de commandement dans le système de commandement et de gestion.

On étudie également les besoins de l'approche systématique au développement des systèmes informatiques de commandement ainsi que les aspects les plus significatifs de ce développement.

Comme conclusion, on montre la dépendance de plus en plus grande des systèmes de commandement et de gestion de la technologie informatique, obligation de l'unification de développement du système informatique de

commandement et l'importance extraordinaire de participation des exploiters immédiats des résultats obtenus. Il est important d'assurer la participation directe de tous les correspondants dans le processus de travail avec l'ordinateur et de changer leur comportement négatif envers cette technique. Tenant compte de cela, un entraînement nécessaire joue un rôle important dans ce jeu. Auteur fait un commentaire sur l'approche possible au développement du système informatique de commandement dans des petites armées comme l'Armée de Yougoslavie.

Un essai sur la politique de défense et sur la doctrine militaire

Colonel prof. dr Milanko Zorić

La politique de défense est déterminée et menée par le Gouvernement et par le Parlement. Il s'agit d'une sorte des activités pragmatiques finales, dirigées vers l'augmentation des possibilités de défense et du pouvoir militaire. Au milieu des activités de la politique de défense on voit les intérêts et les valeurs de base de l'Etat et de la Nation. Les objectifs de la politique de défense sont la dissuasion et l'empêchement de l'agression de l'extérieure et la destruction de la rébellion armée, la sauvegarde de la paix et la destruction de la rébellion armée, la sauvegarde de la paix et la sécurité le développement libre de pays.

Les faits qui font influence sur la politique de défense sont nombreux et divers. Parmi eux, les suivants sont les plus importants: économiques, militaires, politiques, scientifico-téchnologiques, internationaux, la position géo-politique et stratégiques de pays liée à la menace de sécurité etc. La sécurité de pays peut être menacée de l'extérieure et de l'intérieure, de la part des adversaires externes et internes – des séparatistes qui appliquent soit disant stratégie de masse.

On a des doctrines militaires différentes: offensive, défensive, dissuasive et mixte. Les doctrines défensive et mixte sont applicables dans les petits pays confrontés avec les dangers et les risques venant de différentes directions. La doctrine, militaire doit être moderne, avec innovations, réaliste, coordonnée avec la politique et avec les possibilités réelles du pays et de son armée, adaptée à la technique de guerre et aux actions possibles de l'adversaire éventuel.

Les formes et les manières de mener la guerre sont changeables et se développent et se croisent et combinent mutuellement. Auteur mentionne les formes suivantes de la guerre défensive: contrefrappes conventionnelles ou contreattente, la guerre frontale, combinée et territoriale. Quant aux combats contre rébellion, on peut appliquer soit disant opérations non-conventionnelles ou les activités antirébelles, contreguerrillas, les frappes surprises et les opérations diverses. Dans la guerre contre la coalition, les buts principaux des opérations militaires sont la destruction et la neutralisation ou anéantissement et l'épuisement de l'armée du membre de coalition le plus puissant. L'économie des forces, diplomatie efficace et active, l'armée solide, l'application de la nouvelle doctrine de guerre et nouvelles techniques et des technologies sont les suppositions de base pour la victoire dans une guerre de défense.

Dans des conditions de l'accélération du développement de la théorie et de la pratique de l'art de guerre, les orientations des théoriciens se changent aussi. Cela mène aux interprétations diverses des postulats adoptés bien longtemps qui représentent la base permanente pour la perfection de la doctrine de guerre contemporaine dans le sens opératique et d'autres branches de l'art de guerre.

La négation de la théorie et de la pratique de l'opératique présente les essais timides de la pousser hors du système des disciplines scientifiques militaires, nous tournent de nouveau vers le début. La littérature parlant de l'opératique et de son sujet est non seulement nombreuse mais, tenant compte de recherches et de l'approche critique, elle est utile dans les conditions contemporaines. Les succès dans ce domaine rejettent toute improvisation et empêchent l'abandon des ses résultats évidents.

Suivant son idée, auteur souligne, d'une façon indirecte, que cette discipline de l'art de guerre prend une place importante dans la chaîne des activités théorico-pratiques de tous les milieux militaires dans le monde, chez nous aussi.

Pour l'auteur, il n'y a pas de doute que l'opératique, avec ses contenus riches, existe. Par contre, pour lui il est indispensable de la développer en accord avec changement des conditions contemporaines et de la faire plus efficace dans les actions de combats. La dernière question doit montrer l'effort de notre engagement future, mais en aucun cas la révision ou annulation de quelque chose qui de facto existe.

Actions de l'aviation contre les réserves opérationnelles adverses

Général de brigade en retraite Angel Ončevski

La destruction (neutralisation) des réserves opérationnelles adverses et l'empêchement de leur utilisation est un des faits de base du succès des opérations militaires dans des conditions de la guerre moderne. Parmi de nombreux systèmes d'armes, l'aviation est estimée comme l'armement le plus efficace pour l'accomplissement de ce type d'actions. Les hautes performances de vol, les instruments perfectionnés de visée et de navigation et les systèmes d'armes à bord disposant de haute capacité de destruction permettent la découverte et anéantissement efficace des objectifs à détruire dans les arrières ennemies durant toute opération et malgré les conditions météorologiques.

La façon la plus efficace de l'action de l'aviation contre les réserves opérationnelles sont les frappes en masse durant l'exécution desquelles on compose l'ordre de combat en échelons différents dont les missions et portées sont différentes.

Les frappes de l'aviation contre les réserves opérationnelles sont exécutées au moment de plus grandes vulnérabilités de l'ennemi – durant le déploiement, au cours de traversée des obstacles, au début de débarquement ou embarquement et dans des situations pareilles.

Les actions de l'aviation contre les réserves opérationnelles doivent être coordonnées avec les actions des autres forces qui sont engagées ensemble avec aviation.

Recherches comme supposition de la suite de construction de la fonction de planification des cadres

Lieutenant-Colonel mr Boško Nadoveza

Dans cet article, auteur étudie le problème des recherches dans la discipline de la planification des cadres et cherche la réponse à la question comment faire sa conception dans le domaine de planification des cadres dans l'Armée de Yougoslavie. Les problèmes sont groupés en trois groupes de questions: (1) les recherches nécessaires avec application des connaissances préalables tenant compte de la base méthodologique et théorique correspondante, (2) les recherches déjà faites avec généralisation accentuée de la pratique ne tenant pas compte de la prognostique et (3) l'approche polydisciplinaire de ce sujet dont les résultats assureront le développement adéquat du système de planification des cadres dans l'Armée de Yougoslavie.

Terorisme tolere – la forme dangereuse de la menace de securite de la République Fédérale de Yougoslavie

Colonel mr Milan Mijalkovski

Les forces de sécession en RSFY, poussées et appuyées par les facteurs externes, en appliquant le terrorisme en masse (rébellion armée), ont détruit l'intégrité d l'Etat. A cause des résolutions nombreuses non adéquates dans le système de défense et de protection, en particulier à cause des faiblesses des organismes et des institutions fédérales, les forces sécessionnistes ont réalisé leur but par une rébellion en chaîne.

Auteur montre que les forces sécessionnistes en RSFY, en coordination multiple avec les facteurs externes, ont l'intention de détruire d'un manière déjà connue, même la RFY. Il souligne les actions bien précises qu'elles sont tolérées dans la pratique, malgré le fait que ces actes sont nommés dans la Constitution comme les actes terroristes. Plus exactement, l'auteur montre que la tolérance des soit disant formes non violentes du terrorisme qui ne menacent pas physiquement les gens, régulièrement provoquent une influence décisive sur la mobilisation des légions terroriste potentielles ce que demande l'application stricte des lois et des actes normatifs, autrement dit les sanctions contre le terrorisme de toutes sortes.

On voit la culture exclusivement avec le signe d'humanisme. Cependant, étant donné que la culture est liée étroitement avec la vie des gens, à part le progrès constructif, elle a aussi les propriétés de régression. Là où il y a un conflit entre les gens, il y a aussi un conflit des cultures et des civilisations. Quant à la culture, on mène les combats même avant la guerre armée, mais aussi pendant le conflit armé. Si on bâtit l'adversaire sur le champ culturel, l'anéantissement physique sera un jeu d'enfant.

La réalité cruelle de la guerre sur l'espace yougoslave est née comme la conséquence des volontés des pays de l'Ouest les plus développés de détruire l'ancien Etat par sécession des républiques les plus développées au point de vue économie et culture. Les illusions concernant la destruction par force de la Yougoslavie ne seraient pas applicables s'il n'y avait pas des „grands“ dans la culture. La culture d'humanisme est devenue fatiguée. La guerre de propagande a pris les dimensions immenses. Les propagandistes puissants, sous la pression des médias, ont manipulé même les Nations Unies. Il a fallu punir les „coupables“ pour la guerre. Mais on a puni seulement l'esprit et la culture de l'Homme.

Les résolutions punitives des Nations Unies, votées sous la couverture des buts humanitaires et pacifiques, ont provoqué enracinement de la guerre. Il y avait un prétexte disant que si quelqu'un ne mérite pas la culture mondiale, il doit disparaître. Par cet acte, on a proclamé djihad contre un peuple. On ne peut pas imaginer une poussée plus forte que cela pour la suite de la guerre. N'est-il pas une preuve que la culture a aussi une caractéristique mauvaise de laquelle on doit parler.

Influence des activités de la communauté européenne sur la crise Yougoslave

Colonel dr Miodrag Starčević

Il y a beaucoup de notices controversées du comportement de la Communauté Européenne envers la crise yougoslave; partant de ces qui disent que la Communauté Européenne est la cause principale de la destruction de la Yougoslavie, arrivant aux notices affirmant que la C.E. est „non coupable“.

L'auteur tente d'éclaircir, partant des notices de nature juridiques de l'engagement de la C.E., la place et le rôle de la Communauté par rapport aux acteurs de la crise yougoslave et par rapport au problème yougoslave en général.

En même temps, on ne met pas en cause l'intérêt justifié de la Communauté Européenne de se mêler dans le processus de résolution du problème yougoslave. Cependant, l'auteur souligne nombreuses idées injustes de la Communauté Européenne qui ne sont pas en accord avec le règlement du Droit international (défense de changer les frontières internationales est changée avec la défense de changer les frontières internes, interprétation inacceptable du droit de l'autodétermination du peuple, reconnaissance des républiques sécessionnistes etc).

Auteur note que les méthodes et les formes d'actions de la Communauté Européenne contribuaient à l'escalade de la crise. Une des conséquences négatives de ces actions est la création du modèle de la résolution de la crise par les Nations Unies. Sans adaptation de ce modèle à la situation réelle, sans une approche très équilibrée et sans prise en considération des intérêts de tous les participants, il n'est pas possible d'arriver à une résolution valable du problème.

Les conséquences géo-politiques du processus pacifique en Bosnie-Herzégovine

Mr Zoran Čičak

L'accord de la paix en Bosnie-Herzégovine qui représentait la fin des négociations de Genève est une synthèse des trois accords capitaux: la séparation territoriale des communautés ethniques créée pendant la guerre civile dans cette ex-république yougoslave, l'accord constitutionnel concernant le fonctionnement de l'Union des Républiques de Bosnie-Herzégovine et l'accord militaire concernant le cessez-le-feu, désengagement des forces et contrôle du processus de démilitarisation. Les aspects géo-politiques de l'Accord sont multiples. Premièrement, il permet rétablissement d'un nouvel équilibre des forces sur l'espace des Balkans, également parmi les faits globaux internationaux (OUN, Communauté Européenne) et les grandes puissances de l'Europe et des EUA, mais aussi parmi les peuples des Balkans et leurs Etats. Puis, il supporte et comprend la suite du processus de la fragmentation de la Péninsule des Balkans au point de vue territoire, politique et militaire ce que mène directement vers le renforcement des coalitions régionales – le renouvellement des anciens ou la création des nouvelles. Enfin, il donne de nombreuses conséquences – géo-stratégiques, militaires, de sécurité, politiques, économiques, diplomatiques qui provoquent le changement de la position de la République Fédérale de Yougoslavie.

Les tendances vers soit disant résolution globale de la crise yougoslave sont particulièrement intéressantes car elles prévoient une nouvelle conférence internationale, durant laquelle on englobera tous les aspects de la crise, les conflits et disputes sur l'espace de la RSFY. Elles sont fondées sur les intérêts des acteurs internationaux d'établir un contrôle durable sur les parties de l'espace yougoslave de façon que la position mutuelle de chacune soit interdépendante des autres et tout cela appuyé par le capital et la puissance militaire venant de l'entrager.

Les aspects juridiques et internationaux de l'interdiction des vols au dessus du territoire de la Bosnie-Herzégovine

Colonel dr Predrag Pejić

Les aspects juridiques et internationaux de l'interdiction de vols dans le ciel de la Bosnie-Herzégovine montre que la création des zones d'interdiction n'est pas un précédent qui est inventé pour l'ex-Yougoslavie, mais la même

chose concernant Iraq, représente une partie du contenu du „nouvel ordre mondial“.

Partant de ce fait, interdiction des vols devient un des instruments des nouveaux rapports internationaux dans le monde et, avant tout, une base sûre pour le contrôle d'un nombre des Etats et des peuples. Les zones d'interdiction reçoivent une nouvelle notion et deviennent un moyen confirmé du thème de souveraineté sur le sol, la mer et l'espace aérien, confirmant en même temps la théorie de la souveraineté limitée. Les zones d'interdiction des vols sont exploitées par les puissances mondiales pour la création des bases sûres pour les action militaires contre un pays déterminé, à qui elles nient le droit de souveraineté au dessus du territoire propre – le droit sortant des conventions internationales et des règlements correspondants.

Opération „Deny Flight“, malgré le succès limité, a provoqué nombreuses implications sur l'espace de l'ex-Yougoslavie. Contre notre pays on impose déjà les „modèles“ pareils sortant de l'intérêt unilatéral et contre le Droit ainsi que de l'influence sur les affaires internes des Etats tiers.

La charte des Nations Unies et la résolution de la crise Yougoslave dans le cadre du „nouvel ordre mondial“

Mr Vladan Jončić

Dans cet article on étudie les rapports entre la crise yougoslave et le „nouvel ordre mondial“ à travers les normatifs de la Charte des Nations Unies. Auteur a pris comme prémisses que le terme „nouvel ordre mondial“ est étroitement lié avec les rapports internationaux changeés et qu'il s'agit d'un processus dans la communauté internationale déclenché après la disparition du monde bipolaire ce que provoque l'établissement des nouveaux rapports internationaux.

La crise yougoslave est devenue un polygone d'attribution du „nouvel ordre“ et parallèlement du nouveau rôle de l'ONU. La réponse à la question fondamentale, qui est comment (et de quelle façon) résoudre la crise yougoslave d'une manière juste et objective, dépend de plusieurs faits. Primo, quelles sont les possibilités de l'ONU de résoudre la crise yougoslave en accord avec la Charte; secundo, est-ce que l'encadrement juridique de la Charte est suffisant pour une résolution juste et vénérable; tertio, quel est le rapport entre la Charte et la „nouvel ordre mondial“ et quelles sont les dimensions de la création de la nouvelle codification de la Charte causées par la crise yougoslave. Il est aussi important de vérifier dans quelle mesure les actes entrepris de la part de l'ONU contre la Yougoslavie sont en accord avec les normes et les paragraphes de la Charte.

Les résolutions offertes jusqu'à maintenant d'après les standards du „nouvel ordre mondial“ et en accord avec la Charte, ont montré un grand contournement des principes, malgré leur fondement juridique et stricte sur la Charte. Les décisions du Conseil de Sécurité ont été plus une sorte de consensus politique que des résolutions juridiques. La stérilité actuelle des mesures prises par les Nations Unies montre que les crises futures doivent

trouver de nouvelles résolutions et issues diplomatiques fondées sur les principes du Droit international, mais sans malemploi de la Charte des Nations Unies.

Les conséquences de la réunification de l'Allemagne pour la sécurité de l'Europe

Milovan Vuković

La chronologie des événements à partir du „Plan Marshal“ jusqu'au octobre 1990. (le temp de réunification des deux Allemagnes) confirme que l'appartition d'une nouvelle puissance – Allemagne, représente une provocation pour la seule puissance mondiale actuelle – les Etats Unis d'Amérique. Une telle Allemagne fait tout pour assurer le rôle d'un des créateurs du „nouvel ordre mondial“ et aussi pour réserver une place favorable dans la „nouvelle architecture européenne“. En même temp elle essaie d'exploiter son expansionisme économique et l'influence militaire pour la création d'un pouvoir politique qui confirmera sa position de puissance globale. D'autre part, le comportement de la nouvelle Allemagne a provoqué la poussée de l'Europe vers la crise. A cause de ses activités politiques on a actualisé les tendances séparatistes dans une partie des Etats européens et il est également possible que dans l'Union européenne, ce sera l'Allemagne qui aura un rôle prédominant. Les intentions de l'Allemagne, selon l'opinion de l'auteur, peuvent avoir comme la conséquence principale que la sécurité future de l'Europe soit la réalisation des objectifs de lapolitique allemande, mais aussi de devenir un danger réel pour la sécurité des parties différentes de continent européen.

„Nouvel Age“ – La religion du „nouvel ordre mondial“

Mr Zoran Milošević

Partant des aspects et des objectifs des créateurs du plus neuf „nouvel ordre mondial“, la religion joue un rôle important à cause de son influence sur l'esprit des gens. Le mouvement „Nouvel Age“ (The New Age), d'après ses actions, a le rôle du créateur d'une nouvelle religion planétaire qui servira comme le „platre du nouvel ordre mondial“. L'article complète un éventail d'approches au „nouvel ordre mondial“ de point de vue la défense politique. Cherchant la source de cette nouvelle religion on arrive jusqu'au Parlement religieux mondial, fondé à Chicago en 1893, et monsieur P. Le Cure qui a écrit de ce The New Age en 1926. dans son livre „L'Age de Verseau“. Les protagonistes contemporains de cette „religion“ sont, en général, les metres d'Asie, qui sont héritiers des metres européens allant à l'époque à l'Est pour étudier les religions orientales et leurs mouvements spécifiques. On a créé dans le mond entier les communautés comme Bhagwan, méditation transcendantale, secte de Moon, etc, qui représentent une opposition au modèle de la société ce qui est une paradigme classique. Il est intéressant, d'après l'opinion de l'auteur, que The New Age fait un

plédoyer pour l'espace de la ex-monarchie Austro-Hongroise. Il est intéressant aussi que la religion du New Age est affirmée par les revues qui ont été les porte-paroles de la destruction de la RSF de Yougoslavie (avant tout „Nova revija“ et „Časopis za kritiko znanosti“). Les processus existants sur le sol de l'ex-Yougoslavie, en particulier en Serbie, l'auteur estime, montrent que l'idéologie et la religion du „nouvel ordre mondial“ provoquent le changement de la paradigme spirituelle de peuple de façon que si le processus continue, „on peut subir une défaite sur le plan spirituel exclusivement“.

Appréhension sur les faits conceptionnels et doctrinaux de la guerre sur l'espace de la RSF de Yougoslavie

Capitaine de Vaisseau mr Mladen Vučeljić

Dans cet article on étudie des faits fondamentaux qui déterminent le rapport entre la conception et la doctrine, comme les théories propres de la défense d'une société, envers les événements réels politiques et militaires (la pratique) sur l'espace de la RSF de Yougoslavie. Comme l'encadrement hypothétique, on exploite les conclusions du Chef d'Etat-Major Général, publiées dans la revue „Vojska“ numéro 30/92.

Auteur fait une analyse des postulats de base de la conception de la défense populaire généralisée, l'ennemi potentiel, les formes évaluées et la réponse conceptionnelle à la menace possible de la sécurité de la RSF de Yougoslavie. Sauf cela, dans l'article on mentionne les résultats de l'analyse comparative du contenu des documents conceptionnels de la période de 1970. à 1987. et efface le dilemme sorti de la conclusion alternative du Chef d'Etat-Major Général: „ou la Conception a été faite à cause de l'analyse fosse des faits fondamentaux de la vie sociale, ou elle a été créée à cause de l'ignorance de ces faits et connaissances“.

Le développement des propriétés morales et volontaires des cadets dans le processus de l'éducation durant le stage en académie militaire

Lieutenant-Colonel dr Đorđe Radojević

Le domaine de l'éducation morale des membres de notre armée dans la discipline de l'andragogie n'est pas encore suffisamment claire. Cet état de causes quant à la pédagogie et la théorie d'andragogie a eu son image reflétée, une façon déterminée, sur la pratique de l'éducation morale dans notre société, mais aussi dans notre armée. On a vu qu'une partie des officiers n'a pas des propriétés morales et volontaires comme: détermination, persévérance, initiative, autonomie, exactitude, conscience, discipline, courage, volonté. Sauf cela, on a englobé aussi le développement de comportement social et moral des cadets envers la défense du pays et les valeurs sociales qui composaient la base de la conception précédente de défense, ainsi que certaines motivations en corrélation avec le succès dans le processus

d'apprentissage, comme: motivation à cause du but à atteindre, niveau des aspirations, désir d'apprendre.

Une analyse globale a précédé aux recherches empiriques qui englobait les propriétés des individus, volonté, combativité, moral etc. Dans cet article on montre seulement une partie des connaissances recueillies et on présente une approche courte synthétique des opinions des auteurs étrangers des sources qui ne sont pas à la portée des lecteurs.

La strategie maritime des Etats Unis d'Amerique

Capitaine de vesseau Boško Antić

Dans la situation actuelle, étant la seule puissance mondiale, les EUA établissent une nouvelle stratégie maritime dans laquelle les forces de la Marine auront un rôle à part. Pour la réalisation de ces missions qui découlent du rôle à part, la Marine perfectionne en permanence sa stratégie de façon qu'elle soit capable de réaliser les objectifs politiques comme la pression militaire, démonstration des forces, influence dans les affaires internes des pays souverains, exécution de l'agression armée, intervention militaire.

Passant par plusieurs étapes et stades conceptionnels (justification stratégique, une guerre et demi, mobilité stratégique, domination maritime, contrôle des mers, puissance maritime, mobilité et flexibilité) la Marine des EUA a atteint un niveau de développement de la mobilité, de puissance de feu, capabilité d'exploiter l'espace aérien, la mer et le sol, qu'elle est capable de réaliser une première frappe éclairée et possibilité d'assurer sa présence avant que l'adversaire organise sa défense.

En bref, malgré les changements fréquents, la stratégie maritime américaine n'a pas subi des changements importants et n'a pas eu de dérivations de la direction principale et de l'objectif fondamental – être et demeurer la puissance maritime globale.

A cause du changement de la situation sur les mers mondiales, du progrès technologique, de l'augmentation de possibilité de frappe et de l'approche rationnelle au développement, on a abandonné „option de 600 navires“, mais cette décision ne signifie pas que la Marine américaine réduit ses forces. Au contraire, recevant les navires modernes, polyvalents et puissants en armement, sa force augmente sans cesse.

Les problèmes des reporters de guerre et les possibilités de leur résolution à l'aide de la nouvelle technologie

Dr Zlatko Isaković

A partir de la guerre de Viet-Name on voit une accélération de rapidité de transmission des messages par satellite, mais on n'a pas vu amélioration au point de vue diminution des limites et du brouillage qui gênent les journalistes durant le recueil des informations dans les conditions de combat, comme: les différentes formes de sélection des journalistes à qui on permet

ou on ne permet pas l'accès au champ de bataille, la sélection des sources des informations, la censure positive ou négative des compte-rendus.

On utilise les satellites de communications à partir de 1972, ainsi que les satellites remote sensing et ces matériels on réalise une influence plus grande qu'avant concernant le monopole du gouvernement sur les informations traitant les événements sur le champ de bataille. Les causes de l'utilisation rare de ce type de satellites se trouve dans une résolution relativement petite des images (sur ce champ des recherches on a l'amélioration „dramatique“), ainsi que dans les paragraphes des lois permettant à l'administration de punir leur emploi dans les cas jugés dangereux pour la sécurité nationale ou comme les obligations internationales de EUA.

La technologie moderne permet aux organisations informatique des médias de menacer sérieusement le contrôle par le gouvernement des informations concernant opérations sur le champ de bataille. Certains auteurs prévoient les vrais „combats“ juridiques et éthiques entre l'armée et les médias en EUA. Les médias modernes ont créé un problème sérieux posant aux politiciens de déterminer le droit de libre information par rapport à la sécurité du pays. Plus loin, la guerre dans les conditions où les deux adversaires ont la possibilité de découvrir les intentions de l'opposant, sort d'encadrement des règles de jeu adoptées durant l'histoire. Enfin, on peut prévoir que ces problèmes ne touchent pas seulement les EUA, mais aussi les autres (l'Europe en premier lieu) surtout quand il s'agit des mass médias des informations en général, ainsi que l'art de guerre entière.

Дорога нашей Армии

Слободан Яукович

В этом очерке рассматривается вопрос: на что нам указывает путь который перешла наша Армия, в какой он связи с нынешним ее положением и какие горизонты осмотра дальнейшей дороги открываются.

Прежде того, нужно ответить на предшествующий вопрос о получении права чтобы вообще думать о нашей Армии.

Исходя из общего фундамента, что наш народ и его Армия учреждают свою судьбу и в этом историческо-эпохальном движении решительно влияют на оформление задач Армии в отношении на ее народ. Приходя в нынешнее положение, наша Армия готовится продолжать дорогу. Продолжение этой пути нужно чем яснее освещат имея постоянно в виду исходно восстановлено отношение народа и его Армии. Считалось что в этом смысле нужно рассмотрет и нынешнее положение Армии которое характеризуемо выбором способа продолжения ее пути.

Информационная технология в системе управления

Генерал-майор м-р Милан Заклан

В статье анализируются обусловленность модернизации системы управления применением средств и методов информационной технологии. Информационное обеспечение системы управления подвергается в функцию с развитием командно-информационных систем и одновременно предлагается их класификация обоснована на аналитическому подходу содержания информационных процессов которые автоматизируются.

Информационная технология как основа развития и применения командно-информационных систем рассматривается с позиции специфического применения в Армии. Ее возможности и возможное влияние определяют место и роль командно-информационных систем в системе управления.

В статье рассматривается потребность системного подхода к развитию командно-информационных систем как и самые значительные аспекты этого развития.

В заключению на все большую зависимость системы управления от информационной технологии, на необходимость единственного раз-

вития командно-информационных систем и исключительное значение подключения непосредственных бенефисов в процессе проектирования. Очень значительно обеспечить прямое подключение в процесс работы с расчетчиком и изменить дистанционное отношение бенефисов к технике. При этом, обучение имеет исключительно важную роль. Автор особенно комментирует возможный подход развитию командно-информационных систем в малых армиях которую представляет и Войска Югославии.

Опыт о политике обороны и военной доктрине

Полковник проф. д-р Миланко Зорич

Политику обороны утверждают и ведут правительство и парламент. Это нацельная и прагматическая правительственная деятельность, направлена на подминание оборонительного способа и военной мощи. В центре политики обороны находятся основные правительственные и национальные интересы и ценности. Цели политики обороны рассчитывани на одстранению и препятствованию внешней агрессии и внутренних вооруженных столкновениях, на разгрому агрессии и подавлению вооруженого бунта, на сохранению мира и безопасности и свободного развития страны.

Факты которые обуславливают политику обороны многочисленние и разнообразие. Главные между ими следующие: экономический, военный, политический, научно-технологический, международное геополитическое и стратегическое положение, ступень угрози безопасности страны и так дальше. Угроза по безопасность страны может быть внешняя и внутренняя, от внешнего противника и сепаратистских движений которые применяют так называемую миссовую стратегию.

Существуют разнообразные типы доктрин так как: наступательная, оборонительная, отвращающая и смешанная доктрина. Оборонительная и комбинированная доктрина подобни для малых стран, тех которые подвергнуты угрозе с больше направлениях. Военная доктрина должна быть современной и реальной, согласована с политикой и реальными возможностями страны и армии, и приспособлена современной военной технике и поведением эвентуального противника.

Способы ведения войны изменяются, развываются и между собой комбинируются. Автор приводит следующие формы ведения оборонительной войны: конвенциональный контрудар, вернее контрнаступательная операция, фронтовая, комбинированная и территориальная война. Для подавления вооруженного бунта нужно бы было применят так называемая неконвенциональная действия, внезапные удары и различные операции. В войне против коалиции основная цель военных действий должна быть разгром и нейтрализация, то есть уничтожение и изматывание войск самого сильного члена коалиции или главных сил коалиции. Экономия сил, активная и действенная дипломатия, солидная армия, применение новых способов ведения войны и современной военной техники являются основными предпосылками побеждения в оборонительной войне.

Полковник Стеван Стоянович

В условиях быстрого развития теории и практики военного искусства, изменяются и определения военных теоретиков. Это приводит к различным интерпретациям, даже и этих, давно принятых положений которые представляют продолжительную основу дальнейшей надстройки современной военной доктрины в сфере оператики и других гран военного искусства.

Наличие отрицания теории и практики оператики и попытки ее вытеснения из научной системы военно-ученных дисциплин, возвращает нас снова к началу. Литература о оператике и ее предмете многочисленная, и с дальнейшим исследованием и критическим подходом можно ее использовать в современных условиях. Достижения в этой области отбрасывают каждый вид произвольности и мешают покинут ее очевидные результаты.

Через свое изложение, посредственным способом автор подчеркивает что эта дисциплина военного искусства занимает очень значительное место в теоретическо-практической деятельности всех военных кругов в мире, и у нас.

Для автора нет дилеммы существует ли или не существует оператика, но сущность, как на основе существований достижений развивать оператику в согласию со современным условиям и как оперативные войска сделат самим действенным в современных боевых действиях. Последний вопрос должен быть центр тяжести нашего дальнейшего ангажирования а нет ревизия и попытки аннулирования что-нибудь „de facto“ существует.

Для статью „действие авиации по оперативным резервам противника“

Генерал-майор в отставке Ангел Ончевски

Уничтожение (подавление) оперативных резервов противника и воспрепятствование его благовременного ввода в бой представляет один из основных факторов успеха операции с ввременноных условиях. Между многочисленными системами вооружения, авиация пока считается самым эффективным боевым средством для действия по оперативным резервам. Высокие летные характеристики, усовершенствованное прицельно-навигационное оснащение и высокоточное вооружение большой разрушительной мощи, самолетам тактической и стратегической авиации обеспечивает эффективное открытие и уничтожение целей на всей глубине оперативного распоряжения противника почти в любую погоду.

Самый эффективный способ действия авиации по оперативным резервам представляет массовой удар, для чье выведения формируется оперативно-тактический порядок из больше эшелонов разнородного состава (силности), предназначения и глубин действия.

Удары авиации по оперативным резервам исполняются когда они самые ощутительные – при занятии исходных районов для марша, при преодолении препятствий, во время погрузки и разгрузки из транспортных средств и при развертыванию.

Действия авиации по оперативным резервам координируются с действиям остальных сил и средств которые ангажированы с авиацией.

Исследования как предположение достраивания плановой кадровой функции

Подполковник м-р Бошко Надовеца

В статье автор рассматривает проблему исследования в кадровой области и требует ответа на вопрос как тот же конципироват и методологически определяют чтобы получение результаты обеспечили ответствующее развитие планирования кадров в Войска Югославии. Эта проблема выложена через рассматривание три основных вопросов: (1) необходимость исследования применением научных сведений и отвечающей теоретико-методологической основой, (2) прежнее исследование с подчеркнутым теоретическим обобщением практики и недооценкой прогностической функции и (3) полидисциплинарный подход исследованию в этой области чьи результаты бы обеспечили отвечающее развитие системы планирования кадр в Войска Югославии.

Толерантность терроризма – опасный вид угрозы безопасности Союзной Республики Югославии

Полковник м-р Милан Миялковски

Сецессионистические силы в СФРЮ, с подстрекательством и поддержкой внешнего фактора, применением массового терроризма (вооруженного бунта) разбыли ее интегритет. Вследствии многочисленных неответающих системских решений из области обороны и защиты, особенно субъективных недостатков федеральных органов и учреждений, цепочным вооруженным бунтом сецессионисти реализировали свою цель.

Автор в статье аргументировано указывает на это что сецессионистические силы в СФРЮ, в связи с внешним фактором, собираются, применением испробованого метода против СФРЮ, разбыть интегритет СРЮ. При этом, автор особенно подчеркивает что в практике неоправданно проявляется толерантность этого явления, несмотря на то, что и в Конституции СРЮ ясно уточнены работы и деятельности которые представляют собой насительственный акт – терроризм. Вернее, автор указывает на проявление толерантности так называемых ненасительственных форм терроризма которым не угрожается физическая независимость людей, а которые, по правилу, решающие влияют на мобилизацию и формирование потенциальных террористических легионов. Это набрасывает необходимость последовательного проведения нормативных регулятивов в практике, вернее санкционирование всех формах терроризма.

Культура как яблоко раздора

Подполковник в отставке м-р Воислав Вукичевич

На культуру обычно смотрят с исключительно гуманистическим предзнаменованием. Между тем, если на культуру смотрим как на неотделимое свойство людей и их коллективов, намечается заключение что она,azole творческого прогресса, имеет и свойство разрушительного регрессирования. Там где сталкиваются люди неизбежно сталкиваются и их культуры и достижения цивилизации. В культуре ведутся бои и во время предшествующей войны и в ходе самой войны. Если противник разгромиться на культурном плане, если он потеряет бодрость духом, его физическое уничтожение представляет игру.

Суровая военная реальность на югославском пространстве возникла как последствие поддержки самых развитых стран Запада насильственному националистическому сецессионизму, который был самый резкий в экономически и культурно развитым республикам СФРЮ. Иллюзии о насильственном дроблению Югославии были бы распылены если бы небыло поддержки „великанов“ культуры. Пришлось к культурно-пропагандной войне невидимых размеров. Гуманистическая культура устала. Мощные пропагандисты, под непредвиденным давлением средств информации, инструментизировали даже и Организацию объединенных наций. „Виновников“ за войну нужно было наказать. Но, под наказание попала только первичная людская жизнеспособность, его дух и культура.

Наказательные резолюции ООН, которые усваиване под плащом гуманитарных и миролюбивых целей, были силний подстрекатель войне. Именно, если кто-то стал недостойным мировой культуры, тогда он в том-же мире не нужен существовать. Этот поступок, на самом деле представляет джихад против одного народа. Разве ли могло быть сильнейшей мотивации воинственным сецессионистам для продолжения войны. Разве ли это не доказательство что культура содержит и злу нрав о каторой нужно чем больше говорит.

Влияние деятельности Европейского содружества

на югославский кризис

Полковник д-р Миодраг Старчевич

Много противоречивых оценок в отношении Европейского содружества к югославскому кризису; от этих что Европейско содружество главная причина распадаения Югославии до тех что она в полностью „невинно“.

Автор делает попытки что бы, исходя из оценки правовой природы ангажирования Европейского содружества и его отдельных поступков, объективно освещал место и роль Европейского содружества в отношении к отдельными актерами в югославском кризису и к югославской проблеме вообще.

При этом, не подводиться к вопросу оправданный интерес Европейского содружества к подключению в решении проблеммов Югосла-

вии. Между тем, автор подчеркивает многие непоследовательности и положения Европейского содружества которые не в согласовании с правилами международного права (неизменяемость внутренних границ вместо гарантирования международных границ, неприемлемое объяснение прав народов на самоопределение, признание отдельных республик которые односторонно отделались, и так дальше).

Автор оценивает что положения и методы которые Европейское содружество применило в решении югославского кризиса больше привело к ее разжиганию чем успокаиванию. Одно из значительных негативных последствий деятельности Европейского содружества в том что его деятельностью создан образец решения югославского кризиса который предприняли и Объединенные нации когда подключились к решению югославских проблем. Без приспособления этого образца реальной обстановке, балансируемого подхода и уважения интересов всех участников невозможно прийти к порядочному решению югославского проблема.

Геополитические последствия мирного процесса в Боснии и Герцеговине

М-р Зоран Чичак

Договор в мире в Боснии и Герцеговине, которым закончен женеvский мировой процесс представляет синтезис три капитальных политических договоров: территориального разграничения этнических общин в ходе гражданской войне в этой бывшей югославской республике, конституционального договора о основах функционирования проектированной Унии республик Боснии и Герцеговине и военных договоров о прекращению огня, раздваивания сил и контроля процесса демилитаризации.

Геополитические аспекты Договора многосторонные. Первое обеспечивают установление нового равновесия сил на Балкане, как между глобальными международными факторам (ООН и Европейского общества), так и между самым значительным европейскими силами и США, но и между балканским народам и их государствам между собой. Дальше, подразумевает продолжение процесса территориальной и воено-политической фрагментации Балканского полуострова, его разделения на множество мелких и между собой поссоренных государств, что непосредственно приводит к улишению региональных коалиций – восстановления старых или создания новых союзов. И наконец, производит многочисленные последствия – геостратегические, военные, безопасностные, политические, экономические и дипломатические для положения Союзной Республики Югославии.

Особенно интересны тенденции к так незываемому *глобальному решению* югославского кризиса созванием новой международной конференции, которая бы охватила все вопросы кризиса, споров и столкновений на пространстве СФРЮ. Они обоснуются на интересах международных факторов чтобы установить непрерывного контроля над частям югославского простора, а именно приведением их в состояние междусобой зависимости и взаимного контроля, с опорой на капитал и воено-политическую мощь иза границы.

Относящийся к международному праву аспекты запреты полета над территории бывшей Босни и Герцеговине указывают что создание зон запрещенных полетов не прецедент который установлен на примере бывшей Югославии, уже как и в Ираке, представляет собой честь содержания „нового мирового порядка“.

С этой позиции запрета полета стается одним из основных инструментов создания новых международных отношений в мире и, прежде всего, надежной основой для контроля над определенными странами и народами. Зоны запрещенных полетов стаютя непосредственно и в практике подтвержденно новое объяснение понятия суверенности над землей, морем и воздушным пространством над ними и подтверждают теорию так называемого ограничительного суверенитета. Зоны запреты полетов, мировые мощники используют и для создания мирной и безопасной основой за военных акций против одной страны, которой прежде всего, ограничивают право на суверенность воздушного пространства над своей территории – право которое происходит из международных конвенций и правил.

Операция „Запретит полет“ (Deny flight), несмотря на то что имела половинчатого успеха, вызвала многие последствия на пространствах бывшей Югославии. Нашой стране уже навязываются какие-то похожи „модели“ которые происходят из одностороннего и противоправного мешательства в внутренние вещи других стран.

Грамота объединенных наций и решение югославского

кризиса в „новом мировому порядке“

м-р Владан Ёнчич

В статье рассматриваются отношения югославского кризиса и „нового мирового порядка“ через нормы Грамоты ОН. Автор пошел от положения что понятие „новый мировой порядок“ в узкой связи с изменяемым международным отношениям и что это представляет процесс в международной общине после исчезновения биполярности мира и устанавливание новых международных отношений.

Югославский кризис стал полигоном для опыта „нового порядка“, а с ним и новой роли ООН. Ответ на основной вопрос, возможно ли (и как) решит югославский кризис объективным и справедливым способом, в зависимости от нескольких факторов. *Первое*, какие возможности ООН, чтобы в согласованию с Грамотой принесли решение югославскому кризису, *второе*, достаточно ли правови рамки Грамоты чтобы кризис решился справедливым и достоинственным способом? *Третье*, в какой связи Грамота и „новый мировой порядок“ и в какой мере югославский кризис творит условия для новую кодификацию Грамоты? Сколько временные и принудительные меры пред-

принятие ООН против СР Югославии в согласовании с правовым принципам и нормам Грамоты.

Решения которые до сих пор предлагани к решению Югославского кризиса по стандартам „нового порядка“ и в согласованию с Грамотой ООН показали большую непринципиальность и несправедливость хотя и формально-правово обоснованны на Грамоте. Решения Совета Безопасности были больше политические согласия чем правовая решения. Прежняя непродуктивность мер ООН показывают что на будущем для международные кризисы нужно искать новые решения и направления дипломатической активности которые обоснованны на до сих пор утвержденным принципам и началам международного права, но без злоупотребления Грамоты Объединенных наций.

Последствия объединения Германии по безопасность Европы

Милован Вукович

Хронология события от „Маршалова плана“ до октября 1990. года (когда две Германии объединились) подтверждается вырастание Германии в новую большую силу, которая по многим признакам представляет вызов сейчас одной супер силе – Соединенными Штатам Америки. Германия делает все чтобы в роли одного от творителей „нового мирового порядка“ обеспечит самое благоприятное место в „новой европейской архитектуре“. Одновременно, делает попытки чтобы свой экономический экспансионизм и все большее влияние использовала для создания благоприятной политической мощи которая бы ей подтвердила положение глобальной силы. С другой стороне, поведение новой Германии во многом привело поднятию Европы на уровень самых кризисных очагов. Частью и из-за ее политических действий актуальным стали сепаратистические тенденции в части европейских стран, а большая вероятность что именно Германия будет имет в Европейской Унии, или лучше сказано задержать, доминирующую роль. Эти ее стремления, по мнению автора, могут сделать что будущая безопасность европейского континента во многом будет отражение выполнения ее стратегических целей, а так-же да станут реальной опасности для нарушения безопасности на многим частям европейского пространства.

„Новая эпоха“ – религия „нового мирового порядка“

м-р Зоран Милошевич

С аспекта целей авторов „нового мирового порядка“ религия имеет значительную роль в ее учреждению из-за очень значительного влияния на сознание людей. Движение „новая эпоха“ (The New Age) судья по всем имеет роль создать новую планетную религию которая бы была „штукатурка нового мирового порядка“. Статья пополняет веер подхода „новому мировому порядку“ с аспекта политики обороны. В исканию за источникам этой новой религии подходить к Мировому верскому

парламенту в Чикаго 1893. года и к П. Ле Куре который о движении Нью Эйдж писал еще далекого 1926. года в книге *Эпоха Водолей*. Нынешние актеры этой „религии“ в большинстве азиатские учителя, произашли из основной формированной от европейских предшественников которые своевременно уезжали на Восток и изучали восточную религию и верские движения. Обокруг мира создани коллективи Bhagwan, трансцендетального обдумливания и Мунова секта, которые противополагают свою модель общества старой модели. По мнению автора, интересно это что Нью Эйдж стремится присутствии на пространстве бывшей австровенгерской монархии. Так-же интересно что религиозность „Новой эпохи“ подтвердили журналы которые в целом были носители идеологии разбивания СФР Югославии (это прежде всего „Новая ревия“ и „Журнал для критики наук“). Существенные процессы на территории бывшей Югославии, а особенно в Сербии, считает автор, показывают что идеология и религия „нового мирового порядка“ достигают изменение духовной „модели“ народа таким образом, если процесс продолжится в СРЮ „может быть потершим поражение исключительно на духовом плане“.

Взгляд на концепційско-доктринарные факторы войны на просторе СФР Югославии

капитан м-р Младен Вучельич

В статье рассматриваются основные факты которые определяют отношение концепции и доктрины, как своеобразной теории обороны одного общества, к реальным политическим и военным событиям (практике) на простору СФР Югославии. Как гипотетические рамки использовани заключения НГШ ВЮ, опубликовани в журнале „Войска“ 30/92.

Автор анализирует постулати на которым была обоснована КОНО, ожидаемый противник, оценка форм и концепційский ответ на самый вероятный форм угрозы безопасности СФР Югославии. Кроме того, в статье приведени результаты компаративного анализа содержания концепційско-доктринарных документов из периода 1970–1987. год, а устраниена и дилемма высказана в альтернативном заключению НГШ Вю: „или Концепция выведена из полного ошибочного анализа главных факторов общественной жизни, или она выведена из полного игнорирования этих факторов и сведений“.

Развитие морально-вольных свойств курсантов в процессе васпитно-образовательных деятельности в военной академии

Подполковник д-р Джордже Радоевич

Область морального воспитывания сторонников нашей армии в военной андрагогии еще недостаточно исследованна. Это состояние в области педагогической и андрагогической теории отразилось, опреде-

ленным способом и на практическую воспитанную деятельность и практику морального воспитания в обществе, самым тем и в армии. Замечено что в чести молодых начальников недостаточно построены, прежде всего, морально-вольные свойства, как например: готовность к самым большим усилиям, инициатива и самостоятельность в работе, самоотверженность и устойчивость в выполнении задач, сознательная дисциплина, чувственность должности и ответственности, и тому подобно. Из-за этого, на Кафедры военной андрагогии и психологии в Военной академии СВ проведено исследование проблем развития и формирования определенных морально-вольных свойств личности курсантов в ходе их образования в Военной академии СВ, как например: решительность, настойчивость, инициатива, самостоятельность, точность, совестливость, дисциплинированность, храбрость и сила воли. Кроме этого, исследованием охвачено развитие общественно-моральных положений курсантов к обороне страны и общественным ценностям на которым предыдущая концепция обороны организовывалась, словно и какие-то мотивы которые высоко коррелируют с успехом в учебе, как словно: мотив достижения, уровень стремления и любопытство.

Эмпирическому исследованию предшествовал объемный анализ значительных теоретических источников в котором рассматриваются характерные свойства личности, воля, боевая воля, морально-вольные свойства. Из обилия собраного материала, в этой статье, прежде вынесения результатов эмпирического исследования, дается только короткий синтетический обзор положений иностранных авторов из источников которые тяжело доступны читателям.

Морская стратегия Соединенных Штатах Америки

капитан Бошко Антч

В обстановке когда осталась единой глобальной мировой силы США создают новую военную стратегию в которой силы военно-морского флота получают особую роль. Для реализации этих задач, которые происходят из ее роли, военно-морской флот непрерывно совершенствует свою морскую стратегию, как бы был в состоянии быть инструментом для осуществления политических целей через исполнение военных давлений, демонстрацию силы, мешательство во внутренние дела суверенных стран и выполнение актов вооруженной агрессии и военных вмешательств.

Проходя через большие концепционные развития (стратегической обоснованности войны, стратегической мобильности, доминирования на море, контроля над морем, морской мощи и мобильности и эластичности) военно-морской флот США достиг такое развитие что своей мобильностью, подвижной и огневой мощи, используя способность быстрым движением через воздушное пространство, морем и на суше, уз использование самых сильных сил в первом ударе может осуществить молниеносную атаку и непосредственное наличие прежде чем противник организует свою оборону.

В сути, не смотря на то что часто изменялась, американская морская стратегия значительно не изменилась и не отказывалась от основной цели – быть и остать глобальная морская сила.

Из-за факта что обстановка на мировых морях изменилась, техниче-ско-технологического просперитета, увеличения ударной мощи и рационального подхода развитию, отказалось от „варианта 600 ко-раблей“, но это не значить что сила военно-морского флота США уменшается. Напротив, входом современных, универзальных и боевых военных кораблей, ее мощь непрерывно возрастает.

Проблеммы военного докладывания и возможности их решения помощу новой технологии

Д-р Златко Исакович

С войне в Вьетнаме увеличана скорость переноса информации спутниками, но не устранены ограничения и мешания с которым имеют очную ставку журналисти во время собирания информаций в условиях военных столкновений, как словно: различние формы выбора журналистов которым не позволяется поход на поле боя, выбор источников из которых возможно черпать информации и негативная и позитивная цензура журналистских известий.

С 1972. года в коммерческих целях используются и спутники для дистанционного осмотра (remote sensing), позволяющие выполняют еще больше (потенциальное) влияние на правительственный монопол над информацией о военных столкновениях. Основные причины за до сих пор релативно редкое использование этого сорта спутников нужно искать в соотносительно малой резолюции изображения которое получается этим путем (на этом поле сегодня происходят „драматические“ продвижения), как и ви законным полномочиям администрации штрафования их употребления на случай который оценит как ущерб по национальную безопасность или международные обязательства Соединенных Штатах Америки.

Современная технология обеспечивает организациям средств информации серезной угрозой правительственного контроля над информациями о военных операциях. Отдельные авторы предполагают ведение резких правовых и этнических „боев“ между Армии и средств информации в США. Современные средства информации создали серёзную дилемму для политических решателей которые, вследствие требования национальной безопасности или международных обязательств государства, стремяются согласованию под вопрос права на свободное докладывание и ознакомство общественности с правительственным активностям. И нет только это, ведение войны в условиях в которым одна и другая сторона имеют возможность соотносительно быстро узнат что предпринимает противоположная сторона, во многом исходить из некоторых элементарных правил и „шаблон“ ведения войны которые применялись в ходе истории. Наконец, можно ожидат что эти проблеммы не ограничатся только на США из-за реального предположения о созданию новых больших глобальных (в первом ряде европейских) дилемм, как в области масмедия и информирования вообще, так и в сфере искусства ведения войны.

НИУ „ВОЈСКА“, 11002 Београд, Бирчанинова 5
Телефони: 645-020 и 656-122, локали: 22-584 и 22-788
Телефакс: 644-042, жиро рачун: 40823-849-0-2393

НАРУЦБЕНИЦА

Претплаћујем(о) се на часописе за 1993. годину, и то: _____ комплета

1. ВОЈНО ДЕЛО (општевојни, теоријски часопис) излази двомесечно. Полугодишња претплата: за појединце 8,00 н. динара, за установе 24,00 н. динара. _____

2. НОВИ ГЛАСНИК (војностручни интервидовски часопис ВЈ) излази двомесечно, у колору са посебним додатком уз сваки број. Полугодишња претплата: за појединце 21,00 н. динар, за установе 63,00 н. динара.
За претплате приспеле до 25. марта ОДОБРАВА СЕ ПОПУСТ од 5,00 н. динара. _____

3. ВОЈНОТЕХНИЧКИ ГЛАСНИК (интервидовски научно-стручни часопис ВЈ) излази двомесечно. Полугодишња претплата: за појединце 8,00 н. динара, за установе 24,00 н. динара. _____

4. ВОЈНОИСТОРИЈСКИ ГЛАСНИК (часопис Војноисторијског института) излази четворомесечно. Полугодишња претплата: за појединце 8,00 н. динара, за установе 24,00 н. динара. _____

Број примерака часописа који наручујете уписати у наруцбеницу и послати на адресу: НИУ „ВОЈСКА“, Бирчанинова 5, 11002 Београд.

За претплате физичких лица не достављамо фактуре. Поручиоци уплаћују износ претплате на жиро-рачун ВИНЦ-а: 40823-849-0-2393 (са назнаком за који часопис) и шаљу примерак уплатнице уз наруцбеницу.

У случају спора, надлежан је Други општински суд у Београду.

Часопис слати на адресу:

Купац
(презиме и име, назив установе и број телефона)

Место ул. бр.

Дана 1994. године

М.П.

.....
Потпис наручиоца

Претплатне цене из ове наруцбенице важе до 15. априла 1994. године.

Технички уредник
Милка Владановић

Језички редактор
Нада Драгишић, професор

Преводиоци:

на енглески
Душан Исаковић

на француски
Милан Петковић

на руски
Владо Вујановић

Коректор
Снежана Петровић